

MIHAIL-DUMITRU N. ISRAIL

ÎN VEACUL MEU ZBUCIUMAT

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ISRAIL, MIHAIL-DUMITRU N.

În veacul meu zbuciumat / Mihail-Dumitru N. Israil ; ed., note, comentarii, evocări realizate de Anca Michaela Israil, Radu Șerban Palade, Alexandru Constantin Palade. - Bârlad: Sfera, 2015

ISBN 978-606-573-535-4

I. Israil, Anca-Michaela (ed.)

II. Palade, Radu Șerban (ed.)

III. Palade, Alexandru Constantin (ed.)

821.135.1-94

821.135.1-1

Mihail-Dumitru N. Israil

În veacul meu zbuciumat

*Ediție, note, comentarii și evocări realizate
de*

Anca Michaela Israil

Radu Șerban Palade

Alexandru Constantin Palade

*amnei Elena Marin
ediția Academiei Bârlad
cu recunoștința
uresti
-2016*

R. Palade

**Editura Sfera
Bârlad • 2015**

CUPRINS

Monseigneurul. Cuvânt înainte	7
Excurs biografic	17
Lista de lucrări	25
Amintirile unui octogenar	31
Scrisoare de la Cotul Donului	237
Vorbe cu tâlc (instantanee, schițe, evocări)	259
Poezii.....	333
Epilog.....	373
Fotografiile de familie.....	391

MONSEIGNEURUL

Cuvânt înainte

Monseigneurul a fost apelativul pe care îl alesesem noi copiii, încă din anii când trăiam sub vraja aventurilor din: „Cei trei mușchetari“ și „Viconte de Bragelonne“, ca fiind cel mai potrivit, prin semnificația și mai ales prin sonoritatea lui impunătoare, pentru părintele nostru, apelativ pe care, în scurt timp, l-a adoptat întreaga familie.

Am intuit că acesta îl caracteriza cel mai bine, căci părintele nostru a impus întotdeauna, prin comportament, mare considerație și respect nu numai al întregii familii, dar și al tuturor celor care l-au cunoscut și l-au apreciat pentru calitățile lui de OM.

Pentru noi copiii, *Monseigneur*-ul a fost și a rămas un etalon de comportament, de educație, distincție, eleganță și rafinament. Era nu numai un împătimit al unei ținute impecabile, dar și al unei eleganțe sobre. Era foarte ordonat, pedant chiar, scrisul îi contura cel mai bine această trăsătură de caracter, deoarece până la adânci bătrânețe a scris caligrafic. Nu am văzut niciodată un scris mai clar, mai frumos, mai egal.

Când citesc însemnările lui, îi simt prezența, îi aud vocea. Îl văd în salon, pe canapea, depănându-și, la cererea noastră

insistentă, a copiilor, poveștile, amintirile din copilărie, din liceu, din perioada studenției, din perioada doctoratului la Paris de unde, ne spunea, spre hazul nostru, că s-a întors cu „trei cufere pline de cărți“. Abia mult mai târziu am putut pătrunde „semnificația“ acestei sintagme!... Era un excelent povestitor.

În copilărie și adolescență, noi copiii casei ne-am simțit totdeauna fericiți să stăm în mijlocul adulților: urmăream totdeauna cu mare interes conversațiile acestora, ascultând fascinați tot ceea ce povesteau despre familie, obiceiuri, călătorii, cunoștințe comune, întâmplări deosebite. Eram conștienți că avem multe de învățat din cele ce auzeam de la părinții, bunicii și mătușile noastre... Nu ne săturam niciodată ascultând poveștile părintelui nostru, care pentru noi păreau dintr-un timp foarte îndepărtat. Și când mă gândesc că astăzi tinerii nu știu cum să fugă mai repede din preajma adulților din familie, căci nu îi mai interesează decât internetul, fotbalul, discoteca și muzica rock!...

Devenind mai mari, la insistențele noastre, *Monseigneur*-ul ajunsese să ne țină adevărate prelegeri despre filozofia greacă, dreptul roman, iluminismul francez, despre Montesquieu, Napoleon, Talleyrand, Nelson, Napoleon al III-lea, Regele Carol I, despre I.C. Brătianu, Nicolae Iorga, A.D. Xenopol, Take Ionescu, Nicolae Titulescu, Vasile Pârvan, Winston Churchill, despre tratatul de la Yalta și subiectele de acest fel ar putea continua la infinit, căci tata era un om de o vastă cultură. Știa drept, economie politică, finanțe, istorie română și universală, filozofie, artă, estetică, sociologie, literatură. De multe ori ne recita în limba franceză din: Ronsard, Paul Valéry, Victor Hugo, Lamartine... Era ceea ce s-ar putea numi o bibliotecă vie, o enciclopedie plină de surprize și fără sfârșit. Târziu ne-am dat noi seama că toate aceste aspecte demonstau

de fapt că părintele nostru era un om cu un înalt grad de cultură, cu o educație foarte solidă.

Era de o erudiție extraordinară, ceea ce pe noi copiii ne fascina de fiecare dată, luându-l mai târziu drept ideal, în instrucția noastră umanistă, chiar dacă a fost să ne alegem profesioniști în domeniul științelor medical-biologice.

Totuși capacitatea lui de a-și fascina auditoriul venea, în primul rând, din darul înnăscut de a vorbi. Avea un talent oratoric cu totul ieșit din comun. Era „dăruit cu harul cuvintelor“. Dumnezeu îl înzestrăse cu o voce de o sonoritate perfect temperată, cu un timbru deosebit de plăcut, catifelat și mai ales cu o dicție impecabilă și o rafinată elocință. Puteam sta ore întregi nemișcați să-l ascultăm... Își construia totdeauna frazele cu multă eleganță și claritate. Explicarea îi era structurată pe o logică perfectă. Poseda o adevărată charismă în arta vorbirii. Efectul elocinței lui sobre și distinse era totdeauna amplificat de expresivitatea mișcării mâinilor, care accentua efectul magic al prelegerilor de-a dreptul fascinante... Orice ne povestea era totdeauna extrem de interesant și de fiecare dată știam că ne va dăruia noi cunoștințe sau o nouă învățătură pentru viață.

Cu aceste ocazii, rămase de neuitat pentru noi, părintele nostru a știut să ne sădească încet, încet, în inimi, interesul pentru studiu, respectul profund și admirația pentru marile virtuți și valori ale adevăratei istorii și culturi românești.

În vremurile când predarea cunoștințelor despre adevărata istorie a țării era prohibită, el ne-a vorbit despre Regele Carol I, despre profesorii Iorga și Xenopol, Rădulescu-Motru, Alexandru Marcu, Gh. Tașcă, Ion Petrovici. În mâinile lui, o carte prindea viață întotdeauna. Până în momentul în care o lua el în mână, cartea ni se părușe ternă, mohorâtă, dar odată ajunsă

sub ochii lui, cartea începea deodată să sclipească, să ne provoace curiozitatea, să ne trezească interesul, să ne atragă s-o luăm cât mai repede s-o citim și s-o studiem. Tata făcea întâi o introducere în subiect, ne citea câteva fragmente ilustrative și le comenta reușind să ne deschidă astfel ochii minții și interesul pentru citit, arătându-ne pentru ce trebuia anume să urmărim și mai ales cu ce trebuia să rămânem din respectiva lectură. Ne-a învățat astfel încet încet, cum să ne selectăm cărțile, lecturile și mai ales, cum să extragem esența și învățăturile pentru orientarea noastră viitoare în viață. Ne-a făcut treptat să cunoaștem, să aprofundăm și să apreciem valorile etice și moral creștine, ne-a inspirat setea de cunoaștere, de carte, ne-a insuflat spiritul de justiție, dragostea de semeni și calea cea dreaptă într-o perioadă amenințată permanent de mari dezechilibre morale și sociale, pe care, din fericire, noi cei tineri le-am sesizat târziu.

Am admirat totdeauna la el eleganța și distincția naturale. Stăpânea cu multă ușurință cele mai alese maniere. Avea și darul de a conduce o conversație. Știa nu numai să vorbească, ci și să asculte și mai ales să-i provoace pe oameni la discuție, reușind să scoată de la ei tot ce era mai frumos și mai bun în sufletul lor, chiar și de la cei de la care te așteptai mai puțin.

Profesiunea l-a făcut să vină în cursul vieții în contact cu oameni foarte diferiți. A cunoscut politicieni, diplomați, artiști, scriitori, profesori universitari, juriști și avocați, dar și mulți oameni simpli, țărani, muncitori, meșteșugari. Avea capacitatea de a face față cu cea mai mare ușurință tuturor situațiilor și tuturor interlocutorilor.

Pentru mine a rămas un adevărat mister cum reușea să se adapteze atât de repede, celor mai dificile circumstanțe, detensionând imediat chiar și o atmosferă glacială, o liniște

apăsătoare, știind totdeauna să închege cu naturalețe și eleganță o discuție care curgea apoi natural și în mod deosebit de plăcut, rămânând însă totdeauna sobru și de o politeță desăvârșită, ceea ce impunea respect și din partea interlocutorului. Era un om de societate cu un comportament impecabil și dăruit de la Dumnezeu cu acel mult râvnit *l'usage du monde*.

Multă lume care-l cunoștea venea la noi în casă pentru a-i cere sfatul în varii probleme. Știa să discute cu toți oamenii, indiferent de condiția lor socială, astfel încât să-i facă să se simtă bine atunci când intrau la noi în casă. Găsea imediat subiecte comune: familie, copii, casă, cunoștințe, locuri istorice, curse de cai de la fostul hipodrom de galop de la Băneasa și multe altele. Deasemeni, prin felul lui de a vorbi și a pune problemele reușea, cu multă diplomație, să aplaneze conflictele dintre cei care-i cereau ajutorul în acest scop.

Avea un simț deosebit al echilibrului și măsurii, pe care a reușit să ni-l transmită și nouă copiilor. De la el am rămas cu învățătura că „tot ce e prea mult nu e bun“. A fost destoinic, foarte cinstit, de o incontestabilă probitate, de o mare inteligență și înțelepciune, un suflet nobil, blând, curat, care nu a fost în stare niciodată să simtă ură față de cineva.

A avut și un simț intuitiv extraordinar pentru mersul evenimentelor. Prevedea desfășurarea acestora, incredibil de precis. Noi cei din casă, de multe ori îl contraziceam cu tărie, dar până la urmă trebuia să recunoaștem că „iar a avut dreptate“. Această capacitate de previziune era probabil rezultatul atât a unor analize, a sedimentării și distilării evenimentelor pe baza cunoștințelor lui vaste și solide de economie și de finanțe, dar și a unei experiențe de viață, care îl făceau capabil să vadă cu mult mai bine decât noi, în viitor. Dar evoluția carierei lui profesionale a fost frântă, ca aripa unei

păsări în zbor, la vârsta de numai 42 de ani, în perioada comunistă. A pierdut astfel ani mulți din viață, în care și-ar fi putut canaliza energia și valorifica din plin cunoștințele de specialitate și erudiția, în posturile pe care le-a onorat cu multă probitate profesională. Desigur nu a fost un caz izolat. Desigur că multe persoane din generația noastră pot relata, fapte asemănătoare despre părinți, rude, prieteni apropiați. Asemenea situații demonstrează cum cariere ale unor intelectuali dotați și cultivați la școlile Occidentului au fost, din păcate, total distruse, în anii comunismului. Este vorba de dramele celor care nu și-au părăsit țara și nici nu s-au dat compromisurilor, dând dovadă de verticalitate morală.

Părintele nostru a fost un om de o înaltă ținută spirituală. Făcea parte din acea stirpe rară de intelectuali în care se îmbinau, în chipul cel mai fericit, educația, cultura, rafinamentul, bunul gust, moderația, bunăvoința, cu respectul cel mai profund pentru oameni, tradiții, pentru veritabila spiritualitate românească. Pe noi copiii, ne-a educat în spiritul adevărului și corectitudinii. Ne-a învățat să fim cinstiți, să gândim totdeauna foarte solid și de mai multe ori înainte de a spune sau întreprinde ceva. Ne-a învățat să iubim și să respectăm munca. A reușit să insuflă în ființa noastră acel mod de comportament după principiul datoriei și nu după cel al plăcerii. Era omul legii și niciodată al compromisurilor. Era un „maniac“ al datoriei. La el eticul și esteticul se suprapuneau până la identitate.

Cinstea era pentru el una din virtuțile esențiale. Avea un adevărat cult pentru competență și seriozitate în muncă.

Era o persoană cordială, foarte sociabilă.

Politețea devenise a doua lui natură. Era reprezentantul unei generații de intelectuali „rafițați“, care stăpâneau la

perfectie arta comportării în societate, chiar și în cele mai dificile situații. Știa totdeauna să se poarte cu eleganță, avea capacitatea de a se comporta totdeauna, indiferent de situație și anturaj, cu o degajare perfectă. Nu l-am văzut niciodată timorat, nici măcar „impresionat“ de interlocutor. Era totdeauna calm. Nu l-am văzut vreodată pierzându-și capul, nici măcar în situații limită. Căuta și găsea totdeauna soluții (legale), chiar și atunci când pentru noi toți ceilalți, o situație părea pierdută. Era plin de resurse, de solitudine, nu te lăsa niciodată să duci singur greul unei situații, ci te ajuta totdeauna. Lângă el te simțeai în siguranță.

Intelectual de formație clasică, a intuit necesitatea documentării continue pentru a fi în pas cu vremea. Nu se lăsa depășit de evenimente. Cât l-au ajutat puterile, cutreiera librăriile, era totdeauna la curent cu noile apariții editoriale, cumpărându-și mereu cărți de literatură clasică și de specialitate, până când costul cărților a început să-i depășească posibilitățile.

Ținea foarte mult la familie, la unitate, coeziune, înțelegere, armonie în casă. Această unitate a familiei, pe care a prețuit-o atât de mult, ne-a dat forța care ne-a susținut pe toți să trecem mai ușor peste vicisitudinile vremurilor.

Niciodată nu l-am auzit vorbind urât sau răstindu-se la cineva. S-a purtat totdeauna cu o delicatețe sufletească deosebită cu mama, bunicii, cu noi copiii, rudele, cu toată lumea. Avea prieteni care îl vizitau frecvent și îi mărturiseau mamei că îl iubesc ca pe un frate adevărat, căci tata le asculta cu răbdare toate necazurile, le dădea sfaturi și îi ajuta de câte ori putea.

Ținea mult, prin tradiție, la reuniunile de familie prilejuite de aniversări și sărbători când la noi în casă, se uneau

totdeauna cele trei generații. Astfel de Crăciun și de Paști toată familia, toate mătușile și toți prietenii se adunau la noi la masă și obiceiul s-a perpetuat cu regularitate până în 1998, când părintele nostru ne-a părăsit pentru totdeauna. *Fugit irreparabile tempus!*... Închid ochii și îl văd în capul mesei prezidând „adunarea“. El era animatorul sărbătorilor. Adresa întotdeauna cele mai inspirate urări pentru binele tuturor comesenilor, iar apoi începea lanțul poveștilor, amintirilor, anecdotelor scrise și nescrise, trăite direct sau culese. Avea acel *savoir vivre* cu parfum de vremuri de altădată, pe care cu greu îl mai întâlnești în zilele noastre. Totdeauna reușea să creeze o atmosferă relaxată de sărbătoare, de bună dispoziție, dar în limitele celui mai perfect și rafinat bun gust. Avea darul înăscut al unui „causeur charmant“.

În ultimii ani, inima i-a fost bolnavă. Trecuse prin prea mult stres și prea multe supărări...

Totuși și la adânci bătrâneți rămăsese încă foarte prezent și strâns conectat în realitatea diurnă. Citea regulat toată presa, arhiva articole, scotea notițe din cărți, documente pe care apoi le oferea cu mare plăcere aceluia din familie sau cunoscuților pe care-i știa interesați.

Era totdeauna o mare plăcere și delectare intelectuală să poți sta de vorbă cu el.

Am rămas cu marele regret că nu am reușit să merg cu el odată, având un creion și un caiet la mine, pe Calea Victoriei, pentru a însemna poveștile caselor din această zonă plină de istorie a Bucureștilor. Cunoștea fiecare casă, fiecare colț, cu lux de amănunte, cu istoria construcțiilor, a locatarilor, cu multe snoave, amintiri personale de mare interes documentar, care ar fi rămas pe hârtie, pentru cei ce vor veni după noi... Avea

întipărit în minte un număr nesfârșit de date, fapte, evenimente, personalități...

În octombrie 1997 și-a presimțit sfârșitul. A pus să fie tăiat salcâmul care crescuse în cimitir, pe locul unde trebuia să-i fie locul de veci. A încetat din viață la 30 mai 1998 și a fost înhumat în cimitirul Băneasa, marți 2 iunie 1998, alături de părinții și sora lui.

Dumnezeu să-l odihnească în lumea dreptilor!...

Anca-Michaela Israil

EXCURS BIOGRAFIC

Excurs biografic

- 7 noiembrie / 25 octombrie 1908: se naște la Budești, județul Ilfov, Mihail Dumitru Israil. Este primul copil al lui Nicolae Israil, administrator de plasă la Budești, și al Rozetei Dinescu, măritată Israil, absolventă a Universității București (1901), profesoară de limba franceză.
- Prima copilărie, petrecută la Budești într-o atmosferă patriarhală, îi rămâne în amintire ca o reverie continuă în mijlocul unei familii unite și iubitoare, grija pentru copii fiind preocuparea majoră.
- Martie 1911: se naște Gabriela Victoria, sora mai mică.
- Învăță clasele primare în particular, acasă, sub supravegherea atentă a mamei.
- 1916-1918: familia e nevoită să se refugieze în Capitala ocupată de trupele germane, în timpul Primului Război Mondial.
- 1919: devine, prin concurs, elev al Liceului „Sfântul Sava”. Familia se mută în comuna suburbană Băneasa, unde tatăl este numit pretor.
- 1919-1927: elev al Liceului „Sfântul Sava”. Învăță bine și e premiant în fiecare an, cu excepția anului 1924, în care sora Gabriela Victoria moare într-un accident. Colaborează și devine chiar redactor-șef al revistei literare *Ramuri fragede*

a liceului. Este coleg și colaborează la redactarea revistei cu Eugen Ionescu, viitorul scriitor și dramaturg, membru al Academiei Franceze.

- 1927-1930: este student al Facultății de Drept din București. Audiază și cursurile de la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității București.
- 1929: apar primele semne ale crizei economice mondiale în România. Mai multe bănci renumite dau faliment.
- 1930: Nicolae Israil este pensionat la 57 ani, în cadrul măsurilor de reducere a numărului de bugetari. Familia face eforturi serioase pentru ca M.D. Israil să-și poată continua studiile în străinătate.
- Noiembrie 1930: Mihail-Dumitru Israil ajunge la Paris pentru a urma studii doctorale. Se înscrie la Facultatea de Drept a Universității Sorbona și la Școala de Înalte Studii Sociale.
- 4 iunie 1931: promovează examenul pentru *Diploma Superioară în Economie Politică*.
- Octombrie 1931: este ales vicepreședinte al Asociației Studenților Români din Paris și apoi și Președinte al Asociației Studențești „Mica Înțelegere“ (România, Cehia, Iugoslavia) și Polonia. În această calitate organizează manifestări culturale și artistice: expoziții, conferințe, concerte, reuniuni cu program folcloric. Organizează participarea la marile manifestații de la Nisa, realizate sub conducerea Societății Culturale *Renaissance Française*, consacrate sărbătoririi națiunilor, în iulie 1932. Delegația română defilează, în costume naționale, pe Boulevard des Anglais din Nisa și e întâmpinată cu ovații: *Vive la Roumanie!*

- 1931-1932: urmează cursurile secției de Drept Public, pe care le absolvă la 9 noiembrie 1932.
- Februarie 1932: revine în țară pentru a se documenta și adună material în vederea redactării lucrării de doctorat.
- 1933: redactează Teza de Doctorat în Drept intitulată: *Le Marché Monétaire Roumain (après la stabilisation monétaire)*, pe care o susține la 23 mai 1933, la Faculté de Droit, Université de Paris. Membrii comisiei de susținere a tezei au fost profesorii universitari: Albert Aftalion, președinte și conducătorul tezei de doctorat, Edmond Allix și Charles Rist, membri.
- Iulie 1933: se întoarce la București.
- Noiembrie 1933 – noiembrie 1934: satisface stagiul militar la Școala Militară de Ofițeri Geniu, arma Trasmisiuni, de la Cotroceni, București.
- Decembrie 1934: este avocat pledant – liber profesionist – în Baroul Avocaților din Județul Ilfov și Capitală. Concomitent desfășoară activitate didactică la Catedra de Economie Politică, sub conducerea profesorului Gh.Tașcă, în calitate de asistent onorific (nebugetar), la Facultatea de Drept și la Academia de Înalte Studii Comerciale.
- Între 4 iulie și 26 octombrie 1935: familia Nicolae Israil construiește o casă în Băneasa, strada Armoniei nr. 6.
- 6 septembrie 1936: se căsătorește cu Adriana Palade, fiica lui Emil Palade, directorul Școlii Normale din Buzău și a Constanței Palade, institutoare.
- 1 aprilie 1937 – 31 martie 1938: este angajat avocat la Prefectura Județului Ilfov.
- Primăvara 1938: este concentrat șase săptămâni în Regimentul 1 Trasmisiuni, la Tecuci.

- Decembrie 1938: susține concursul pentru a deveni funcționar (referent) la Serviciul Studii al Băncii Naționale a României. Reușește al treilea, din 360 de candidați.
- 15 ianuarie 1939: este numit, în urma concursului susținut, referent la Serviciul Studii al Băncii Naționale a României.
- 26 februarie 1940: se naște Anca-Michaela, primul copil.
- Primăvara 1940: mobilizat în Regimentul 1 Transmisiuni, la Tecuci.
- Martie 1941: concentrat în Batalionul 54 Transmisiuni, la Bârlad.
- În ziua de 21 iunie 1941 era de serviciu la centrala telefonică a Comandamentului Armatei a IV-a, când a primit ordinul dat de Generalul Ion Antonescu: „- Vă ordon, treceți Prutul!“.
- August 1941: e rănit, în urma unui bombardament sovietic, la intrarea în Chișinău. Este evacuat în țară la Spitalul 303 din București.
- Septembrie 1941: se reîntoarce pe front.
- Octombrie 1941, după căderea Odesei, este printre primii ofițeri care intră în oraș. Montează legăturile telefonice ale Armatei a IV-a în clădirea Comandamentului Marelui Stat Major al Armatei. Edificiul este aruncat în aer la câteva ore după ce el părăsește locația. Scapă de la moarte ca prin urechile acului!
- Este decorat cu medalia „Coroana României“, în grad de cavalier.
- Primăvara 1942: participă la operațiunile militare din Caucaz. La încheierea campaniei e decorat cu „Steaua României“, cu spadă și panglică de Virtute Militară.

- Toamna 1942: ajunge la Cotul Donului, la Morozovskaia. Ia parte la tragedia Armatei Române de la Cotul Donului, 19-30 noiembrie 1942.
- Iarna 1942-1943: retragere pe aliniamente succesive până la Nicolaev.
- Iunie 1943: este chemat în țară la Comisariatul General al Preșturilor, condus de Mihai Romașcanu, subsecretar de stat la Ministerul Economiei Naționale, care-l cunoștea din B.N.R. și avea nevoie urgentă de profesioniști pentru a face față problemelor majore pe care le întâmpina țara.
- 26 aprilie 1944: se naște Radu-Șerban, al doilea copil.
- Ia parte la evenimentele de la 23 august 1944 și asistă la intrarea trupelor sovietice în București.
- Noiembrie 1944: este încadrat la Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului. Lucrează la aplicarea prevederilor articolului 8 din Convenția de Armistițiu, prevedere cunoscută sub denumirea „Bunuri Inamice“.
- Martie 1947: se înapoiază la Serviciul de Studii din Banca Națională a României.
- Între 1934-1938 este asistent onorific (nebugetat) la Catedra de Științe Economice de la Facultatea de Drept și de la Academia de Înalte Studii Comerciale. În 1938 devine asistent bugetar la Facultatea de Drept din București.
- Din 1941 când Profesorul Gh. Tașcă se pensionează. de la Catedra de Științe Economice de la Facultatea de Drept din București, M.D. Israil rămâne să lucreze cu Profesorul Valeriu Bulgaru, care i-a urmat Profesorului Gh. Tașcă la conducerea respectivei Catedre.
- 1 decembrie 1947: e numit Conferențiar universitar la Catedra de Legislație Economică. nou înființată. Elaborează un Curs universitar în 1949.

- 1 mai 1952: epurat din Facultatea de Drept.
- 31 ianuarie 1954: i se desface contractul de muncă de la Banca Națională a României.
- Este considerat o persoană necorespunzătoare pentru a ocupa un post în învățământul universitar sau într-o instituție de importanță națională. I se aduc trei mari învinuiri:
  - 1) A făcut studii în occident: Doctorat la Paris.
  - 2) A participat la războiul contra Uniunii Sovietice.
  - 3) Are rude în străinătate: cumnatul lui, dr. G.E. Palade, se afla la New York, în S.U.A, și era ginerele industriașului Nicolae Malaxa.
- 22 martie 1954: este angajat la Cooperativa „Muncă și Artă”, unde ștampilează și numerotează bonierele pentru comenzi.
- Iunie 1954: i se permite să se reînscrisă în Colegiul de Avocați din București.
- 12 septembrie 1964: e numit juriconsult principal la întreprinderea „Exportlemn” din Capitală.
- 1 noiembrie 1969: este pensionat pentru limită de vârstă.
- Încetează din viață sâmbătă, 30 mai 1998, în locuința lui din Băneasa, București.
- Este înmormântat în Cimitirul Parohial Băneasa, marți, 2 iunie 1998.

Radu Șerban Palade

LISTA DE LUCRĂRI

Lista de lucrări

1. *Le Marché Monétaire Roumain (après le stabilisation monétaire). Thèse pour le Doctorat en Droit – présentée et soutenue le 23 Mai 1933 par Mihail-Dumitru Israil. Université de Paris – Faculté de Droit.*

2. Mihail-Dumitru Israil, *Docteur en Droit. Le Marché Monétaire Roumain, avec préface de Georges Patut, Professeur à l' École des Hautes Études Sociales, Député. Librairie L. Rodstein. 17, Rue Cujas, Paris. V-e, 1933. Monografie.*

3. Mihail-Dumitru Israil, *Priviri asupra comerțului româno-turc. Analele Facultății de Drept din București. Anul I, nr. 2 și 3, Aprilie-Iunie și Iulie-Septembrie 1939, pag. 232-249.*

4. Mihail-Dumitru Israil, *Prețul creditului în România (1920-1940). Editura „Cartea Românească”, București, 1940.*

5. Mihail-Dumitru Israil, *Evoluția regimului comerțului exterior al României (1932-1939). Editura „Universul”, București, 1939.*

6. Mihail-Dumitru Israil. *Noua structură economică a Franței.* * Editura ziarului „Universul”- Strada Brezoianu, Nr. 23-25, București, 1941. Publicată și în „Analele Facultății de Drept” din București, Anul III, Nr. 1-2.

7. Ion Veverca, Mihail-Dumitru Israil, *Politica Comerțului Interior – de la origini până în 1939 – O nouă ordine în comerțul interior. Îndrumarea comerțului interior. Româнизarea comerțului*. Enciclopedia României, Vol. IV, Capitolul III, Comerțul Interior, pag. 357-361. Imprimeria Națională- 1943.*

8. Prof. I. Christian, Conf. M.-D. Israil: *Curs de Legislație Economică. Facultatea de Științe Juridice*, București, 1949-1950.

Lista nu cuprinde toate lucrările, studiile, articolele, recenziile, care au fost scrise de M.-D. Israil de-a lungul anilor, în timpul activității sale la Facultatea de Drept din București sau ca funcționar al Băncii Naționale a României, Departamentul de Studii. A publicat constant în: *Analele Facultății de Drept din București, Buletin d'information et du documentation de la B.N.R., Revista Institutului Economic Românesc*. Am enumerat numai materialele găsite în arhiva rămasă după decesul autorului. Țin minte că de frica descinderilor inopinate, în anii 1949-1953, multe cărți, broșuri, cursuri universitare, discuri de patefon au fost arse, distruse, tocmai pentru a nu reprezenta un motiv subversiv de acuzație: dușman al poporului, opozant al regimului de democrație populară, atitudine îndreptată împotriva noii ordini sociale etc.

Din aceste motive multe broșuri cu studii de specialitate, care fuseseră de-a lungul anilor tipărite la diferite edituri, au ajuns pe foc. Păcat!

De frica Securității, tatăl meu a dat pe foc și felicitările de Crăciun, de Anul Nou, de Paști, care erau trimise din S.U.A. de cumnatul lui, dr. G.E. Palade, când eu, copil preșcolar, la șase

---

* Lucrare citată în *Enciclopedia României*, vol. IV, București, Imprimeria Națională. 1943, pag.703,704, 712.

ani, am făcut o infecție gravă. Speriată, mătușa mea, dr. Cim Palade i-a scris fratelui ei să trimită urgent niște flacoane de Penicilină. George a trimis rapid, prin Crucea Roșie, o cutie cu medicamentul cerut pe adresa bunicului meu, proprietarul imobilului în care locuiam. Am fost tratat și vindecat rapid. După acest episod, ne-am trezit, într-o noapte, pe la orele două, cu un grup de bărbați ursuzi, extrem de încruntați, îmbrăcați în haine negre de piele, care au venit să percheziționeze casa. Au căutat sub paturi, în cutia pianului, în dulapuri, în noptiere, bănuind că bunicul ar putea ascunde medicamente pentru a face speculă. N-au găsit nimic! În această situație e ușor de înțeles de ce toți cei din familie s-au hotărât să ia măsuri drastice. Trebuia, precauți, să preîntâmpinăm eventualele evenimente similare în viitor.

Radu Șerban Palade

**AMINTIRILE
UNUI OCTOGENAR**

Amintirile unui octogenar

În loc de prefață

Sunt vreo câțiva ani de când mă obsedează gândul să încerc să scriu o cronică de familie. De ce oare am amânat-o atâta vreme? Poate m-a împiedicat o anumită comoditate deprinsă odată cu vârsta, poate dificultatea în care m-am aflat din primul moment cu privire la strângerea datelor și informațiilor complete. Îmi reproșez adesea faptul că nu am adunat materialul din vremea când trăiau părinții mei, de la care am aflat doar sporadic și adesea întâmplător și incomplet unele date și evenimente din viața unora dintre membrii familiei și pe care în acel timp le-am înregistrat fără a le acorda vreo atenție deosebită sau fără a le scrie imediat, proaspete, într-un caiet. Cred că am manifestat în mod eronat o prea mare discreție, căci niciodată nu le-am adresat direct părinților vreo întrebare cu privire la acest capitol din viața lor și nici a membrilor familiei lor.

Ce m-a îndemnat totuși să mă încumet să pornesc la o asemenea încercare în aceste condiții, acum, la amurgul vieții mele?

Cred că pot răspunde astfel la această întrebare: am citit de curând lucrarea „Portrete“ de Constantin Kirițescu, a cărei

apariție a fost îngrijită de către Costin Kirițescu (fiul său și fostul meu coleg de la Facultatea de Drept din București încă din perioada când funcționam amândoi în calitate de asistenți la catedra profesorului Gh.Tașcă, iar apoi în posturi de conferențieri). În introducerea: „Despre această carte și autorul ei“ am găsit următoarea explicație: „răsfoind într-o zi un volum prefațat de Randolph Churchill, fiul lui Winston Churchill, am găsit în prefață, o frază despre relația dintre fiu și părinte care mi-a mers drept la inimă“. Randolph Churchill scria: „Vreau să țin trează memoria tatălui meu deoarece în felul acesta am sentimentul că îndeplinesc misiunea vieții mele“.

Am reflectat apoi asupra acestei mărturisiri și mi-am dat seama că deși familia mea nu înseamnă „oameni iluștri“, se cuvine totuși pentru descendenții mei, vreau să spun copiii mei și urmașii lor, să-i cunoască și să-i înțeleagă că deși modești și oarecum simpli, așa cum au fost, ascendenții noștri s-au străduit din tot sufletul, după puterile lor, să ajute ca lumea în jurul lor să fie mai bună și mai dreaptă.

Cred că a mai existat și un alt imbold care m-a împins la acest demers și anume: am voit să risipesc definitiv părerea unora care insinuau că familia tatălui meu, judecată după nume, ar avea altă origină decât cea neaoș românească.

Îmi dau seama că această cronică de familie nu este completă și poate cuprinde și unele erori, dar oricum ea a fost scrisă cu multă dragoste pentru adevăr. Copiii mei mă vor ierta dacă nu le-am putut lăsa ceva mai bun.

Despre bunicul meu Ilie Ieremia Isdrail

Pe bunicul meu din partea tatei nu l-am cunoscut niciodată, căci a murit cu un an înainte de venirea mea pe această lume.

Dintr-un început trebuie să arăt că știu foarte puțin despre viața și activitatea lui. Totuși știu de la tatăl meu că bunicul era originar din Rășinari, „sat slobod crăiesc“, adică fără iobagi; sat exclusiv de români liberi și ortodocși, care nu au trecut la uniaticism. În secolele XVII și XVIII, rășinărenii s-au opus cu îndârjire cetății Sibiului, care a încercat să-i aducă într-o stare vecină cu iobăgia. În 1786, împăratul Imperiului Habsburgic, Iosif al II-lea, a emis un act împărătesc, prin care decidea ca Rășinariul să rămână sat liber și fără obligații față de cetatea Sibiului. Această situație a făcut ca Rășinariul să rămână, la numai șapte kilometri de Sibiu, o insulă de românism și de perpetuare a tradițiilor, obiceiurilor, religiei ortodoxe și culturii neaoșe românești.

Rășinariul de la poalele munților Cindrel era una dintre cele mai vechi așezări din marginea Sibiului, atestată documentar încă din anul 1264 și cunoscută în decursul secolelor sub numele de: Rieutel, Reuthel, Rosinair, Russinai, în limba ungară Resinar, iar în limba germană Stadlerdorf.

Numele așezării s-a tras din faptul că în zonă, din bogatele păduri de conifere, rășina, care se scurgea din brazi, era strânsă în vase de lemn, pentru a fi folosită la faclele de luminat pe timp de noapte. Mai apoi ajungând cu oile prin transhumanță până la Dunăre, rășinării au dus cu ei catranul (calafatul), un amestec special obținut pe bază de rășină, care era folosit de riverani la construcția de corăbii. Lemnul corăbiilor dat cu catran devenea impermeabil la apă. Așa se face că rășinării, pe lângă creșterea oilor, încep să se ocupe nu numai cu strângerea, dar și cu negoțul de rășină.

Potrivit monografiei *Istoria Rășinariului* a lui Victor Păcală, editată la începutul secolului al XX-lea, cea mai veche atestare documentară a așezării este o scrisoare din 1264 a regelui Emerich către Ioan Latinul.

În Rășinariul, care făcea parte din Țara Românească, în 1383 a fost ctitorită biserica Cuvioasa Paraschiva; între 1801-1814 a fost zidită și biserica Sfânta Treime, în stilul renașterii italiene, iar în 1838, biserica Sfântul Ilie.

După ce biserica ortodoxă din Transilvania a fost văduvită de episcop, timp de 150 de ani, la sfârșitul secolului al XIX-lea, prin instalarea la Rășinari a reședinței episcopului ortodox Andrei Șaguna, în 1861, această așezare a devenit centrul ortodoxismului transilvănean. Mitropolitul Andrei Șaguna a fost un luptător cunoscut pentru apărarea drepturilor românilor din Transilvania. Mausoleul lui se află în cimitirul din Rășinari.

Așa cum am mai spus, locuitorii Rășinarilor și-au păstrat, poate de milenii, ocupația ancestrală a oieritului, transmițându-și, din moși strămoși, tradițiile de transhumanță, prin care în perioadele de iarnă, treceau Carpații și ajungeau cu turmele de oi la păscut, până la Dunare, în Țara Românească. La ocupația de oierit s-au mai adăugat negustoria cu rășină și

pictarea de icoane. În Rășinari și Săliște au existat școli de zugravi din care au ieșit meșteri ce au răspândit arta pictării de icoane în toate cele trei regiuni românești: Transilvania, Moldova și Țara Românească.

Începând din secolul al XV-lea, atât la Sibiu cât și la Rășinari funcționau ateliere de copiere a textelor religioase. În secolul al XVI-lea, în anul 1528, la Sibiu apare prima tipografie din Transilvania, eveniment care favorizează răspândirea cărților de limbă latină, germană, slavă și română. Preoții și dascălii români din Rășinari erau căutați pentru a fi angajați ai cancelariei magistratului sibian atât ca scriitori la cetate (caligrafi) pentru copieri de documente, cât și pentru a fi trimiși ca soli în Țările Române. Aceste activități au favorizat răspândirea slovei scrise în Rășinari, cât și cultivarea spiritului estetic al populației locale, deschizând locuitorilor acestor meleaguri, noi orizonturi pe scara spiritualității, pe calea artei și culturii.

* * *

La cererea Curții din Viena din Octombrie 1761, în timpul împărătesei Maria Thereza (1740-1780), prin proiectul generalului Bucow, se formaseră de-a lungul frontierei Transilvaniei, din Banat până în Bucovina, trei regimente secuiești de infanterie și unul de cavalerie și două românești, unul de infanterie și unul de dragoni (de cavalerie), în total vreo 17.000 de soldați, care aveau ca obiectiv oprirea emigrărilor masive de populație românească peste Carpați, deoarece în Imperiu scădea populația producătoare de bunuri și contribuabilă la impozite. Foarte mulți secui opun rezistență în această perioadă, iar ritmul fugii lor în munți crește simțitor.

În jurul anilor 1772, vechea Batalionului I românesc, înființat în 1768, se extinde asupra a 56 de sate.

Birurile devin și mai apăsătoare către sfârșitul secolului al XVIII-lea, în urma votării de către Dieta din Transilvania, în 1792, a creșterii contribuției populației transilvane cu 500.000 de fiorini, 1502 recruți și 400 de cai, pentru susținerea războiului declarat Franței de Curtea de la Viena. Refuzul țărănimii de a se achita de aceste sarcini se manifestă prin fuga de pe moșii și emigrare masivă către Moldova și Țara Românească.

După moartea împăratului Iosif al II-lea (1765-1790), care introdusese limba germană ca limbă oficială în tot imperiul (inclusiv în Transilvania, spre marea nemulțumire a nobililor unguri), dar care adusese unele speranțe pentru populația românească (căci dăduse dreptul acesteia de a deschide școli și de a ocupa funcții publice), urmează domnia lui Leopold al II-lea (fratele lui Josif al II-lea) între 1790-1792, în vremea căruia, la presiunea nobilimii maghiare din Transilvania, pe acest teritoriu sunt revocate toate ordinele fostului împărat.

La începutul secolului al XIX-lea se accentuează și mai mult opresiunea asupra românilor, cât și extinderea limbii maghiare, exercitându-se presiuni asupra populației de a-și însuși limba maghiară.

În 1792, în *Supplex Libellus Valachorum*, prin care națiunea română își cerea drepturile legitime, se arăta că din 1.700.000 de suflete, care trăiau în Transilvania, 1.000.000 erau români.

În a sa *Istoria Românilor*, volumul IX, București 1939, Nicolae Iorga menționa: *După 1830, Viena lasă Transilvania tot mai mult în sama Maghiarilor, ajungându-se până la impunerea limbii ungurești în registrele de stare civilă ale*

birincilor”, iar în a sa *Histoire des Roumains de Transylvanie et de Hongrie*, vol. II, București, 1940, același autor menționează: *din anul 1834 este restabilit vechiul ordin al Dietei (care corespundea Parlamentelor din Occident)...că limba oficială atât pentru Transylvania cât și Ungaria este limba maghiară devenită limbă de stat... În 1836 s-a hotărât ca registrele de stare civilă să fie ținute de preoți maghiari în comunele unde această limbă este utilizată în predici. În 1840 s-a decis însă ca toate registrele să fie ținute exclusiv în această limbă. Toți cei care nu vor fi în stare s-o facă nu vor mai fi admiși să ocupe funcții în nici o biserică. Se recomanda și profesorilor din școli să dea toată atenția studiului acestei limbi, care era de drept public. „Wesselenyi (reprezentant de frunte al nobilimii maghiare) se aștepta ca această acțiune de desnaționalizare totală... să se poată produce în douăzeci de ani...” s-a ajuns până la a interzice bisericilor românești de a utiliza, plecând de la un anumit termen, în actele acestora de administrație interioară, altă limbă decât maghiară. Această practică însemna că numele românilor, prin noua înregistrare, erau maghiarizate, adică: Ion era înregistrat drept Ianoș, Alexandru drept Șandor, Ștefan drept Istvan ș.a.m.d.*

În aceste condiții apare o puternică contrareacție din partea populației românești, care începe să își ia nume fără corespondență traductibilă în limba maghiară și anume recurge la nume romane (Augustus, Trebonium, Brutus, Claudius, Antonius, Claudia, Cordelia, Iulia etc.) și biblice (Solomon, David, Moise, Ieremia, Aaron, Israil, ultimul circulând în formulări antroponimice specifice zonei și anume: Izrăilă, Isrăilă, Izdrăilă, Izdrail, Isdrail. Această acțiune reprezenta o formă de apărare a identității naționale, exprima forme de

rezistență a românilor transilvăneni împotriva acțiunii de maghiarizare.

De la începutul secolului al XIX-lea, satele dunărene și dobrogene își sporiseră în mod evident numărul locuitorilor cu „mocanii din Transilvania“, care coborau cu turmele lor la Dunăre și în Dobrogea „cu văi fără iarnă“. Pe Ialomița exista chiar un vechi drum negustoresc și ciobănesc cunoscut bine de cei care coborau din munți.

Bunicul meu patern, Ilie Ieremia Is(d)rail (1832-1907), de obârșie rășinărean, traversează și el Carpații, în jurul anilor 1850, coborând cu turmele de oi în Țara Românească ca atâția alți români transilvăneni, care în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, pe lângă faptul că în virtutea vechiului obicei al transumanței, veneau cu mioarele în Valahia, erau mânați acum de dorința de a se refugia din calea prigoanei din Imperiul cezaro-crăiesc.

Bunicul Ilie Ieremia se trăgea dintr-o familie cu mai multe generații de preoți. După datele de care am dispus, primul strămoș cunoscut a fost preotul Șerban Izdrăilă (1702-1763) urmat de fiul său, preotul Manu Izdrăilă (1733-1784), care a avut trei copii: Ana, Irimia și Iacob. Ultimul, adică preotul Iacob Izdrăilă (1761-1806) a avut la rândul lui patru copii: Ioan, Irimie, Iacob și Floare. Dintre aceștia, Ioan (1780-1837) a devenit preot, iar Irimie econom în Rășinari (locțiitor al autorității bisericești). Acest ultim Irimie a fost tatăl bunicului meu Ilie Irimie Is(d)rail (1832-1907).

Este de menționat că preotul Ioan, căsătorit cu Floarea Mițu, a avut doi copii: Ioan Izdrăilă (1830-1887) devenit și el preot și Maria (1827-1917), care a devenit bunica poetului Octavian Goga. Căsătorită cu protopopul Ion Bratu (1819-1878), Maria a avut opt copii: Daniil și Ioan (decedați foarte

tinerei), Victoria, Paraschiva, Stana, Maria, Sora și Aurelia-Paraschiva (1856-1938). Ultima, învățătoare și scriitoare, s-a căsătorit în 1889 cu preotul Iosif Goga (1851-1905), fiul lui Natanail, și au avut împreună cinci copii: Octavian, viitorul mare poet ardelean, Victor, Victoria, Claudia și Eugen. Urmând acest arbore genealogic, reiese că Maria Izdrăilă, bunica poetului Octavian Goga, era vară primară cu Ilie Irimie, bunicul meu, iar tatăl meu Nicolae Israil, văr secundar cu Aurelia-Paraschiva, mama poetului.

Este deasemeni interesant de spus că în tinerețe, protopopul Ion Bratu, a plecat și el în anul 1833, în transhumanță până la Dunăre și a rămas patru ani în localitatea Radovan, lângă Oltenița, unde a fost învățător și logofăt (notar) și în același timp cânta și la biserică având voce de tenor. În 1837, s-a întors la Rășinari, dar se spune că ar fi regretat toată viața reîntoarcerea sa din ținuturile dunărene. La întoarcere a adus cu el și un manuscris voluminos cu poezii, pe care le scrisese în cursul sejurului său în Țara Românească. Reîntors acasă s-a căsătorit cu Maria Izdrăilă, fiica preotului Ioan Izdrăilă din Rășinari.

Prin anii 1850, Ieremia Ilie Is(d)rail (1832-1907) ajunge la Dunăre, și se stabilește definitiv, în preajma anului 1858, la Oltenița unde a cumpărat de la epitropia casei prințului Alexandru Ghica un loc de casă, printr-un act tipărit cu litere chirilice, dar în limba română, cu nr. 203 din 12 februarie 1859.

Este sigur faptul că atunci când a coborât cu turmele de oi spre Dunăre, în jurul vârstei de 30 de ani, bunicul era un om cu oarecare stare, adică pe lângă proprietar al mioarelor și berbecilor, avea și un chimir plin cu monezi de aur. Tatăl meu

mi-a povestit că bunicul, la căsătoria sa în 1863, avea tocmiți trei ciobani la turmele sale de oi.

În arhiva familiei, am descoperit un act vechi de vânzare din 12 februarie 1859 cu numărul 203 care glăsuiește astfel: *...pe temeiul actului de tranzacție din anul 1853 ce mijlocește între casa Înălțimii Sale prințul Alexandru Dimitrie Ghica și Epitropia cumpărătorilor de locuri de case ohabnice pe moșia Oltenița, proprietatea Înălțimei Sale și repetatul acum în al doilea actu încheiat la 12 februarie cu magistratul noului oraș Oltenița, domnul Ieremia Isdrail a cumpărat în vatra acum adăugită orașului Oltenița, un loc de casă în întindere de stânjeni gradați două sute...;* pentru care a plătit casei prințului Alexandru D. Ghica: *lei una mie patru sute; ...după cea de o potrivă clasificare făcută de magistrat, locurilor și prețurilor i s-a dat de către epitropia Casei, dumnealui, acest act de cumpărare, întărit de formele convenite de onorabilul Tribunal de Comerț al Ilfovului spre desăvârșita și ohrabnica stăpânire ce va trece după cererea cumpărătorului și în condica magistratului orașului cu numărul sau după rânduială.*

Bunicul s-a căsătorit apoi „în religia orthodoxă a bisericii Răsăritului, dumnealui în întâia cununie“ cu Ioana, fiica lui Constandin Postelnicu și *dumneaei întru întâia cununie*, nași fiind *domnul Velicu sin Ioan și doamna Maria sin Velicu*. La căsătoria sa, bunicul avea vârsta de 31 de ani, ceea ce înseamna că se născuse în anul 1832.

Așa dar cu patru ani înainte de căsătoria sa, în 1859, bunicul cumpărase în vatra noului oraș Oltenița, un loc de casă în suprafață de două sute de stânjeni, pe care-l plătitese cu 1400 lei, o sumă deosebit de importantă pentru acele vremuri. În 1890, pe lângă casa ridicată pe acest loc, pe strada Concordiei, nr.25, posedă și un al doilea imobil pe strada Mihai Bravu (la

început numită Gura Oborului), nr.1, pe care l-a locuit apoi, împreună cu familia, până la moartea lui survenită în 1907 și unde a continuat să locuiască bunica până în iarna anului 1916. Această ultimă casă am vizitat-o de câteva ori împreună cu părinții mei în anii 1915-1916. După câte îmi amintesc, era o construcție solidă în formă de L, ridicată la colț de stradă, având o prispă înaltă la care urcai pe vreo șase trepte. În curte erau magazii, un grajd mare, un cuptor de pâine, iar lângă poartă un nuc uriaș.

În ceea ce privește imobilul din strada Concordiei, din actele pe care le mai posed în arhiva familiei, am dedus că acesta fusese rechiziționat de fapt cu un credit primit de la Societatea Creditul Funciar Urban din București și că îl închiriasse unui oarecare I.Slăvescu. Acesta dovedindu-se rău platnic a fost sancționat în judecată chiar direct de către respectiva societate a creditului funciar. Probabil debitul bunicului la această societate fiind mai mare de suma de 1259 lei obținută, frații Stan și Ion Zorzor, care erau buni prieteni cu bunicul, s-au oferit în anul 1891, să achite ei datoria, devenind ei creditorii bunicului. După aproape opt ani de zile, adică în 1903, deoarece bunicul nu izbutise să achite creditul acordat de frații Zorzor, aceștia au scos imobilul în vânzare pentru a-și scoate banii declarând în final, în noiembrie 1905, că fuseseră total achitați și că nu mai aveau nici o pretenție bănească în această afacere. Am reușit să văd această casă abia în 1959, în cursul unei deplasări la Oltenița. Localnicii mi-au spus că pe vremuri, această casă trecea drept una din cele mai mari din oraș, iar în acel moment, devenise sediul central al sindicatelor din Oltenița.

Din relatările tatălui meu, am aflat că bunicul luase concesiunea iluminatului public cu gaz lampant al străzilor din

orașul Oltenița. Probabil că alegerea acestei îndeletniciri nu a fost o pură întâmplare, ci spre ea l-a îndreptat subconștientul arhetipal al rășinăreanului din el care, în virtutea vechilor tradiții ale locului de baștină, îl trăgea spre „iluminatul cu făclii”. În curtea casei, în fiecare zi, lucrau opt până la zece angajați la pregătirea lămpilor cu petrol și curățirea felinarelor, iar seara, lampagii porneau pe străzi, cu scările pe umăr, să aprindă luminile orașului. Mai târziu, bunicul a luat și concesiunea transporturilor în comun cu diligența între Oltenița și București. De pe urma acestei ultime îndeletniciri i-a rămas porecla de „Căieru”.

A fost o vreme când prosperitatea în casa bunicului a fost un fapt cert. Grajdurile casei din strada Mihai Bravu adăposteau zece cai folosiți la căruțe. Cum era credincios și foarte bun la suflet, nu folosea niciodată „cuvinte de ocară”. Și-a folosit cea mai mare parte din avere ca să ajute și să chivernisească multe familii din urbea Olteniței și din împrejurimi.

Bunicul a avut cu soția lui patru copii și anume doi băieți: Vasile-Ilie și Niculae și două fete: Ioana și Maria.

De la Vasile-Ilie a rămas în biblioteca familiei un exemplar din *Noul Testament cu psalmi*, legat în piele neagră (pe care îl am și astăzi) scris în limba română, dar cu litere chirilice și tipărit în anul 1877 la tipografia A. Holzhausen din Viena. Pe prima pagină a cărții stă scris cu cerneală neagră: *Această carte este a elevului Ilie Isdrail 1881 aprilie 12 dioa joi și ora 5*, precum și următoarele: *Această carte cine o va fura să nu-i ajute Dumnezeu. Martie 29 dioa joi și ora 5 1881*. Mai mult ca sigur că ambele însemnări au fost făcute de elevul Vasile-Ilie Isdrail care în 1881 avea cam 8-9 ani. Am apreciat etatea după trăsăturile caligrafice și ortografia timpului, care indica un elev

începător. Așa dar Vasile era cu aproape patru ani mai mare decât tatăl meu. Cât despre celelalte două surori Ioana (Jenny) și Maria, ele erau mult mai mici.

Vasile, Jenny și Maria au murit toți foarte tineri.

Jenny a fost profesoară, dar a murit în 1906 de tuberculoză și la scurtă vreme după ea și Maria, cel mai mic copil, după ce absolvise școala profesională.

Tatăl meu îmi povestea că Jenny, care era o brunetă frumoasă și funcționa ca profesoară la o școală din Oltenița, se îndrăgostise de sublocotenentul Florea Tenescu (viitor general, Șef al Marelui Stat Major al Armatei Române) care în acea vreme, la începutul secolului al XX-lea, în calitate de ofițer de grăniceri, avea comanda unui pluton care asigura paza Dunării, la Oltenița. Familia și în special tatăl meu care îi era frate mai în vârstă, s-au opus acestei căsătorii ceea ce a îndurerat-o profund, aducând-o într-o stare de profundă melancolie și dezgust de viață. După un bal la care a participat într-o seară, a făcut o pneumonie, care în câteva zile i-a fost fatală.

Cât despre cel mai mare frate al tatălui meu, Vasile-Ilie am aflat întâmplător că fusese puțină vreme, comisar de poliție în cartierul Puișor, în București și că la el a locuit și tatăl meu până în clasa a șasea de liceu, în anul 1893, când Vasile s-a stins din viață, având probabil vârsta de 23 de ani.

Bunicul a trăit 75 de ani, decedând în 1907, luna martie 18, orele 2 d.a. în locuința sa din strada Mihai Bravu nr. 1 din urbea Olteniței, în urma boalei: *vițiu de cord*.

Când a închis ochii era aproape sărac, deoarece împreună cu bunica își făcuse o sumedenie de fini și fine, pe care nu numai că i-a cununat, dar i-a ajutat și cu bani. Unii dintre acești fini lucrau ca angajați ai bunicului, alții îngrijeau de animale, alții erau lampagii. Unii dintre aceștia se pare că au profitat în

mod necinstit de bunătatea bunicului și au contribuit chiar la degradarea situației lui materiale. O altă cauză a decăderii situației lui financiare se pare că a fost și izbucnirea și persistența, timp de câțiva ani la rând, a unei molime de *gâlbează* (produsă de parazitul *Fasciola hepatica*) în turmele de oi, care aproape au fost lichidate. Peste toate acestea a suferit și avariile produse de declanșarea unui incendiu puternic izbucnit într-o noapte.

În același timp, apariția liniei ferate București-Oltenița a făcut ca serviciul diligenței să devină inutil. Curentul electric a înlocuit sistemul de iluminat public cu gaz lampant. Astfel, la vârsta senectuții, afacerile bunicului au dat faliment și el nu a mai fost un întreprinzător de succes.

Tatăl meu îmi povestea că în vremurile bune, în jurul anilor 1890, când era elev în clasele primare, primăvara, când se vindeau mieii și apoi lâna oilor, veniturile nu se numărau în bancnote, ci în monezi de aur, pe care bunica le păstra în ulcele de pământ în „odaia mare“.

Când tatăl meu a ajuns în clasa a șasea de liceu, bunicul, din cauza situației financiare precare în care ajunsese, nu l-a mai putut întreține la școală, iar tata a fost nevoit să dea meditații și să-și caute suplینiri pentru a putea termina școala, iar apoi pentru a urma cursurile Facultății de Drept din București, a trebuit să se angajeze pe tot parcursul studenției, funcționar la stat, copist la Prefectura Județului Ilfov, care își avea sediul în București, pe Splaiul Independenței.

Despre bunica mea Ioana Postelnicu căsătorită Isdrail

Pe mama tatălui meu mi-o amintesc fiindcă am vizitat-o de mai multe ori, împreună cu părinții, în locuința ei din Oltenița și am avut-o și noi oaspete în casa din comuna Budești, unde au locuit la început, părinții mei.

Când s-a căsătorit cu bunicul, în 1863, avea 21 de ani. Din actele pe care le mai posed, am tras concluzia că la căsătoria ei, bunica era orfană de ambii părinți, dar avea o oarecare stare materială. A rămas toată viața „menajeră“ (casnică), după exprimarea din acele timpuri. S-a îngrijit de cei patru copii, iar în afară de gospodăria casei, se ocupa și de pregătirea mesei numeroșilor angajați ai bunicului, de la oamenii de la cai până la lampagii și oieri, fiind ajutată permanent de numeroasele ei fine. Era ocupată permanent și de pregătirea multelor nunți și botezuri al căror suflet era. Urma respectarea tuturor evenimentelor după datină: tăierea moșului, ruperea turtei, scoaterea la biserică, plus respectarea parastaselor și altor slujbe creștinești, precum și a praznicelor de peste an.

Îmi amintesc că odată, la Budești, înainte de 1916, bunica mea dinspre mamă, aflând că bunica de la Oltenița a răcit și a căpătat o bronșită rebelă, a făcut următoarea remarcă: „nici nu

este de mirare, deoarece când spală rufele este atât de exagerată încât își spală și cămașa de pe ea și până se usucă stă numai într-un halat“, vrând să se înțeleagă prin aceasta că era excesiv de pedantă cu spălatul și curățenia.

Când mă duceam cu părinții la Oltenița, îi arăta totdeauna mamei un cufăr, în care erau depozitate „lucrurile de moarte“, adică un întreg garderob, care cuprindea nu numai obiectele de îmbrăcăminte, ci și acelea necesare pentru ceremonia funerară: ștergere, cearceafuri, batiste, lumânări precum și lucruri ce trebuiau date la sorocitele pomeni: îmbrăcăminte și veselă. Uneori, însoțea exhibarea acestui inventar de cuvintele:

– Zico, mamă (așa i se adresa ea mamei mele al cărei nume era Rozeta), știu că voi aveți greutate, deoarece aveți de crescut doi copii și nu vreau să fiu o greutate în plus pe capul vostru. Să știi că la moartea mea, am să las și bani pentru ca să plătești popii și dascălul.

Alteori am auzit-o spunându-i mamei:

– Zico, mamă, să nu aveți nici o grijă, că eu am s-o înzestrez pe Gabi! (sora mea, care pe atunci avea doar patru ani și care a murit arsă la vârsta de numai 12 ani).

Mărturisesc faptul că vizitele noastre la bunica de la Oltenița nu erau tocmai plăcute pentru noi copii, deoarece, în prealabil eram totdeauna prelucrați de mama să stăm cuminți într-un singur loc, să nu facem zgomot, să nu scotocim prin sertare, să mâncăm dulceața cu cea mai mare grijă, ca să nu pătăm fața de masă sau preșurile din casă. Îmi aduc aminte cum într-una din aceste vizite, sora mea Gabi, care era foarte neastâmpărată, spre disperarea mamei, s-a strecurat în „odaia mare“ și a început să scotocească. Așteptam să fie servită dulceața când deodată o auzim pe bunica:

– Diavole impielițat că nu te mai astâmperi!

Am alergat cu toții în „odaia mare“ unde am dat de un tablou inedit: Gabi, cu buza de jos gata lăsată să înceapă a plânge, ședea pe un fotoliu, iar bunica în genunchi aduna de pe jos monezile de aur, pe care le îngrămădea într-o cutie mare de tutun.

– Uite, vedeți, asta-i o parte din zestrea ei, bat-o norocul de fată!

Nu pot încheia aceste relatări fără a spune și că bunica era deosebit de pretențioasă cu privire la curățenia casei, a curții și dacă vreodată s-a putut folosi expresia „curat ca un pahar de cristal“ apoi cred ca aceasta își găsea evidența cea mai justă în modul în care își administra toate domeniile gospodăriei.

Câteodată, ea venea de la Oltenița la Budești unde locuiam noi. Nu-i plăcea să vină cu trenul, ci călătorea totdeauna cu brișca unui fin, care sosea de obicei spre seară. Îmi este vie și acum în memorie acea sosire a ei în brișcă prevăzută cu leagăn de piele acoperit cu două pături, trasă de un căluț roib, dolofan ca o pepenoaică, îmbrăcat cu ham strălucitor de alamuri și cu panglici de diverse culori la căpăstru. De obicei ședea la noi două zile și venea încărcată cu bomboane, turtă dulce și fructe și apoi se întorcea cu aceeași brișcă cu care venise. Uneori, vizita bunicii avea și scopuri financiare:

– Nicule, se adresa ea tatălui meu, știi că trebuie să fac un parastas (sau să tai moțul unui fin), săptămâna viitoare și te-aș ruga să mă înlesnești cu ceva bani.

Tatăl meu, după ce se consulta cu mama, totdeauna o ajuta după posibilități.

Multă vreme nu am putut înțelege pentru care anume motiv, bunica prefera brișca finului Simion, în loc să călătorească cu trenul, calea de numai de 30 de kilometri ce despărțea Oltenița de Budești.

Într-o zi, pe când eram în clasa a treia de liceu, mi-am exprimat această nedumerire cu glas tare față de „mam' mare“ (mama mamei). Am primit o explicație pe care ulterior mi-a confirmat-o și mama: călătorind odată cu trenul de la Oltenița la Budești și auzind că îl întreabă pe șeful trenului, care venise la controlul biletelor, cât mai e până la destinație, un călător din compartiment o întreabă:

– La cine vă duceți dumneavoastră la Budești?

– La Nicolae Israil, subprefectul de plasă Budești, i-a răspuns bunica mea. Il cunoașteți?

– Cum să nu-l cunosc! Dar ce treabă aveți cu el?

– Cum ce treabă? Este fiul meu! a fost replica bunicii.

– Nu se poate! a exclamat călătorul. Este cu neputință! Sau poate se verifică vechea zicală: Dintr-o iapă țigănească iese câteodată un cal boieresc ca un luceafăr!

Bunica a sosit atunci la ai mei „foc și pară“ și s-a jurat să nu mai pună piciorul în tren câte zile o mai avea. Tatăl meu a încercat s-o liniștească, sfătuind-o să nu pună la inimă obrăznicia unui om lipsit de bun simț. Este adevărat că bunica se purta legată la cap cu o basma neagră, iar tatăl meu avea o statură înaltă și semeață, fiind în acea vreme considerat un om cu o înfățișare deosebit de distinsă, totuși în nici un caz „gluma“ călătorului din compartiment nu putea fi cu nimic justificată.

La izbucnirea Primului Război Mondial, în august 1916, tatăl meu i-a propus bunicii să vină să locuiască la noi la Budești și apoi când, la finele lunii octombrie ne-am hotărât să ne refugiem în capitală, să ne însoțească. Nici nu a vrut să audă de așa ceva. În ianuarie 1917, când tatăl meu a venit de la Budești să ne vadă în noua noastră locuință din Capitală, ne-a adus vestea tristă că, în noiembrie 1916, bunica murise și

fusese înmormântată în cimitirul din comuna Radovanu. N-o mai prinsese nici el în viață. De la finii ei din comuna Radovanu aflase că aceștia, o aduseseră de la Oltenița, cu câteva zile înainte, grav bolnavă. După intrarea trupelor bulgare în Oltenița, fusese probabil denunțată că are monezi de aur. Invadatorii au maltrat-o în mod barbar ca să le obțină, au săpat casa, au dărâmat sobele, iar ea a fost găsită muribundă, de către niște vecini. Un fin al ei a urcat-o într-o căruță și a transportat-o la Radovanu, unde a și decedat în casele finului ei Tudorică, pe care îl botezase. Așa a sfârșit bunica la vârsta de 74 de ani. Providența totuși ne-a ocrotit, deoarece cu aceeași ocazie puteam să-l pierdem și pe tata. În drumul de la Budești spre comuna Radovanu, unde mergea la mormântul bunicii, în acea iarnă de pomină, sania trasă de cai care-l ducea pe tata, la ieșirea din comuna Crivăț, a fost atacată de o haită de lupi. Caii au început să dea semne de neliniște și numai prezența de spirit, sângele rece și îndemânarea vizitiului Gheorghe Turcitul au izbutit să-i stăpânească. Lupii s-au retras în pădure, alungați de chiuiturile celor doi ocupanți ai saniei: tatăl meu și vizitiul.

Nicolae Israil, tatăl meu

Niciodată nu aş fi bănuit că îmi va fi atât de greu să scriu despre tatăl meu. Îmi dau seama pe deplin că în pofida eforturilor pe care le voi face nu voi reuşi să înfăţişez limpede şi complet viaţa acestui om extraordinar de muncitor, modest şi mai presus de toate, foarte cinstit.

L-am iubit şi respectat pe tatăl meu ca pe nimeni altcineva în viaţa mea. El mi-a fost totdeauna modelul de comportament şi mă îndoiesc că în ciuda tuturor eforturilor pe care le-am făcut, am reuşit să-i semăn.

Aparent totdeauna serios, chiar distant, era în fond un suflet cald, milos, atent la nevoile celor din jurul său şi bucuros oricând să-i ajute. Pentru mine a fost o fiinţă excepţională, care nu a cunoscut nici o ezitare când a fost vorba de desăvârşirea pregătirii mele profesionale. Deşi oarecum dezamăgit când după terminarea liceului la secţia reală, în loc să urmez Politehnica, aşa cum era convenit, m-am înscris la Facultatea de Drept, niciodată nu mi-a făcut nici măcar o aluzie la această inconsecvenţă a mea, ci dimpotrivă m-a încurajat, spunându-mi de câteva ori:

– Ceea ce ți-ai ales, să faci cu temei pentru ca să devii în viaţă, un om adevărat.

Când am ajuns în anul doi de facultate mi-a promis că după ce voi obține licența, mă va trimite să-mi continui studiile la Paris. Deși în cursul anului 1929 a izbucnit marea criză economică, declanșatoare și la noi în țară a atâtor dezastre (falimente bancare, reduceri de venituri etc.), tatăl meu suferind și el, deoarece a pierdut depunerile de la Banca Marmorosch Blank și Banca Franco-Română, totuși din puținul care îi rămăsese, în noiembrie 1930, mi-a adus pașaportul și m-a condus la Gara de Nord pentru Suisse-Alberg, ținând foarte mult să-mi dau doctoratul la Facultatea de Drept din Paris. Ca măsură de precauție față de prăbușirile bancare din țară, mi-a transferat la *Société Générale* din Paris 150.000 de lei, urmând ca eu să ridic lunar de acolo, pe timpul studiilor, sumele necesare întreținerii în capitala Franței.

Consider că prezentarea acestui aspect este suficientă pentru a se înțelege că aserțiunile mele de la începutul acestui capitol nu au fost deloc exagerate, ci ele își găsesc o deplină acoperire în faptele tatălui meu. Comportarea lui capătă o și mai mare valoare dacă se are în vedere faptul că în 1930 a fost trecut la pensie, la vârsta de 57 de ani, conform legii excepționale dictată tot de criza economică, în vederea realizării de economii bugetare.

Tata s-a născut în urbea Olteniței la 9 octombrie 1876. A urmat cursurile primare la școala din orașul natal, dovedindu-se a fi un elev silitor și liniștit. Studiile liceale le-a făcut la Liceul Mihai Viteazu din București, pe care l-a absolvit în 1898. L-a avut director pe Ion Otescu, iar la limba franceză drept profesor pe Bonifaciu Florescu (fiul lui Nicolae Bălcescu cu Luxița Florescu). Îmi povestea despre acesta că era un pedagog slab înzestrat, incapabil să transmită elevilor săi cât de puține

cunoștințe. În clasă se plimba mai tot timpul printre bănci, cu o nua în mână, cu care croia fără rost elevii.

– Na și ție! Na și ție! Dar liniște tot nu obțineai...

După cum am mai spus, din cauza greutăților financiare ale familiei, din primele clase de liceu, a trebuit să dea meditații și să obțină suplینiri pentru a-și putea termina studiile liceale și pentru a purta și grija surorii lui Jenny, care urma cursurile Școlii Normale. Și-a închiriat, în apropiere de Foișorul de Foc, un mic apartament unde locuia împreună cu sora lui Jenny. La 1 iulie 1899 i se confirmă angajarea în funcția de copist în Cancelaria Prefecturii Județului Ilfov, iar la 10 septembrie 1902 era înaintat în funcția de șef de birou în Cancelaria Prefecturii Județului Ilfov.

În timpul cât a funcționat la Prefectura Județului Ilfov (iulie 1899 – iulie 1908), și-a făcut studiile universitare, absolvind Facultatea de Drept din București cu diploma de licență acordată la 5 aprilie 1904, după susținerea lucrării „Condiția juridică în dreptul românesc a copilului natural“.

Pentru a putea audia cel puțin cursurile principale de la Facultate (cursurile de drept civil, comercial, penal etc.), deoarece șeful său ierarhic, adică directorul prefecturii, era un om fără nici un fel de pregătire universitară și se temea ca tatăl meu, după obținerea licenței, să nu-i ia cumva locul, îi făcea tot felul de șicane ca să-l împiedice să plece de la birou. Adeseori în decursul unei zile, venea și întreba de el de câteva ori și când lipsea din birou ținea cu orice preț să afle unde a fost. De obicei, omul de serviciu era trimis să-l cheme iar acesta, când se înapoia, raporta că nu-l găsisese în birou adăugând: „trebuie să fie totuși prin vreun birou căci pălăria sa este în cuier“. Tatăl meu era obligat să lase totdeauna acest zălog, adică pălăria în cuier și pentru că pe vremea aceea era moda ca bărbații să

circule pe stradă numai cu pălărie, împrumuta pălăria ușierului de la serviciul administrativ.

În perioada cât a funcționat ca șef al biroului la Prefectura Județului Ilfov a fost delegat în mai multe rânduri să țină locul de inspector de plasă în județ.

Tata îmi povestea că înainte de căsătoria lui, mai ales după moartea celor două surori, își pierduse total pofta de mâncare și nimic nu-i mai plăcea. Probabil suferise o depresie nervoasă. Uneori, ca să-și mai stimuleze pofta de mâncare, îl invita la masă pe un coleg de serviciu Petrescu Sadea, renumit mîncău. Așezați la masă la restaurant, amicul său nerăbdător îl iscodea:

– Șefule, ce comandăm?

– Comandă tu, îi răspundea tatăl meu, pentru că eu nu prea am poftă de mâncare.

– Atunci să ne prepare pentru început, o omletă din zece ouă și apoi să ne puie la fript jumătate de kilogram de mușchi de vacă cu murături și cu cartofi.

– Dar cine o să mănânce atâta mâncare, Petrescule?

– Noi șefule. Ce n-ai să poți mânca Dumneata, nu purta de grijă că o să mănânc eu.

Și într-adevăr, după ce tata servea două ochiuri în apă, din care mânca doar unul, și apoi o mică bucățică de mușchi de vacă, restul se îngrămădea, spre mirarea sa și a chelnărilor, în farfuria lui Petrescu, care tacticos și consecvent nu lăsa nici un rest în farfurie.

Îmi mai povestea că fiind renumit pentru corectitudine, de la o vreme, a fost delegat de către Prefectura Județului Ilfov să ridice de la administrația financiară a județului sumele de bani necesare pentru plata lunară a funcționarilor instituției. În acele timpuri, monezile de aur aveau circulație curentă. Nu trebuie să pierdem din vedere că era tocmai epoca expoziției naționale din

1906 (patruzeci de ani de domnie ai regelui Carol I) și administrația financiară plătea statele prezentate mai cu seamă în monezi de aur și mai puțin în hârtie monedă. Într-o asemenea situație, cel care ridica sumele aferente salariilor, trebuia să dispună de o valiză respectabilă, pe care se străduia apoi să o și transporte. Iată dece, fiind bun prieten cu șeful administrației financiare, tatăl meu îl ruga pe acesta să-i plătească sumele respective cât mai mult în bancnote și mai puțin în monezi de aur. Dealtfel și salariații se arătau mai mulțumiți cu acest sistem de plată, deoarece cei mai mulți se plângeau că: „aurul le-a rupt buzunarele de la haină“. Iată deci că a existat o vreme, la noi în țară, când hârtia monedă era preferată monezilor de aur!

La 30 decembrie 1906, tata se căsătorește cu Rozeta T. Dinescu, care era și ea la acea dată funcționară la Prefectura Județului Ilfov. Rozeta locuia în București, pe strada Numa Pompiliu, nr.26. Cununia s-a săvârșit la biserica Manea Brutaru, nuni fiind profesorul Nicolae Cosăcescu și soția sa Elena.

După cununie, cei doi au locuit în strada Numa Pompiliu, unde familia mamei mele ocupa un apartament spațios. Acest eveniment a constituit o cotitură în bine în viața tatei, deoarece eforturile pe care le făcuse ani de zile pentru a-și continua studiile și anume să presteze la serviciu, zilnic, o muncă de peste 12 ore și să se și îngrijească de cele două surori, care în ultima vreme fuseseră foarte bolnave, îl costaseră foarte mult. Îmi povestea că adeseori pentru a rezolva toate lucrările ce-i reveneau, lucra până la zece noaptea și uneori masa de prânz o lua pe un colț de birou. În plus, în acea vreme, la Prefectura Județului Ilfov nu exista nicio mașină de scris și de aceea toată corespondența trebuia să o scrie cu mâna, iar ordinele și

circularele le multiplica singur la un șapirograf. Din cauza acestor eforturi, la un moment dat, a făcut un icter ale cărui consecințe le-a tras apoi toată viața. După căsătorie, nu a avut probleme cu gospodăria, căci aprovizionarea o făcea socrul său, Toma Dinescu, iar de tot restul în casă, se ocupa soacra sa, Elena.

Fiind o fire delicată și prevenitoare a fost îndată înconjurat de multă simpatie și atenție de toată familia mamei. Bunica, mama mamei, îi pregătea meni-uri speciale știindu-l suferind de ficat, iar socrul se străduia să-i ghicească toate dorințele spre a i le împlini.

Pentru a le face plăcere celor din casă, tatăl meu aducea diferite delicatese. Soacra, cu prefăcută indignare, îi reproșa:

– Nicule mamă de ce ai cumpărat iarăși icre, când știi prea bine că avem în casă destulă mâncare, iar ție îți sunt interzise aceste produse!

– Lasă mamă că dacă nu mănânc eu nu-i nici o pagubă. Am cumpărat fiindcă mi-au făcut cu ochiul, glumea el, și sper că vouă au să vă placă

Asemenea discuții se încheiau totdeauna cu mulțumiri afectuoase și chiar îmbrățișări.

În vara anului 1908 pentru tatăl meu și familia lui începe un capitol nou de viață, odată cu mutarea din București la țară. Ce l-a putut determina să facă acest pas?

Cred că nu greșesc când afirm că în primul rînd, în luarea acestei decizii, l-a determinat starea precară a sănătății, întreținută și de obsesia că va avea același sfârșit rapid ca și ceilalți frați ai lui. Doctorul Andrei Ionescu, medic legist al Tribunalului Ilfov și mai apoi profesor universitar la Facultatea de Medicină din Cluj, care îi era bun prieten, l-a sfătuit să-și schimbe slujba de birou pentru o îndeletnicire care să-i dea mai

multă libertate de mișcare, să nu mai fie legat mereu de un scaun. La acest motiv major s-au mai adăugat și altele și anume: își întemeiase de curând o familie, aștepta un moștenitor și perspectivele de avansare erau inexistente. Firește că nu putea accepta să rămână tot restul vieții, șef de birou în Prefectura Județului Ilfov.

Într-o asemenea situație, i s-au înfățișat spre alegere trei alternative și anume: ajutor de judecător la Judecătoria Buftea, avocat la Direcția Pădurilor Statului și administrator de plasă la Budești, în județul Ilfov. A preferat ultima situație pentru următoarele considerente: urma să lucreze în continuare cu oameni – șefi ierarhici care îl cunoșteau și îl apreciau pentru conștiinciozitatea și cinstea lui. Al doilea avea o locuință confortabilă la Budești, donată de generalul Gheorghe Manu, pentru a fi folosită de administrația plasei, în comuna în care el avea moșia, și un superb conac. Al treilea considerent: salariul ce urma să-l primească era superior celorlalte două oferte și în plus avea și o diurnă lunară de câteva sute de lei pentru acoperirea cheltuielilor de deplasare în comunele din plasă, pe care urma să le inspecteze periodic.

Prin Înaltul Decret Regal numărul 2238 din 10 iulie 1908, este numit în funcția de administrator în plasa Budești, județul Ilfov.

Astfel în luna iulie 1908, familia se mută din București în comuna Budești, situată la distanță de circa treizeci de kilometri de Capitală. Prin „toată familia“ am înțeles părinții mei și cei doi socri ai noului șef de plasă Budești, care avea pe atunci vârsta de 34 de ani.

În apartamentul din Numa Pompiliu, a rămas sora mai mică a mamei, Victoria Dinescu (căreia noi mai târziu i-am spus tanti Vitty), maestră de flori artificiale, care în acea vreme,

înapoiată după doi ani de studii la Paris, deschisese pe strada Episcopiei un atelier pentru confecționarea de flori artificiale, paruri de mireasă, coroane speciale, decorațiuni de tot felul, unde lucra ajutată de câteva ucenice-eleve. Atelierul ei se dezvolta din zi în zi și comenzile curgeau (să nu uităm că ne aflam pe vremea când petrecerile și bătăile cu flori din trăsuri de la șosea erau *en vogue*). Mama mi-a povestit mai târziu că în acea epocă, regele Carol I a comandat la acest atelier o imensă jerbă de crini albi imperiali, pe care i-a trimis apoi la Sigmaringen, la mormântul părinților lui.

Datorită operelor de artă desăvârșită, care ieșeau din mâinile ei minunate, tanti Vitty ajunsese să aibă acces la Palatul Regal, iar regina Elisabeta și regele Carol o simpatizau și îi apreciau arta de floristă neîntrecută. Tot din povestirile din casă am aflat mai târziu că pentru a-i înlesni confecționarea comenzilor de flori, curtea regală dăduse ordin subalternilor să-i expedieze domnișoarei Dinescu toate resturile de stofe și materiale ce se strângeau la palat, dar, de cele mai multe ori, Vitty nu putea folosi aceste materiale pentru finele și etericele ei creații florale, așa că trebuia să dea bani din propriul buzunar, pentru a cumpăra materialele necesare în vederea onorării comenzilor de la Palatul Regal.

Împreună cu tanti Vitty, în apartamentul din strada Numa Pompiliu, mai rămăsese și sora mai mică a bunicii mele, Maria Dervescu, pensionară de urmaș, soția răposatului inginer Chiru Dervescu, fost director șef al Direcției Tehnice a județului Olt.

Mai târziu, respectabila doamnă Dervescu, care fuma tutun din cutii mari, frumos decorate, încărcate cu tutun turcesc fin „Becktimis“ și bea cafele, a devenit pentru noi copiii „Tanti Muțulica“.

După mutarea la Budești, timp de un an de zile, la începutul noii sale cariere, tatăl meu, pentru a-și putea face lunar inspecțiile administrative în zece din cele douăsprezece comune din plasa sa, angajase un țăran din Budești, care avea o căruță cu leagăn de piele și doi cai. Curând însă și-a dat seama că acest mijloc de deplasare nu putea constitui decât un provizorat, deoarece călătoriile cu căruța erau incomode și de-a dreptul vătămătoare pentru sănătatea lui și apoi, deși cheltuia toată ziua pentru plata acestui mijloc de transport, nu se putea spune că îl putea avea totdeauna la dispoziție cum ar fi fost unul propriu. De aceea în primăvara anului 1909 și-a cumpărat doi cai și o trăsură „Victoria“ și a angajat și un vizitiu, pe Gheorghe Turcitu, înalt, brunet, foarte devotat și mare iubitor de animale. Își făcuse stagiul militar la cavalerie și se eliberase cu grad de caporal. A rămas în serviciul tatălui meu până în primăvara anului 1919, când tata a fost transferat în plasa Băneasa, la București. Pe Gheorghe l-am cunoscut bine și eu, căci el m-a învățat să călăresc pe primul ponei, când nu împlinisem încă vârsta de șase ani.

Îmi amintesc și acum cei doi cai focoși, unul sur și celalalt murg, care-i duceau de câteva ori pe an, cu trăsură, pe părinții mei la Oltenița, unde locuia mama tatei, despre care am mai povestit, și la sora mamei, Ecaterina, institutoare, căsătorită cu Lazăr Niculescu, directorul Școlii Primare din oraș. Din anul 1913, am început să participăm și noi copiii, adică eu și sora mea Gabriela, la aceste escapade, pentru noi un prilej de mare bucurie, deoarece la Tanti Catrina ne întâlneam cu cei patru veri ai noștri, cam de aceeași vârstă cu noi, cu care ne înțelegeam grozav la năzbâtii și nebunii.

Maruca era cu patru ani mai mare decât mine, Niculae cu aproape doi ani, Rozeta cu un an și Mihai cu o jumătate de an

mai mic. Doamne! Ce mai joacă trăgeam în cele două zile cât poposeam la ei!... Maruca mai mare decât noi, se ținea în rezervă. În schimb, Niculae era o adevărată maimuță (în sensul agilității): sărea din cracă în cracă și dintr-un pom într-altul și ne scutura cireșe, vișine, prune sau alte poame din pomii fructiferi, specii alese, sădiți și îngrijiți de unchiul Lazăr, în curtea casei Directorului Școlii, cât și în curtea școlii primare, care depășea cinci mii de metri pătrați.

Îmi aduc bine aminte, că după ce m-am mărit, îmi plăcea să stau pe capra trăsorii și în brațele lui Gheorghe Turcitu și să țin de hățuri. De obicei, la înapoiere, mai totdeauna porneam din Oltenița, vara, în jur de orele 17. După ce, parte din drum călătoream lângă vizitiu, la prima haltă, la Curcani, treceam între mama și tata și ascultând făcănitul ritmic al potcoavelor cailor, care înaintau spre casă în trap ușor, adormeam în acest ritm monoton, iar când soseam la Budești, trăsesem deja un pușor bun de somn.

După cum am mai spus, vizitele la bunica, mama tatei, erau mai puțin plăcute pentru noi, cu toate că ne trata cu turtă dulce, zaharicale și peltea de gutui de fiecare dată și aceasta pentru că „ne ținea de rău“, adică nu ne dădea voie să punem mâna pe cutiile ei din scrinul din „odaia mare“. Nu aveam voie să căutăm în sertarele mesei, acoperită cu o velință cusută cu fir strălucitor și unde Tudora, o fină a ei, care se afla în serviciul nostru, ne povestea că „bița“ păstrează acolo, lucruri fermecate.

Treptat, locuind la țară, tatăl meu și-a mărit gospodăria; a cumpărat o vacă de lapte, sfătuit de bunul său prieten Petre Gâdescu, medicul șef al județului Ilfov, ca să ne asigure nouă copiilor, o hrană sănătoasă. Când m-am făcut mai mare, adică de vreo cinci ani, țin minte că în grajd aveam patru cai, două vaci, din care una roșie pătată cu alb, căreia i se zicea

„Elvețianca“ și două bivolițe. Curtea era plină de păsări: găini, rațe (râul Dîmbovița era la circa treizeci de metri de casa noastră), găște, curci, biblice, păuni și păunițe.

În fața intrării principale era o grădină mare cu flori, pomi roditori și viță de vie. În mijlocul grădinii se afla un chioșc unde adeseori luam masa de seară, mai cu seamă vara. O fântână adâncă cu pereți de lemn de stejar, cu o cumpănă cu braț, ne procura o apă limpede și rece.

Societatea din Budești era alcătuită din familiile șefului de gară, Stamatescu, a medicului șef al Spitalului, Rădulescu Nicolae, a Președintelui Judecătoriei, Antoniade, a Directorului școlii primare, Gilorteanu și a Șefului Oficiului Poștal, Crăciunescu. Toți l-au primit pe tatăl meu cu multă simpatie în familiile lor.

Predecesorul tatei fusese Socrates Nicolaide, un grec holtei, căruia îi plăceau jocul de cărți, petrecerile prelungite și cancanurile amoroase. Toate aceste distracții erau străine firii ambilor mei părinți, așa încât după o primă reuniune, la care toți invitații s-au simțit bine, încetul cu încetul, întâlnirile s-au rărit și până la sfârșit au rămas doar relații de simple cunoștințe.

După câteva luni, întâlnindu-se cu preotul paroh din comună, părintele Otopeanu, tatăl meu a fost felicitat pentru „modul diplomatic în care a reușit să se desprindă, fără scandal, de societatea intriganților“.

Relațiile bune și corecte cu toate familiile de funcționari din Budești s-au păstrat până în primăvara anului 1919, când tata a părăsit definitiv localitatea.

Tatăl meu îmi povestea că în alegerea drumului, pe care l-a urmat în cariera sa, a fost influențat de ideile marelui om politic liberal Vasile Lascăr, care declanșase o reorientare a politicii

interne, susținând ideea „vreau să fac din administrație o a doua magistratură“ (acest ideal există și astăzi înscris pe soclul statuii din București).

Desigur că această reformă nu se putea realiza de pe o zi pe alta. Era nevoie de timp, răbdare și mai ales perseverență. Tatăl meu a optat în cele din urmă pentru acest drum în viață. Era conștient că nu-i va fi ușor să-l parcurgă, totuși nu bănuia că va întâmpina atâtea dificultăți. În cea mai mare parte, ele se datorau arbitrariului și abuzurilor ce caracterizau societatea românească în acea epocă.

Cea dintâi amărăciune a gustat-o chiar la numirea sa în plasa Budești.

Așa cum am mai arătat, reședința plasei Budești fusese stabilită la stăruința generalului Gh.Manu, fost prim ministru la finele secolului al XIX-lea și proprietarul moșiei Budești, unde avea și un conac splendid. Se părea că generalul Manu nu era chiar străin de mutarea fostului administrator al plasei, Socrates Nicolaide, pe care nu-l agrea deoarece îl considera „chefliu și cartofor“, iar pe de altă parte, s-a opus cu înverșunare la numirea tatălui meu în locul acestuia, motivând că nu dorește să aibă în plasa sa un administrator „evreu“.

Numirea s-a făcut totuși pentru că prefectul județului era Ilie I. Niculescu-Dorobanțu, cumnatul primului ministru de atunci Ion I.C. Brătianu, care îl aprecia în mod cu totul deosebit pe tata. Este adevărat că după vreo câțiva ani, generalul Manu și-a recunoscut eroarea pe care o comisese față de tatăl meu.

Mama îmi povestea că după vreo cinci ani de la instalarea lor la Budești, într-o după amiază călduroasă de vară, a intrat în curte un bărbat în vârstă, scund și gras, care i s-a adresat astfel:

– Dumneavoastră sunteți soția administratorului de plasă?

La răspunsul afirmativ al mamei mele, el a întrebat-o unde este acum soțul ei.

– În inspecție în plasă, a răspuns mama.

În timpul acestei conversații, domnul și-a scos din buzunarul hainei o batistă mare, cât o basma, cu care și-a șters transpirația de pe față și gât. Deoarece între timp, eu mă apropiasem de el și încercam să-i iau bastonul, bătrânul a zâmbit și m-a întrebat:

– Ție nu ți-e frică de mine? După o pauză, s-a adresat din nou mamei:

– Doamnă, am să mai trec pe aici.

După plecarea acestui vizitator, toți funcționarii din clădirea administrației au ieșit din birouri și s-au îndreptat spre mama.

– Ce s-a întâmplat domnule Dumitrescu? l-a întrebat mama pe secretarul plasei.

– Doamnă, desigur Dumneavoastră nu știți cu cine ați stat de vorbă... cu generalul Manu, proprietarul moșiei, un zbir!

După vreo două zile de la această întâmplare, părinții mei au fost invitați la conacul moșiei, care se afla la câteva sute de metri de casa noastră, într-un parc minunat situat sub un deal, la capătul satului. La ceaiul pe care l-a oferit, generalul Manu i-a prezentat și pe cei doi fii ai săi, dintre care unul îmbrățișase cariera armelor, ajungând până la sfârșit, general de divizie, iar celălalt intrase în diplomatie, fiind apoi multă vreme, ambasadorul României la Constantinopol. Cu acest prilej, generalul Manu, ca un adevărat gentleman, și-a exprimat regretul pentru graba cu care îl judecase pe tatăl meu și l-a asigurat că este convins de calitățile sale și bunele intenții, promițându-i tot sprijinul său sincer, în toate acțiunile pe care le va întreprinde, pentru îmbunătățirea condițiilor de viață în

comună. Simpatia pe care o arăta acum tatei s-a manifestat prin invitația ca ori de câte ori va veni în capitală, să nu-l ocolească, ci dimpotrivă să-l viziteze în palatul lui de pe Calea Victoriei. La cea de a patra vizită, pe care tata i-a făcut-o acasă, generalul, deși era grav bolnav, l-a primit, dar după scurt timp s-a anunțat decesul lui.

Multe și mari nemulțumiri a mai avut tatăl meu de suportat de pe urma asalturilor perseverente și ipocrite pe care le dădeau majoritatea marilor proprietari de moșii și arendașii lor, pentru obținerea bunăvoinței și sprijinului cel puțin a șefului administrației comunelor din plasa Budești. Metodele de lucru erau simple și debutau totdeauna prin invitații insistente la prânzuri sau petreceri și uneori prin încercări de a-i oferi cadouri. După ce la început a acceptat să participe împreună cu mama la vreo două-trei invitații, când a sesizat scopul urmărit, s-a retras în lumea modestă a familiei și a vechilor lui cunoștințe.

Pentru a zugrăvi mai bine situația, voi arăta că în plasa Budești, în acele vremuri, erau proprietari de moșii și arendași cu deosebită greutate prin legăturile lor de familie sau politice.

Astfel, pe lângă generalul Manu, care era proprietarul moșiei Budești, mai era Dinu Stolojan, rudă cu familia Brătianu, proprietarul moșiei Herăști, unde se afla palatul construit de logofătul Udriște Năsturel (cumnatul domnitorului Matei Basarab), apoi Marateea, proprietarul moșiei Gruiu, iar dintre arendași menționez pe grecii Zagoritz și Spandonides.

Cu arendașul de la Vasilați a avut chiar de suportat o confruntare, în cabinetul Ministrului de Interne ad. interim Ghica, pentru faptul că tata a refuzat să întocmească un raport defavorabil notarului din comuna respectivă, pe motiv că nu aprobase scoaterea forțată a locuitorilor la muncă, pe moșia

exploată de Zagoritz. Întâmplarea a făcut ca incidentul petrecut în prezența ministrului de interne Ghica, să se încheie nu prin înlăturarea de la post a tatălui meu, așa cum îl amenințase Ghica pentru refuzul de a executa un ordin, ci prin retragerea delegației de secretar general a domnului Ghica, care era și el mare proprietar în județul Vlașca.

Este drept că după încercările făcute spre a-l determina pe tata să fie mai receptiv și chiar îngăduitor, mai cu seamă, față de abuzurile unora dintre arendași, încercări care eșuaseră în mod lamentabil, nu s-au mai produs alte evenimente de asemenea importanță, ci doar unele tentative mult mai timide.

Fiind un om corect și modest, muncitor și capabil, tata era prețuit de toți perfecții care s-au perindat la conducerea județului Ilfov, indiferent de partidul căruia îi aparțineau, astfel încât intrigile urzite împotriva lui au eșuat întotdeauna.

S-a bucurat în mod deosebit, în această perioadă de timp, între 1908-1916, de considerația pe care i-a arătat-o prefectul Ilie I. Niculescu-Dorobanțu, cumnatul primului ministru Ion I.C. Brătianu.

În perioada cât a funcționat în plasa Budești (august 1908-martie 1919), tatăl meu s-a străduit să imprime tuturor salariaților din subordine o atitudine cât mai corectă și civilizată în raporturile cu toți cetățenii. A manifestat constant o grijă deosebită pentru îmbunătățirea situației țăranilor și nu odată a intervenit pe lângă proprietarii de moșii să aibă mai multă bunăvoință pentru nevoile muncitorilor agricoli.

– Nu pierdeți din vedere că ei (țăranii) contribuie în primul rând la bunăstarea Dumneavoastră! le repeta el, cu fiecare prilej, acestor proprietari de moșii.

Îmi aduc aminte că primăvara și mai cu seamă vara, când vremea era frumoasă, mă lua și pe mine cu trăsura, în inspecțiile pe care le făcea la primăriile comunelor din plasă.

Mă bucuram nespus de mult nu numai de frumusețea peisajului, a câmpurilor verzi sau aurii, după anotimp, de aerul îmbălsămat de parfumul florilor, de norii ca de vată care alergau pe cer, de cântecul păsărilor, dar și de faptul că eram cu tata. Sosiți la primăria comunei, el își începea activitatea, iar eu răsfoiam de obicei „o carte cu poze“, luată de acasă sau desenam într-un caiet, pe o masă alăturată, până el își termina inspecția. În acest răstimp, în curtea primăriei se strâneau diverși țărani, care auziseră că în comună a sosit „domnul inspector“.

În cancelaria primăriei intrau de obicei numai directorul școlii primare, preotul și șeful postului de jandarmi. După încheierea discuțiilor cu reprezentanții autorităților locale, când ieșea în curtea primăriei, tatăl meu era salutat în cor, cu mult respect, de țăranii adunați.

Mă impresiona mult faptul că tata se adresa aproape fiecăruia, interesându-se de cele mai felurite probleme personale ale acestora:

– Cum o mai duci cu sănătatea Stane? Parcă-mi aduc aminte că ultima dată când am stat de vorbă, te plângeai că ai o durere în piept?

– Mai bine, să trăiți domnule inspector.

– Ia spune-mi Marine, ți-a măsurat domnul arendaș a doua oară locul dat în dijmă?

– Măsurat, să trăiți!

– Ei, acum ești mulțumit?

– Sunt, domnule inspector că s-a văzut că eram încărcat cu aproape jumătate de pogon. Vă mulțumesc, domnule inspector

că ați pus o vorbă bună pentru mine... Și tot așa, dialogul continua.

Se întâmpla uneori ca în momentul când ieșea pe poarta primăriei ca să ne urcăm în trăsură, să se apropie de el un țăran care să-l roage „să-i facă cinstea să vină în casa lui“. De obicei, tata căuta să evite consumarea unor astfel de invitații, motivând că mai are și alte comune de inspectat, că timpul pare în schimbare și că vrea să ajungă acasă înainte de a începe ploaia. Totuși din timp în timp și cât mai rar posibil, trebuia să accepte câte o asemenea invitație și înainte de a părăsi comuna, se abătea pe la gospodăria respectivă. Aici era întâmpinat de stăpâna casei și, după cum era vremea, eram invitați în casă sau rămâneam în curte, sub umbrar și în fața unei mese bogat garnisite unde eram rugați să gustăm „câte ceva“. Din cuptorul încins chiar atunci, gospodina scotea din „țest“ pâinea fierbinte.

Cu acest prilej, tata se informa despre modul cum se desfășurau în comună activitățile fiecărui funcționar, care erau raporturile dintre arendași și muncitorii agricoli, care era starea de sănătate a locuitorilor. Uneori, gospodarul, deosebit de măgulit de faptul că domnul inspector îi făcuse cinstea de a-i vizita casa, la plecare îl ruga să accepte „pentru doamna Dumneavoastră“, de la femeia lui, o pâine proaspătă și caldă, învelită cu grijă într-un prosop înflorat.

Porneam cu trăsura la drum, însoțiți de urarea pornită sincer din inimi curate: „Să trăiți domnule inspector și să vă dea Dumnezeu multă sănătate! „

Tatăl meu a purtat totdeauna o grijă specială școlii comunale. Niciodată nu a inspectat o comună fără să se intereseze și de modul cum funcționa școala, fără să stea de vorbă cu directorul școlii primare și să nu-l întrebe despre nevoile instituției. În fiecare an, din timpul verii, punea în

vedere autorităților din comună să asigure, înainte de începerea cursurilor, lemnele necesare pentru încălzirea sălilor de clasă în timpul iernii.

A făcut eforturi mari, a intervenit pe lângă forurile superioare, în scris, în mod repetat, pentru construirea de localuri de școală în fiecare comună.

O recunoaștere oficială a acestor străduințe o constituie faptul că, prin Înaltul Decret nr.2504 din 10 iunie 1910, i s-a acordat medalia „Răsplata muncii clasa a II-a“, pentru serviciile aduse „în domeniul învățământului“.

În anul 1955, când i se ridicase dreptul la pensie (pentru că făcuse parte din serviciul administrativ al regimului burghezo-moșieresc), rămânând fără niciun mijloc de existență, în memoriul adresat către Președinția Consiliului de Miniștri, tatăl meu, solicitând revenirea asupra deciziei de anulare a pensiei sale, scria:

Consider necesar să arăt că în timpul cât am funcționat ca pretor (administrator de plasă) în plasa Budești... am luptat pentru răspândirea științei de carte în lumea satelor; în acest sens am sprijinit școala și institutorii atât cât am putut. M-am străduit să determin conducerea județului să construiască localuri de școală acolo unde se simțea nevoia și mă gândesc cu mulțumire că acelea din... Buciumeni, Șoldanu... sunt într-o oarecare măsură construite și datorită strădaniei mele.

În timpul campaniei din anul 1913, în spitalul din Budești se constituise un centru de tratare a soldaților evacuați cu diagnosticul de holeră de pe frontul din Bulgaria. Pentru îngrădirea extinderii acestei molime se luaseră măsuri stricte de control și carantină, atât sub directa conducere a tatălui meu, în calitatea pe care o avea, cât și a medicului primar al județului Ilfov, Petre Gâdescu. Regimul era atât de sever, întrucât

mortalitatea era foarte ridicată. Cei decedați erau îngropați în gropi comune, iar sicriile cu rămășițele pământești ale ostașilor originari din comunele învecinate, nu se eliberau rudelor apropiate decât sigilate și exclusiv pe baza unei aprobări speciale emise de administrația plasei. Zilnic, tata petrecea câteva ore în spitalul din comună pentru a se informa asupra evoluției morbidității și mortalității, cât și asupra cazurilor nou-sosite, luând decizii împreună cu personalul medical referitoare la măsurile organizatorice necesare în vederea extinderii spațiilor de plasare a noilor bolnavi, pentru aprovizionarea cu hrană și materiale a spitalului.

În bună măsură și datorită eforturilor părintelui meu, molima a fost stăpânită. În comuna Budești nu s-a ivit niciun caz de holeră printre localnici și, în scurt timp, spitalul din Budești și-a putut relua activitatea normală.

La propunerea Ministerului de Război tatălui meu i s-a conferit medalia „Avântul țării“ pentru contribuția sa la campania din anul 1913.

În timpul Primului Război Mondial, când armata a fost mobilizată și evacuată în Moldova, tatăl meu, în calitate de pretor al plasei Budești, potrivit unui ordin al Ministerului de Interne, a rămas la postul său în teritoriul ocupat.

În după-amiaza zilei când Turtucaia a căzut în mâinile armatelor bulgare, o camionetă cu însemnele Crucii Roșii a ajuns cu vestea la Budești, aducând cu ea, de la Oltenița la Budești și o parte din familia Lazăr Niculescu, mai exact pe tanti Catrina, sora mamei și fetele Maruca și Rozeta plus băiatul cel mic, Mihai, în vârstă de șase ani. Unchiul Lazăr și cu Neculai, care era cercetaș, au sosit și ei în timpul nopții, pe jos, distanța dela Oltenița la Budești fiind numai de 30 de km.

Prin luna octombrie 1916, ținând cont de faptul că sub loviturile armatelor inamice, cercul se strângea în jurul Capitalei, părinții mei s-au decis să părăsim Budeștiul înainte ca acesta să fie ocupat de către armatele germane și să ne stabilim pentru o vreme în București, unde considerau ei că va fi mai multă securitate pentru viața noastră.

Am închiriat un apartament pe strada Popa Nan, la un oarecare Berechet, unde am transportat familia Niculescu, iar în primele zile ale lunii noiembrie 1916, cu trăsura încărcată cu geamantane și baloturi, am plecat și noi, adică mama, Gabi soră-mea și cu mine spre București. În urma noastră, se târa prin zăpadă o căruță cu ceva mobilă și unele provizii de iarnă. Când am ajuns în comuna Frumușani, a început să se audă bătaia tunurilor.

Vizitiul nostru Gheorghe Turcitul ne lămurea că este artileria nemțească...

Pe înserat am ajuns la noua noastră locuință din strada Popa Nan, unde am fost întâmpinați de cei șase membrii ai familiei Niculescu. Noi copiii ne simțeam fericiți și ne-am bucurat grozav că eram iarăși împreună ca să ne putem continua jocurile. Am observat însă că mama și tanti Catrina aveau mai tot timpul ochii umezi și mult mai târziu am aflat de la vara noastră Maruca, pe atunci de vreo 12 ani, că plângeau pentru că erau îngrijorate de soarta bunicii și a tatălui meu, rămași la Budești.

Cu puțin timp înainte de intrarea în Capitală a trupelor inamice, sau mai exact mai înainte de plecarea guvernului în Moldova, tata a venit la București, fiind chemat de prefectul județului Ilie I. Niculescu - Dorobanțu.

La câteva zile după aceea, ne-am mutat din strada Popa Nan, cu toții deci și cu cei șase membri ai familiei Niculescu,

în strada Verde, astăzi Locotenent Lemnea, în imobilul proprietatea familiei Niculescu Dorobanțu. În prezent, în această clădire măreață, în cărămidă aparentă, este instalată școala de coreografie.

Mai târziu am aflat că prefectul județului, Ilie I. Niculescu-Dorobanțu îl rugase pe tata să ocupe cu familia lui acest imobil și să aibă, în măsura posibilităților, grijă de el. În zadar a încercat tatăl meu să scape de această răspundere obiectând că familia noastră a închiriat deja un apartament și că locuiește împreună cu familia cumnatului său. Aceste amănunte în loc să-l dezarmeze, din contra, i-au întărit și mai mult convingerea că soluția cea mai bună este ca aceste două familii cu cei șase copii să se mute în proprietatea sa din strada Verde, bucurându-se chiar de această posibilitate.

După câteva zile, tata s-a înapoiat la Budești, așa încât la intrarea trupelor germane în Capitală, noi eram numai cu mama.

Un amănunt pe care socotesc util să-l menționez este acela că odată cu tatăl meu, pornise spre Capitală și bunica mea cu două căruțe încărcate cu obiecte de mobilier și alimente, însă ea nu și-a putut continua drumul până la capăt deoarece în comuna Știubei-Orăști, duelurile de artilerie se auzeau atât de puternic încât țăranii care conduceau carele nu au mai vrut să meargă mai departe temându-se că de vor mai înainta, nu vor mai putea reveni la casele lor, așa că bunica a fost obligată a face cale întoarsă și să rămână la Budești, din noiembrie 1916 până în primăvara anului 1919, când ne-am mutat cu toții la Băneasa.

În acest interval de trei ani, tata a mai venit la București pe la noi, de vreo trei-patru ori, atunci când era convocat la Prefectura Județului Ilfov, de către prefectul Răceanu,

împreună cu ceilalți colegi din alte plase, pentru a primi ordine și instrucțiuni, mai cu seamă privitoare la rechizițiile ce trebuiau executate pentru nevoile ocupantului german.

Spre sfârșitul toamnei 1918, ne-am reinstalat la Budești. Războiul era pe sfârșite, armatele germane înfrânte se retrăgeau spre vest. Suferințele populației, acumulate și înăbușite vreme de aproape doi ani de un ocupant lacom și dur, începeau să răbufnească.

Tatăl meu i-a povestit mamei mai târziu că într-o după amiază de octombrie a primit vizita unui ofițer superior german, care i-a pus în vedere că îl consideră ostatec și garant pentru securitatea scurgerii prin comună a unei coloane de trupe germane spre Capitală și-l face atent că a primit informații că s-ar încerca distrugerea podului de peste Dâmbovița. Având în vedere că era iubit și respectat de săteni, tata a luat legătura cu căpeteniile din comună, le-a explicat situația și soarta care îi era rezervată... Nu s-a întâmplat nimic, trupele germane s-au scurs fără nici un incident.

Într-o bună dimineață, am aflat că nu mai erau nemți în comună și nici în țară. După puțin timp am văzut primele uniforme ale ostașilor români. Apoi a venit pacea.

Ținând cont de faptul că în toamna anului 1919 urma să fiu înscris la liceu, părinții mei erau îngrijorați la gândul că urma să mi se găsească o gazdă în Capitală. Întâmplarea a făcut ca în martie 1919, titularul plasei Băneasa și anume Aurel V. Ursescu să treacă în altă funcție, iar în locul lui a fost transferat tata. În acest mod a fost rezolvată pe neașteptate și problema înscrierii mele la cursurile unui liceu din capitală. Printr-un ordin alăturat celui prin care tata era transferat ca pretor în plasa Băneasa, i se comunica și faptul că a fost delegat să

îndeplinească și funcția de Director al Prefecturii Județului Ilfov, în locul lui Horia Furtună.

Ajuns în acest punct al povestirii mele trebuie să mă opresc puțin pentru a expune pe scurt o situație mai puțin obișnuită.

Într-o zi din ianuarie 1920, frumoasă și cu multă zăpadă, dar cu un soare anemic, tatăl meu și cu mine, făceam o plimbare pe șoseaua București-Ploiești. Deodată, prin dreptul vilei Nicolae Minovici (vila cu clopoței), se oprește o mașină și din ea coboară un bărbat înalt, brun și care se îndreaptă spre tatăl meu, adresându-i-se direct:

– Ce mai faci, domnule Israil?

– Am onoarea să vă salut domnule Ministru.

După ce îl ia de braț pe tatăl meu, încep să discute până ce ajungem la hipodromul de galop (astăzi Piața Presei Libere) unde interlocutorul i se adresează:

– Așa dar ne-am înțeles, ai să-l ajuți ca să depună o activitate rodnică! După care strângându-i mâna tatălui meu, domnul se urcă în automobilul care ne urmase pe tot drumul și se îndreaptă spre oraș. Înapoiți acasă, tata i se adresă din prag mamei:

– Știi cu cine m-am întâlnit? Cu doctorul Nicolae Lupu, ministrul de interne, care a insistat să primesc delegația de Director al Prefecturii Ilfov să-l pot seconda pe V. Păunescu, directorul școlii primare din comuna Militari (din plasa Băneasa), care a fost numit Prefectul Județului Ilfov.

Doctorul Lupu îl cunoștea pe tata de mulți ani, din vremea când fusese medic al județului Ilfov și îl aprecia în mod deosebit pentru calitățile sale.

Această delegație de director al prefecturii Ilfov a durat trei luni și jumătate și s-a mai repetat și în anul 1924, iar în 1929 a

fost iarăși delegat să îndeplinească funcția de subprefect al județului Ilfov.

În perioada martie 1919–decembrie 1929, cât a funcționat în calitate de pretor al plasei Băneasa, a mai fost numit de către Ministerul de Interne să facă parte și din alte comisii, în calitate de membru sau să gireze postul de prefect al Județului, în absența titularului. În arhiva de acte a familiei, am păstrat ordinul prin care a fost numit să-l înlocuiască pe prefectul județului Ilfov la ședințele Comisiei Mixte de Rechiziții, membru al comisiilor pentru examinarea candidaților de notari, membru în Consiliul de revizie a recrutării în 1920, membru al Comisiei de Primire a Rechizițiilor la Centrul Depozit Triaj în caz de mobilizare în anul 1914, iar în anul 1924 a fost numit delegat în Comisia pentru Pregătirea Lucrărilor de Expropriere din proprietatea Statului a pădurilor și suprafețelor necesare din județul Ilfov pentru satisfacerea populației rurale cu lemne de foc și pentru construcții.

Eforturile făcute cât timp a funcționat ca administrator de plasă la Budești, în scopul sprijinirii învățământului primar (prin construirea unor localuri de școală, asigurarea combustibilului pe timp de iarnă pentru încălzirea claselor, susținerea lucrărilor pentru întreținerea școlilor, asigurarea cu cărți, rechizite școlare și chiar îmbrăcăminte pentru elevii sărmani) au continuat și în perioada cât a funcționat în plasa Băneasa și spre satisfacția lui a obținut rezultate foarte frumoase.

Prin străduințele lui repetate a fost ridicat un lăcaș de școală în cătunul Odăi, în comuna Dascălu, Mogoșoaia și se poate afirma, cu deplin temei, că el este unul dintre ctitorii Liceului „Aurel Vlaicu“, din fosta suburbie Grivița.

În acest sens citez un fragment din același memoriu amintit mai sus, pe care tatăl meu l-a adresat Consiliului de Miniștri în 1955, când solicita revizia hotărârii de a i se fi suprimat pensia, rămânând fără nici un mijloc de trai.

...sesizându-mă de faptul că marea masă de copii din suburbia Grivița, formată în special, din fiii și fiicele muncitorilor de la Atelierele C.F.R. Grivița, nu avea o școală medie la care să-și continue învățătura de carte, împreună cu directorul școlii primare, Bartolomeu Popescu, am luat inițiativa înființării în anul 1923, a unui gimnaziu teoretic care a devenit ulterior Liceul de Băieți și Fete „Aurel Vlaicu”. Pentru a putea realiza acest plan și întrucât Casa Muncii CFR și Ministerul Instrucțiunii Publice nu înțelegeau să ne sprijine, am făcut demersuri pe lângă Prefectura Județului Ilfov și în urma repetatelor mele stăruințe, s-au obținut fondurile strict necesare unui început modest. Timp de doi ani, acest liceu a funcționat numai cu sumele obținute de la Prefectura Județului Ilfov. Abia în 1925, Casa Muncii CFR, apreciind rolul și importanța acestui institut de cultură creat exclusiv pentru copiii muncitorilor de la Atelierele Grivița, a intervenit cu fonduri și a luat sub ocrotirea sa, acest liceu. Cât despre Ministerul Instrucțiunii Publice, interesul acestuia s-a manifestat abia în anul 1931.

Continuând firul povestirii, de la numirea tatălui meu ca pretor în plasa Băneasa, trebuie spus că aici a găsit câteva anomalii, care cereau o grabnică remediere. Prima era că locuitorii din cartierul Grivița (cartier situat între linia ferată Constanța și cimitirul Sfânta Vineri) erau obligați să se deplaseze pe drumuri lungi pentru procurarea oricărui act oficial, adică până în comuna Militari de care aparțineau, iar

locuitorii din cartierul Bucureștii Noi trebuiau să vină în Băneasa, căci depindeau de această primărie.

Ținând seama de această situație, tata a făcut nenumărate rapoarte scrise și a depus numeroase insistențe până când în 1922, a reușit ca suburbia Grivița, întregită cu Bucureștii Noi, să fie declarată zonă independentă de plasa Băneasa.

Întorcându-ne la activitatea Liceului „Aurel Vlaicu“, acesta a început să funcționeze cu un număr foarte restrâns de profesori, printre care îi citez pe: Bartholomeu Popescu, director și profesor de limba română, Iosif Gabrea și Ion Petrescu (asistenți universitari la Catedra de Pedagogie de la Facultatea de Litere din București și colegi cu directorul Bartholomeu Popescu), preotul Stelian Marinescu, profesor de religie, G. Ionescu, profesor de istorie și geografie și Rozeta Israil, mama mea, profesor de limba franceză.

După vreo doi ani de la înființare s-a pus problema alegerii unei denumiri pentru acest lăcaș de cultură. Ținându-se cont de faptul că acest liceu funcționase numai cu fonduri puse la dispoziție de către Prefectura Județului Ilfov, aproape toți profesorii au fost de acord ca liceului să i se dea numele de Ilie I. Niculescu Dorobanțu, care era prefectul Județului Ilfov, ca omagiu adus sprijinitorului său material

Tatăl meu, care era considerat ca exclusivul colector de fonduri, fiind consultat, și-a manifestat, spre surprinderea celorlalți, dezacordul, motivând astfel:

– Nu cred că este nimerit să legați existența acestui liceu de numele unui om politic în viață. S-ar putea ca mâine, venind la putere alt partid politic, această școală, pentru acest motiv, să fie suprimată.

– Atunci?

– Atunci dați mai bine acestui liceu numele unui român care s-a ridicat din popor și prin curaj și perseverență, a biruit.

Și astfel, toată lumea din liceu a fost până la urmă de acord cu denumirea de „Aurel Vlaicu“.

Mama îmi povestea că după câteva luni de la confirmarea denumirii liceului, într-o zi, în cancelaria școlii a intrat o țărăncă în vârstă, care a spus că a venit să-și exprime mulțumirile și recunoștința conducerii liceului, pentru această opțiune. Era mama ctitorului aviației românești, Aurel Vlaicu.

În decembrie 1929, tatăl meu a fost pensionat din oficiu, la vârsta de numai 57 de ani, drept consecință a situației generale create de declanșarea mării crize economice. Ieșea la pensie după 30 de ani de serviciu, timp în care fusese apreciat de către toți superiorii săi așa cum a fost menționat în referatul jurnal nr. 17107/1929 al Șefului Personalului și Controlului din Ministerul de Interne, Alexandru Popescu-Jilaveb: *...s-a evidențiat prin însușiri profesionale deosebite dând dovadă de cinste desăvârșită, muncă conștiincioasă, multă energie, inițiativă și tact în executarea atribuțiilor.*

Tot în arhiva familiei am găsit toate distincțiile și decorațiile pe care tata le-a primit cât timp a fost funcționar de stat: medalia Serviciul Credincios clasa I-a/1904, Medalia Jubiliară Carol I/1906, medalia Coroana României în Grad de Cavaler/1906, medalia Răsplata Muncii/1910 pentru activitate în domeniul învățământului, medalia Avântul Țării/1913 pentru participare la campania din 1913, Crucea Meritul Sanitar/1916, Diploma de Distincție a Expoziției și Târgului de Mostre București/1921, Coroana României în Grad de Ofițer/1922, Steaua României în Grad de Ofițer/1925, Răsplata Muncii clasa I-a pentru construcții școlare/1925.

Fusese apreciat, în mod special, de către Dumitru Alimănișteanu, Ilie I. Niculescu Dorobanțu, doctorul Nicolae Lupu, Aurel Solacolu, Constantin Deculescu.

Soția lui Dumitru Alimănișteanu, adică Sarmiza Bilcescu-Alimănișteanu, prima femeie Doctor în Drept de la Paris, fusese atât de entuziasmată de aprecierile soțului ei referitoare la tatăl meu încât s-a oferit, când a aflat că tatăl meu s-a căsătorit, să-i fie nașă la primul născut, dar tatăl meu, om foarte modest, a preferat, când m-am născut, să fiu creștinat în brațele bunicului meu Toma Dinescu, în cadrul unei ceremonii intime, în casa noastră de la Budești.

La numai o lună de zile după pensionare, a fost rechemat și numit în funcția de inspector județean pentru județul Ilfov, pentru comunele Oltenița și Sărulești, post în care a funcționat până în 1932.

Cât a funcționat, părintele meu a avut prilejul să cunoască oameni cu niște caractere și comportamente foarte diferite, dar dintre toți aceștia mi-a povestit cum unul singur l-a impresionat în mod foarte neplăcut, considerându-l fără caracter, fals și deosebit de periculos.

Astfel, mi-a povestit cum respectivul personaj, conservator ca apartenență politică, dădea dispoziții ușierului de la cabinetul său să spună ca nu primește pe nimeni „oricine ar fi acela“. Se întâmpla uneori să vină la el un om politic prieten, care cunoscându-i năravul, nu pleca ci insista să intre, mergând până la bruscarea omului de serviciu. Când scandalul de la ușă căpăta proporții, respectivul personaj deschidea ușa și într-un elan indescriptibil, repezindu-se să-și îmbrățișeze amicul, se adresa ușierului:

– Cum să nu-l lași să intre tocmai pe Dumnealui care este cel mai bun amic al meu!... apoi, adresându-se „prietenului“:

– Intră dragă, nici nu știi ce mare bucurie îmi face această vizită!

Omul de serviciu rămânea trăsnit. Nu mai știa ce să înțeleagă. Bineînțeles, aceasta numai pentru primele zile, căci în mai puțin de o săptămână, lecția a devenit bine cunoscută până departe...

După pensionare, părintele meu începe să practice avocatura pe baza certificatului din 1922, eliberat de Curtea de Apel București secția I-a, prin care i se atesta depunerea jurământului legal pentru profesiunea de avocat. A practicat această profesiune până la 30 decembrie 1947, la vârsta de 70 de ani.

Din primele luni ale anului 1930, când a devenit avocat și s-a aflat acest lucru mai întâi în comuna Băneasa și apoi și în comunele învecinate, până spre Oltenița, unde era cunoscut, a fost asaltat atât de nenumărați țărani, cât și de alte categorii de cetățeni (negustori, meseriași, proprietari de case și de terenuri), care au venit să-i ceară asistență juridică în pricini foarte diverse.

Tatăl meu, care era extrem de cinstit și conștiincios, dându-și seama că nu avea experiență în acest nou domeniu aparent simplu, dar în realitate cu multe complicații, pentru a evita orice eroare, s-a asociat un timp cu un fost coleg din tinerețe, persoană toabă de carte, dar cu o fire lacomă și fără prea multă clientelă. Încetul cu încetul a apărut la bară, susținând diverse cauze civile și penale. Țin minte cât de satisfăcut a sosit într-o seară acasă și cum ne-a povestit că în acea după amiază, a pus concluzii într-un apel civil, având ca adversar pe I.Vasilescu Valjean (avocat foarte cunoscut la vremea aceea în Capitală) și cu toate acestea, instanța îi dăduse câștig de cauză. N-am pretins niciodată că tatăl meu a fost un

mare avocat, dar este absolut cert că a ilustrat această profesie cu multă corectitudine și modestie.

În toamna anului 1933, o delegație de locuitori din comuna Băneasa s-a prezentat la domiciliul din București al părinților mei, în strada Barbu Delavrancea 61, pentru a-l ruga pe tatăl meu să primească a fi numit primar în această comună.

A devenit astfel primarul comunei Băneasa, rămânând în această funcție până în 1937.

În tot acest timp, s-a străduit să confirme încrederea pe care locuitorii comunei o investiseră în el. Printre lucrările de interes general, pe care le-a realizat în acest răstimp, se numără: pavarea în cartierul Băneasa a străzilor Albotei, Armoniei (astăzi Marinarilor), Dobrogeanu Gherea, Bd. Bălcescu, iar, în cartierul Diaconescu, a străzii Dragomir, trasarea și pavarea cu piatră de râu a șoselei de legătură între cartierul Diaconescu și șoseaua Băneasa-Herăstrău (deoarece locuitorii din acest cartier erau lipsiți de orice drum pentru vehicule), instalarea de guri de apă potabilă la capătul fiecărei străzi cu ieșire spre șoseaua București-Ploiești, instalarea de conducte de apă curentă pe străzile Albotei, Armoniei și Neagoe Vodă, instalarea rețelei de lumină electrică în toată comuna.

Ținând cont de creșterea continuă a populației în comună, a considerat ca insuficient un singur local de școală, astfel încât în scopul strângerii de fonduri pentru un al doilea local, a consemnat anual în bugetul comunei, sume de bani. La finele anului 1937, când a încetat de a mai fi primar, la CEC se afla consemnată suma de 300.000 de lei, bani din care în 1941, s-a început construirea grădiniței de copii, devenită ulterior Atheneu Popular (viitoarea școală din satul Băneasa).

În limitele posibilităților, dintr-un buget modest, alimentat în cea mai mare parte de impozitele pe care le plăteau restaurantele și cârciumile din comună, s-au realizat toate aceste lucrări, fără nicio contribuție financiară din partea municipiului București sau a primăriei Sectorului 1 de Galben, de care aparținea comuna suburbană Băneasa. Mai mult chiar, din același buget, anual, s-au consemnat la CEC, sume de bani pentru construirea unei biserici în comună, sume care în anul 1937, ajunseseră la 700.000 de lei.

Deasemeni, în fiecare an, cu ocazia sărbătorilor de Crăciun, din fondurile primăriei, au fost ajutați, pe baza listelor întocmite de învățători, copiii silitori la învățătură, dar lipsiți de mijloace de trai. Li s-au distribuit cărți, obiecte de îmbrăcăminte, încălțăminte, lemne de foc. Eforturile pentru buna gospodărire a comunei nu au rămas fără ecou în inimile și amintirea vechilor locuitori ai comunei Băneasa, care l-au cunoscut și dintre care unii chiar au lucrat cu el în perioada 1933-1937. Toți l-au stimat și iubit.

Până de curând când mă întâlneam cu unii dintre acești oameni, în marea lor majoritate țărani trecuți de vârsta de 65-70 de ani, toți arătau o mare bucurie când mă apropiam de ei pe stradă sau ne întâlneam într-un magazin, la pâine sau la piață. Veneau lângă mine și oricât de scurtă ar fi fost conversația noastră, toți simțeau nevoia să se refere și la tatăl meu, pe care de obicei îl numeau „domnul inspector“ și despre care spuneau totdeauna: „Ce om a fost! Un adevărat părinte pentru noi toți!“

Îmi aduc aminte cum în primăvara anului 1959 stând odată la coadă la centrul de pâine de lângă casa noastră, instalat în fosta casă a vecinului nostru Boeru, un țăran s-a apropiat de mine și m-a întrebat dacă sunt fiul „domnului inspector“. La confirmarea mea, m-a întrebat dacă este adevărat că tatăl meu a

decedat. Când a aflat că este adevărat că tatăl meu murise în noiembrie 1958, a început să plângă, s-a repezit la mine, mi-a luat mâna și mi-a sărutat-o, hohotind cu cuvintele: „pentru mine domnul inspector a făcut mai mult decât tatăl meu adevărat. Dumnezeu să-l odihnească în pace, că mare om a fost mai cu seamă, pentru noi cei săraci și obidiți“.

Deși a muncit din fragedă vârstă și a fost totdeauna un om foarte corect și cinstit, tatăl meu nu a avut o bătrânețe liniștită, după cum merita, ci una tristă, rămânând fără niciun mijloc de trai (noroc de grija pe care i-au purtat-o copiii) și s-a sfârșit chinuit și moral și fizic. Vitregia vremurilor a făcut ca începând de la 1 februarie 1950, după 20 de ani de la pensionare, să-i fie sistată pensia de stat. Numeroasele întâmpinări și memorii făcute la Ministerul Prevederilor Sociale, au rămas fără răspuns.

În seara zilei de 13 noiembrie 1958, a decedat, la vârsta de 84 de ani, în urma unui neoplasm hepatic. În ultimele luni de viață a fost îngrijit cu mult devotament de către profesorul dr. Ion Juvara și doctorul internist Nelu Rădulescu, coleg și prieten cu Cim Palade, cumnata mea.

Astfel, după acești ultimi ani atât de triști pentru el, tatăl meu, a cărui inimă generoasă a încetat să mai bată, a fost înmormântat în cimitirul din comuna Băneasa, alături de fiica lui Gabriela și soacra lui Elena Dinescu.

Pentru mine, tatăl meu nu a murit, el trăiește mereu în inima mea, în preajma mea. Îl simt uneori în apropierea mea în casă, în grădină. De fiecare dată, când ridic perdeaua de la fereastra dormitorului, aștept parcă să-l văd pe stradă, apropiindu-se de casă...

Elena Cosăceanu Dinescu, bunica maternă

Cred că nu greșesc când afirm că, într-o mare măsură, sunt opera bunicii mele. Deși părinții ne iubeau și se îngrijeau să nu ne lipsească nimic din cele necesare unei vieți îndestulate, totuși aproape toată ziua noi trăiam în preajma și sub ochiul ocrotitor al bunicii noastre „Mam'mare“. La Budești, unde ne-am născut eu și sora mea Gabi și am stat până în 1916 (când ne-am refugiat la București), am locuit în clădirea subprefecturii: o casă spațioasă, cu multe camere și cu o galerie pe care se aflau înșirate, la rând, cancelaria salariaților administrației (adică secretarul subprefecturii și copistul-telefonist), apoi o cameră spațioasă, pe care o locuia mama mare, cămara și în sfârșit bucătăria.

Cum bunica se ocupa de gospodăria casei (bucătăria și creșterea orățăniilor din curte: găini, găște, rațe, curci) mai toată ziua, cu ajutorul a două femei și a unui rândaș, își găsea tot timpul de lucru fie la bucătărie, fie la cămară, fie în curtea păsărilor sau în grajdul care adăpostea mai întotdeauna două perechi de cai și două vaci cu lapte. Mam'mare era nu numai o persoană foarte activă, ci după câte îmi amintesc și deosebit de ordonată și curată.

Din camera ei, din bucătărie sau prin curte, ea avea ochii permanent ațintiți asupra noastră, supraveghindu-ne nu numai joaca dar și vocabularul, certându-ne când nu eram cuminiți și având grijă să nu comitem vreo boroboață cu vorba sau fapta .

În mai tot acest timp, mama se ocupa cu aranjatul camerelor, cu întreținerea lenjeriei, după ce era spălată și călcată de Tudora. Citea literatură, cu deosebire în limba franceză sau, mai rar, croșeta fețe de masă și diverse dantele de ornament. Și astăzi o văd pe mama, într-o rochie albă, lungă, din pânză cu garnitura de fir la gât și mâneci, legănându-se ușor, în leagănul dublu cu podea din grădina cu ronduri de flori și pomi fructiferi, ținând în mână un roman sau răsfoind o revistă de mode, în zilele calde de primăvară sau vară.

Mam'mare nu știa carte, dar judecata ei era atât de ascuțită și de temeinică încât mulți îi cereau sfatul și erau obligați să recunoască justetea punctelor ei de vedere. Astfel, în anul 1919, când tatăl meu a fost transferat ca pretor din plasa Budești în plasa Băneasa, fosta moșie a contesei Brâncoveanu Fézensac - Montesquiou, pe partea de moșie rămasă după exproprierea din 1921, procuristul contesei Brâncoveanu, anume avocatul Dem. Danielopolu, după parcelarea terenului, începuse să vândă locuri de case, pe partea dreaptă a Șoselei București-Ploiești. În acel moment, bunica mea l-a sfătuit pe tata să cumpere și el măcar un lot să-și facă o casă.

Tatăl meu nu era convins de oportunitatea unei astfel de măsuri. Avea vârsta de 48 de ani și considera că până la pensie mai are încă mult timp. Bunica însă a insistat cu atâta perseverență, încât tata, până la urmă, s-a hotărât și a cumpărat două loturi de câte șase sute de metri pătrați fiecare, pe strada Armoniei (devenită Marinarilor), pe care, în 1935, a construit casa în care locuim astăzi. Argumentul decisiv al bunicii mele

sună cam așa: „Nicule mamă, va veni vremea când o să ieși la pensie și atunci ai să fii bucuros să stai în casa ta și să nu fii nevoit să te muți din apartament în apartament ca oricare chiriaș“. Aceasta se întâmpla în 1922 și după numai opt ani, pe baza unei legi excepționale și pentru economii bugetare, tatăl meu a fost pensionat și obligat să se mute din localul preturei Băneasa, în calitate de chiriaș, în strada Aviator Zorileanu, iar de acolo, peste alți doi ani, în strada Barbu Delavrancea 61, într-un apartament al proprietății doctorului Nicolae Enăchescu. Abia în 1935 a construit casa proprie, din strada Armoniei și s-a mutat în ea. Iată cum, mult mai repede decât ne-am fi așteptat, s-au și adevărat înțeleptele sfaturi ale bunicii mele.

Dar câte alte înțelepte sfaturi nu ne-a dat bunica și toate s-au dovedit a fi foarte judicioase. M-am gândit adeseori ce ar fi izbutit să realizeze în viață această ființă, dacă era bărbat și dacă ar fi avut cât de cât și puțină știință de carte. Sunt convins că, într-o proporție considerabilă, bunicii mele îi datorez spiritul de corectitudine și onestitate pe care m-am străduit să le imprim totdeauna acțiunilor mele. Și astăzi îmi răsună în urechi recomandarea ei: „De nu te vede nimeni, te vede Dumnezeu!“ Cât am fost mic, mie mi se părea că ochii lui Dumnezeu mă urmăreau pretutindeni. Când m-am mărit, linia de comportare fusese definitiv trasată și o urmam firesc, fără nici un efort, considerând-o normală și morală.

De ce nu a avut totuși bunica mea, această ființă excepțional înzestrată de natură, parte de carte?

Este adevărat că la acea vreme, la mijlocul veacului al XIX-lea, când s-a născut ea, fetele nu prea erau trimise la școală. Totuși, ținând seama de faptul că părinții ei erau oameni înstăriți și luminați, este de mirare că ea a rămas analfabetă.

Într-adevăr, tatăl ei Neculai Cosăceanu avea la Pogoanele, în județul Buzău, o moșioară, pe care a gospodărit-o cu grijă, construind, lângă conac, un eleșteu și o moară, pentru care adusesse un mecanic neamț, tocmai de la Viena.

Neculai Cosăceanu absolvise seminarul și mama îmi povestea că purta anterior, peste care se încingea cu un cordon lat de piele, prevăzut la brâu, în față, cu două călimări, în care erau două tocuri din pene de găscă. Acesta era costumul lui de zile mari, altfel ținuta obișnuită era după moda „nemțească“. Tot mama îmi povestea că fusese căsătorit când avea vârsta de numai 17 ani, cu străbunica mea, care nu împlinise încă 14 ani, la hotărârea obștei satului, cu motivarea „să nu se risipească averea ei“, dat fiind că amândoi rămăseseră orfani și singurii supraviețuitori dintr-o comună din județul Buzău, în urma unei molime de ciumă din vremea lui Caragea Vodă.

Bunica mea Elena era cel dintâi născut din această căsătorie. Au urmat apoi încă două fete și patru băieți. Toți copiii, în afară de ea, au urmat școala, unii au făcut chiar studii superioare. Astfel, Eliza și Maria, cele două fete, care s-au născut după bunica mea, au urmat pensionul la Buzău, iar trei din patru băieți și-au făcut studiile la Paris.

Astfel Petrache Cosăceanu, cu studii la Paris, a fost inginer hotarnic și în această calitate, a măsurat și întocmit planuri pentru o seamă întregă de moșii din Muntenia. Printre altele, el a hotărnicit și moșia lui Monteoru, socrul doctorului Constantin Anghelescu, cunoscutul om politic liberal.

Petrache s-a căsătorit cu Maria Constantinescu (fiică de preot din Ploiești) și împreună au avut șase copii: Zoe, căsătorită cu inginerul Emil Măldărăscu, petrolist, fost profesor universitar la Iași, Mișu, care a murit tânăr, pe când era student la Facultatea de Medicină din București, Lili, căsătorită

Munteanu, Petrică, farmacist, Margareta, sculptoriță căsătorită cu Andrei Lavrillier, tot sculptor, stabilită la Paris și Ștefan cu studii la Livrono în Italia și devenit comandor de marină.

Petrache Cosăceanu a fost nașul de botez al mamei mele, căreia i-a dat numele de Rozeta (povestea spune, în amintirea unei iubite a lui, din tinerețe, de la Paris).

Trebuie să menționez că Maria Constantinescu, căsătorită cu Petrache Cosăceanu, era sora profesorului Constantinescu, director al liceului „Frații Buzești“ din Craiova și tatăl lui Gogu Constantinescu (1881-1965) inginer, stabilit la Londra, ajuns savant de renume internațional, creatorul științei sonicității și declarat *Doctor honoris causa* al Institutului Politehnic din București în 1961.

Cel de al doilea băiat al lui Neculai Cosăceanu și anume Victor a urmat dreptul la Paris și apoi s-a stabilit definitiv în Franța, în calitate de avocat. A fost procurist al averii prințului Ghica. .

Al treilea băiat, a studiat tot în Franța, dar întorcându-se acasă de la studii, a răcit pe vapor, contractând o pneumonie și puțin timp după sosirea sa acasă a decedat.

În familie se spunea că străbunica mea a plâns atât de mult, îndurerată fiind de această pierdere, încât, până la urmă a orbit. Cert este că mama îmi povestea ulterior, că de câte ori se ducea la Pogoanele, în copilărie la bunici, ea o conducea de mână, pe bunica ei oarbă, la masă.

În sfârșit, al patrulea băiat și cel mai mic al lui Neculai Cosăceanu, pe nume Vasile a fost tatăl viitorului profesor universitar Alexandru Cosăcescu, creatorul chirurgiei pediatrice din România.

Despre cele două surori mai mici ale bunicii, pot spune că acestea au primit amândouă o educație aleasă pentru acea

vreme. Făcuseră câțiva ani de pension, vorbeau și citeau în mod curent în limba franceză, cântau la pian și făceau pictură. Maria, poreclită de noi copiii „tanti Muțulica“ s-a căsătorit cu inginerul Chiru Dervescu, care a funcționat multă vreme la Slatina, ca șef al Serviciului Tehnic al Județului Olt. Cealaltă soră Eliza, despre care mama îmi povestea că era de o frumusețe deosebită, s-a căsătorit cu un belgian, profesor de limba franceză la pensionul din Buzău, dar după scurt timp, cu ocazia primei nașteri, a decedat, iar soțul ei, care o diviniza, de durere a părăsit țara și s-a înapoiat în Belgia.

Având în vedere că mama ei și-a pierdut foarte de tânără vederea, bunica mea, fiind cea mai mare, a trebuit să rămână acasă să ia în mână frâiele gospodăriei și să poarte de grijă fraților mai mici.

S-a căsătorit apoi cu Toma Dinescu, originar din județul Ialomița. Acesta se ocupa cu agricultura, arendând moșii. Nu a fost un om prea norocos, deoarece a avut parte de mari pagube în viață.

Moș Tomiță, așa cum îl alintau unii dintre prieteni, era mult mai în vârstă decât bunica. Au venit cu toată familia la București și după multe schimbări de domiciliu, au închiriat un apartament spațios, situat la etajul întâi al unui imobil din strada Numa Pompiliu, nr. 26, lângă biserica Manea Brutaru. În casa lor domnea liniștea și armonia, motiv pentru care erau foarte stimați de către ceilalți locatari din imobil.

Dacă bunicul Tomiță era un om blând și liniștit, în schimb bunica era energică și autoritară și ea era aceea care cu puținele mijloace materiale de care dispunea, conducea cu o mână de fier, cu multă demnitate și mult tact „corabia“ familiei Dinescu. Familia era compusă din trei copii, plus sora bunicii, Maria,

văduva inginerului Dervescu, care rămăsese cu o pensie foarte mică de urmaș.

La parterul aceluiași imobil din strada Numa Pompiliu locuiau două familii de mici industriași și anume familia Frantz, care fabrica la vremea aceea cunoscutele mașini de gătit cu lemne, răspândite atunci în toată țara și familia lui Alexandru Dumitriu, de profesie maistru în feronerie.

Familia Frantz era formată din două persoane: soțul Franz și soția Ludmila, amândoi sași. I-am cunoscut și eu când am ajuns elev la Liceul Sfântul Sava (1919-1927). În zilele când aveam cursuri și după amiaza, rămâneam în oraș și luam regulat masa de prânz la ei.

A doua familie din imobil, care locuia tot la parter, era, după cum am spus, cea a lui Alexandru Dumitriu. Acesta de origine moldovean, rămas orfan de ambii părinți din copilărie, a urmat Școala de Meserii de la Iași, înființată de regele Carol I.

Cu prilejul unei vizite la această școală pe care o patrona, regele Carol I îi oferă tânărului Alexandru Dumitriu, prezentat de către directorul școlii drept un elev înzestrat și foarte muncitor, o bursă de doi ani, pentru specializare în feronerie la Nürnberg.

Înapoiat în țară, devine în scurt timp, foarte apreciat în bransa lui. În curtea imobilului din Numa Pompiliu își ridicase un atelier, unde lucra ajutat de câțiva tinichigii și ucenici. Pentru a ilustra competența și prețuirea la care ajunsese în lumea constructorilor, voi menționa numai câteva din edificiile a căror feronerie a fost lucrată de către Alexandru Dumitriu și anume: Palatul Administrativ (astăzi Palatul Culturii) din Iași, fostul Palat Sturdza din Piața Victoriei, unde până în 1940, a funcționat Ministerul Afacerilor Externe, Palatul Ligii

Culturale (astăzi clădirea Teatrului Lucia Sturza Bulandra), clădirea Vămii Poștei (astăzi Ministerul Afacerilor Interne), Catedrala Ortodoxă din Cluj și cavalerul din turnul Primăriei Sectorului 1 al Capitalei.

Alexandru Dumitriu devenise membru fondator al Uniunii Generale a Marilor Industriași din România, al cărui sediu se afla pe strada Athena (fosta Nikos Beloianis) în marele palat de pe partea dreaptă, aproape de Bd. Magheru. Acest om își crease exclusiv prin munca lui și competența profesională relații întinse în cele mai diferite cercuri din țară. Era prețuit mult de către profesorul Nicolae Iorga, de profesor inginer Bușilă, fost ministru, de dr. Constantin Anghelescu. În același timp era și un mare filantrop. Numai pentru terminarea clădirii Ligii Culturale, al cărei președinte era Nicolae Iorga, a donat suma de 300.000 de lei.

Familia Alexandru Dumitriu a fost una dintre cele mai apropiate de familia noastră. Nu-mi amintesc să fi existat Crăciun sau Paște să nu le fi petrecut împreună. Când ne-am mutat la Băneasa erau nelipsiți și la Sfântul Nicolae, de ziua tatălui meu. Familia Dumitriu a avut trei copii: Coca a decedat tânără când era medic intern la Facultatea de Medicină din București, Costică, absolvent al Politehnicii, a lucrat un timp la Societatea Steaua Română și apoi a plecat definitiv în Anglia și Ana-Maria, poreclită Ninița, cel mai mic copil, a fost botezată de sora bunicii mele, Maria Dervescu.

Alexandru Dumitriu l-a sprijinit moral și material pe tatăl meu când acesta și-a construit imobilul din Băneasa.

Și acum, după această paranteză poate prea lungă, dar necesară, consider că este o datorie de conștiință să mai evidențiez două trăsături caracteristice ale bunicii, anume demnitatea și tactul ei desăvârșit.

Nu am auzit-o niciodată pe Mam'mare să se plângă de ceva sau de cineva. Nu a acceptat niciodată de la nimeni nici un fel de cadou, pretextând ca ea locuiește la copiii ei și ca atare nu poate primi daruri direct.

În raporturile cu tatăl meu, se comporta nu ca o soacră, ci mai degrabă ca mama lui, fapt recunoscut chiar de către tatăl meu, în mod deschis. În orice divergență dintre mama și tata, Mam'mare era întotdeauna, când i se cerea părerea, de partea tatălui meu, pentru ca apoi cu mult tact și discreție, să aplaneze divergențele.

Îmi aduc aminte că la un Crăciun, la Budești, când se aduna toată familia, deci și cei de la Oltenița și familia Dumitriu, plus tanti Vitty, potrivit obiceiului, tanti Catrina a încercat să-i dăruiască mamei ei, adică lui „Mam'mare“, o stofă de rochie. Mam'mare i-a mulțumit, dar a refuzat cadoul spunându-i: „Lasă Catrinișo, croiește din acest material rochițe pentru cele două fete ale tale, că eu tot nu am nevoie. Am tot ce-mi trebuie și nu-mi lipsește nimic“. Și totuși, sărmana mea bunică a murit adânc nefericită. De ce?

Din anul 1921, mama era profesoară de limba franceză la Liceul „Aurel Vlaicu“ și la Școala Comercială nr. 3 din Calea Moșilor. Vineri, 13 iunie 1924, pe la orele 18, când ne înapoiam acasă tata, mama de la Liceul „Aurel Vlaicu“, iar eu de la Liceul „Sfântul Sava“, trăsura noastră a fost oprită pe șosea, înainte de a ajunge la vila Minovici, de un cunoscut al tatălui meu, care a coborât dintr-un automobil, care se îndrepta spre oraș. Le-a comunicat părinților mei că fiica lor Gabriela suferise un grav accident.

Nu mai știu cum am ajuns acasă. Intrând în camera locuită de Mam'mare revăd și astăzi tot atât de clar tabloul ce mi s-a înfățișat atunci în fața ochilor: sora mea, în picioare, în patul

bunicii, era pansată de un domn cărunt, care muia mereu niște comprese de tifon într-o farfurie cu un lichid lăptos și apoi îi înfășura pulpele și mijlocul cu niște feșe mari. Bunica plângea pe un scaun. Mama și tata deveniseră de nerecunoscut. Ce se întâmplase?

Ca de obicei, după ce făcuse baie, sora mea își așezase în veranda închisă de la intrare, pe o masă, mașina de spirt, pe care își încălzea fierul de frizat părul. Era îmbrăcată numai într-un halat alb de mătase. Din greșeală, lovind spirtiera, aceasta se răsturnase peste halat. Halatul și mânerul de celuloid al oglinzii din mâna lui Gabi, au luat foc.

Sora mea, probabil, speriată că nu poate stinge focul imediat, a încercat să se salveze ieșind rapid în curte după ce traversase în flăcări trei încăperi. Secretarul preturii, care a sesizat că se întâmplă ceva neobișnuit, ieșind în curte și văzând-o pe Gabi în flăcări, și-a scos repede haina și a acoperit-o rapid, dar când focul a fost stins, sora mea era deja arsă pe o mare parte din suprafața corpului. Bunica disperată, a cerut secretarului de la pretură să telefoneze urgent după medic. Generalul medic Popișteanu a venit rapid cu mașina lui la noi acasă și el era cel care o pansa pe Gabi, când am sosit noi.

Situația, după câte am înțeles eu atunci din discuțiile purtate de părinți cu medicul, era deosebit de serioasă. Sâmbătă, starea surorii mele se ameliorase. Ea suporta cu stoicism situația în care se afla. Nu am auzit-o să se plângă de dureri și în afară de apă, refuza orice aliment. În noaptea de sâmbătă spre duminică a intervenit însă o agravare a stării ei, iar duminică 15 iunie 1924, la orele șase dimineața, inima ei a încetat să mai bată.

Accidentul suferit de sora mea și apoi moartea ei au constituit două lovituri puternice pentru bunica. Ea își reproșa mereu că totul s-a întâmplat pentru că ea nu a supravegheat-o cu atenție. Învinuirea ce și-o aducea singură era fără temeii, deoarece sora mea nu era la prima încercare de a se coafa singură. Gabi era deja de multă vreme o fire foarte independentă și cu o deosebită personalitate, la vârsta ei de numai 13 ani.

Din zi în zi bunica mea slăbea, era tot mai abătută, mai lipsită de interes pentru tot ceea ce o înconjură. Era vizibil că viața se scurgea din trupul ei, care se veștejea înainte de vreme.

În martie, anul următor (1925), a contactat o pneumonie și în mai puțin de zece zile s-a stins, fără să fi scos un singur suspin. Cred că pentru ea, moartea a fost o ușurare, o eliberare de coșmarul pe care-l trăia de aproape zece luni. A fost înmormântată în cimitirul Băneasa, lângă Gabi, în martie 1925.

Toma Dinescu, bunicul meu din partea mamei

Dintru început trebuie să spun că știu foarte puține lucruri despre acest bunic al meu. S-a stins din viață la începutul anului 1909, de Bobotează, când eu aveam doar două luni. Când a murit era trecut de 80 de ani.

Din povestirile bunicii am reținut că s-a născut în județul Ialomița. Toate rudele lui erau răspândite în jurul orașului Călărași.

Ceea ce pare curios este faptul că nepoții lui de frate purtau numele de Stoicescu și numai el singur s-a numit Dinescu. Era știutor de carte. Învățase de la călugări greci, mai întâi carte grecească și apoi ajunsese să citească și în limba română.

Bunica povestea că tânăr fiind, fusese închis cu doi băieți de vârsta lui, de către călugării greci, într-un coșar și afumați cu ardei iute până li se roșiseră ochii, de nu mai puteau vedea. Vina lor era aceea că fuseseră surprinși de greci, învățând să citească românește.

Se căsătorise de tânăr, dar soția lui a murit la nașterea primului copil.

Adânc îndurerat, a intrat la mănăstire, cu intenția de a se călugări. A urmat și seminarul teologic, ocazie prin care l-a

cunoscut pe viitorul arhiepiscop Calistrat Orleanu, fratele viitoarei sale cumnate Maria Cosăceanu, soția inginerului Petre Cosăceanu. Numai că după câțeva vreme de viață monahală, Toma Dinescu „a asvârlit potcapul“ și s-a reînapoiat „în lume“. După scurt timp, s-a căsătorit cu Elena Cosăceanu (bunica mea), sora lui Petre Cosăceanu și fiica cea mai mare a boierului Neculai Cosăceanu din Pogoanele, județul Buzău.

Elena și Toma Dinescu au avut trei fete: Rozeta (mama mea), Ecaterina și Victoria.

Toma Dinescu era arendaș, se ocupa cu exploatarea terenurilor agricole. Astfel, a ținut în arendă numeroase moșii, mai cu seamă în județele Buzău și Ialomița. În viață nu a fost un om norocos. De la bunica știu că pe vremea când țineau o moșie pe lângă Mizil, unde se găsea și o moară și treburile se desfășurau destul de bine, spre mulțumirea tuturor, într-o noapte s-a aprins moara și a ars complet. Au plecat de la această moșie cu trăsura cu doi cai și cu foarte puține bagaje și în final s-au stabilit la București, determinați de faptul că fetele crescuseră și urmau a fi date la școli superioare.

În capitală, bunicul meu a avut diverse îndeletniciri minore precum: inspector pentru încasarea impozitelor comunale (asa zisele accise comunale), supraveghetor peste cimitirele din București și custode al bisericii Stavropoleos. Se pare că ultimile două funcții le-a primit la stăruințele arhiepiscopului Calistrat.

Ultimul domiciliu în Capitală l-a avut în strada Numa Pompiliu, de unde s-a mutat, cu toată familia, după căsătoria fiicei sale Rozeta, mama mea, la Budești, atunci când tatăl meu a fost numit administrator de plasă acolo. După puțin timp, la 26 octombrie 1908 am venit eu pe lume, dar în primele zile de la naștere am fost într-o stare gravă. Bunicul a insistat să fiu

imediat botezat și el a fost nașul meu. În brațele lui am primit botezul Domnului. Am primit numele celor doi patroni ai zilei mele de botez: Sfântul Dumitru – 26 octombrie după calendarul de stil vechi și Sfântul Mihail – 8 noiembrie, după cel de stil nou.

Bunica mi-a povestit cum după botezul meu, deseori îl surprindea pe bunic îngenuncheat în fața icoanei copilului Iisus rugându-se: „Doamne, te rog dacă ai nevoie de un suflet, ia-l pe al meu și ai milă de acest copil nevinovat“.

Bunica îl certa aspru, dar curând după botezul meu, la 6 ianuarie 1909, după masa de seară, bunicul a decedat. A fost regretat de toată familia pentru marea lui bunătate.

A fost înmormântat în cimitirul din comuna Budești, lângă zidul bisericii. Astăzi, nimeni nu mai știe unde își doarme somnul de veci, nașul și bunicul meu Toma Dinescu.

Rozeta Dinescu-Israil, mama mea

Se vor împlini în curând 26 de ani de când mama a trecut la cele veșnice, adică la 18 mai 1960, și totuși am totdeauna în fața ochilor, imaginea ei mereu tânără, în grădina de la Budești, atunci când eu aveam numai șase ani.

Născută la Mizil, în anul 1874, mama mea era cel dintâi copil al cuplului Toma și Elena Dinescu. După absolvirea cursului primar, a pierdut un an sau doi deoarece, potrivit concepției vremurilor, se considera că fetele nu au nevoie de prea multă carte și că trebuiau să fie pregătite doar pentru gospodărie.

Când a împlinit 12 ani, părinții ei s-au mutat la București și atunci mama a insistat să-și poată continua studiile. A urmat cursurile pensionului Negoescu și în clasa a V-a, a recuperat o diferență de doi ani într-un an. Am povestit în altă parte cum a reușit să înfrângă opoziția directorului, profesorul Păun, de la Liceul Lazăr, unde fusese repartizată pentru examene.

După absolvirea liceului, s-a înscris la Facultatea de Litere și Filozofie a Universității din București, unde a avut ca profesori o pleiadă de mari dascăli ai școlii românești: Nicolae Iorga, Titu Maiorescu, Dimitrie Onciu, Ovid Densușianu, Coco Demetrescu, etc.

Și-a luat licența în anul 1901, făcând parte din prima serie de fete absolvente ale Universității din București.

În perioada cât a fost studentă a lucrat și la Prefectura Județului Ilfov, în calitate de telefonistă, la centrala telefonică. Aici l-a cunoscut pe tatăl meu și la 30 decembrie 1906 s-au căsătorit, iar în vara lui 1908, au părăsit Capitala, mutându-se și cu părinții la Budești, unde tata fusese numit pretor (administrator de plasă).

Așa cum am mai arătat, ajunși la Budești, părinții mei, cum era și normal, au încercat să-și facă un cerc de cunoștințe mai apropiate, din familiile de intelectuali ai Budeștiului, dar după scurt timp au fost obligați să renunțe, din cauză că mai tot timpul se țeseau intrigi și cancanuri. Singurele lor ore de destindere rămăseseră, la un moment dat, plimbările cu trăsura la pădure sau deplasările mai lungi la Oltenița, unde locuia sora mamei, Tanti Catrina cu soțul ei, Unchiul Lazăr (ambii institutori, unchiul fiind și directorul școlii de băieți din Oltenița) și cu cei patru copii ai lor.

La Oltenița ne deplasam cu trăsura și trăgeam la Tanti Catrina, unde pentru mine era „țara minunilor“ fiindcă prins în joaca celor patru copii, nu-mi dădeam niciodată seama cum zboară timpul și deodată, mă trezeam că trebuie să mă urc în trăsură, mai totdeauna cu lacrimi în ochi, când tata decidea: „Gata, acum haideți acasă!“...

Cred că la Budești, dacă se poate spune așa, mama mea a fost fericită. Era lipsită de orice griji și se bucura de confort și de o viață îmbelșugată.

Casa îi era primitoare și, când nu veneau rudele și prietenii, era amfitrioana apreciată a diversilor musafiri, în trecere prin Budești.

În casa noastră, așezată la răspântie de drumuri mult frecventate, mai întotdeauna aveam și musafiri veniți cu treburi

oficiale la Budești. Astfel, în fiecare an, lua masa la noi membrii comisiei de recrutare a tinerilor, ce urmau să satisfacă serviciul militar. Această comisie, care lucra aproape zece zile în fiecare an, la reședința plasei din Budești, examinând tinerii din respectiva circumscripție, era alcătuită dintr-un președinte, șeful centrului de recrutare cu grad de colonel, un ofițer sau doi cu grade superioare, în calitate de membri, un medic militar, un secretar de comisie (de obicei un locotenent), un delegat al Prefecturii Județului Ilfov, un consilier județean și tatăl meu, în calitate de șef al plasei. Uneori venea pentru a vedea cum decurg lucrurile chiar și prefectul județului.

Îmi amintesc de o asemenea ocazie când prefectul județului, Ilie I. Niculescu-Dorobanțu, venind la Budești, a luat masa de prânz la noi și cu acest prilej, a lăudat în mod deosebit sarmalele pregătite de Mam'mare, făcând observația că el are angajați maștri bucătari, dar că aceștia nu au reușit să-i prepare asemenea bucate delicioase.

Având în vedere că părinții îmi permiteau și mie să iau parte la aceste mese, îmi amintesc cum într-o seară, medicul din comisia de recrutare, aflând că știu deja să socotesc, m-a întrebat:

– Ascultă băiețel, dacă pe o sârmă de telegraf sunt așezate 12 vrăbii și eu trag și omor cinci, câte vrăbii mai rămân pe sârmă?

Colonelul, președintele comisiei s-a grăbit să mi-o ia înainte:

– Eh! Este clar că au mai rămas șapte vrăbii!

Doctorul însă aștepta răspunsul meu și i l-am dat:

– Niciuna!

– Cum așa băiețuș? N-ai auzit ce a spus domnul colonel că au mai rămas șapte vrăbii?

– Nu domnule doctor, nu a mai rămas niciuna pe sârmă pentru că atunci când ați tras cu pușca, celelalte pe care nu le-ați atins s-au speriat și au și zburat.

– Ptiu ! a exclamat colonelul, așa ceva nu mi-a trecut prin cap ! Să vă trăiască ! s-a adresat el apoi părinților mei. Copilul ăsta are o minte foarte ageră.

Pentru a încheia acest capitol voi mai arăta că într-o noapte, pe la orele 23, părinții mei au fost deșteptați din somn de către paznicul de noapte de la Subprefectură, care le-a adus la cunoștință faptul că pe șosea se afla, cu mașina în pană, domnul Barbu Delavrancea cu familia. Tatăl meu s-a sculat, s-a îmbrăcat și s-a dus imediat la locul unde se afla automobilul defect și l-a invitat pe celebrul avocat, fost ministru al Lucrărilor Publice, să accepte ospitalitatea casei noastre pentru el și familie până la remedierea defecțiunilor mecanice ale automobilului său.

Barbu Delavrancea cu soția și fiica lor Cella, viitoarea mare pianistă, au fost în acea noapte musafirii noștri, iar a doua zi de dimineață, după ce au luat micul dejun cu o cafea cu lapte, automobilul fiind reparat, și-au putut continua călătoria spre comuna Sohatu, din plasa Budești, unde locuia un frate al marelui tribun.

Pentru a se putea face față totdeauna unor asemenea evenimente, în casa noastră erau pregătite permanent cele necesare unor mese inopinate. În pivnița răcoroasă, (în ghețar-vara) erau cel puțin patru-cinci pui tăiați, uneori carne de mânzat și chiar pește proaspăt. Prăjiturile de casă nu lipseau niciodată din cămara gospodărită cu multă pricepere de Mam'mare. Se cuvine să mai adaug că, întotdeauna, în cămară mai exista și o cutie mare de tablă cu măslina de Volos, iar pe rafturile din pivniță așteptau vinurile de Greaca și Hotarele, în sticle ceruite la gură.

Adeseori, mama îl însoțea pe tatăl meu în Capitală, când era chemat la Prefectura Județului Ilfov. Totdeauna trăgeau la Tanti Vitty, în strada Numa Pompiliu, în apartamentul în care locuiseră înainte de a se muta la Budești. De obicei, rămâneau în Capitală trei-cinci zile și în acest timp, seara se duceau la teatru sau erau invitați în cercul unor familii prietene. Țin minte că într-una din aceste deplasări, în care m-au luat și pe mine, am văzut la Teatrul Național piesa „Păianjenul“ de A. de Hertz. Nu pot uita cum la spectacol am stat în lojă împreună cu familia doctorului Nicolae Enăchescu, care după 25 de ani, urmau să devină Moșu' Nicu și Mătușica Didica, ei fiind unchiul și mătușa viitoarei mele soții...

Pe atunci, Mătușica Didica (p.c. Alexandrina Enăchescu-Cantemir) era profesoară de broderie artistică la Azilul Elena Doamna, iar Moșu' Nicu fusese medic de circumscripție mai întâi la Hotarele, iar mai apoi la Lămotești, stație CFR pe linia ferată București-Oltenița.

Cu prilejul deplasărilor în Capitală, mama vizita marile magazine, de unde achiziționa lucruri necesare pentru casă și mai cu seamă cărți de literatură română și franceză, care pe atunci, nu avea cum să-și închipuie că vor fi folosite și de nepoți, făcându-le fericită copilăria și adolescența. De atunci au rămas în casă la noi cărțile din frumoasa ediție *Bibliothèque Rose* ale Contesei de Ségur (*Nenorocirile Sofiei, În vacanță* etc.) care au devenit apoi „comoara“ copiilor mei.

Tot cu prilejul unei asemenea deplasări, părinții m-au dus într-o seară la Teatrul Comedia, în pasaj, unde se juca o piesă în care personajul principal era Napoleon. Revăd și acum, destul de clar, tabloul în care împăratul, așezat pe un pat sub un baldachin alb, probabil în insula Sfânta Elena, își exprima revolta împotriva celor care îl exilasera. După câte îmi amintesc, rolul lui Napoleon era jucat de actorul C.Radovici.

N-am uitat încă nici astăzi că abia înapoiți la Tanti Vitty, unde descinsesem, m-am simțit rău și după o noapte de cumplită agitație în întreg apartamentul, a doua zi de dimineață, medicul chemat la patul meu a pus diagnosticul de „icter“.

Dacă perioada cuprinsă între anii 1908-1916 a fost pentru mama plină de calm și satisfacții, nu aceeași a mai fost situația mai apoi, când ajunși în august 1916, dată care marca intrarea României în războiul pentru întregirea neamului, a determinat sosirea în comuna Budești a primelor armate bulgare, după căderea Turtucaiei.

Tanti Catrina ne-a povestit cum retragerea armatelor române de pe țărmul drept al Dunării a fost un mare dezastru pentru noi.

Îndată după retragerea armatelor române pe malul stâng al Dunării, bulgarii au început bombardarea orașului Oltenița, astfel încât localnicii nu au mai putut rămâne în casele lor, iar soldații și ofițerii români, care se retrăgeau pe Dunăre cu mijloace improvizate (plute, butoaie, bărci pescărești, scânduri etc.), erau împușcați de către soldații bulgari care intraseră în Turtucaia, iar femeile bulgare îi opăreau cu apă fiartă pe răniții noștri sau le puneau sare pe răni.

În acea noapte memorabilă au sosit la noi Tanti Catrina cu cei patru copii de la Oltenița, și a mai sosit și unchiul Octavian Stoicescu, nepot de frate al bunicului meu, care era locotenent în rezervă și comandase un pluton de infanterie la Turtucaia. Scăpase din acel iad ca printr-o minune, traversând Dunărea pe o scândură. Unchiul era adânc demoralizat și privea cu pesimism viitorul. A doua zi și-a luat rămas bun de la noi și a plecat. Peste câteva săptămâni am primit vestea că a căzut eroic în luptele de la Câmpulung.

După sosirea verilor mei la Budești, toată viața noastră a căpătat o nouă organizare, începând cu repartizarea dormitoarelor și prepararea hranei. Bunica și cele două femei de serviciu se îngrijeau de bucătărie și de orătaniile din curte. Mama și tanti Catrina se ocupau de cei șase copii, câți ajunseserăm în ultima vreme, iar noi „cei mici“ zburdam prin grădina de flori de dimineață până seara. Această situație a durat până spre finele lui octombrie 1916, când retragerile succesive ale armatelor noastre, i-au determinat pe părinții noștri să se pregătească pentru refugiul în Capitală. În acest scop, tata a închiriat în București un apartament în strada Popa Nan, unde s-au mutat întâi tanti Catrina și copiii ei și apoi ne-a expediat și pe noi cu mama în trăsura, care căra și trei geamantane. Spre orele prânzului, când am ajuns în dreptul comunei Frumușani, se auzeau tot mai puternice tragerile artileriei, iar vizitiul nostru Gheorghe Turcitu ne lămurea că „sunt ai noștri și îi bombardează pe nemți“. Spre seară când am ajuns la destinație, în Capitală, ne-a întâmpinat o ploaie mărunță și rece. Străbătusem străzile întunecate și pustii ale orașului... În sfârșit am intrat în casă. Am căutat imediat un loc bun lângă soba caldă de teracotă și am privit cu bucurie lumina lămpii cu gaz aerian din plafon. A doua zi, trăsura s-a înapoiat la Budești ca să-i aducă și pe tata și Mam'mare, dar nu s-a mai putut. Mam'mare a trebuit să se întoarcă din drum înapoi la Budești iar tata nu a mai ajuns în Capitală decât cu o zi înainte de intrarea armatelor inamice în București.

Așa cum am mai povestit, la scurt timp după sosirea noastră la București, în strada Popa Nan, la insistențele lui Ilie I. Niculescu-Dorobanțu, noi și familia mătușii mele ne-am mutat împreună, la mezanin și etajul întâi al imobilului proprietate a acestuia din strada Verde (actuala stradă locotenent Lemnea). În aceeași casă mai locuiau madam' Roza

și madam' Ana, menajerele familiei Dorobanțu. De la ele am aflat că noi ocupam acum în apartament, inclusiv biroul și biblioteca fiului. În spațioasa casă a proprietarului, o sufragerie imensă, sala de bibliotecă și mai multe saloane rămăseseră acum, după mutarea noastră, încă libere.

După intrarea trupelor germane în Capitală, în partea de casă rămasă liberă s-a instalat un ofițer superior german, despre care am aflat mai apoi, dela madam' Ana, că ar fi fost prinț. După câteva zile de la sosirea noului locatar, la poarta casei s-a înălțat un steag german, care purta o emblemă, iar lângă intrare a apărut o gheretă, în care, în permanență, se afla o santinelă germană.

Am locuit aici din noiembrie 1916 până în primăvara anului 1918, când ne-am mutat din nou la Budești, dar în tot acest timp nu l-am putut zări nici măcar odată pe prințul german, deși locuia cu un etaj mai sus decât noi.

În tot timpul cât am locuit în strada Verde, cred că mama a ieșit din curte doar de vreo șase ori și anume de vreo trei ori la biserică și de vreo două-trei ori la tanti Maria Cosăceanu, care locuia cu fiica ei Lily și nepotul Titi în strada Romană. De fiecare dată când ieșea era însoțită de noi, cei doi copii.

Aprovizionarea cu pâine, lapte și alte alimente era asigurată de unchiul Lazăr și fiul lui cel mare Niculae, care se sculau dimineața și se așezau la coadă mai întâi la brutărie și apoi la alte magazine alimentare. Carnea și untura ne erau asigurate de Mam'mare, care rămăsese la Budești și care folosea orice prilej pentru a ne expedia alimente din gospodărie: carne de porc, miel tăiat, păsări tăiate, uneori brânză, unt și ouă. Îmi amintesc faptul că într-o zi a sosit în bucătăria imensă de la subsol, unde Tanti Catrina prepara masa pentru noi toți, un bărbat înalt îmbrăcat într-o șubă împlănită,

care a scos dintr-o mâneacă un miel tăiat, trimis de la Budești. Era un comisionar al bunicii noastre.

Noi copiii ne petreceam zilele geroase de iarnă în bucătărie, unde aveam spațiu suficient pentru jocurile noastre, sub supravegherea Tantei Catrina. Mama trăia retrasă în apartamentul ei și cobora numai la vremea mesei, căci cele trei mese zilnice le luam cu toții jos, în bucătărie.

După amiaza treceam pe rând, sub supravegherea unchiului Lazăr, la pregătirea și controlul lecțiilor zilnice. Eu împreună cu vărul meu Mihai, pregăteam lecțiile pentru clasa I-a primară, iar Roseta și Niculae pentru clasele superioare.

Seara, mama îmi citea povești minunate, pe care a doua zi mă străduiam să le trăiesc aievea. Tot mama m-a învățat să citesc curent și cred că nu greșesc afirmând că în aceste condiții, numai la un an după ce am revenit la Budești, am putut parcurge programul clasei a II-a, iar în iunie 1919, când ne instalasem în clădirea preturii de la Băneasa, de pe șoseaua București-Ploiești, am putut da examen de primele patru clase primare la școala de la Otopeni, în fața unei comisii prezidată de inspectorul general Ion Gheață.

În perioada cât am locuit în strada Verde, adică 1916-1918, am reușit să citesc singur primele cărți de povești, care m-au fermecat și pe care nu le-am putut uita niciodată: *Micul Lord Fontleroy*, *Cadișon (Povestirile unui măgar)* și *Cuore, inimă de copil*.

După ce ne-am înapoiat din refugiu, la Budești, zilele frumoase pe care le trăisem odată, până în august 1916, nu s-au mai întors niciodată. Zadarnic am încercat noi să legăm firul. Mama se străduia să ne asigure pe cât posibil o viață cât mai îndestulată, dar lipsurile și scumpirea traiului deveneau din ce în ce mai vizibile. Trupele germane rechiziționau tot mai mari cantități de cereale, animale, păsări, ouă, lână și tot felul de

materiale, printre care lucruri de metal. Astfel din gospodăria noastră au ridicat două tăvi mari de aramă, în care Mam'mare prepara colivă și diverse prăjituri.

În toamna anului 1918, am asistat la retragerea trupelor germane. Zilnic se scurgeau pe șosea pâlcuri, pâlcuri de ostași germani, pe figurile cărora se putea citi oboseala și tristețea.

După puțin timp am văzut primele uniforme ale ostașilor români. Apoi a venit pacea.

Așa după cum am mai povestit, în martie 1919, tatăl meu este transferat, în calitate de pretor (administrator) al plasei Băneasa, în București (funcție în care rămâne până în decembrie 1929), primind și delegație pentru funcția de director al Prefecturii Județului Ilfov.

În aceste condiții, familia mea se mută la București. Devenea, pe neașteptate, rezolvată și problema mea, pentru că terminam cursul primar și trebuia să intru la liceu. Voi povesti mai târziu despre anii mei de școală la Liceul Sfântul Sava.

Aici mă voi mărgini a spune doar că în anii ce au urmat, ținând cont de criza economică și inflația care se agravau zi cu zi, salariul tatălui meu devenind insuficient, în anul 1921, mama a intrat în învățământ ca profesoară de limba franceză la Școala Comercială nr.3 din Calea Moșilor. Aici a fost colegă, ani de zile, cu scriitorul D. Panaitescu-Perpessicius, care era profesor de limba română. În anul 1923, mama a ocupat, simultan, și catedra de limba franceză la Liceul Aurel Vlaicu, în cartierul Grivița. Aici a funcționat timp de șapte ani (1923-1929). Din păcate nu i s-au făcut rețineri la Casa Generală de Pensii, la bătrânețe rămânând fără nici un venit personal. S-a retras cam în aceeași perioadă, de la ambele școli și cum și tatăl meu a devenit cam tot atunci pensionar, posibilitățile materiale ale familiei s-au restrâns deodată substanțial.

Cu toate acestea, părinții mei s-au străduit ca aceste schimbări ale stării lor materiale să nu afecteze în niciun fel proiectele lor anterioare și au făcut tot posibilul ca în toamna anului 1930, să mă trimită la Paris să-mi dau doctoratul în drept.

În vara anului 1931 când am venit în vacanță, în București, părinții mei locuiau în strada Aviator Mircea Zorileanu, unde dispuneau de un apartament spațios la primul etaj al unei vile. În anul 1933, în luna iulie, când m-am înapoiat definitiv în țară, proaspăt Doctor în Drept de la Paris, i-am găsit instalați, împreună cu Tanti Vitty, în imobilul, proprietatea soților Enăchescu din strada Barbu Delavrancea, apartament devenit, ulterior, proprietate a soției mele și mai târziu, a fiului meu.

La scurtă vreme după instalarea mea în acest apartament, Tanti Vitty s-a mutat în imobilul Asigurarea Românească, din Calea Victoriei.

Am locuit în apartamentul din Barbu Delavrancea, până la 26 octombrie 1935, când ne-am mutat în casa noastră, construită de părinții mei, în Băneasa, pe strada Armoniei.

Nu mă pot referi niciodată la această casă, fără să nu mă gândesc la grija și sacrificiul de care mama mea a dat dovadă, zi de zi, pe tot timpul cât s-a ridicat acest imobil, în care au trăit apoi patru generații ale familiei noastre.

La Liceul Sfântul Sava

Pot spune că am avut o copilărie fericită. Cum ar fi putut fi altfel când am trăit primii ani ai vieții mele copleșit de dragostea părinților și sub supravegherea atentă a bunicii, ferit de toate relele și necazurile inerente vieții.

Așa cum am mai arătat, clasele primare le-am pregătit acasă, sub supravegherea foarte exigentă a mamei, care îmi cerea totdeauna să vin la lecție cu temele scrise ordonat pe caiet și pregătit foarte temeinic.

Îmi auc aminte că la început ștergeam în mod barbar cu guma, ceea ce dădea o înfățișare foarte neplăcută temelor scrise. Mama mi-a atras atenția de vreo câteva ori să fiu foarte atent când scriu și să nu mai fac atâtea ștersături, dar eu nu am dat prea mare atenție sfaturilor ei. A treia oară nu mi-a mai atras atenția, dar când a venit vremea de masă, mi-a atârnat de gât caietul și am fost obligat să stau astfel decorat până s-a terminat prânzul...

M-am simțit atât de rușinat încât nu m-am mai putut abține și am izbucnit în plâns. Urmarea a fost că această pedeapsă m-a făcut să gândesc mai mult și de atunci m-am străduit să scriu totdeauna cu multă atenție și cât mai caligrafic. În clasa a IV-a primară, înainte de terminarea anului școlar, în primăvara lui 1919, am urmat vreo lună de zile cursurile școlii

din Budești, unde era institutor Mihai Dumitrescu, finul părinților mei care au considerat că în acest fel pot să iau contact cu elevii de vârsta mea, și astfel mă voi obișnui cu atmosfera de clasă, devenind oarecum mai pregătit pentru viața de liceu, care mă aștepta.

Examenul de absolvire a claselor primare l-am dat la școala din Otopeni, după ce ne-am mutat în Băneasa.

În toamna anului 1919, m-am prezentat la concursul de admitere de la Liceul Sfântul Sava din București, în strada Fântânei (azi strada Nuferilor). Am reușit al paisprezecelea.

A fost o mare bucurie în casa noastră, cu atât mai mult cu cât se știa că acest liceu are o tradiție deosebită în istoria învățământului românesc.

Cred că se cuvine aici să spun câteva cuvinte, pentru știința celor mai tineri, care se vor învrednici să citească aceste rânduri, despre interesantele începuturi ale Școlii de la Sfântul Sava din București.

Având o istorie de peste trei sute de ani, Școala de la Sfântul Sava, cunoscută pe parcursul veacurilor și sub numele de Academia Domnească, este cea mai veche instituție de învățământ românesc din Țările Române. A fost creată în 1688, de către marele cărturar, stolnicul Constantin Cantacuzino.

Între 1679 și 1688, Domnitorul Șerban Cantacuzino aduce cărturari greci la București pentru o „școală elinească de carte adâncă“ la Mănăstirea Sfântul Sava, unde să se învețe gramatica, istoria și filozofia.

La Academia Domnească de la Sfântul Sava se predă în limbile clasice greacă și latină, asemănător tuturor instituțiilor de învățământ superior european de până în secolul al XVIII-lea.

În vremea domnitorului Constantin Brâncoveanu, cursurile erau urmate de vreo sută cincizeci de elevi, în vremea lui Alexandru Ipsilanti de vreo două sute, iar în primele decenii ale secolului al XIX-lea, acest număr ajunge la trei-patru sute.

Până în 1787 această școală a fost ținută din cheltuiala vistieriei.

Unii istorici susțin că sediul primei școli ar fi fost chiar locul pe care se află astăzi statuia lui Mihai Viteazul din fața Universității. Acolo ar fi fost zidită, pe la 1600, biserica cu chilii și case egumenești, care se întindeau până în strada Ion Ghica de astăzi. Alții susțin că biserica s-ar fi aflat pe locul statuii lui Heliade Rădulescu. Oricum, toți istoricii sunt de acord că această biserică era lăcaș al Domnului Savaoth, închinată lavrei Sfântul Sava (a Bunei Vestiri) de lângă Ierusalim.

Cel dintâi dascăl de la școala Sfântul Sava a fost Ieremia Cacavela, adus în anul 1687 de către Șerban Cantacuzino. Acesta era originar din insula Creta și își făcuse studiile la Constantinopol și la Lipsca. Era mare filolog, bun orator și chiar oracol (se povestește despre el că ar fi prezis conflictul dintre Constantin Vodă Brâncoveanu și Constantin Aga Bălăceanu).

După plecarea lui Ieremia Cacavela la Academia Trei Ierarhi de la Iași, în timpul lui Dimitrie Cantemir, la Sfântul Sava a fost adus în 1689, de către domnitorul Constantin Brâncoveanu, Sevastos Chimenitul. Acesta, născut în 1630, era originar din Trapezunt și studiasse la Constantinopol și în Italia. A fost reorganizatorul școlii de la Sfântul Sava și directorul acestei Academii Domnești.

Dintr-un document al vremii reiese că Sevastos Chimenitul a devenit întâiul profesor al *Frontistiriului* (Colegiului) *Ungro-*

Vlachiei din București pe timpul domnitorului Constantin Brâncoveanu. A fost considerat mare profesor, filozof, erudit. El a fost deopotrivă corector și tipograf al operelor lui Antim Ivireanu.

Alți profesori renumiți ai Academiei Domnești de la Sfântul Sava au fost: Gheorghe Maiota (1670-1710), care a predat limba latină, fiind și profesorul fiilor lui Constantin Brâncoveanu, Maxim Peloponesianul, Ioan Avram, Iacob Pilarino (jurisconsult și protomedicul lui Șerban Vodă Cantacuzino).

În 1707, această școală avea trei dascăli care predau în grecește: retorica, logica, psihologia, geologia și în plus limbile străine.

Constantin Brâncoveanu făcuse o donație de 30.000 de galbeni pentru așezămintele culturale, din care 900 de galbeni pe an erau pentru școala de la Sfântul Sava.

Fanarioții au sprijinit și ei această școală și au înzestrat-o chiar cu vestite cabinete de fizică, pe care le cumpăraseră din Germania.

Școala era înzestrată și cu o bogată bibliotecă.

La școala de la Sfântul Sava s-au format numeroși intelectuali, dintre care cei mai mulți fii de boieri, deveniți ulterior oameni politici ai țării, scriitori, artiști, personalități culturale de mare reputație, așa cum au fost: Dinicu Golescu, Anton Pann, Grigore Alexandrescu, C. A. Rosetti, frații Brătianu, Dimitrie Bolintineanu, Ion Heliade Rădulescu, Nicolae Bălcescu, Nicolae Tătărăscu, Theodor Aman, Alexandru Odobescu, Barbu Delavrancea, Take Ionescu, Spiru Haret, I. Gh. Duca, Duiliu Zamfirescu, Tudor Arghezi, Ștefan Luchian, Eugen Ionescu, Gala Galaction, George Topîrceanu.

În 1815, Ioan Caragea primind înștiințare de la școala de la Sfântul Sava că sunt necesare reparații, dă poruncă pentru a nu întrerupe cursurile, ca școala să fie strămutată în odăile de la fosta Școală Grecească de la biserica Măgureanu (în Calea Victoriei), apropiindu-se astfel de sediul pe care îl ocupă astăzi.

Când în 1816 Gheorghe Lazăr vine la București, el predă în acest nou local al Colegiului Sfântul Sava, de la fosta școală elină.

Abia în 1818, grație Banului C. Băleanu, la această școală avea să se organizeze primul curs de limba română, încredințat lui Gheorghe Lazăr, urmat apoi de Ion Heliade Rădulescu, Ioan Pop, Theodor Pallady.

Colegiul Sfântul Sava funcționează sub direcția lui Gh. Lazăr și apoi sub cea a lui Heliade Rădulescu până în 1821.

Vechiul complex original al școlii Sfântul Sava a fost dărâmat în 1855, pentru a se face loc palatului Universității și noului bulevard.

Și acum, după ce am rememorat începuturile, cu adevărat remarcabile ale acestei școli de elită a Bucureștilor, să revenim la începutul secolului al douăzecilea.

Spuneam că am reușit la concursul de admitere în clasa I-a de liceu.

În septembrie 1919, în prima zi de școală la liceu, am fost însoțit de mama. Când am intrat în curtea școlii, în dreptul locuinței directorului, care era vis-à-vis de vechea clădire a liceului, se afla în picioare cu un pardesiu pe umeri, profesorul Ștefan Pop. Acesta trecea în revistă cu ochii lui plini de bunătate, toți elevii care intrau pe poarta liceului. Când am ajuns în dreptul lui, s-a apropiat de mine mângâindu-mă pe cap și mi s-a adresat:

– Măi băietaș de ce ești tu atât de mic?

Într-adevăr la acea epocă, pentru vârsta mea, eram extrem de scund.

Începând din acea zi, timp de opt ani de zile, am mers cu trăsura în fiecare dimineață, de la Băneasa până la sediul liceului, în strada Fântânei, lângă Catedrala Sfântul Iosif, iar la orele amiezii, eram adus în aceleași condiții acasă, cu excepția zilelor de marți și vineri, când având cursuri și după amiaza, mă înapoiam acasă, după orele 18.30.

În primii ani de liceu, pe timpul iernii când sufla viscolul, țin minte că vizitiul mă ducea de la Băneasa la liceu cu sania trasă de cai, sanie în care mă înfofolea în mai multe pături.

În zilele când aveam școală și după amiaza, în pauza de prânz, luam masa la familia Johann Franz, despre care am povestit mai sus că rămăsese prietenă cu familia mea, din perioada în care părinții mei locuiseră în același imobil cu ei, pe strada Numa Pompiliu. Acum familia Franz se mutase pe strada Timișoara nr.1, colț cu strada Transilvaniei, unde își construiseră o casă spațioasă, cu parter înalt, la subsol, domnul Franz își făcuse un atelier pentru fabricarea mașinilor de gătit. Pe colț, tot în corpul aceleiași imobil, avea un magazin de prezentare.

Johann Franz era un bărbat voinic, în vreme ce doamna era mărunțică și cu trăsături foarte delicate. Ludmila Franz, care mă cunoștea de când eram copil, mă iubea mult și spunea tuturor că ea a avut doi băieți: pe Costică (Dumitriu) și pe Mișulică (subsemnatul). Doamna Franz pregătea special pentru zilele când mergeam la ei, excelente prăjituri nemțești uscate, cu migdale și alune.

Întorcându-ne acum la organizarea învățământului la Sfântul Sava, în 1919, erau patru clase I-a de liceu: A și B bugetare alcătuite din elevi care reușiseră la concursul de admitere și două, C și D, extrabugetare, în care fuseseră înscriși candidații nereușiți la concurs, dar ai căror părinți urmau să plătească la liceu o taxă anuală de circa 3.000 de lei, din care erau achitate salariile respectivilor profesori, cât și celelalte cheltuieli administrative. Am fost repartizat în clasa I-a A.

După vreo trei ani, clasele extrabugetare de la Sfântul Sava au fost trecute la Liceul Gheorghe Șincai nou înființat, al cărui director era Gh. Nedioglu, profesor de limba română. După ce trecuseră câțiva ani de la acest moment, am aflat de la colegul meu Berescu, al cărui frate era secretarul Liceului Sfântul Sava, că între directorul nostru, profesorul Ștefan Pop și profesorul Gh. Nedioglu, cu ocazia înființării Liceului Șincai și a modului de repartizare a elevilor, se iscase o discuție aprinsă pentru considerentul că directorul noului așezământ, profesorul Gh. Nedioglu susținea că i se dăduseră numai elementele cele mai slabe la învățătură din școala noastră, în vreme ce el pretindea să i se atribuie și lui o clasă bugetară și numai una extrabugetară. Litigiul ajunsese până la Ministerul Instrucțiunii Publice, dar teza susținută de directorul nostru, că elevii reușiți la concursul de admitere la Sfântul Sava aveau dreptul să rămână la liceul unde au reușit, fiind găsită justă de către ministrul respectiv, Dr. C. Angelescu, directorul Nedioglu a trebuit să cedeze.

Îmi amintesc cum în prima zi de școală, când am intrat în clasă, un pedagog strigând catalogul, ne-a repartizat în bănci. În clasă erau trei rânduri, fiecare rând având câte opt bănci. Am fost așezat în banca a cincea, având drept coleg pe Stoian Octavian, repetent.

Dirigintele clasei noastre a fost numit profesorul de zoologie Constantin Demetrescu, un om în vârstă, cu barba albă care-i acoperea complet cravata. Vorbea pe un ton grav totdeauna, de unde i s-a tras și porecla de „Basu“.

La un moment dat, când părintele unui elev din clasa noastră venind la liceu și întâlnindu-se chiar cu profesorul Demetrescu, fiind întrebat de către acesta, pe cine caută, părintele respectiv i-a răspuns:

– Pe domnul profesor Basu!

Se mai întâmpla în clasa noastră ca uneori, vreun elev să răspundă nefiind întrebat și atunci profesorul folosea o expresie care pentru mine a rămas de neuitat: „Haidadeeeee!... nici rușine, nici obraz, vorbești neîntrebat!“

Fiind mic de statură, iar în băncile din fața mea stând băieții mai înalți, aveam uneori dificultăți să urmăresc ceea ce se scria sau se desena pe tablă și de aceea eram obligat să mă scol în picioare, fapt ce-mi atrăgea uneori observația profesorilor.

La teze, colegul meu de bancă îmi dădea de fiecare dată coate și mă incita: „spune-mi și mie ce să scriu“, iar dacă eu terminam lucrarea nu mă lăsa s-o depun la catedră, ci mi-o lua și copia din ea.

La una din lucrările scrise de pe trimestrul al III-lea, profesorul trecând prin dreptul băncii mele și văzând că eu nu am nimic pe bancă, m-a întrebat:

– Tu nu dai teza? De ce nu scrii nimic? Nu știi?

Eu fac imprudența să-i mărturisesc că am terminat lucrarea de mult, dar mi-a luat-o colegul. Atunci profesorul se repede, ia foile de hârtie din fața lui Stoian Octavian și pornește apoi cu ele spre catedră. După ce a sunat clopotul pentru sfârșitul orei de curs și profesorul a ieșit din clasă, am încasat o burdușeală zdravănă de la Stoian pentru că am vorbit „prostii“.

Chiar în acea pauză am fost chemat la cancelarie unde profesorul „povestise cazul“ celorlalți și ca urmare a celor petrecute, dirigintele clasei, profesorul Demetrescu a dat dispoziție pe loc unui pedagog, să mă mute de lângă Stoian în banca a doua din față. Am putut scăpa astfel de teroarea pe care repetentul clasei o exercita permanent asupra mea. Datorită acestei mutări, am ajuns și eu să văd la tablă fără să mă mai ridic din bancă .

Iată-mă ajuns la finele anului școlar, asistând în marea sală de gimnastică a liceului, împreună cu părinții, la serbarea tradițională. După coruri și gimnastică conform programelor standard, directorul liceului s-a urcat pe estradă să anunțe rezultatele la învățătură și premiile pentru cei mai bine clasificați.

La clasa I-a A, cu care a început lista premianților, rezultatul a fost următorul: premiul I Nicolescu Ascanio, premiul II Antoniu Gheorghe, premiul III Israil Mihail–Dumitru. Au început să-mi vâjâie urechile și nu-mi venea să cred. Mă aflu în fundul sălii de gimnastică și îmi era foarte greu să răzbat prin îngrămădeala de elevi și de invitați așezați pe bănci și scaune. Ceilalți doi elevi își luaseră premiile și coborâseră de pe estradă, eu însă continuam să înot spre catedră. Directorul mai strigă încă odată numele meu și apoi întreabă:

– Nu ești aici, Israile?

– Aici sunt Domnule Director, dar nu pot să ajung la Dumneavoastră, îi răspund eu.

În sală au izbucnit hohote de râs...

În sfârșit cu chiu cu vai ajung și eu să-mi primesc pachetul cu cărți și diploma.

În clasa a doua de liceu, am avut diriginte pe profesorul de limba franceză Matei Fotino, care avea prostul obicei de a-și bate joc de elevi atunci când se prezentau slab la învățătură. Îi boteza cu epitete precum: „cotoi de Belucistan, scaiete de Bărăgan, pisei de Kamciatka etc.“. Din această cauză, ora de franceză nu era așteptată cu plăcere de către elevi și nici nu ne-am ales cu mare lucru de la acest profesor. Am avut însă și profesori de la care am învățat foarte multe. Am să menționez aici în primul rând pe profesorii Mihai Olmazu de limba română și Botea la fizico-chimice. La terminarea anului școlar, spre surprinderea tuturor nu am luat nici un premiu. S-a descoperit ulterior că această situație s-a datorat modului în care a înțeles profesorul Matei Fotino să-și exercite prerogativele de diriginte al clasei. Explicația a fost următoarea: la începutul anului școlar, dirigintele împărțise celor mai buni elevi din clasă câte o sarcină: unul să țină liniștea în clasă până la intrarea profesorului, altul să prezinte absenții zilei la începutul fiecărei ore de curs, altul să fie responsabil cu păstrarea cutiei de crete și curățirea tablei... astfel că și colegul meu de bancă Roger Slăniceanu primise sarcina să țină un catalog-caiet al clasei în care ori de câte ori un elev primea o observație din partea vreunui profesor, să tragă în dreptul numelui acestuia, o liniuță. La finele anului, dirigintele, consultând acest caiet pentru a da notele la purtare, a constatat că din toți elevii clasei, eu aveam cele mai multe liniuțe, astfel că m-am ales cu o notă mică la purtare, ceea ce m-a exclus de la premiu. Fusesem eu oare atât de indisciplinat? Aceasta a fost întrebarea pe care și-au pus-o unii profesori care mă apreciau. Fostul meu diriginte, profesorul Constantin Demetrescu i-a cerut explicații lui Fotino. Acesta i-a arătat caietul care era plin de liniuțe în dreptul meu. Profesorul Demetrescu nu numai că

s-a mirat, dar a făcut investigații și printre ceilalți profesori și a aflat că nici unul nu mi-a făcut vreodată nici cea mai mică observație. Atunci? A fost chemat la cancelarie colegul meu Roger Slăniceanu să dea explicații și până la urmă a mărturisit că având în vedere că îi eram adversarul cel mai periculos la premiu, a folosit această metodă pentru a mă scoate din cursă. A fost un moment de stupeoare pentru toți profesorii prezenți în cancelarie să constate câtă meschinărie poate exista în caracterul unui pui de om de numai 12 ani. Sancțiunea a fost aceea că, deși în clasa a II-a Slăniceanu reușise ca premiant, directorul Stefan Pop i-a promis că atât timp cât va mai fi la conducerea Liceului Sfântul Sava, nu va mai lua nici măcar o mențiune și s-a ținut de cuvânt.

În clasa a III-a am luat premiul II. În acel an am început să studiem limba latină, după ce în clasa a doua începusem limba germană. La germană preda profesorul Gh. Coman, care se bucura de mare prestigiu în școală, dar la noi ajunsese în prag de pensie și îmi aduc aminte că la lectură, majoritatea dintre noi avea scrisă traducerea printre rândurile textului german. Ideea lui fixă era să știm câte feluri de „ja“ există în limba germană. La limba latină l-am avut profesor pe tatăl unui coleg de clasă, Costică Grama, care, săracul, era bâlbâit și de la care nu ne-am prea ales cu ceva.

Clasa a IV-a constituie pentru mine cea mai plăcută amintire din anii petrecuți pe băncile liceului pentru motivul că am avut un profesor de matematică excepțional, anume pe Nicolae Muzicescu, fratele faimoasei profesoare de pian de la Conservator, Florica Muzicescu (erau copiii compozitorului moldovean de muzică religioasă, Gavriil Muzicescu). Cred însă că metoda lui de lucru prezenta un mare neajuns pentru o clasă cu patruzeci și trei de elevi, deoarece lucra la tablă doar cu un

grup de patru-cinci elevi fără ca el să pună mâna vreodată pe cretă. Cu acești elevi, adică cu cei mai aplicați, făcea demonstrațiile matematice, iar de restul clasei aproape că se dezinteresa total. Am avut cinstea să fac și eu parte din micul grup pe care îl folosea la efectuarea demonstrațiilor, împreună cu Mihai Livada, Nati Mendelsohn, Ion Savu și câteodată Grigore Protopopescu. Această cinste însă ne impunea să lucrăm foarte temeinic acasă, exerciții din culegerea celebră de algebră a Fraților Iezuiți și să ne cumpărăm fiecare cele două volume de teorie și exerciții ale lui Nivenglovski.

La finele anului școlar, am fost declarat premiantul I și am obținut cea mai mare medie pe liceu. Profesorul Mezincescu mi-a oferit o mențiune specială pentru matematică și un volum în limba franceză: *L'aéroplane pour tous*.

În cursul superior, în clasa a V-a reală, nu am luat premiu, deoarece nici nu am mai încheiat ultimul trimestru, din cauza nenorocirii abătute asupra familiei mele: moartea surorii mele Gabriela. În schimb, în clasele a VI-a și a VII-a am luat premiul II.

Trebuie să menționez că din clasa a V-a, la secția reală se grupaseră aproape toți premianții claselor a IV-a A și B. Printre aceștia se afla și elevul Ion C. Brătianu, fiul lui Dinu Brătianu. Era un băiat inteligent, muncitor și mai ales un coleg fără ifose. Ion Brătianu a fost premiant I în tot cursul superior al liceului. Pentru premiul II se luptau mereu Mihail Livada și Ion Savu, iar premiul al III-lea îmi rămânea totdeauna mie.

Nu pot termina aceste rânduri fără a aminti câte ceva și despre activitatea literară a elevilor acestui vechi lăcaș de cultură. Evident cea mai însemnată contribuție și-o aduceau elevii cursului superior, în special cei din clasele VII și VIII. Nu pot spune cu certitudine dacă aportul elevilor de la secția

umanistică era mai important, dar pot afirma cu tărie că și noi cei de la secția reală participam cu mult entuziasm la această activitate. Nu am să uit niciodată împrejurarea în care elevii clasei a VIII-a, după încheierea anului școlar, predau conducerea societății literare a liceului, denumită „Ion Heliade Rădulescu“, celor ce rămâneau imediat după ei. Era o adevărată solemnitate, poate minoră, dar care în sufletul unor adolescenți de 14-15 ani, avea un ecou foarte puternic. Participau totdeauna directorul Ștefan Pop și profesorii de limba română. Societatea noastră literară tipărea o revistă scrisă de elevii liceului, care se difuza și în alte licee din București și chiar în provincie. Revista se numea „Ramuri fragede“. Copiii mei dacă vor căuta cu atenție în bibliotecă, ce le-a rămas de la mine, vor găsi cel puțin câteva numere din această revistă, în care am publicat și eu poezii și cronici.

Am participat la preluarea conducerii Societății de la Mihai Antonescu (acela care peste ani a devenit mâna dreaptă a mareșalului Ion Antonescu). Fusesse elev al liceului nostru și, pare-mi-se, părăsea liceul în același timp cu Petre Comarnescu, un alt elev distins al Liceului Sfântul Sava. În urma mea, cu un an, la secția clasică era elev Eugen Ionescu, care dovedea de pe atunci (cred că era în clasa a VI-a sau a VII-a), mari aptitudini literare. Se ocupa intens de colectarea articolelor pentru revista „Ramuri fragede“ pe care apoi le tria împreună cu profesorul de limba română Pompiliu Constantinescu, viitorul critic literar. Deseori, în recreații, aveam consfătuiri cu Eugen Ionescu, deoarece fiind în clasa a VII-a, am fost ales președinte al Societății Literare a Liceului și am rămas în această funcție până am părăsit școala.

Directorul liceului nostru, profesorul Ștefan Pop declara față de toți profesorii, părinți și elevi că deși în lunga sa carieră

de dascăl avusese multe elemente distinse ca elevi, nu întâlnise atâtea „mari speranțe“ ca în seria noastră și deaceia el a numit seria noastră „generația de aur a Liceului Sfântul Sava“.

După absolvirea clasei a VIII-a reală, în iulie 1927, toți promoția ne-am prezentat la examenul de bacalaureat, care s-a ținut la Liceul Gh. Șincai, deși avusesem promisiunea directorului nostru că examenul se va ține la Sfântul Sava.

Liceul Sfântul Sava a prezentat 32 de candidați de la secția reală, restul până la 53 proveneau de la Liceul Gh. Șincai. Comisia a fost prezidată de profesorul universitar de matematică Dimitrie Pompei, iar din comisie făceau parte profesorul Gh. Nedioglu, directorul Liceului Gh. Șincai, pentru limba română, profesorul Gorciu pentru geografie, Frollo pentru franceză. În comisie nu apărea nici un profesor de la Sfântul Sava. Am fost clasificat al patrulea din 53 de candidați. Elevii de la Sfântul Sava au fost evident defavorizați față de cei ai Liceului Șincai, care îl aveau în comisie chiar pe directorul lor. Pentru situația mea, cea mai evidentă dovadă de lipsă de obiectivitate a constituit-o faptul că deși la limba română, atât la scris cât și la oral, am avut același subiect, la scris, unde tezele erau secrete, am obținut nota opt, la oral tot profesorul Gh. Nedioglu, pentru același răspuns, m-a notat cu cinci. Dar dintre elevii de la Sfântul Sava prezentați, obținusem cea mai bună calificare; Ion C. Brătianu s-a clasat pe locul șapte. Concluzia ar fi că există oameni cu suflete meschine, care nu pot admite confruntări pierdute. (repartiția elevilor la crearea Liceului Gh. Șincai) și care oricât de târziu, încearcă să plătească polița!

La Facultatea de Drept din București

În cursul liceului am fost bun la matematică și profesorii pe care i-am avut m-au încurajat la această disciplină nu numai prin notele pe care mi le-au dat, dar și prin premii speciale. Familia mea a fost convinsă că după bacalaureat mă voi înscrie să dau concurs la Politehnică. Așa eram și eu hotărât, numai că având toate actele necesare în buzunar, în drum spre Politehnică, m-am întâlnit cu cel mai bun prieten al meu, Ascanio Nicolescu, care m-a convins să mă înscriu, ca și el, la Facultatea de Drept.

Din clasa a VI-a de liceu, fusesem mereu invitat în casă la Ascanio, unde în după amiezile de sărbătoare făceam împreună muzică: Ascanio cânta ca și mine la vioară, iar Lucica, sora lui, la pian și la violoncel. Eram invitat totdeauna la ei în casă și la matineuri și la serate dansante.

În ziua cu pricina când ne-am întâlnit, după discuții prelungite, în fața unei înghețate la cofetăria Nestor din Calea Victoriei, m-am lăsat convins de el și am pornit împreună spre Facultatea de Drept, unde ne-am înscris amândoi.

Când am venit acasă și am mărturisit isprava mea, nimeni n-a scos o vorbă, dar am putut observa că și tata și mama erau triști și profund decepționați de purtarea mea.

Am devenit astfel student în drept. Cursurile se țineau în clădirea Fundației Universitare Carol I din Calea Victoriei. În aulă, locul meu era la balcon în stânga intrării, în rândul trei. În jurul nostru, un cerc de colegi simpatici și de bună condiție socială. Mi-a rămas în minte o colegă frumoasă și elegantă (se numea Gigi Cazacu), care avea alături de ea o prietenă urâtă și smochinită ca o babă, ceea ce făcea ca frumusețea și distincția primei, să fie și mai evidentă. Lângă ea ședea doi cavaleri servanți: Dudu Plesnilă și Radu Grigorescu, cărora ea le arunca din când în când câte o privire distantă și le răspundea monosilabic. La examene cucerea notele mari, iar la examenul de drept penal, după ce i-a pus o întrebare, profesorul a rămas cu privirea la chipul ei încă mult timp după ce ea răspunsese și probabil că nici nu i-a auzit răspunsul.. Bineînțeles nota a fost: „bila albă“. Dar în anul trei i-am pierdut urma. Am auzit doar că Gigi Cazacu s-ar fi căsătorit cu un inginer englez, de la întreprinderea petroliferă „Astra Română“ și ar fi plecat definitiv în Marea Britanie.

Din toamna anului 1929, cursurile pentru ultimul an se țineau într-o sală din vechea clădire a Universității, cu ferestrele spre statuia lui Mihai Viteazu .

În anul întâi de facultate i-am cunoscut pe Bebe Petrescu, cu care am rămas prieten o viață întreagă până la moartea lui din decembrie 1988, pe Georgică Papahagi, un băiat foarte muncitor și bun coleg, pe Puiu Diamandescu cu care am înnodat și mai strâns prietenia când am ajuns amândoi la studii la Paris, pe Imbroane Brutus, un bănățean de toată isprava și pe alții.

Concomitent urmam și cursurile Facultății de Litere și Filozofie, unde eram înscris și unde aveam și mai multe cunoștințe apropiate cu care uneori, după orele de curs, ne plimbam prin grădina Cișmigiului sau mâncam o înghețată la cofetăria Anghelescu, din strada Academiei. Cea mai bună

prietenă a mea în această perioadă era Sabina Stroescu, care urma Facultatea de Litere și audia împreună cu mine și cursurile de estetică ale lui Tudor Vianu.

Printre profesorii pe care i-am avut la Facultatea de Drept se remarcă în primul rând: Mircea Djuvara, profesor la Enciclopedia Dreptului, Gh. Tașcă la Economie Politică, Mihai Rarincescu la Drept Civil, Vintilă Dongoroz la Drept Penal etc.

Am avut și profesori care făceau o figură mai puțin onorabilă și printre aceștia se numărau: G.G. Mironescu de la Enciclopedia Dreptului, Aristide Bazilescu de la Istoria Doctrinelor Economice și tatăl acestuia Nicolae Bazilescu de la Economie Politică, Constantin Stoicescu, zis „Cosmetic“, de la Drept Roman.

Din păcate cele mai frumoase ore de curs nu le petreceam la Facultatea de Drept, ci la cea de Filozofie și Litere. Aici am audiat lecții de neuitat ale profesorilor Nicolae Iorga, P.P.Negulescu, Rădulescu Motru, Tudor Vianu etc.

Timp de trei ani de zile, din 1927 până în 1929, tatăl meu a fost obligat să plătească o taxă anuală de 3.000 de lei la casieria Facultății de Drept pentru ridicarea noii construcții din Bulevardul Kogălniceanu, unde se află astăzi sediul Universității. Se poate astfel susține că această construcție s-a ridicat prin contribuția părinților noștri și mai puțin cea a statului.

În anul 1930 mi-am trecut ultimul examen de anul III la Facultatea de Drept și am reușit, spre norocul meu, să obțin rapid un certificat de absolvire cu care în noiembrie 1930 am plecat spre Paris să mă înscriu la Doctorat.

Dacă tatăl meu nu l-ar fi cunoscut pe profesorul Nicolae Bazilescu, Decanul Facultății de Drept, care-i era obligat pentru serviciile pe care i le făcuse în legătură cu afacerile comerciale pe care le desfășura pentru fabrica de cărămidă și vânzarea loturilor de casă din parcelarea moșiei din Bucureștii

Noi, n-aș fi putut obține la timp certificatul de absolvire a Facultății de Drept din București. Acest certificat i-a fost redactat și eliberat tatălui meu în baza unui telefon dat de profesorul Bazilescu, la secretariatul Facultății și semnat apoi de către Decan, la Hotel Capșa, seara la orele 21, unde Decanul își avea sediul întreprinderilor sale.

Audient la Facultatea de Drept din Paris

De când eram în anul II la Facultatea de Drept din București, tatăl meu îmi promisese că după terminarea studiilor de aici mă va trimite să urmez doctoratul la Paris.

În anul 1929 s-a declanșat marea criză economică mondială; s-au prăbușit prețurile, băncile închideau ghișeurile, numărul șomerilor a crescut, iar falimentele întreprinderilor se țineau lanț.

Părinții mei au pierdut cu această ocazie depunerile de 200.000 de lei de la Banca Franco-Română, care a fost declarată aproape de starea de faliment și de asemeni pe cele de la Banca Marmorosch, circa 100.000 de lei. Cu toate acestea, tatăl meu a ținut cu orice preț să-și repecte făgăduiala pe care mi-o făcuse și în acest scop, în toamna anului 1930, a depus în contul Băncii Franceze *Société Générale*, suma de 200.000 de lei pentru ca eu, în timpul cât voi studia la Paris, să ridic lunar, banii necesari întreținerii.

Situația noastră materială se agravase și mai mult prin faptul că, tot o consecință a crizei economice, intervenise și o reducere masivă de salarii ce erau plătiți din bugetul statului.

În acest context, tatăl meu, care avea o vechime de 30 de ani de serviciu, a fost pensionat în anul 1930.

În asemenea împrejurări am pornit în noiembrie 1930 spre Paris. În capitala Franței se afla deja prietenul meu Ascanio Nicolescu cu mama lui, care îl însoțise să-l ajute să se instaleze. Bineînțeles că ne-am stabilit în același hotel, peste drum de *Jardin des Plantes*, care purta numele pompos de *Grand Hôtel du Cèdre*.. Tot timpul cât am stat la Paris am locuit în acest hotel, care fără a fi elegant, era foarte curat și bine gospodărit. Girantul hotelului era monsieur Bourcon, un om amabil și îndatoritor. Adeseori când treceam pe lângă cușca lui de la parter, îl găseam discutând aprins cu câte un locatar, care era în restanță cu chiria. În alte hoteluri, cei care întârziu cu plata chiriei erau imediat evacuați. Datorită modului îngăduitor de a se purta cu clienții lui, care în majoritate erau foarte tineri, în special studenți (mulți străini), domnul Bourcon era poreclit „Rigoletto-cataif”..

Din noiembrie 1930 până în iulie 1933 când am părăsit definitiv Parisul, am locuit în aceeași cameră nr. 114. În stânga, la numărul 115, stătea Ascanio, iar lângă el locuia Manole Loebel și mai departe, fratele acestuia, Ionel Loebel (ambii erau fiii oftalmologului Palatului Regal și studiau medicina). Despre Manole Loebel am auzit, după ani de zile, că ar fi ajuns directorul spitalului de oftalmologie din Tel Aviv.

De la hotelul nostru până la Facultatea de Drept era un drum de 15 minute cu piciorul, urcând prin faimoasa *Rue Moufflard* și traversând nu mai puțin celebra *Contrescarpe* de unde ne aprovizionam cu șuncă românească, ouă, pâine și alte alimente .

Camera de hotel mă costa 45 de franci lunar, iar masa de prânz o luam, de cele mai multe ori, la restaurantele cu, *prix fixe*, unde prânzul nu depășea șapte franci, iar dimineața

mâncam acasă sau la braseria *La Capoulade*, unde micul dejun consta dintr-o cafea cu lapte și două cornuri, la preț total de doi franci.

M-am înscris la Facultatea de Drept a Universității Sorbona, pe baza certificatului eliberat de Facultatea de Drept din București. Pentru eliberarea diplomei de licență a fost nevoie să treacă șase luni și jumătate, ea purtând data de 2 ianuarie 1931, iar viza Universității București din 8 ianuarie 1931.

În primul an am urmat cursurile secției de Economie Politică, unde am avut profesori pe Charles Rist la Economie Politică, pe Edgard Allix la Legislație Financiară, pe Albert Aftalion la Statistică, pe Auguste Deschamps la Istoria Doctrinelor Economice. Ca materie de opțiune, m-am oprit la Legislația Industrială pe care o predă profesorul Roger Picard.

Am promovat examenul diplomei superioare la Economie Politică la 4 iunie 1931. În anul al doilea 1931-1932 am urmat cursurile secției de Drept Public unde am avut profesori printre alții pe A.Barthélémy la Drept Administrativ și Drept Constituțional, pe Geoffre de Lapardelle la Drept Internațional. Am promovat și acest al doilea an în 9 noiembrie 1932. Cu această ocazie mi-am dat seama că exprimarea mea în limba lui Corneille și Racine făcuse evidente progrese. În februarie 1932, la apelul mamei, am venit acasă (deoarece tata era foarte bolnav). Aici am rămas până în iulie 1932, când m-am întors la Paris să pregătesc examenul pentru diploma superioară de Drept Public.

Având în vedere că după promovarea examenului de Economie Politică din 1931, îmi alesesem și subiectul tezei de doctorat cu titlul: *Le Marché monétaire roumain*, când am venit în țară am încercat să strâng material pentru această

lucrare, colectând lucrări publicate de Banca Națională a României, statistici, broșuri de specialitate și alte publicații din bibliotecile Institutului Economic Românesc, ale Camerei de Comerț, ale Fundației Carol I, ale Facultății de Drept etc.

Când m-am întors la Paris, am adus cu mine un geamantan plin de caiete, note scrise de mână, broșuri etc.

Conducătorul tezei mele de doctorat era profesorul Albert Aftalion, care între timp, prin plecarea lui Charles Rist la Geneva, devenise titularul Catedrei de Economie Politică. Profesorul Aftalion mă cunoștea foarte bine pentru că în primul an făcusem seminariile cu el. Deoarece tipărirea tezei costa circa 400 de franci, separat de copiatul la mașina de scris în vreo șase exemplare, pentru a fi predată, în prealabil profesorului care îndruma lucrarea, situația mea financiară nu era de invidiat. Alarmat, am scris în această situație tatălui meu, care mi-a cerut să-i trimit o recomandare din partea unui profesor al Facultății de Drept din Paris spre a putea încerca un demers în vederea obținerii unui ajutor de studii de la București. Am solicitat această recomandare profesorului Albert Aftalion, care mi-a dat-o cu multă bunavoință. O transcriu mai jos integral în traducere românească:

Certific faptul că domnul Israil Mihail a urmat cu asiduitate cursurile mele și conferințele în timpul anului școlar 1930 - 1931. Este un student foarte serios și înzestrat. Dovedește o mare dorință de muncă și de a învăța. Face dovada unor foarte bune însușiri. Este inteligent și chibzuit. Merită să fie cu adevărat încurajat pentru a-și urma studiile.“

22 octombrie 1931

ss Albert Aftalion

Profesor la Facultate. Directorul cursului de Economie Politică și Statistică.

În baza acestei recomandări, tatăl meu a obținut de la Facultatea de Drept din București un ajutor de 35.000 de lei, care a fost onorat de Ministerul Finanțelor, Administrația Datoriei Publice, prin depunerea la *Comptoir National d'Escompte de Paris*, Sucursala 2 Place de l'Opéra, Paris, a sumei de 2.400 franci francezi, reprezentând „cota ce vi se cuvine pentru lunile Aprilie și Mai 1932, socotită la 8.000 de lei lunar“. Acest ajutor mi-a fost comunicat de Ministerul Finanțelor la Paris cu adresa nr.20084 din 28 aprilie 1932.

La câteva luni de la primirea ajutorului bănesc, m-am pomenit într-o bună zi la hotel cu domnul Năstase, care mi-a declarat că este funcționar la Ministerul de Finanțe din București și că el a pus umărul ca să mi se acorde suma de 35.000 de lei și că a venit și el acum să viziteze Parisul și s-a gândit că sunt cea mai indicată persoană să-i arăt frumusețile acestui oraș, deoarece altă cunoștință nu are. Evident că vreme de vreo două săptămâni, cât domnul Năstase a fost oaspetele orașului, în orele mele libere, fie dimineața, fie după amiaza, îi serveam drept ghid. Am rămas cu convingerea că cea mai puternică amintire i-a rămas, după ce a vizitat Panteonul, mormântul lui Napoleon, deoarece mi-a declarat că, după ce am fost împreună, s-a mai dus singur încă de două ori și a stat câte o jumătate de oră să admire construcția monumentului lucrat în marmură roșie.

Am lucrat intens la redactarea tezei mele de doctorat. După ce am considerat-o încheiată, am încredințat-o unei franțuzoaice care se îndeletnicea cu stilizarea lucrărilor întocmite de studenții străini (i-am dat și acesteia 100 de franci), apoi am dat-o la bătut la mașină și am predat-o profesorului Aftalion pentru a o aviza. După câteva zile, profesorul mi-a restituit-o cu o notă scrisă anexată, în care îmi

solicita să fac câteva mici completări. După acordul acestuia, am predat-o spre tipărire librarului L. Rodstein care se ocupa, în mod special, cu tipărirea tezelor studenților străini din Paris. Tipărirea se făcea, la vremea aceea, în Belgia. După vreo două săptămâni, mi s-au predat exemplarele ce trebuiau depuse la Facultatea de Drept.

Comisia de Doctorat a fost alcătuită din profesorul Albert Aftalion președinte și profesorii Charles Rist și Edgar Alex, membri.

Ședința de susținere a tezei a avut loc în ziua de 23 mai 1933 și s-a încheiat după discuții de circa o oră. Am obținut calificativul „bien“ din cauza profesorului Edgar Alex, care dorea ca lucrarea să fi fost mai amplă, deși profesorul Aftalion mi-a declarat că el a susținut calificativul „très bien“, argumentând că din materialul pe care l-am procurat, am extras tot ceea ce era esențial.

Diploma de Doctor în Drept mi-a fost expediată ulterior, în țară, de către Facultatea de Drept din Paris deoarece formalitățile pentru întocmirea diplomei originale au durat aproape un an. Abia la 23 aprilie 1934 a fost parafată de către Ministerul Instrucțiunii Publice din Franța, iar la 9 mai 1934 semnată de Rectoratul Universității din Paris.

Aruncând înapoi o privire asupra anilor de studiu la Paris, nu pot să nu revăd de fiecare dată, cu ochii minții, lecțiile de economie politică ținute de Charles Rist, în fața unor săli totdeauna arhipline, care ascultau vrăjite vocea calmă și egală a acestui minunat economist, expert la Liga Națiunilor și fost Consilier al Băncii Naționale a României, (cu ocazia operațiunilor de stabilizare a leului din 1929), drept reprezentant al consorțiului bancherilor, (care acordase

împrumuturi importante Statului Român, cu această ocazie), pentru a desăvârși reforma monetară.

Era deasemeni impresionant să-l asculți pe profesorul Auguste Deschamps oficiind cursul de „Istoria Doctrinelor Economice“ în roba lui neagră cu manșete și eșarfă roșie în jurul gâtului și care atârna până la pământ. Era o persoană în vârstă, foarte simpatică, cu mustați și cioc alb-gălbui, colorate prin abuzul de țigări. Spre deosebire de profesorul Rist, care vorbea așezat în fața catedrei, Deschamps se plimba tot timpul pe *podium*-ul catedrei, iar la mijlocul orei, făcea o pauză de câteva minute, declarând că se simte obosit. Ambii profesori erau membri ai Academiei de Științe din Franța, ca de altfel marea majoritate a profesorilor de la Facultatea de Drept din Paris. Toți acești profesori ajungeau în capitala Franței numai după ce își făceau un stagiu de cel puțin câțiva ani la Facultățile de Științe Juridice din provincie, de unde erau recrutați apoi pe baza valorii lor personale.

Un alt as al acestei Facultăți era profesorul Geoffre de Lappradelle la Drept Public Internațional, expert și consilier la Liga Națiunilor.

Albert Aftalion era printre cei mai tineri profesori, în jur de 55 de ani, energic și foarte muncitor. Îl întâlneam foarte frecvent la biblioteca Facultății, dar și la Biblioteca Națională din Paris. După plecarea profesorului Rist de la Catedra de Economie Politică, Aftalion a fost acela care a preluat cursurile, ceea ce semnifica o deosebită prețuire din partea Consiliului Profesorat al Facultății care i-a făcut recomandarea.

Pe lângă cursurile Facultății de Drept, am urmat și pe cele de la *École des Hautes Études Sociales* a Universității Sorbona, situată în *16, rue de la Sorbonne*. La finele anului școlar 1931, am dat examen și am obținut certificatul primului an de studiu,

la 20 iunie 1931, cu 56 puncte la cinci discipline, numărul obligatoriu pentru promovare fiind de 50 de puncte.

Această școală se bucura de un înalt prestigiu nu numai în străinătate, dar și în Franța. Cred că faptul se datora nu numai materiilor care se studiau la un înalt nivel, dar și profesorilor care predau respectivele cursuri. Astfel, era profesorul Seignobos, care ținea prelegeri despre politica europeană după 1918. Era membru al Academiei Franceze și profesor la Sorbona. Apoi, profesorii Maunier și Guyader, ambii profesori universitari de mare prestigiu și extrem de exigenți la examene. Cu profesorul Georges Patut, renumit economist, am dat examen la: *les grands problèmes économiques actuels* și având în vedere că mă cunoștea îndeaproape de la cursuri, a primit cu deosebită amabilitate rugămintea de a-mi scrie prefața tezei mele de doctorat în drept.

După promovarea anului de curs, urma să susțin o teză, în anul doi, dar fiind obligat să revin în țară în februarie 1932, am scris la școală să cer lămuriri referitoare la această teză. Mi s-a comunicat că trebuie să trimit titlul exact al viitoarei teze, însoțit de un plan detaliat al lucrării înainte de ianuarie 1934 și în cazul în care subiectul propus de mine este acceptat, să trimit lucrarea în trei exemplare înainte de 15 mai 1934 și apoi să aștept să fiu programat pentru a mă duce la Paris să o susțin. Din nefericire nu am mai putut realiza această teză din două motive. Primul a fost acela că reîntors în țară, în 1933, am fost obligat să intru la Școala de Ofițeri de Rezervă de Transmisiuni de la Cotroceni (pe care am terminat-o în octombrie 1934), deoarece pentru studiile de la Paris îmi amânasem satisfacerea stagiului militar. Al doilea motiv a fost acela că pentru a mă înscrie în anul doi de studiu la *École des Hautes Études Sociales* trebuia să mai achit suma de 600 de franci, iar pentru

susținerea tezei încă 100 de franci și familia mea nu a mai avut fonduri disponibile pentru această nouă cheltuială. Așa că am rămas numai cu certificatul din 15 decembrie 1938, ce mi-a fost trimis de la *École des Hautes Études Sociales*, în care se arăta că am obținut diploma pentru anul întâi de studii superioare sociale la 20 iunie 1931.

În încheierea acestui capitol consider că este necesar să fac câteva mențiuni:

Citind lucrarea recent apărută „Pe urmele lui Grigore Antipa“ de Ștefan Negrea în editura *Efigii postume*, la pag. 255 am găsit următorul pasagiu: „profesorul G.D.Vasiliu, unul din ultimii elevi ai lui Antipa, îmi povestea că obținând o bursă de studii la Universitatea din Yena, s-a prezentat, în 1927 la profesorul Ludwig Plate, urmașul lui Ernst Häckel, cu o scrisoare de recomandare a maestrului său. După ce a citit-o, Plate i-a ripostat:

– Bine, dar nu înțeleg de ce când aveți în România un savant ca doctorul Antipa, a fost nevoie să vă deplasați până aici ca să învățați niște lucruri pe care le puteați învăța mult mai bine de la el?

Atunci profesorul Vasiliu și-a dat seama că la Institutul de Zoologie al lui Häckel, omul de știință român Grigore Antipa, fiind încă în viață, intrase deja în legendă.

Am menționat această anecdotă pentru a demonstra încă o dată renumele de care s-au bucurat peste graniță, între cele două războaie mondiale, oamenii de știință din țara noastră.

În acest sens pot spune că și mie mi s-a întâmplat să trăiesc ceva similar, în perioada 1931-1932, la Facultatea de Drept din Paris. Mă hotărâsem să urmez în primul an, cursurile de Drept Privat, astfel că pe lângă cursul de Drept Civil urma să-mi aleg, după cum am mai menționat și un curs opțional. M-am decis

pentru Drept Penal. Titularul catedrei era renumitul penalist prof. Dandieu de Vabres. Când m-am prezentat la cabinetul lui și i-am declarat opțiunea mea, mi-a replicat imediat:

– De ce să nu vă alegeți o altă materie care nu figurează în programul de cursuri al Facultății de Drept din București, deoarece la Drept Penal nu aveți ce învăța mai mult de la mine, când în România dumneavoastră îl aveți ca profesor pe Vintilă Dongoroz, unul dintre cei mai renumiți savanți penaliști din vremurile noastre!

Această replică a profesorului, bineînțeles, m-a făcut să-mi schimb opțiunea și mi-a dat și de gândit.

Nu pot încheia aceste scurte relatări fără a arăta că în anul 1952, în cadrul reformei universitare (când am fost „scos“ și eu din funcția de Conferențiar de la Facultatea de Drept din București) a fost eliminat și profesorul Vintilă Dongoroz de la aceeași Facultate, fiind considerat drept „element necorespunzător“. (Ulterior, când s-a înființat Institutul de Cercetări Juridice, al cărui președinte era Ion Gheorghe Maurer, Vintilă Dongoroz a fost angajat ca șef al sectorului de drept penal). În locul lui a fost numit titular al Catedrei de Drept Penal, Gh. Panu, element total nepregătit și care după doi ani a și fost îndepărtat.

Politica studențească la Paris

Atâta timp cât am fost student la Facultatea de Drept și la Facultatea de Litere și Filozofie din București (1927-1930), nu am făcut nici un fel de politică. Nu-mi amintesc nici dacă am fost înscris la Asociația Studenților, în orice caz, nu am participat niciodată la vreo ședință sau adunare studențească. M-am ținut deoparte deoarece îmi provoca repulsie agitația zgomotoasă și șovină a grupurilor.

În toamna anului 1930, după cum am arătat mai sus, m-am înscris la doctorat la Facultatea de Drept din Paris. Eram aici un grup de vreo douăzeci de studenți români.

După vreo două luni, împreună cu Ascanio Nicolescu, colegul și prietenul meu, am fost luați de un coleg mai în vârstă, care era mai de mult în capitala Franței și duși, într-o bună zi, în *rue de la Bucherie*, unde era sediul Asociației Studenților Români din Paris pentru a ne înscrie și noi și a deveni membri ai acesteia. După ce am primit carnetul de membru, am participat la câteva adunări generale. Discuțiile nu erau prea interesante, mai mult certuri între grupulețe pe probleme mărunte. În total asociația avea aproape 350 de membri, deși studenți români la Paris, în acea vreme, erau mult mai mulți. Președintele Asociației era Zambrea. Comitetul de conducere al Asociației se alegea în fiecare an, prin vot secret,

de către membrii înscriși, la începutul fiecărui an de învățământ, deci spre sfârșitul toamnei.

În vara anului 1931, au început pregătirile pentru noile alegeri. S-au constituit mai multe grupuri, care în luna septembrie 1931, s-au organizat în două „partide“ și anume: partida condusă de Gheorghe Cronț, student la drept și partida condusă de Mircea Rebreanu, student tot la drept.

Din partida condusă de Gheorghe Cronț făcea parte și un grup de studenți al cărui șef era Niki Ionescu. Ca întotdeauna, s-au purtat discuții aprinse în vederea repartizării locurilor în comitetul de direcție. Cunososc în amănunt cum s-au desfășurat discuțiile deoarece făceam și eu parte, împreună cu colegii mei Ascanio Nicolescu, Ovidiu Porumb, Brutus Imbroane și Ion Diamandescu din grupul lui Niki Ionescu.

Înțelegerea inițială a fost ca în cazul în care partida lui Gheorghe Cronț va ieși învingătoare la alegeri, Cronț să devină președintele comitetului, Niki Ionescu vicepreședinte, iar Ascanio și cu mine, membrii în comitet.

Cu câteva zile înainte de publicarea listelor de candidați, Niki Ionescu, care era cam încrezut, orgolios și impertinent, i-a comunicat lui Cronț că el și cei din gruparea lui nu vor mai susține lista respectivă de candidați decât cu condiția de a-i ceda lui președinția comitetului. Cronț bineînțeles că s-a opus, invocând faptul că se stabilise, încă din luna august, definitiv, distribuirea locurilor în viitorul comitet. Au fost zadarnice toate încercările de a se ajunge la vreo înțelegere. Niki, care era foarte încăpățânat, nu a vrut să asculte de nici un sfat. În această situație, în preajma zilei de depunere a listei, fiecare membru al grupului a trebuit să-și declare poziția pe care se situează. Deși Niki Ionescu conta pe o coalizare a grupului lui pentru a-l susține, rezultatul a fost complet opus. Cu excepția

lui Ascanio și a altor doi colegi, tot grupul a declarat că respectă înțelegerea stabilită în luna august de a susține un comitet prezidat de Gheorghe Cronț. M-am numărat și eu printre aceștia, considerând că este moral și just să onorăm o convenție odată încheiată. În urma acestei noi situații, postul de vicepreședinte în comitet mi-a fost oferit mie. În același timp, am fost ales și în funcția de reprezentant al delegației române în comitetul de conducere al „Micii Înțelegeri“, organizație formată din asociațiile studenților români, cehi și iugoslavi, după modelul alianțelor statale.

Alegerile au întrunit consimțământul a 70% din voturile studenților români înscriși în asociație.

După o săptămână ne-am întrunit cu delegațiile cehă și jugoslavă, la sediul asociației noastre. Având în vedere că în acel an, președinția asociației „Mica Înțelegere“ revenea României, am fost ales președinte al asociației. Membrii delegației române erau: Ion Grigoriu și R. Antoniu, ambii studenți la drept.

La Paris mai exista și o asociație studențească de prietenie polono-română. În calitate de președinte al Micii Înțelegeri, am propus acestei asociații, și propunerea a fost acceptată cu entuziasm de către toți membrii, ca ședințele celor două asociații (Mica Înțelegere și Asociația de Prietenie Româno-Polonă) să fie ținute în comun și să devenim astfel: Asociația Studenților Mica Înțelegere și Polonia.

Activitatea acestei noi asociații a fost deosebit de frumoasă și bogată, în acel an, bucurându-se de o apreciere deosebită.

Am considerat pentru început că era neapărat necesar să câștigăm sprijinul legațiilor respective, în vederea manifestărilor pe care le proiectam. În acest sens am decis să mergem să ne prezentăm la reprezentanțele diplomatice ale țărilor noastre

din capitala Franței, pentru a le expune planurile pe care le aveam. Ideea fiind total nouă, toată lumea a acceptat-o cu mare entuziasm.

Primul pas a fost prezentarea noastră la Legația Cehoslovaciei, unde am fost primiți cu mare amabilitate de ministrul plenipotențiar Osuski. Acesta ne-a asigurat de tot sprijinul său. La rând a venit apoi Legația Iugoslaviei, unde am stat de vorbă cu ministrul Spalaicovici, mai reticent și mai țepăn. La Ambasada Poloniei am fost întâmpinați, din nou, cu foarte multă atenție și cu o politețe aparte de către ambasador, un domn în vârstă, scund, dar de o distincție și o eleganță total ieșite din obișnuit.

Cel mai greu s-au aranjat lucrurile la Ambasada României, care își avea sediul în *rue Bremontier*, unde conducea mai cu seamă consilierul de legație, căci ministrul nostru, Dinu Cesianu, care căpătase postul, probabil în baza prieteniei cu regele Carol al II-lea, se ocupa mai mult de viața sportivă din capitala Franței decât cu activitățile diplomatice. Când am ajuns în sfârșit (după mult timp pierdut și nenumărate insistențe) în cabinetul lui Dinu Cesianu și l-am informat că delegațiile de studenți fuseseră primite deja la toate celelalte ambasade încă din luna decembrie, iar acum ne aflăm la sfârșitul lui ianuarie și n-am ajuns încă la Ambasada României, tocmai în anul în care președinția asociației Mica Înțelegere și Polonia revenise României, mi-a răspuns că este foarte ocupat și are foarte puțin timp liber. I-am răspuns atunci că în această situație mă aflu în poziția de a le spune adevărul colegilor din comitet când aceștia mă vor întreba când mergem și la Ambasada României. A avut în acel moment parcă un moment de „trezire“ și „strâns cu ușa“ mi-a fixat o dată la începutul

lunii februarie 1932 când să mă prezint cu delegațiile respective în audiență.

După ce s-a îndeplinit în sfârșit și această ultimă formalitate, s-a trecut la organizarea unei prime expoziții de pictură a studenților de la Arte Plastice, din cele patru țări, apoi a unei serii de conferințe despre țările noastre și politica lor externă, la care au fost invitați să țină prelegeri atât profesori renumiți de la Facultatea de Drept ai Universității Sorbona și de la *Collège de France* din Paris, cât și ziariști cunoscuți. Printre personalitățile care au conferențiat au fost nume de prestigiu, ca cele ale profesorului Seignobos de la Catedra de Istorie de la Sorbona, André Tibal, profesor la Școala de Înalte Studii Sociale. Conferințele se țineau aproape în fiecare lună, în marele amfiteatru Turgot de la Sorbona, pe care ni-l pusese la dispoziție, cu multă bunăvoință, Rectorul Universității din Paris, profesorul Charltey: „Pentru scopuri atât de nobile și folositoare, pentru cunoașterea țărilor Dumneavoastră cât mai bine în Franța, sunt fericit să vă pot sprijini“ au fost cuvintele profesorului Charltey când i-am cerut ajutorul.

Am organizat și un bal cu invitații sub egida asociației „Mica Înțelegere și Polonia“, la care au participat și cei patru miniștri plenipotențieri, profesori universitari și alți invitați oficiali. Balul a avut un succes răsunător.

Îmi aduc aminte cu multă simpatie de numele unor colegi din cele trei țări prietene cu care am colaborat în tot acest timp: cehul Kunosi, sârbul Djuricici, fiul aghiotantului regal și studenta poloneză Dembowska.

Înainte de vacanța mare universitară a anului 1932, în rândul studenților români din Asociația de la Paris era mare agitație. Asociația își mărise numărul membrilor cu peste o sută de studenți. Încă din decembrie 1931, asociația noastră fusese

invitată să participe la marile sărbători ale națiunilor, care urmau să se desfășoare la Nisa, timp de zece zile, în luna iulie. Prin această participare se înțelegea prezentarea unor elemente folclorice caracteristice fiecărei țări sub toate dimensiunile și varietățile posibile: costume naționale, jocuri, cântece etc.

Organizatorul acestei manifestări a fost un coleg, membru în Comitetul nostru, pe nume Vasiliu.

Marile manifestații de la Nisa erau organizate sub egida societății culturale *Renaissance Française*, condusă de un președinte-director general Ambruster. Alături de asociația noastră au participat și alte asociații studențești invitate (cea poloneză, austriacă, ungară, bulgară etc.).

În opinia mea, cred că noi românii am dat cel mai mare număr de participanți, circa treizeci de studenți și studente. Din Paris am pornit spre Nisa cu un tren special. Am fost cazați la hoteluri curate și foarte confortabile, unde ni s-au servit mese cu *menu-uri* franțuzești. Transportul, hotelul și masa au fost suportate de statul francez.

Participarea noastră a constat mai întâi într-o defilare în costume naționale și în ordinea alfabetică a țărilor participante, pe artera principală din Nisa, anume pe *Boulevard des Anglais*. Celebrul bulevard a fost ticsit de lume, turiști și localnici, iar când s-a apropiat coloana noastră, a izbucnit deodată un ropot de aplauze și de strigăte entuziaste: *Vive la Roumanie!*. Am impresionat prin numărul participanților, cred că am fost cea mai numeroasă coloană, și mai cu seamă prin frumusețea costumelor și tinerețea noastră.

Aici trebuie să spun că succesul de care s-au bucurat costumele noastre naționale s-a datorat în special studentelor din asociația noastră, deoarece, deși invitația la această manifestare fusese făcută cu mai bine de o jumătate de an în

urmă, iar o parte din colegile noastre române aduseseră cu ele din țară la Paris și câte un costum național, nu toate aveau o asemenea îmbrăcăminte tradițională, iar pentru bărbați, aceasta lipsea cu desăvârșire. S-au început demersurile. Am scris la Teatrul Național din București, rugând să ne împrumute câteva costume naționale, alăturând și câte o invitație oficială din partea organizației *Renasissance Française*, dar n-am primit nici un răspuns. Colegele și colegii au scris și ei în țară și au solicitat familiilor, rudelor, prietenilor să le expedieze asemenea piese, care ne-ar fi fost de mare ajutor. Am primit însă foarte puține. Având în vedere că tot mai mulți studenți români au solicitat să participe la acest festival, colegile noastre române, pentru a face față cu brio evenimentului, au croit și au brodat cu multă pricepere, dăruire și perseverență (evident sumar, dar suficient pentru a crea cadrul necesar) costumele care lipseau atât pentru fete cât și pentru băieți. Acestor mâini iscusite trebuie să le aduc aici omagiul meu plin de admirație, respect și recunoștință.

Dimineața, când am văzut în fața hotelului în care fusesem cazați, grupul românilor îmbrăcați în costume naționale, gata pentru defilare pe *Boulevard des Anglais*, nu mi-a venit să cred! Impresia generală era că te afli în fața unor costume naționale românești autentice și nu a unora improvizate. În acest sens, stau mărturie și fotografiile care au rămas în arhiva familiei și astăzi după 60 de ani de la eveniment. Dealtfel am fost felicitați și de președintele Ambruster. Acesta remarcase că am fost grupul cel mai aplaudat de către spectatorii de pe trotuoare, ca și de cei de la balcoanele hotelurilor de lux.

Grupul nostru a mai participat la două spectacole pe scena operei din Nisa, când s-au prezentat jocuri și cântece naționale. Am asistat și eu la ambele spectacole dintr-o lojă și m-am

bucurat mult de succesul înregistrat de echipele noastre, care și-au disputat locul întâi cu ungurii. Ceardașul lor a ridicat sala în picioare.

În ceea ce privesc cântecele, ele au entuziasmat sala, care a rechemat la rampă de nenumărate ori corurile noastre. Acestea au fost pregătite și conduse de Nicolae Brânzei, student la conservatorul din Paris, tânăr foarte înzestrat, care avea să ajungă mare dirijor în S.U.A.

Înainte de încheierea acestor festivități a mai avut loc în sala Operei din Nisa un spectacol de cântece și dansuri naționale, susținut de echipele premiate, printre acestea fiind și echipele noastre. Tot cu această ocazie, a fost organizată, într-o seară, la un mare restaurant din Nisa, o întâlnire a localnicilor și turiștilor din localitate cu studenții participanți la festival, cu ocazia căreia fetele, în costume naționale, au vândut invitațiilor de la mese păpuși îmbrăcate în port popular românesc.

Evident că succesul obținut și amintirile plăcute, rămase în sufletul tuturor participanților, au stârnit regretul celor care nu au vrut sau nu au putut să vină cu noi. În inima altora s-a stârnit mânia și chiar invidia. Ca întotdeauna în asemenea cazuri au început comentarii, critici și chiar acuzații fățișe, în sensul că au fost preferați la acest festival prietenii membrilor din Comitet.

Cu cât timpul se scurgea, cu atât agitația se amplifică, mai cu seamă că aceasta era întreținută și mărită cu zvonuri tendențioase, în sensul că actualul comitet, îmbătat de succesele înregistrate în activitatea sa în perioada noiembrie 1931-1932, intenționează să candideze din nou la alegerile din octombrie 1932.

Unul dintre cei mai iscusiți agitatori era Mircea Lepădătescu care dorea, așa după cum nu se știa să o și

mărturisească, să se aleagă el în toamnă președintele noului comitet. Ambițios și intrigant, cum l-am cunoscut ca student la Facultatea de Drept din Paris, s-a comportat și după ce s-a întors în țară. A fost comisar de românizare, în calitate de legionar de rang, la Craiova, iar după 1947, a devenit comunist intransigent și a ajuns profesor universitar la Facultatea de Drept din București (la Catedra de Drept Constituțional) și șef de secție la Institutul de Cercetări Juridice.

Nimic din tot ceea ce se colporta cu atâta venin împotriva comitetului nostru nu corespundea realității. În timpul vacanței mari, marea majoritate a studenților-membri ai asociației noastre era absentă din Paris. Unii erau plecați în țară, iar alții plecaseră la ocean sau în excursii, organizate de diferite companii de turism din Franța. Eu mi-am petrecut luna august 1932 la Royan, localitate situată pe țărmul oceanului Atlantic, iar după scurtă vreme, de la Paris am plecat în țară.

Când am revenit la Paris, se alesese de mult noul comitet al asociației. Președintele devenise Mircea Lepădătescu, care își realizase astfel visul. Într-o ședință a asociației, la care am participat, punând în paralel activitatea actualului cu cea a fostului comitet, i-am dovedit că nu reușise să facă nimic. Numărul membrilor asociației scăzuse simțitor, nu se mai ținuse nici o conferință, nu mai avusese loc nici un bal al Miciei Înțelegeri, nici un spectacol, în schimb fiecare ședință se solda cu discuții aprinse pentru nimicuri, amenințări și scandaluri. Până la sfârșit adunarea studenților a cerut să se treacă la un vot de încredere pentru comitet. Rezultatul nesatisfăcător a obligat comitetul să demisioneze. Nu mai știu ce s-a mai întâmplat apoi, deoarece n-am mai participat la nicio ședință până la plecarea mea definitivă din Paris, în iulie 1933.

Stagiul militar 1933-1934

La întoarcerea de la Paris, în iulie 1933, mi-am găsit familia instalată în noul apartament din strada Barbu Delavrancea.

În noiembrie al aceluiași an m-am prezentat la Regimentul 1 Transmisiuni, cu sediul în Cotroceni, pentru satisfacerea serviciului militar, pe care îl amânasem vreo patru ani pentru a-mi putea continua studiile de doctorat.

Am fost repartizat la compania a III-a de elevi transmisiuni. Am ajuns la Școala Militară de Ofițeri de Geniu, comandată de căpitanul Sever Cocoroveanu, care avea două plutoane și anume: plutonul I comandat de locotenentul Popescu și plutonul II comandat de locotenentul Grigore Constantinescu.

În Școala Militară de Ofițeri de Geniu comandant era colonelul Cioroianu, iar comandantul batalionului de elevi, era maiorul Emanoil Vasile.

Batalionul era alcătuit din patru companii și anume: compania 1 și 2, formate din elevi care ieșeau ofițeri activi, după trei ani de instruire, și compania 3 și 4, din elevi ce ieșeau ofițeri de rezervă. Fiecare companie avea câte două plutoane, de câte 33 de elevi în fiecare pluton. Compania a

treia, unde mă aflam și eu, era de transmisiuni, iar compania a patra, de pionieri.

La compania de transmisiuni erau repartizați cu precădere absolvenții Politehnicii și ai altor școli superioare tehnice, iar la compania de pionieri cei care aveau ca studii dreptul și literele.

La început, adică din noiembrie și până la finele anului s-a dispus să fim încazarmați, mai întâi pentru că nu eram instruiți și apoi pentru că tocmai în acea perioadă erau active mișcările legionare, iar printre tineri erau mulți legionari. Din nenorocire, încazarmarea noastră s-a prelungit până spre primăvară, ca o consecință a asasinării pe peronul gării din Sinaia a Primului Ministru I. G. Duca.

Regimul de internat era greu de suportat. Mai întâi pentru că noaptea tremuram de frig. Nu aveam voie să ne aducem nici pături și nici îmbrăcăminte călduroasă de acasă și eram obligați să dormim într-o cămașă, distribuită de școală și să ne învelim cu o singură pătură, fără cearceaf. La aceasta mai trebuie adăugat că dormitoarele școlii erau imense și cuprindeau circa 50 de paturi. Camerele nu aveau decât un singur rând de geamuri și dimineața la ora șase când ne deștepta goarna, pe pervazul geamurilor găseam un strat de zăpadă de două degete.

Pentru întregirea tabloului trebuie să arăt că seara, după ce ne dezbrăcam, trebuia să ne aliniem fiecare în fața patului cu îmbrăcăminte strânsă pachet și să o prezentăm spre examinare ofițerului de serviciu, care ne inspecta. Fiecare aștepta cu picioarele goale în bocanci și cu straietele pe brațe, inspecția. Ofițerul de serviciu era împuternicit să examineze prin sondaj dacă uniformele fuseseră bine curățate și întreținute, dacă aveau toți nasturii, dacă bocancii erau lustruiți ș.a.m.d. Elevul care era găsit în defect, era pedepsit. Îmi amintesc că după Crăciun, inspecția la echipament se făcea, potrivit dispozițiilor

superioare ale școlii, de către un elev activ. În general, acești elevi activi nu erau mai în vârstă de 18 ani, în timp ce printre elevii rezerviști se aflau oameni trecuți și de 24 de ani și mai mult. Eu am satisfăcut stagiul militar la 25 de ani.

Într-o seară, la o inspecție, un elev activ mai scrupulos, exhiba uniforma unui rezervist atrăgându-i atenția pe un ton cazon că are lipsă un nasture la tunică. Rezervistul, un om mai în vârstă, nu a mai putut suporta această mizerie, care se repeta aproape seară de seară, a pus echipamentul pe pat și cu tot focul, i-a cârpit două perechi de palme elevului de l-a aruncat până în zid. Bineînțeles că a urmat un mare tărăboi, anchetă! A venit ofițerul de serviciu, l-a ridicat pe vinovat și l-a dus la închisoare. A doua zi în curtea școlii, adunați în careu, am ascultat în poziție de drepți, observațiile colonelului Cioroianu. După două zile totul a reintrat în normal. Singura consecință a fost că atât timp cât am mai rămas intern, inspecția de seară a efectelor nu o mai făcea un elev activ, ci exclusiv ofițerul de serviciu. Masa era mediocră. Era vorba bineînțeles de o masă pregătită la cazan, în care felurile de mâncare cele mai dese erau ciorba de fasole și mâncarea de prune, dimineața ceai cu pâine, iar seara, de obicei, același meniu ca la prânz.

Într-o dimineață, după Crăciun, când eram în post la poarta principală a școlii, s-a prezentat un domn bine, care purta gambetă și care a dorit să vorbească cu domnul comandant al școlii. Am sunat caporalul de serviciu, care a venit și l-a condus la cancelaria comandantului. După circa o jumătate de oră, respectivul domn a plecat venind însoțit până la poartă, de colonelul Cioroianu (comandantul școlii). Am avut impresia că acesta din urmă parcă țopăia în jurul domnului cu gambetă, spunând tot timpul doar:

– Am înțeles, să trăiți!

După ce am ieșit din gardă, am aflat că domnul cu gambetă era generalul Cihoschi, ministrul de război. După vizita lui în școală, regimul nostru s-a îmbunătățit simțitor și anume, ni s-a dat voie să ne aducem de acasă îmbrăcăminte caldă pentru noapte, ni s-a dat și o a doua pătură, iar focul la cele două sobe de teracotă din dormitor nu se mai aprindea la orele 19 ca să se stingă la orele 20.30, ci ardea de la orele 17 până la 20.30. Am aflat că această intervenție salutară o datoram fiului generalului Cihoschi, care era coleg cu noi de suferință și își executa și el serviciul militar în plutonul 2 din compania 4 de pionieri.

Programul de activitate era destul de rațional: dimineața, repartizați pe clase (divizii) aveam învățământ teoretic, constând în diverse regulamente militare, iar după amiaza de la orele 14 până la 18, aveam aplicații, iarna în curtea școlii, iar din primăvară pe câmpul de instrucție de la Ghencea. Adeseori, când pomeam în aplicație la câmp, căpitanul Sever Cocoroveanu, care nu era prea isteț la minte, deși se credea grozav și fiind de proveniență pontonier, se lăuda de fiecare dată cu podul pe care îl construise el cu ocazia unor manevre peste Argeș. Ieșea în fruntea companiei călare, pe iapa lui pe care o ținea în grajdurile școlii, unde mai erau doi cai pentru trăsura domnului colonel Cioroianu cu care se plimba uneori fiica acestuia, elevă cred în clasa a VII-a, la Liceul Regina Maria.

Plutonierul major al companiei noastre, pe nume Cârjan, era un bărbat scurt și cu picioarele arcuite, așa încât atunci când lua poziția de „drepti“, gurile răutăcioase spuneau că: „trece porcul printre picioarele lui“. Poate că niciodată nu a fost mai nimerit dictonul: *tel maître, tel valet*.

Dacă pe Cocoroveanu nu-l copleșea inteligența, apoi pe Cârjan aceasta îl văduvise de tot.

Căpitanul nostru era un om extrem de comod, lăsând totdeauna sarcina de a redacta ordinul zilnic pentru raport lui Cârjan, care îl întocmea după capul și priceperea lui, ceea ce constituia totdeauna o ocazie de amuzament copios pentru elevi. Îmi aduc aminte de ceea ce am pățit cu ocazia unui asemenea raport, întocmit de domnul plutonier major Cârjan. Ambele plutoane au fost adunate în careu în curtea școlii, înainte de masa de prânz, când domnul plutonier Cârjan și-a început lectura. Citea, ca de obicei, cu opinteli, următorul text: „deoarece când elevii se duc la closet murdăresc podeaua și marginile closetului, se ordonă ca nici un elev să nu mai meargă la closet decât însoțit de sergentul de serviciu de zi al companiei“, iar apoi fără nici o pauză a continuat să se bâlbâie: „se ordonă ca elevii să intre la masă în ordine, numai după ce se spală pe mâini“. În fața mea, în plutonul I se afla camaradul și prietenul meu Gigel Musceleanu, care în civilitate era actor la actualul teatru „Lucia Sturza Bulandra“. Acesta când a auzit cele debitate de Cârjan, a început să mugească fără însă a lăsa să se vadă mișcarea vreunui mușchi de pe fața lui. Auzeai zgomotul, dar nu știai de unde vine! Situația era atât de comică încât nu m-am mai putut abține și am început să râd în hohote... Situație gravă să râzi în hohote la raportul companiei!

Căpitanul l-a oprit pe Cârjan să mai molfăie raportul și mi s-a adresat:

– De ce râde doctorașul nostru?

Musceleanu mugea înainte. Eu abia mă puteam stăpâni să nu izbucnesc din nou în râs. Deoarece nu i-am răspuns nimic, Cocoroveanu a dispus ca, după ce iau masa, să trec la închisoare și fiind și sâmbătă să stau pedepsit până luni. Și abia de vreo două săptămâni se mai ușurase regimul nostru, în sensul că, sâmbăta de la prânz până duminica la orele 18,

aveam permisie să mergem acasă. Evident că această pedeapsă m-a usturat serios, în primul rând deoarece mă priva de baia săptămânală, pe care nu mi-o puteam permite decât acasă și în al doilea rând, de o masă fără fasole și prune.

Spre norocul meu însă, în ziua aceea s-a întâmplat să fie ofițer de serviciu pe școală comandantul plutonului meu, locotenentul Grigore Constantinescu, care mă aprecia și avea și oarecare considerație pentru anii mei de studiu. Ca întotdeauna, ofițerul de serviciu supraveghea modul cum se servea masa elevilor. În ziua aceea, la masa noastră a venit în inspecție și comandantul batalionului școlii, maiorul Emanoil Vasile, căruia, probabil, ofițerul de serviciu i-a relatat incidentul de la raportul de la ordinea de zi, deoarece trecând pe lângă mine mi-a pus mâna pe umăr și mi-a cerut să stau la masă, s-a așezat lângă mine și mi-a ordonat apoi să-i relatez pe scurt ce s-a întâmplat și a încheiat pe loc:

– După ce iei masa, astăzi fiind sâmbătă, te duci acasă! Prostii de-ale lui Cocoroveanu.

Zis și făcut; după ce am luat masa, am plecat acasă. Duminică seara când m-am întors la școală, Bibi Hariton, comandantul de pluton și prieten cu mine, care fusese sergent de zi pe companie, mi-a povestit că duminică dimineața, Cocoroveanu a venit la școală și l-a luat după el pe Bibi. După ce au vizitat grajdul și și-a văzut iapa, i s-a adresat lui Bibi:

– Ei, și acum să mergem să vedem cum a dormit doctorașul nostru!

Ajungând la închisoare, l-a întrebat pe Bibi Hariton:

– Dar unde-i doctorașul?

Răspunsul a venit prompt:

– Este acasă domnule căpitan, pentru că ieri domnul maior i-a ridicat pedeapsa.

Cocoroveanu înfuriat la culme, a început să gesticuleze și să strige că el nu mai este comandant de companie, că la el în unitate comandă maiorul, că el a ajuns un fleac etc.

A doua zi însă nu mi-a adresat nici un cuvânt și a continuat să se poarte ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Mie îmi atrăsese atenția maiorul că, în cazul în care nu îmi dă pace, să vin imediat să îi raportez.

Mi-am dat imediat seama că domnul căpitan Cocoroveanu se rezervase să-mi plătească polița în luna iulie, când vom pleca în aplicație la Medgidia, așa încât m-am gândit să-mi iau măsuri de apărare. Dar nu a mai fost nevoie. S-a întâmplat ca exact la trei zile de la sosirea la Medgidia, să mă îmbolnăvesc de o colită ulcero-membranoasă și am fost internat în spitalul local, iar după câteva zile am fost expedit la București, unde am fost internat în serviciul profesorului colonel Simici, în Spitalul Militar Central. Am fost sub tratament două săptămâni, iar apoi am avut concediu medical alte două săptămâni.

Când m-am reîntors la Regimentul 1 Transmisiuni, i-am găsit pe camarazii mei din companie întorși din aplicațiile de la Medgidia. Toți se plângeau de arșița, praful, apa murdară și mai cu seamă capriciile lui Cocoroveanu, pe care le înduraseră și care le creștase pe creier „amintiri de neuitat“. Scăpasem de acest supliciu!

Am fost apoi repartizați câte o lună, în vederea promovării examenului de sublocotenent de rezervă, la câte un regiment. Am fost repartizat astfel la Regimentul 2 Pionieri de la Otopeni. Luna septembrie 1934 a trecut foarte repede. Când să mă prezint la examenul de ofițer de rezervă, în luna octombrie, căpitanul Cocoroveanu s-a opus susținând că n-am participat la operațiunile de la Medgidia. Încercarea însă nu i-a reușit,

deoarece atât comandantul batalionului cât și colonelul Cioroianu, comandantul școlii, l-au repezit.

M-am putut astfel prezenta la examen împreună cu toți camarazii mei și am reușit toți. A fost doar o simplă formalitate. La 1 noiembrie 1934 eram un om iarăși liber.

Am aflat apoi că domnul căpitan Cocoroveanu a fost mutat de la școală, la un batalion de pontonieri la Călărași, cu mențiunea că „este un ofițer necorespunzător pentru o școală militară“.

Avocat—liber profesionist

După ce am obținut licența în Drept în iunie 1931, am depus legiuitul jurământ în calitate de avocat stagiar, înscris în Baroul Avocaților din județul Ilfov și Capitală (decretul 199/17.04.1931). Povestea depunerii acestui jurământ am depănat-o separat, într-o mică culegere de schițe, cu instantanee din viața de tribunal.

Meseria de avocat pledant am început-o efectiv în iarna anului 1934, după terminarea stagiului militar. Având în vedere că în acele vremuri exista obiceiul ca avocații stagiați să facă practică întâi pe lângă un avocat definitivat, tatăl meu a vorbit cu amicul său Constantin Ciurea și l-a rugat să mă accepte lângă el.

În octombrie 1934, mi s-a eliberat diploma de avocat. La început, clientela mea a fost redusă, iar cauzele modeste, dar prin muncă perseverentă și corectă, am reușit în scurt timp să mă afirm printre avocații tineri din Baroul Capitalei, formându-mi o clientelă stabilă, care îmi asigura un venit; deși nu prea mare totuși suficient pentru o viață onorabilă și fără privațiuni. Dimineața alergam pe la judecătoriile de ocol, iară după amiaza, aproape zi de zi, de la orele 14 la 19, eram la Palatul de Justiție, la instanțele de judecată sau în arhive. Uneori, dimineața când nu aveam înfățișări la judecătoriile de ocol, îmi

petreceam timpul în birourile mașinilor de scris, unde dictam acțiuni pentru procese, concluzii scrise pentru cele judecate și rămase în pronunțare și recursurile pentru cauzele pierdute.

Situația s-a complicat câțiva ani mai târziu când devenind și asistent universitar, trebuia să gădesc timp și pentru activitatea didactică.

La 1 aprilie 1937, am fost numit prin decizia nr.5163 din 31 martie 1937, a prefectului Județului Ilfov, avocat clasa a III-a, în Serviciul Contencios al acestui județ (Buletin Oficial nr. 14 din 8 aprilie 1937). Această angajare o datorez prieteniei și prețuirii deosebite pe care prefectul județului, Aurel Solacolu, o avea pentru tatăl meu.

Am funcționat în această calitate până în aprilie 1938.

În Contenciosul Prefecturii Județului Ilfov, am avut ca șef al oficiului juridic pe Constantin Ciurea, care era fratele lui Eugen Buchman, secretarul particular al regelui Carol al II-lea. Mai lucrau în acest contencios Popescu-Moșoaia, Vervoreanu și Silviu Popescu-Voevoda, deci în total cinci avocați.

Nu aș putea susține că nu era de lucru, deoarece mai în fiecare zi, doi dintre noi, dimineața, eram la tribunal, susținând nu numai interesele prefecturii, ci apărând și pricinele în care erau implicate unitățile anexe și în subordine. În afară de aceasta, prefectul care dorea să lucreze în strictă legalitate, solicita multe avize de la Serviciul Contencios la propunerile făcute de diferitele servicii.

În perioada cât am fost avocat în Contenciosul Prefecturii Județului Ilfov, șeful nostru, Constantin Ciurea, ne distribuise cele zece plăși, câte două de fiecare (decizia nr. 5871 din 13 aprilie 1937 a prefectului județului Ilfov pentru repartizarea plășilor între cei cinci avocați ai județului). Mie mi se atribuiseră plășile Budești și Oltenița, ținând seama de

afinitățile ce aveam cu aceste locuri. În perioada 1937-1938, la Budești, la judecătoria de ocol, n-am avut nici un proces, totuși m-am oprit la întoarcere de la Oltenița de vreo două ori, să-mi revăd locurile copilăriei. La Oltenița am avut de susținut câteva cauze ale comunelor din plasa respectivă și cu această ocazie am vizitat cu atenție orașul. Am revăzut „casa mare cu etaj“ a bunicului meu Ilie Israil, situată pe strada Mare. Casa bunicii se dărăpănase și cred că nu mai avea mult de așteptat ca să nu mai existe. Aceste vizite mi-au adus în suflet tristețe.

Constantin Ciurea, seful contenciosului era un „causeur“ excepțional, care avea un neobișnuit talent de povestitor, în afară de faptul că poseda și un bogat material factic trăit de el, într-o viață aventuroasă. Era o delectare deosebită să tot stai să-l ascuți povestind.

Viața se scurgea plăcut în această atmosferă, în care domnea un spirit de înțelegere și prietenie, deși ne cunoșteam de puțină vreme.

Dar, după un an de zile, odată cu instaurarea dictaturii regale, a venit ca prefect al județului generalul Victor Dombrowschi, care, decis să facă economii, s-a legat mai întâi de serviciul nostru, unde a redus două posturi și anume: cel al colegului Silviu Popescu-Voevoda, care a trecut pe un post de administrator, și al meu, care, fiind suprimat, mi-a desfăcut contractul de muncă, pe data de 1 aprilie 1938. Deci iată-mă iarăși avocat pledant, deoarece chiar de a doua zi mi-am luat servieta și am apărut în Tribunal în „sala pașilor pierduți“.

.....

În perioada cât am lucrat la Serviciul Contencios al Prefecturii Județului Ilfov am pierdut o bună parte din clientela pe care reușisem să mi-o formez anterior, iar noua calitate mă oprise să pun concluzii împotriva vreunei instituții de stat.

Din primăvara anului 1938 au început concentrările, situația internațională se degrada rapid, ceea ce m-a determinat să renunț la această profesie și din 15 ianuarie 1939 să devin funcționar al Băncii Naționale a României.

Aveam să mă înapoiez în barou după 15 ani, după cum voi povesti mai departe.

La 30 ianuarie 1954, Banca Națională a României îmi comunica desființarea contractului de muncă. Așa zisele „epurări“ debutaseră în 1952, când Aurel Vijoli, președintele Băncii Naționale a României, fusese demis și arestat sub învinuirea că Banca de Stat sabotează politica monetară și financiară a guvernului, poziție caracterizată sub denumirea de „deviere de dreapta“. În locul lui Vijoli, fusese instalat Anton Moiescu, o nulitate, care singur recunoscuse ca nu se pricepea în tehnica bancară, iar ca vicepreședinte Vinea, din grupul ministrului de finanțe Vasile Luca, care primea astfel plata pentru raportul întocmit împotriva conducerii Băncii de Stat.

În acele zile nu era lucru ușor să te poți reîncadra în muncă la altă instituție, deoarece bătea tot mai puternic un vânt de primenire a salariaților, în mai toate instituțiile de prestigiu și apoi pentru faptul că eram îndepărtați cu etichete compromițătoare. Noi cei scoși din Banca de Stat devenisem „deviatori de dreapta“, adică ceea ce mai târziu se va denumi „dușmani ai poporului“.

Am depus numeroase cereri de angajare, dar la toate mi s-a răspuns negativ. Dintre acestea, a întrecut orice imaginație răspunsul negativ, la solicitarea mea, al Oficiului Național de Turism Carpați, care mi-a venit acasă, după mai bine de zece ani.

Am fost ajutat în aceste împrejurări de fostul meu coleg de la Bancă, Costică Niculescu, căruia i se desfăcuse contractul de

muncă înaintea mea și se angajase la „Cooperativa Muncă și Artă“. El m-a recomandat contabilului șef al acestei cooperative, un neamț, care m-a angajat cu un salariu de 590 lei lunar în calitate de „controlor de centre“, pe data de 22 martie 1954. În fapt, sarcina mea era să ștampilez pe o masă cu picioare șubrede, într-o cameră fără încălzire, deasupra unei pivnițe, de la orele 8 până la orele 16, carnetele de comenzi ale cooperativei, care se distribuiau apoi diverselor centre și totodată, să numerotez fiecare filă din bonierele de comenzi. Am fost trimis în vreo două rânduri să fac și controale la unele centre și să verific modul cum erau ținute scriptele. Pe data de 22 iunie 1954, am părăsit această cooperativă. Reveneam în Colegiul de Avocați al Capitalei, în condiții speciale. După ce mi s-a desfășurat contractul de muncă de către Bancă, am depus o cerere motivată la Ministerul de Justiție, la 22 februarie 1954, prin care solicitam reînscrierea mea în Colegiul de Avocați, ca unul care mai profesasem în această meserie. Ministerul mi-a răspuns să mă adresez direct Colegiului. După multe tergiversări, Ministerul a avizat, în sfârșit, reînscrierea mea ca avocat pledant în Colegiul de Avocați al Capitalei. Am devenit deci din nou avocat pledant pe data de 18 mai 1954 și am rămas în barou până în anul 1964, când apropiindu-se anii de pensie, m-am transferat ca jurisconsult la Exportlemn București.

Casa noastră

Așa cum am mai spus, în anul 1922, la insistențele bunicii mele Elena Dinescu, care îl sfătuia pe tata să-și construiască o casă fiindcă acum „copiii s-au mărit, viața trece și anii de pensie se apropie“, tatăl meu s-a decis să cumpere două loturi din moșia Băneasa a Contesei Maria Odon Fézensac-Montesquiou, în suprafață fiecare de câte 600 metri pătrați, situate în strada Armoniei, devenită ulterior strada Aviator Damșescu, apoi 23 August și, în sfârșit, Marinarilor.

Prețul plătit pentru cei 1.200 metri pătrați a fost de 10.400 lei. Actul de vânzare a fost semnat, în numele contesei, prin procură, de către avocatul Dem. Danielopolu.

Pentru a putea construi un imobil pe acest teren, tatăl meu a făcut două acte de ipotecă cu Prefectura Județului Ilfov, primul în august 1929 și al doilea în iunie 1935, prin care a primit două împrumuturi de 355.000 lei și respectiv 194.369 lei, cu o dobândă de 1% pe an. În aceste condiții, tata meu a clădit o casă, la calcan cu a vecinilor (familia George și Maria Moratti), din cărămidă acoperită cu tablă, cu instalație de lumină electrică și apă curentă, canal și puț absorbant, încălzire cu sobe de teracotă, cu lemne.

Acest imobil a fost proiectat ca un singur apartament pe două nivele, de către vechiul și devotatul prieten al familiei,

domnul Alexandru Dimitriu, care ulterior, în cursul ridicării imobilului, ne-a ajutat nu numai tehnic, dar și financiar.

Într-adevăr, după 4 iulie 1935, au început săpăturile, dar când s-a constatat că pământul era tare ca piatra, antreprenorul Rădulescu din Băneasa, angajat de tatăl meu, a renunțat la contract și s-a retras. În aceste condiții, toată îndrumarea tehnică și supravegherea lucrării și-a asumat-o domnul Alexandru Dimitriu. Acesta a fost de o conștiinciozitate total ieșită din comun, căci venea zilnic, spre seară, pe șantier, pentru a examina înaintarea lucrărilor și a da ordine pentru a doua zi. Tot el s-a deplasat împreună cu tatăl meu la atelierele de profil din oraș, pentru a comanda toată lemnăria casei.

Când banii de care dispusese tatăl meu au rămas total insuficienți pentru terminarea construcției, Al. Dimitriu l-a împrumutat, fără nici o chitanță și nici o dobândă, cu suma de 50.000 de lei, pe care tata i-a restituit în doi ani.

Domnul Dimitriu, față de constatările efectuate după săpături, a modificat planul construcției, în sensul că parterul a devenit demisol, iar etajul, un parter înalt.

Tatăl meu, în acel timp, profesa avocatura și era și primar al comunei suburbane Băneasa, așa încât avea foarte puțin timp să se ocupe direct de mersul construcției. În aceste condiții, rolul lui a fost preluat de către mama.

După cum am mai arătat, timp de cinci luni, cât a durat ridicarea casei, mama a fost persoana care era totdeauna prima dimineața și tot ea era și ultima care pleca seara, în fiecare zi de la șantier. În tot timpul cât s-a construit această casă, din iulie până în octombrie 1935, venea dimineața la orele 7.30 și stătea până seara, supraveghind lucrările. Ea primea materialele (cărămida, nisipul, cheresteaua, varul, cimentul etc.) și în fiecare seară nu pleca până nu sosea domnul Alexandru

Dumitriu. Acesta inspecta stadiul atins de construcție, calitatea fiecărei lucrări și dădea îndrumări pentru a doua zi.

Când s-au turnat planșeurile de beton de la subsol și plafoanele parterului, mama și domnul Dumitriu au fost permanent printre muncitori. Verificarea solidității casei, datorită acestor strădanii, s-a făcut cu ocazia celor trei mari cutremure din 1940, 1977 și 1986.

În octombrie 1935 construcția era terminată, cu parchetul pus, lemnăria vopsită, instalația sanitară completă și în perfectă stare de funcționare, astfel că la 25 octombrie 1935 ne mutam în Băneasa și lăsam liber apartamentul din strada Barbu Delavrancea. Fusese un adevărat tur de forță, căci în aproape o sută de zile, se înălțase un imobil pe două nivele, pe o suprafață de bază de 183 de metri pătrați. Era rezultatul muncii, seriozității, devotamentului și dăruirii unor oameni ca mama mea și domnul Alexandru Dumitriu.

Părinții mei au ales împreună pentru viitoarea casă, mobila de sufragerie, pe care o avem și astăzi. Mama s-a ocupat de amenajarea grădinii cu flori și pomi fructiferi, brazi și viță de vie pentru suprafața de 1.200 de metri pătrați, pe care o aveam atunci și pe care în 1978, am pierdut-o, din cauza exproprierilor făcute pentru ridicarea blocurilor muncitorești, conform planurilor de resistemizare.

La câteva luni după ce ne-am mutat în casa nouă de la Băneasa, în primăvara anului 1936, de Florii, am fost invitați la sora Mătușichii Didica, adică la doamna Aurelia Cantemir (care era pe atunci directoarea școlii primare din cartierul Maica Domnului – Tei), pentru a sărbători împreună, ziua de nume a fiului ei mai mare Florin. Întorși acasă, pe la orele 12.30 noaptea (pe vremea aceea eram proprietarii unui Chevrolet decapotabil și aveam un șofer francez, pe nume

Jules), mama voind să facă patul și încercând să ridice o cuvertură, a alunecat pe o carpetă, pe parchetul proaspăt lustruit și nu s-a mai putut ridica. A fost o noapte de coșmar. Avea dureri mari și tot timpul i-au curs lacrimi pe obraz. A doua zi de dimineață, la orele 7.30 a venit profesorul (ortoped) Alexandru Cosăcescu, vărul ei primar, care a pus diagnosticul de fractură de col femural. A fost pusă la pat, cu piciorul în extensie, atârnându-i-se de picior o greutate de 5 kg. Urma să stea așa șase luni, imobilizată la pat. După câteva zile, tatăl meu a angajat o infirmieră, care timp de patru luni, a rămas zi și noapte, cu mult devotament, lângă ea, să o îngrijească. În tot acest timp, mama a fost vizitată regulat, de către doctorul Nicolae Enăchescu și doctorul George Palade, viitorul meu cumnat, pe atunci intern al Spitalelor Civile și bineînțeles și de către profesorul Cosăcescu. Toți sperau că prin repaos și extensie se va constitui și consolida un calus osos.

Dar în preajma zilei de Sfânta Maria Mare (15 august), a venit la noi dr. Mihai Gherasim, chirurg, nepot de soră al Moșului Nicu (Dr. Enăchescu), care după ce a examinat-o cu atenție, a dat-o jos din pat și a conchis că, dacă în 100 de zile calusul nu s-a consolidat, este inutil să mai fie chinuită prin imobilizare. L-a sfătuit pe tata să-i cumpere o pereche de cârje și să înceapă chiar de a doua zi să facă exerciții de mers cu ele. După vreo câteva zile, doctorul Mihai Gherasim a revenit și i-a dat mamei noi îndrumări despre modul cum să folosească cârjele, recomandându-i ca mai târziu să încerce să pășească, folosind un scaun cu spătar.

În ziua de 6 septembrie 1936, seara, mama a participat la petrecerea care s-a desfășurat în localul Școlii Industriale Tudosca Doamna din Șoseaua Kiseleff, unde era directoare Mătușica Didica, cu ocazia căsătoriei mele cu Adriana Palade.

Mama a fost instalată într-un fotoliu și a primit astfel felicitările de rigoare din partea invitaților.

La căsătoria mea, nașii au fost profesorul universitar Gheorghe Tașcă de la Facultatea de Drept din București cu soția.

După acest accident, mama a rămas să meargă tot restul vieții cu un baston, dar asta nu a oprit-o să urce și să coboare, de mai multe ori pe zi, scările interioare ale casei pentru că ea a ținut gospodăria până a împlinit vârsta de 82 de ani. Soția mea fiind profesoară avea un program zilnic foarte încărcat, iar acasă i-a revenit curând, grija celor doi copii pe care i-am avut.

Între problemele zilnice ale casei și vicisitudinile vremurilor, care ne-au copleșit curând pe toți, viața mamei s-a desfășurat apoi cu o monotonie dezolantă. S-a stins la doi ani după tatăl meu, pe 18 mai 1960.

Căsătoria mea

În luna iulie a anului 1933, când mă întorsesem proaspăt Doctor în Drept de la Paris, m-am instalat în apartamentul din strada Barbu Delavrancea, unde se mutaseră părinții mei.

La câteva zile după sosire, într-o dimineață însorită, m-am întâlnit în curtea imobilului cu un tânăr foarte chipeș, care mi-a cucerit dintr-odată simpatia și care surâzând s-a îndreptat spre mine întinzându-mi mâna:

– Eu sunt George Palade, nepotul doctorului Enăchescu, desigur mata ești fiul domnului Niculae Israil. Sunt bucuros să te cunosc.

Cine ar fi putut rezista acestei sincerități spontane? I-am acordat de la prima noastră întâlnire nu numai simpatia mea, dar și o necondiționată prietenie. În ziua aceea nu am putut lega o conversație mai lungă, deoarece se grăbea să ajungă la spital, căci era student la Facultatea de Medicină. După acea zi ne-am văzut foarte des și niciodată nu lipseau subiectele de discuție. Îmi amintesc că adeseori, când plecam în oraș, îl zăream pe fereastra de la colț a camerei de la subsol, unde locuia. În fața biroului, așezat chiar în dreptul ferestrei, stătea aplecat asupra cărților sau caietelor în care desena. Uneori, seara, când coboram în apartamentul de la parter, unde locuia familia doctorului Enăchescu și întrebam de Gigi, mi se răspundea că

este plecat la concert. Din când în când, la invitația moșului Nicu, mai de voie, mai de nevoie, Gigi se așeza cu noi la masă și juca un écarté.

În toamna aceluiași an, în primele zile ale lunii septembrie, în imobilul nostru, la parter, a mai sosit un oaspete. O domnișoară brunetă, foarte frumoasă, care se singulariza prin codițele împletite pe urechi și cu mare discreție în comportare. Îți dădea impresia că plutește și este inaccesibilă oricărei discuții. Era sora doctorului Gigi Palade, adică domnișoara Adriana Palade, licențiată în litere și subdirectoarea Liceului Industrial „Tudosca Doamna“ din Șoseaua Kiseleff, unde doamna Alexandrina Enăchescu-Cantemir (Mătușica Didica) era directoare.

Evident că n-a trecut prea mult timp și aflându-mă, într-o seară, în casa mătușichii Didica, la un écarté cu Moș Nicu, când a apărut domnișoara, venind de la școală cu Mătușica, i-am fost prezentat. Parcă cu teamă, mi-a întins o mână fină și apoi cu discreție s-a retras în camera ei. Am mai întâlnit-o din întâmplare, fie când venea sau pleca la școală, fie în casa mătușii ei, dar rareori am stat de vorbă cu ea, fiindcă era puțin sociabilă.

În luna noiembrie 1933 am început stagiul militar, amânat câțiva ani, pentru terminarea studiilor universitare, și m-am înapoiat la viața civilă abia în toamna anului 1934.

Ce a însemnat oare pentru mine reluarea – mai corect – intrarea mea cu adevărat în viața civilă? Mai întâi faptul că în fiecare dimineață, înainte de ora 8, plecam de acasă la diverse judecătorii de ocol din Capitală, unde aveam procese pe rol, fie ca să studiez dosarele, fie ca să pun concluzii, având termene de înfățișare, iar de la orele 12.30-13 eram prezent în Palatul de

Justiție pentru procesele de la secțiile Tribunalului sau Curțile de Apel. Acasă nu soseam decât după orele 17 sau chiar mai târziu. De obicei, masa de prânz o luam la berăria „Carul cu bere“ ori săream peste ea.

În toamna anului 1934, am devenit asistent onorific (nesalarizat) al profesorului Gh. Tașcă, titularul Catedrei de Legislație Agrară și Industrială de la Facultatea de Drept din București astfel încât, cel puțin de două ori pe săptămână, după amiază de la orele 16-18, eram prezent la Facultate, alături de maestrul meu și colegul Costin Kirițescu.

Spre seară, când mă înapoiam acasă, de obicei trebuia să lucrez la pregătirea dosarelor, dar din când în când mai găseam timp și pentru mici ferestre de destindere, când coboram la Moș Nicu, unde venea uneori și Gigi. Făceam împreună o oră de écarté și o mai întâlneam sporadic și pe domnișoara Adriana, care începea să mă intereseze din ce în ce mai mult.

În iarna anului 1935-1936, am fost cu Gigi și Adina la vreo două baluri, dintre care unul al „medicinistilor“.

În primăvara anului 1935, părinții mei începuseră, cu ajutorul vechiului lor prieten de familie, domnul Alexandru Dimitriu, construirea casei de la Băneasa, pe care au terminat-o în octombrie al aceluiași an. Ne-am mutat în noua casă în data de 26 octombrie 1935.

Iarna anului 1935-1936 mi-a dat prilejul să-mi limpezesc gândurile și să-mi dau seama că ajungând la vârsta de 28 de ani era cazul să mă decid asupra drumului pe care voiam să-l apuc în viață.

M-am hotărât să-mi întemeiez o familie, mai cu seamă că în meseria pe care o profesam ajunseseam să capăt o independență materială. Trebuia deci să mă decid asupra celei cu care urma să împart tot restul vieții de aici încolo și „la

bine... și la mai puțin bine“ în traiul cotidian. Nu era ușor lucru fiindcă propunerile nu lipseau și multe dintre ele, erau care licitau. Dar m-am hotărât să-mi ascult numai bătăile inimii și glasul sufletului, care mă îndemnau să-mi aleg ca tovarășe de călătorie pe Adriana Palade. Părinții mei, pe care i-am consultat, au fost de acord și, în consecință, am început explorările. M-am adresat doamnei Alexandrina Enăchescu, care m-a încurajat și mi-a promis că va vorbi cu părinții Adinei. Evident că în prealabil am discutat și cu Adina, care a acceptat cu sfoșenie și calm, propunerea mea.

După câteva săptămâni, mătușica Didica m-a anunțat că, împreună cu Moș Nicu urmează să mă deplasez la Buzău, unde locuiau părinții Adinei, pentru a formula oficial cererea în căsătorie, întrucât terenul fusese pregătit și voi fi acceptat.

Într-adevăr, părinții Adinei și-au dat consimțământul, urmând ca la proxima lor venire în București să fixăm data logodnei, iar pentru toamnă, data căsătoriei.

Data logodnei a fost hotărâtă pentru 10 mai 1936 și a avut loc în apartamentul familiei Enăchescu.

De Florii, fiind ziua lui Florin Cantemir, nepotul de soră al mătușichii Didica, am fost invitați la mătușica Aurica, mama lui Florin. Seara când ne-am înapoiat acasă, mama a alunecat pe parchetul proaspăt lustruit și a făcut o fractură de femur, după urmele căreia a suferit apoi tot timpul cât a mai trăit. Am mai povestit acest episod.

În vara anului 1936, am făcut concediul în localitatea Bușteni, unde se afla și familia Palade, așa încât am avut prilejul să trăiesc o lună de zile în apropierea viitoarei mele soții. Am luat masa în familia ei și am locuit la o gazdă în apropiere. Am petrecut zile de neuitat: mici plimbări prin parc cu Adina și sora ei mai mică Cim și uneori și cu Gigi. Am

cunoscut-o aici și pe Liliana și pe mama ei Florica, nepoata viitorului meu socru, profesorul Emil Palade.

În toamna anului 1936, după ce ne-am întors din concediu, am început pregătirile pentru nuntă. Desemnarea nașilor a fost o adevărată competiție: socrii mei se decisese pentru Vera și Petrache Cancel (profesor universitar de slavistică la Universitatea din București), iar eu propusesem pe profesorul Gh. Tașcă și soția, fiindcă îmi era șef de catedră la Facultatea de Drept, unde funcționam ca asistent. Cred că arbitrajul mătușichii Didica a făcut ca balanța să încline până la sfârșit în favoarea propunerii mele.

Ne-am cununat la biserica Sfântul Niculae Tabacu, unde era paroh părintele Constanțin Bobulescu, prieten al lui Moș Nicu.

Trebuie să consemnez aici un prim succes câștigat de proaspăta mea soție. Trebuia să avem ca nași, după cum se convenise, pe profesorul Gh.Tașcă și soția, dar în ziua respectivă, Doamna Cordelia Tașcă, simțindu-se rău, hotărâse că deși va veni la cununie, locul va fi cedat fiicei ei. Când însă mireasa și-a făcut intrarea în biserică, doamna Tașcă și-a schimbat pe loc hotărârea și a decis să fie ea nașa. Ulterior, la petrecerea de după nuntă, doamna Tașcă a ținut să-mi spună că și-a schimbat pe loc hotărârea, când a văzut-o pe Adina, argumentând că „pentru o mireasă atât de frumoasă nici un efort nu putea fi prea mare“.

După cununia religioasă, masa, respectiv „un bufet copios“, a avut loc în localul proaspăt renovat al Liceului „Tudosca Doamna“. S-a petrecut minunat până dimineața.

Am fost foarte încântat că mama a făcut un efort extraordinar și a venit și ea, adusă bineînțeles cu mașina de

șoferul nostru Jules, și a stat până spre ziuă la petrecere, într-un fotoliu, unde a primit toate felicitările de rigoare.

Călătoria noastră de nuntă am făcut-o la Băile Herculane. Atmosfera occidentală de la Hotelul Carol, unde ne-am instalat, mi-a evocat zilele trăite la Paris. Valea Cernei era o feerie, vremea a fost splendidă, iar lângă mine aveam „o zână din povești“. Ne-am simțit cu adevărat fericiți... Nu voiam să cred că visul acesta va avea și un sfârșit... vreodată...

La Banca Națională a României

În anul 1938, situația internațională devenea din ce în ce mai tulbură. Germania se înarma, iar Franța și Anglia tremurau în fața spectrului unui nou război mondial. La noi în țară începuseră concentrările pe timp limitat. În primăvara anului 1938, executasem la Regimentul 1 Transmisiuni o concentrare de șase săptămâni, suficientă pentru a-mi pierde o parte din bruma de clientelă pe care reușisem să mi-o fac în cei patru ani și jumătate cât profesasem avocatura.

Abia „înapoiat la vatră“, am început să aud zvonuri despre o nouă concentrare, de astă dată de proporții mari. În asemenea condiții, viața devenea tot mai plină de griji și de nesiguranță. Mă străduiam, pe cât puteam, să-mi refac clientela, dar munca nu dădea rezultatele scontate, mai cu seamă că se apropia și vacanța judecătorească, care dura din iunie până în septembrie. În asemenea împrejurări, într-o zi din luna septembrie, tatăl meu mi-a arătat că în ziarul Universul se publicase un concurs pentru zece locuri de referenți la Serviciul de Studii al Băncii Naționale. M-am decis să mă înscriu și eu, mai cu seamă că nu pierdusem legătura cu studiile economice, deoarece din anul 1934 funcționam în calitate de asistent (nebugetar, doar onorific) la Catedra de Economie Politică condusă de profesorul Gh.Taşcă. Aici eram coleg cu Costin Kirițescu,

asistent ca și mine, dar și referent în Serviciul de Studii de la B.N.R.

M-am dus să capăt informații mai precise de la domnul Niculae Bălan cu care eram prieten din 1928 și care devenise, între timp, directorul de cabinet al Guvernatorului B.N.R., Mitiță Constantinescu. Acesta m-a încurajat să mă înscriu la concurs. Am depus actele la serviciul personal din B.N.R., dar funcționarul care le-a verificat mi le-a restituit imediat, pe motiv că nu sunt complete. Stând pe sala Serviciului Personal, total decepționat, m-am întâlnit cu un coleg de facultate, care venise să se înscrie și el la concurs. Povestindu-i pățania mea, a început să facă haz și m-a lămurit că respectivul funcționar probabil că m-a considerat evreu, după nume, și cum în B.N.R. nu se primesc evrei, mi-a restituit dosarul. Luminat deodată, m-am hotărât să mă duc din nou la Nicu Bălan. Acesta a dat imediat un telefon la Serviciul Personal și după zece minute dosarul meu fusese deja acceptat ca fiind foarte complet.

Concursul a avut loc în primele zile ale lunii decembrie 1939. După vreo zece zile s-a afișat pe ușa de la intrarea clădirii vechi a B.N.R. lista candidaților admiși. Din 360 de concurenți pentru zece locuri, reușiseră nouă, iar eu eram, în ordinea mediilor, al treilea. Cap de listă era Ion Radu Pascal, care ulterior avea să-mi devină coleg și la Facultatea de Drept, în calitate de asistent universitar la Catedra de Legislație Financiară, la profesorul Leon. Al doilea trecut pe listă era Brutus Coste, coleg și prieten de la Facultatea de Drept, care însă nu s-a mai prezentat la B.N.R., deoarece a intrat în diplomație la Ministerul Afacerilor Externe și puțin timp după aceea a fost trimis drept secretar de legație la Londra, de unde nu s-a mai întors. Numirea noastră s-a făcut pe 15 ianuarie 1939. Eu am fost repartizat ca referent la Serviciul de Acorduri

cu Străinătatea, unde nu am funcționat însă decât o lună, deoarece la stăruințele mele și ajutat de Costin Kirițescu, am fost mutat la Serviciul Studii. Împrejurările au făcut ca nici aici să nu pot lucra multă vreme, deoarece în primăvara anului 1940, am fost mobilizat la Regimentul 1 Transmisiuni unde nu am stat însă decât două zile, fiind expedit la Tecuci unde se afla Batalionul 54 Transmisiuni. Această unitate deservea Comandamentul Armatei a IV-a, care era instalat în noul local al căminului de ucenici din Tecuci.

Anii de război

Poate acest capitol din viața mea nu l-aș fi scris niciodată dacă nu ar fi fost îndemnurile și chiar stăruințele fiului meu. Nu aș fi scris acest capitol nu pentru faptul că aș avea ceva necurat sau compromițător pentru mine de ascuns, ci pur și simplu pentru că n-aș mai fi dorit să-mi reîmprospătez amintirea ororilor, stupidităților și abuzurilor întâlnite la tot pasul, în perioada martie 1938 - iunie 1943 și la care am fost martor involuntar și incapabil să reacționez.

Așa cum am arătat în alt capitol al acestor memorii, criza austriacă a declanșat perioada concentrării rezerviștilor din țara noastră pe perioade variabile și tocmai când erai mai puțin pregătit sufletește pentru aceste activități. Și cel puțin dacă aceste „chemări sub arme“ ar fi folosit la ceva, înțeleg prin aceasta cel puțin la reîmprospătarea cunoștințelor militare de specialitate.

Astfel am fost concentrat în martie 1938, pentru o perioadă de circa două luni, la Regimentul I Transmisiuni, unde aproape o săptămână, la început, cu ceilalți camarazi (ofițeri de rezervă), stăteam la taclale în curtea regimentului, fără să se ocupe cineva de noi. După circa o săptămână, am fost „invitați“ la biroul mobilizării, unde ni s-a comunicat repartizarea la plutoane și companii. Nici aici nu am făcut mare ispravă.

Ofițerii activi păreau stingheriți și se străduiau să ne cunoască, ofițerii de rezervă nemulțumiți că fuseseră sustrași de la ocupațiile lor și oarecum indiferenți față de mediul în care se aflau. În ceea ce privește trupa era aceeași din totdeauna, nu se prea prăpădea cu „milităria“, ceea ce atrăgea din partea comandanților activi observația „moale ostaș, moale de tot!“ Îndată ce căpătau o clipă de repaus, se repezeau la WC sau căutau un loc ferit ca să se odihnească, deși nici până atunci nu se prăpădiseră muncind.

După ce în luna mai am fost desconcentrați, în luna iulie, tocmai când ne pregăteam să plecăm în concediu, m-am procopsit cu un nou ordin de chemare, pe care însă am izbutit să îl amân.

Am profitat de ocazie, și, împreună cu Adina, am plecat pentru aproape o lună de zile în Franța și Elveția. Nu a trecut mult după înapoierea din acest voiaj și mi-a sosit un nou ordin de concentrare, mobilizare care nu a ținut decât două săptămâni.

Aceste întreruperi succesive în executarea profesiei mele de avocat m-au determinat până la urmă să mă prezint la concursul publicat de Banca Națională a României și în ianuarie 1940, să fiu angajat, în calitate de referent, la Serviciul de Acorduri cu Străinătatea.

Dar până să ajung în această situație, am mai executat și alte concentrări, în primăvara anului 1939 și în vara aceluiași an. Criza cehoslovacă din primăvara anului 1939 a agravat situația internațională și a avut repercusiuni și în țara noastră, prelungind perioadele de concentrare ale rezerviștilor și contribuind la dezorganizarea vieții economice și sociale a țării.

Așa cum am arătat în capitolul anterior, în primavara anului 1940, am fost din nou mobilizat la Regimentul I Transmisiuni, unde am stat numai două zile și de unde am fost expedit la Tecuci. Acolo se afla Batalionul 54 Transmisiuni. Această unitate deservea comandamentul Armatei a IV-a, care era instalat în localul nou al căminului de ucenici Tecuci.

Am fost repartizat la Compania I-a a Batalionului, care asigura în centrul comandamentului, exploatarea legăturilor telefonice și telegrafice. Comandantul batalionului era căpitanul C.Avramescu, iar cel al companiei mele, locotenentul Gheorghe Curelea. Compania a II-a era afectată exploatării stațiilor de radio instalate pe camioane, iar Companiile III și IV aveau ca misiune instalarea și întreținerea legăturilor telefonice între Comandamentul Armatei și unitățile în subordine (Corpuri de Armată și Divizii).

Viața pe care am trăit-o în această perioadă la Tecuci a fost monotonă și deprimantă. Comandantul Armatei a IV-a era mareșalul palatului Ilasievici, care sosea la Tecuci în fiecare săptămână miercurea, cu acceleratul de Iași, la orele 18 și trăgea la Cazinoul Ofițerilor din Tecuci. La comandament venea joi dimineața la orele 9, unde lucra cu șeful său de stat major, generalul Arbore și cu șefii de secții, prânzea apoi la popota ofițerilor la orele 13.30 precis, iar la orele 16 se întorcea cu același tren la București. Așa dar de joi după amiaza până miercuri la prânz la comandamentul nostru era iarăși liniște.

Trebuie să spun însă că de miercuri după amiaza în comandament începea agitația în așteptarea mareșalului. Principala preocupare era pregătirea primirii și cazării distinsului oaspete. Cina i se aducea seara la orele 19 la Casino unde trăgea, totdeauna fiind pregătită pentru patru persoane, deoarece domnul mareșal avea totdeauna invitați la cină, iar

după masă, pentru a-și umple timpul pâna la culcare, juca bridge. Așa dar, în mod necesar, ofițerii din comandament, care erau invitați la cină, trebuiau obligatoriu să știe să joace bridge.

Se pare că mareșalul, care era obișnuit probabil cu festinurile de la Palatul Regal, și-a exprimat în câteva rânduri nemulțumirea în legătură cu meniurile care i se serveau la Tecuci, miercuri seara și joi la prânz. Consecința acestor nemulțumiri a fost că președintele comisiei popotei ofițerilor din comandamentul armatei a IV-a, colonelul Dumitrescu, șeful secției I-a, l-a chemat într-o dimineață pe căpitanul Avramescu, comandantul Batalionului 54 Transmisiuni, și i-a ordonat să-i prezinte de îndată „pe cel mai priceput ofițer din batalion“, pentru a-l înlocui cu acesta pe ofițerul de administrație, care se ocupa cu popota ofițerilor și care provocase nemulțumirile mareșalului.

Așa s-a întâmplat că într-o dimineață, când mă aflam cu o grupă de ostași pe câmp la repararea unor legături telefonice rupte, să mă pomenesc cu căpitanul Avramescu, care mi-a ordonat să-l urmez la comandament. Ne-am urcat în autoduba cu care venise și după zece minute eram prezentat șefului secției I-a, colonelul Dumitrescu. Prima întrebare care mi-a pus-o a fost: „cu ce mă ocup în viața civilă?“ I-am răspuns că sunt funcționar B.N.R.

Iată exact omul care ne trebuie! a exclamat domnul colonel.

Am crezut că aveau nevoie de serviciile mele pentru vreo problemă financiară. Nici vorbă... Când mi-a spus că voi lua comanda popotei ofițerilor, un moment am crezut că vrea să glumească, numai că, din păcate, „gluma“ era realitate. I-am răspuns că nu mă pricep, dar mi-a replicat că este un ordin care

trebuie imediat executat, urmând ca în aceeași dimineață să iau în primire respectivul serviciu.

După ce am luat în primire gestiunea, am convocat o consfătuire cu bucătarii și chelnerii popotei și i-am întrebat ce trebuie să facem pentru ca să ne organizăm astfel încât să dăm satisfacție. Am cerut să mi se dea o notă cu doi-trei bucătari pricepuți de la restaurante renumite, asemenea cofetari și vreo câțiva chelneri, oameni tineri care puteau fi concentrați. Pe loc am primit numele și unitățile unde aceștia lucrau și după circa două ore, eram în cabinetul colonelului Dumitrescu prezentându-i lista și propunându-i ca cei indicați să fie concentrați și dirijați la Tecuci.

Într-adevăr, după patru zile am primit doi bucătari de la Restaurantul „Coroana“ din Brașov, doi cofetari de la Restaurantul „Capșa“ din București și patru chelneri de la Restaurantul „Continental“, tot din București.

Urma acum să-mi asigur alimente de calitate. Deoarece la popotă beneficiam de o dubiță Dubonet, m-am deplasat, după indicațiile localnicilor, în satele din apropiere de unde am achiziționat legume proaspete, păsări etc. În ceea ce privește vinul, mi s-au recomandat viile avocatului Constantinescu din Focșani. Aici, după ce am fost plimbat prin galeriile unui subsol garnisit cu antale (butoaie de sute de litri de vin), din care mi se oferea spre gustare ca să pot alege, am achiziționat vreo trei damigene, de câte 20 de litri fiecare, de Riesling și Fetească pentru popotă, pe care le-am plătit cu 8 și 10 lei litrul.

M-am întors la Tecuci cu aceste achiziții și la cea dintâi masă servită joi la prânz, la care participa mareșalul Ilasievici, am prezentat vinul de la Focșani. Mareșalul, care de obicei refuza să bea la masă, în acea zi a golit două pahare. Inutil să

mai adaug că nici ceilalți ofițeri, și erau la masă vreo 35, nu s-au lăsat mai prejos.

După masă am fost chemat de colonelul Dumitrescu, care mi-a declarat că este foarte mulțumit de modul în care mă achit de însărcinarea pe care mi-a dat-o și că domnul mareșal i-a comunicat că cina de miercuri seară a fost mult mai gustoasă decât cele de până atunci. Înainte de a ieși din cabinetul lui, m-a rugat să-i cumpăr și lui o damigeană de 20 de litri de vin din cel servit la popotă ca să-l trimită familiei la București.

Evident că după două zile am plecat iar cu dubița la Focșani, în primul rând pentru reîmprospătarea proviziei de vin, deoarece cel achiziționat se epuizase rapid, în afară de faptul că primisem deja o mulțime de comisioane din partea multor ofițeri, care își exprimaseră și ei dorința de a trimite din delicioasa licoare familiilor din București.

În luna noiembrie 1940, B.N.R. a făcut demersuri să fiu desconcentrat, însă aceste încercări s-au izbit de obiecțiunile energice ale comandamentului, care socotea că sunt indispensabil în postul „cheie“ pe care îl dețineam. Cu mare greutate am izbutit să fiu în sfârșit eliberat...

Dar nu am fost lăsat multă vreme la vatră deoarece, în martie 1941, am primit iarăși ordin de concentrare, Batalionul 54 de Transmisiuni aflându-se de această dată la Bârlad. Comandantul Armatei a IV-a era generalul Ion Ciupercă, iar Șef de Stat Major colonelul Socrate Mardare, cel care va deveni curând șeful Marelui Stat Major al Armatei Române.

Comandantul Batalionului 54 Transmisiuni era acum maiorul de stat major Octavian Răuță, care venise la comandă pentru a-și îndeplini stagiul reglementar în vederea avansării. Era un om dur, slugarnic față de superiori și lipsit total de înțelegere față de subordonați. Voia cu orice preț să iasă în

evidență, să se distingă și în acest scop exploata cu sălbăticie posibilitățile unității sale. Instalase telefoane la domiciliile din Bârlad aproape la toți ofițerii superiori din comandament, iar pentru repararea deranjamentelor acestora, pentru el nu exista nici zi, nici noapte. Mărturisea cu voce tare că scopul lui, în această companie, era să suie în grad și să capete cele mai înalte distincții. În cantonament, la Bârlad, cu această ocazie, l-am cunoscut și pe Georgian (Liță) Palade, vărul soției mele, care pe atunci era elev de liceu. Am fost odată sau de două ori invitat de părinții lui, acasă la ei.

În ziua de 21 iunie 1941, eram de serviciu la centrala telefonică pe comandament, când s-a primit ordinul mareșalului Ion Antonescu: „Vă ordon, treceți Prutul!”

Am simțit în acea noapte că din acel moment viața noastră va lua o cu totul altă orientare, că se sfârșea o etapă și începea una total nouă, pentru noi toți. A doua zi, comandamentul a fost cuprins de o agitație febrilă. Soseau și plecau în permanență curieri cu mașinile sau călare, se transmiteau în permanență telegrame, iar la telefoane, echipele de telefoniști erau schimbate din trei în trei ore.

În comandamentul Armatei a IV-a se stabilise și un birou de legătură cu armata germană, unde lucrau vreo 30 de ofițeri germani.

După ce armatele noastre au trecut Prutul și au împins armata sovietică spre Nistru, comandamentul a dispus deplasarea centrului de transmisiuni peste Prut, iar în luna august, stabilirea lui la Chișinău.

Cu o coloană de șapte mașini încărcate cu centrale telefonice, aparate telefonice, *hugh*-uri, colaci de cablu, stâlpi de susținere și alte materiale de transmisiuni, am început deplasarea. La intrarea în Chișinău, am fost surprinși de un

bombardament de avioane sovietice. Camionul în care mă aflam a fost lovit. Am fost rănit la cap și, spre norocul meu, am fost evacuat cu o coloană de ambulanțe sanitare militare la Iași, de unde am fost apoi trimis mai departe cu trenul la București. În gara Băneasa, am fost întâmpinat de prietenul și colegul meu de la Bancă și de la Facultatea de Drept, Costin Kirițescu, care făcea parte din echipa de triere a răniților și care m-a repartizat la Spitalul 303, instalat pe malul Dâmboviței, în noile construcții ce urmau a fi afectate grajdurilor regale, unul din cele mai moderne spitale din București. Spitalul funcționa la acea vreme sub patronajul doamnelor din protipendada Capitalei, sub conducerea doamnei Maria Antonescu, soția mareșalului.

Aici, am întâlnit-o pe Vera Cancel (soția profesorului Petre Cancel de la Catedra de Slavistică a Universității din București), vara soției mele, care era membră a Consiliului de Patronaj și care mi-a acordat, tot timpul cât am stat în spital, o atenție și grijă deosebită.

Am fost îngrijit de doctorul Gh. Gheorghiu (fiul fostului rector al Universității din București, profesorul Nicolae Gheorghiu) devenit ulterior și el profesor universitar.

În luna septembrie 1941, direct din spital, fără nici o zi de concediu medical pentru refacere, potrivit ordinilor exprese ale mareșalului, în contextul tocătoriei de carne de român, care funcționa fără întrerupere în fața Odessei, am fost expediat la unitate, pe front. Am găsit eșalonul II la Tiraspol, dar fiind considerat „odihnit“, din ordinul maiorului Octavian Răuță, comandantul batalionului, am fost expediat în aceeași zi, la eșalonul înaintat de la Baden Baden, la câțiva kilometri în fața Odessei. Aici se desfășurau atacuri și contraatacuri neîntrerupte, în bună măsură, urmare a încăpățânării

generalului Șteflea, comandantul Diviziei a VI-a Infanterie, care ținea, în disprețul sacrificiilor de vieți omenești, să cucerească el Odessa. Cu durere scriu că Odessa n-a căzut decât în urma unui atac de aviație german. Au fost sacrificii imense de vieți omenești, de ostași și ofițeri, totul din cauza încăpățânării unui general orgolios, care ținea cu orice preț să raporteze mareșalului că el a cucerit Odessa.

Împrejurările au făcut să fiu printre primii ofițeri din comandamentul Armatei a IV-a care a intrat în Odessa.

În ziua când se desfășura atacul final, mă aflam la Baden Baden unde era eșalonul II al Batalionului 54 Transmisiuni, deci și partea administrativă a unității mele. De la comandamentul Armatei a IV-a a sosit dispoziție la eșalonul II al batalionului, dată fiind iminenta cădere a Odessei, să se înainteze de urgență propuneri pentru decorarea ofițerilor și ostașilor care se distinseseră în cele patru luni de campanie. Ajutorul de comandant, maiorul Micu, militar slab pregătit și lipsit de personalitate, a întocmit un tabel de propuneri la sugestia șefilor din cancelaria batalionului. Ținând cont de faptul că tabelul respectiv trebuia semnat de către comandantul batalionului, maiorul m-a chemat la cancelarie și mi-a dat dispoziție ca în aceeași zi, după amiaza, să plec cu o motocicletă la eșalonul înaintat, pare-mi-se la Freudental, unde se afla maiorul Răuță, să-i supun spre semnare tabelul și, mai mult chiar, să pledez pentru aprobarea lui așa cum fusese întocmit.

Am executat ordinul. Pe înserat (era octombrie 1941), l-am găsit pe maiorul Răuță, i-am prezentat tabelul și l-am rugat să-l semneze pentru ca să-l pot depune la Comandamentul Armatei.

Primirea pe care mi-a făcut-o a fost foarte dușmănoasă. A refuzat să semneze tabelul cu propunerile de decorare, pe care

l-a oprit la el și mi-a ordonat să rămân pe loc și să aștept ordinele lui.

Între timp Odessa căzuse și primele trupe române pătrundeau în oraș. Eșalonul înaintat al comandamentului armatei avea nevoie să i se stabilească de urgență legăturile telefonice cu localul ce urma a fi noul sediu al comandamentului din Odessa.

Maiorul Răuță s-a oferit să execute de urgență acest plan, deși nu avea la dispoziția lui nici oameni și nici material de transmisiuni din batalionul său, care era la circa 30 de km în urmă, la Baden Baden. Pentru a-și pune în aplicare planul nu dispunea, în momentul respectiv, decât de un singur ofițer, adică de mine. Astfel, pentru a putea executa lucrarea, a luat legătura cu comandamentul Diviziei a VI-a Infanterie, căruia i-a cerut ostași și material de transmisiuni necesar pentru întinderea legăturilor telefonice și instalarea aparatelor în clădirea noului comandament. Mi-a ordonat să iau comanda acestui pluton de ostași, pe care nu-i cunoșteam și cu care nu lucrasem niciodată, și în timpul nopții să execut misiunea, astfel ca a doua zi în zori, ofițerii din comandamentul armatei să se poată instala și telefoanele să funcționeze.

Ținând seama de faptul că Odessa căzuse numai cu foarte puțin timp în urmă, iar din informațiile culese de la localnici rezulta că armatele sovietice, înainte de a se retrage, minaseră multe căi de comunicație și clădiri din oraș, comandamentul Diviziei a VI-a Infanterie, de la care primisem o grupă de ostași cu care să realizez lucrările și legăturile telefonice, nu se hazardase să pătrundă în oraș, ci se cantonase în periferia de vest a urbei. În oraș nu circulau decât câteva patrulă de ostași și cercetași. În asemenea condiții cred că este ușor de imaginat

dificultățile cărora trebuia să le fac față în îndeplinirea misiunii ce mi se ordonase.

După mult timp, am aflat că maiorul Răuță, care își petrecea mai tot timpul în preajma șefilor mari de la armată, spre a le dovedi devotamentul și a le capta prețuirea, în momente de sinceritate maximă, mărturisea, în cercurile de ofițeri din batalion, că ar rămâne total nefericit dacă în urma acestei campanii nu ar reuși să obțină decorarea cu medalia Mihai Viteazu și probabil se hotărâse să reușească acest lucru cu orice preț, chiar și cu viața subordonaților, care pentru el nu conta deloc.

Astfel, în acea noapte întunecoasă și fără lună, fără să cunosc în prealabil nici locurile și nici traseul ce urma să-l parcurg, fără hartă și fără busolă, cu o trupă de ostași pe care nu-i cunoșteam și cu un material împrumutat și nesigur, am început lucrarea în jurul orei 20. În tot timpul nopții, conduși de un ostaș, care pretindea că în după - amiaza aceleiași zile însoțise un ofițer de stat major al Armatei a IV-a într-o acțiune de recunoaștere pentru viitoarea instalare a noului comandament, am întins cabluri telefonice. Am folosit pentru fixare stâlpii de lumină, iar alteori, la nevoie, parii pe care îi luaserăm cu noi. Din când în când procedam la verificarea circuitelor, schimbând câteva cuvinte cu centrala telefonică a Diviziei a VI-a. În jurul orelor 5 dimineața, în localul comandamentului funcționa legătura telefonică cu divizia a VI-a Infanterie. Am predat instalația gărzii care era prezentă la comandament și m-am înapoiat spre comandamentul de unde luasem grupa de soldați. După ce am lăsat ostașii la cantonamentul lor, am pornit pe jos spre sediul batalionului meu, adică spre Baden Baden. În drum, am întâlnit o mașină militară care se îndrepta spre Tiraspol și care m-a luat și pe mine. În jurul orelor 10-11,

am sosit la Baden Baden unde se afla și maiorul Răuță. Când m-a văzut m-a întrebat de ce n-am rămas la comandamentul din Odessa după ce mi-am încheiat misiunea. I-am răspuns că nu am primit instrucțiuni în acest sens și apoi nu numai că nu aveam posibilități de subzistență, dar nici măcar bani de hrană și nici nu avusesem mantaua cu mine.

De la camarazii mei am aflat că, după plecarea mea, semnase propunerile de decorare ale ofițerilor și ostașilor de batalion și le depusese la comandamentul Armatei.

Frânt de oboseală, m-am întors la sediul batalionului să raportez îndeplinirea misiunii și apoi m-am dus la gazda mea și m-am culcat. După amiaza, în jurul orei 17, ne-a venit vestea! Clădirea comandamentului Armatei a IV-a, în care cu circa 12 ore înainte instalasem prima legătură telefonică, fiind minată de armatele sovietice în retragere, sărise în aer. Pierderile de vieți omenești (ofițeri de stat major și ostași, care se instalaseră în acea clădire în cursul zilei) au fost imense, nenumărați morți și foarte mulți grav răniți.

Încă o dată Dumnezeu mă ferise să devin victima egoismului și incapacității unui comandant idiot.

Când catastrofa exploziei din comandamentul de la Odessa s-a confirmat, ofițerii din batalion au venit toți să mă îmbrățișeze, exprimându-și foarte zgomotos bucuria că scăpasem din această nenorocire, iar comandantul companiei mele, olteanul Ghiță Curelea, m-a îmbrățișat și el și mi-a declarat:

– Numai o minune dumnezeiască te-a salvat de la moarte!

Maiorul Răuță însă nu mi-a adresat nici un cuvânt. Am rămas chiar cu impresia că regreta că nu mi-a ordonat expres să rămân la sediul comandamentului din Odessa, după ce încheiasem executarea ordinului. Dacă aș fi pierit în această catastrofă ar fi avut prilejul, pe care îl dorea cu ardoare, să

declare în birourile ștabilor din comandamentul Armatei a IV-a, că și batalionul comandat de el a înregistrat pierderi de vieți omenești, un ofițer mort cu ocazia exploziei.

Îmi întemeiez această impresie pe faptul că deși batalionul nostru de transmisiuni, potrivit regulamentelor militare, nu avea obligația să se lege decât cu unitățile direct subordonate (corpuri de armată și divizii independente), maiorul Răuță împingea echipele de ostași și ofițeri în vederea stabilirii legăturilor telefonice directe, până la comanda regimentelor și uneori chiar a batalioanelor de infanterie, deci până în primele tranșee. Pretindea, în mod ipocrit, că lua asemenea măsuri pentru a asigura operativitatea maximă a primirii la comandamentul armatei a celor mai recente informații din zonele fierbinți. Este evident că asemenea ordine expuneau, împotriva dispozițiilor regulamentare, la pierderi nejustificate de oameni și materiale. În schimb îi aduceau lui personal aprecieri elogioase din partea comandantului Armatei.

Nu după mult timp de la inaugurarea acestui procedeu, am avut prilejul să mi se confirme încă o dată mobilul principal care-l determina la astfel de acțiuni pe comandantul batalionului nostru. Înapoiindu-mă într-o zi de la comanda unui batalion de infanterie, unde tot din ordinul lui instalasem cu o grupă de ostași un telefon direct cu centrala telefonică a Armatei a IV-a și după ce suportasem un bombardament de artilerie sovietic timp de două ore și jumătate, despre care se aflase la Comandamentul Armatei, prima întrebare pe care mi-a pus-o maiorul Răuță când m-am prezentat la raport a fost:

- Noi ce pierderi am avut în oameni, răniți sau morți?
- Nici o pierdere domnule maior, m-am întors cu toată

grupa.

Pocnind din degete, a exclamat cu ciudă:

– Cum mă, nici de data asta nici un mort sau măcar un rănit?...

În mintea lui desigur pierderile de vieți omenești, pe care căuta să le provoace în batalionul condus de el, i-ar fi folosit personal pentru a-și atrage laudele șefilor și apropierea momentului de câștigare a decorației mult râvnite „Mihai Viteazu“, cu panglică de Virtute Militară.

Spre adâncă lui mâhnire, după încheierea campaniei de la Odessa, n-a primit decât „Steaua României“ în Grad de Ofițer, cu panglică de Virtute Militară, dar și această decorare a fost socotită total excesivă de către toți ofițerii batalionului, pentru modul deplorabil în care se comportase.

Mie mi s-a acordat Coroana României în Grad de Cavaler.

Totodată, după ce campania Odessa s-a încheiat, întrucât domnul maior Răuță satisfăcuse stagiul pe front, într-o bună zi a dispărut împreună cu fostul său ajutor. Ni s-a spus că a fost mutat la Marele Stat Major la București.

Am aflat mai târziu, din povestirile camarazilor, că domnul maior Octavian Răuță își încercase într-o dimineață în mașina pe care o folosea pentru „inspecțiile domniei sale pe front“, toată agoniseala strânsă din capturi particulare (mantale, pături, aparate de radio, de fotografiat, etc.) și pornise în grabă să prindă trenul de Iași, luându-și rămas bun numai de la comandanții de companii. Soldații botezaseră astfel de capturi „fur-găsite“ cu titlul de „mangă“, iar verbul folosit era „a mangli“, în timp ce subiectul era botezat „manglitor“.

Și iată-ne deodată rămași sub comanda domnului maior Dumitru Micu, slab pregătit, fără autoritate și mai presus de toate foarte fricos. Când au început să meargă prost operațiile de pe front și-a pierdut complet calmul și se tânguia că nu-și va mai vedea niciodată familia. Mărturisea uneori că este obsedat

de gândul sinuciderii. Exasperat de lamentațiile lui, sublocotenentul Emil Capidan (fiul profesorului universitar Theodor Capidan), întrebat de maiorul Micu unde este mai bine să se împuște dacă tot și-a pus în cap să se sinucidă, i-a răspuns:

– În c... domnule maior, că acolo aveți deja o gaură!...

După căderea orașului Odessa, la finele lunii octombrie 1941, operațiunile militare pe frontul românesc au intrat într-o perioadă de amortizare, datorită în cea mai mare măsură apropierii iernii rusești a anului 1941-1942, care venea spre noi cu pași rapizi și care a rămas de pomină. A fost una dintre cele mai grele ierni din istoria armatelor române, cu viscole puternice, căderi masive de zăpadă și temperaturi foarte scăzute de până la -27 de grade Celsius, aceasta rezultând chiar din declarațiile localnicilor.

Batalionul nostru 54 Transmisiuni, care deservea comandamentul Armatei a IV-a, era cantonat la Odessa. Locuiam la un cetățean din oraș, într-o casă din lemn și prin grija ordonanței mele, Ion, nu am suferit de frig... în camera mea.

În primăvara anului 1942, s-a reluat cu intensitate sporită activitatea frontului. Armata română a fost repartizată să lupte pe frontul din Caucaz. După lupte foarte grele, am ajuns în Cuban. Batalionul nostru a fost cantonat la Krasnodar, dar aceasta nu a însemnat că unități de transmisiuni din formația noastră (grupe, plutoane și chiar companii) nu s-au deplasat și în alte localități din Cuban.

După încheierea campaniei din Caucaz, am fost decorat cu „Steaua României“ cu spadă și panglică de Virtute Militară.

Spre toamnă a sosit ordinul să ne deplasăm spre nord. Am pornit spre Rostov și am urcat spre Kamensk pe Doneț, apoi ne-am îndreptat spre Est. Astfel, am ajuns să cantonăm la Morozowskaia. Tot acolo staționa Comandamentul Armatei a IV-a, aflată în centrul cotului Donului și ale cărei unități luptau pe linia Donului.

În noiembrie 1942, Divizia a XIII-a a armatei române era poziționată în bucla mare pe care o face cotul Donului, ce vine din nord și apoi o ia spre sud și puțin spre vest. În această zonă, cursul Donului se apropie foarte mult de cel al Volgăi, pe malul căreia se află Stalingradul (azi Volgograd). Acesta era un oraș cu o importantă industrie strategică spre care se concentraseră eforturile Armatei a VI-a germană pentru a-l cuceri.

Rușii reușiseră să-și păstreze capul de pod de pe malul drept al Donului, la nord de Stalingrad, unde se duceau lupte încrâncenate cu armatele germane conduse de feldmareșalul von Paulus.

În acest loc al capului de pod, era plasată divizia a XIII-a română, flancul din dreapta al acesteia atingând malul drept al Donului. De aici, frontul era continuat în nord, cu o divizie italiană, iar în sud, de Armata a IV-a română, susținută de o divizie de tancuri germană. Planul strategic al armatei române și germane era să ierneze în această zonă, de unde în primăvara anului 1943, să se reia ofensiva spre răsărit și nord, către Moscova. Strategii români și germani nu luau însă în seamă posibilitățile rușilor de a fi susținuți de către ajutoarele americane, care soseau pe linia Murmansk în nord și Iran prin sud.

Nemții, care cunoșteau faptul că apărarea română era foarte slabă, au insistat de nenumărate ori pe lângă

comandamentul nostru să se trimită întăriri în zonă, dar de fiecare dată li s-a răspuns că „nu este nevoie“.

Cadrele de conducere ale armatei române erau orgolioase și preocupate doar de decorații și grade. În momentele critice, fiind complet depășite de situație și dând dovadă de lipsă de profesionalism și responsabilitate, prin greșeli grave de comandă, au expus trupele noastre la suferințe inimaginabile în fața pericolului care amenința armata română în cotul Donului. Au lăsat grosul armatei doar la mâna rușilor și a Providenței.

Între românii și rușii care dețineau capul de pod de pe malul drept al Donului se afla doar mica localitate Kletskaia, care trecea mereu dintr-o mână într-alta. Rușii foloseau în lupte, celebrele lor Katiușe, un fel de mici rachete care erau lansate câte 10-15 odată și al căror efect distructiv nu îl întrecea pe cel al proiectilelor obișnuite, dar, făcând un zgomot asurzitor, aveau un efect psihologic deosebit de puternic asupra oamenilor. Lansarea acestora se făcea dintr-un dispozitiv instalat pe un camion, ceea ce le acorda o mare mobilitate în diferite puncte ale frontului.

Din partea nemților, avioanele Stukas constituiau groaza rușilor. Acestea veneau în picaj, lansând cu un zgomot infernal bombele direct asupra țintei. Avioanele veneau în escadrile, lansând bombele în trombă, în număr foarte mare deodată. Acestea apăreau ori de câte ori situația ajungea să fie critică, în urma atacurilor date de sovietici..

În hăul rusesc, trupele Armatei a VI-a germane se avântaseră necalculat în inima industriei bolșevice, anume spre Stalingrad. Nici nemții, care au intrat în Stalingrad având spatele descoperit, nu s-au gândit că, odată cu venirea iernii, aviația lor puternică își atinge și ea limitele. Acest lucru s-a petrecut la 18 noiembrie 1942, când „generalul atotputernic

Iarna“ a venit cu frig, ceață și zăpadă mare. În această zi, odată cu lăsarea întinericului, un milion de soldați sovietici au organizat două ofensive de lungă durată, pentru a rupe asediul Stalingradului. Atacând din nord-vest, Armatele a V-a de tancuri și a 21-a sovietice au împins Armata a III-a română și au sechestrat-o la Kalach. Simultan, din sud-est, Armatele sovietice 51 și 57 au atacat Armata a IV-a română și Armata a IV-a de tancuri germane și s-au reunit cu armatele sovietice venite din nord-vest, în apropiere de Kalach.

Românii au trăit adevărate momente de Apocalipsă, deoarece nu le mai rămăsese nimic decât credința în Dumnezeu. Tirul a încetat abia în dimineața zilei de 19 noiembrie. Armatele sovietice reușiseră încercuirea Armatei a VI-a germană a feldmareșalului von Paulus. Rușii loviseră flancul drept al Armatei române la Kletskaia, în zona Regimentului 22 Infanterie și în flancul stâng, unde generalul Mihai Lascăr cu Divizia a V-a și generalul Sion cu Divizia I-a de cavalerie au fost încercuite și au căzut în mâna rușilor.

La 30 noiembrie, rușii recâștigaseră circa zece mii de mile pătrate între Don și Volga și făcuseră prizonieri circa 250.000 de germani numai în zona Stalingradului.

După tragedia Stalingradului, a început marea retragere spre vest, spre Osinovka. Localitatea Osinovka a devenit înșesată de armate și convoaie care veneau dinspre răsărit. O mică parte a armatei române reușise o repliere la sud de Stalingrad, restul după cum am arătat mai sus, fusese capturată. Generalul Ionescu-Sinaia reușise să se strecoare din încercuirea rușilor și ajunsese la Osinovka.

N-am să pot uita niciodată telegramele, pe care le primeam oră de oră la *hugher*, din partea comandamentelor diviziilor românești în retragere. Camera telegrafului nostru era mereu

aglomerată, deoarece ofițerii superiori din comandamentul armatei nu mai aveau răbdarea necesară ca telegramele primite să fie aduse la birou, ci veneau să le citească direct pe banda de telegraf, chiar în timpul transmiterii lor.

Capitularea diviziei comandate de generalul Mihai Lascăr a reprezentat un moment de mare durere la comandament, deoarece acesta era apreciat, în mod deosebit, pentru calitățile sale.

Nu după multă vreme de la declanșarea ofensivei sovietice, am fost obligați și noi cei care secundam comandamentul armatei să ne repliem.

Îmi aduc aminte că într-una din zilele premergătoare deplasării, aflându-mă într-un grup format din ostașii plutonului meu, care vorbeau cu un rus localnic, acesta le-a spus printre altele: *...zavtra toje, poli zavtra Zaporoje* adică „...măine tot așa, dar poimăine la Zaporoje“. Și într-adevăr după două zile, ne-am deplasat și instalat provizoriu în localitatea Zaporojie, iar mai apoi la Kamensk, pe Doneț. De aici am dedus că rușii aveau informatori iscusiți în spatele liniilor inamice, care-i țineau la curent în această perioadă cu mișcările de trupe. Dealtfel această situație nu era un secret și mai cu seamă germanii o cunoșteau foarte bine și urmăreau cu cea mai mare tenacitate să-i descopere pe acei spioni, pe care îi pedepseau fără cruțare.

În acele zile ale cumplitei noastre retrageri din iarna anului 1942, am ținut un jurnal pe care, mă gândeam că dacă rămân în viață, să-l citesc celor din familie la întoarcerea acasă. Acest jurnal îl redau acum în rândurile de mai jos.

După etape succesive, în retragerea noastră, în primăvara anului 1943, ne-am instalat cartierul la Nicolaev. Într-una din zile, după amiaza, am observat că în curtea vecină, unde locuia

o familie de ruși, a aterizat un porumbel. Nu au trecut decât câteva minute și a apărut o patrulă germană care a intrat în respectiva curte și, probabil după o percheziție în casă, a ieșit cu un bărbat de vreo 45 de ani și un tânăr de vreo 17 ani. Au pornit spre comandamentul german situat în piața localității Nicolaev. A doua zi am aflat că, după un interogatoriu și o judecată sumară, ambii localnici au fost împușcați, deoarece s-a constatat că prin porumbei călători țineau legătura ca informatori cu frontul sovietic.

Consider că acest „jurnal de front“ nu ar fi complet dacă nu aș adăuga și scurte considerații și impresii personale despre locurile și oamenii printre care am stat câțiva ani din viață.

Mai întâi câteva cuvinte despre Odessa, oraș – port principal la Marea Neagră – impresionant prin clădiri mărețe, palate și apoi prin străzile sale, adevărate bulevarde perpendiculare pe țărmul mării și tăiate de altele perfect paralele. În piața mare se afla statuia ducelui de Richelieu, emigrant al revoluției franceze din 1789, stabilit în Rusia țaristă și devenit apoi guvernatorul orașului, al cărui principal arhitect a fost. Palatele, desigur majestuoase și elegante altădată, acum se înfățișau îmbătrânite și degradate. Scările de marmură erau sparte, lemnăria putrezită, parcurile și grădinile ce le înconjurau erau pline de bălării, iar din havuzurile și statuile decorative, altădată remarcabile opere de artă, rămăseseră acum doar niște resturi. Am aflat că după revoluția din 1917, în cea mai mare parte din aceste palate, funcționaseră orfeline, grădinițe de copii sau diverse instituții de partid și de stat.

De la Odessa, pe malul mării până la Marinopol și Rostov, drumul parcurs în primăvară a fost mult mai ușor de suportat decât în timpul rece al iernii rusești. Orașele se întindeau pe suprafețe imense, cu străzi pavate și, ca peste tot, cu

„talciocuri“, adică piețe de desfacere unde țărani și orașenii, pe câte un preș sau jurnal, își expuneau spre vânzare marfa: bucăți de carne, păsări, farfurii, piepțeni, aparate de fotografiat, de radio, cărți, haine vechi etc.

În Cuban m-a impresionat în primul rând forfoteala neîncetată de bărbați, femei și copii din primele ore ale dimineții până seara târziu, agitația, gălăgia și mai ales murdăria îngrozitoare.

Dar adevărata Rusie nu am cunoscut-o decât după ce am plecat de la Kamensk, pe Doneț, în drum spre Don, prin stepa imensă. Călătoream în coloana de mașini a Batalionului 54 Transmisiuni ore întregi, fără să întâlnim în cale nimic. Cât cuprindeai cu privirea numai câmp deschis și nimic altceva. Și pomii erau foarte rari...Cred că așezările omenești, satele și orașele, erau despărțite unele de altele, de zeci și zeci de kilometri. Poate din cauza războiului, câmpul era în mare parte nelucrat, dar nici bălării nu am prea văzut, poate din cauza anului, care fusese extrem de secetos.

Și acum am să relatez o scenă incredibilă și plină de umor original. Când am ajuns cu coloana de mașini de transmisiuni la Kamensk, oraș important cum am mai menționat, așezat pe Doneț, am parcat în piața centrală. Într-o clădire impozantă era instalat comandamentul armatei italiene, la poarta căruia flutura tricolorul respectiv. Intrarea era păzită de un gradat italian costumat ca într-o operetă: cu tunică frac, cu pantaloni negri cu vipușca roșie și jambiere albe și cu capelă de tip Napoleon. Evident că santinela era înarmată, numai că pușca o sprijinise sub piciorul stâng, fiindcă în mâini ținea o chitară cu care se acompania, în timp ce cânta o cântonetă cu atâta foc, de parcă ar fi fost singur, pe o scenă de music-hall. Când ostașii mei au dat cu ochii de această comedie au început, parcă la o

comandă, să rîdă atît de zgomotos ținându-se cu mâinile de burtă și arătând cu toții spre biata santinelă, încât aceasta și-a întrerupt concertul pentru cîteva minute, pentru ca apoi să-l continui, de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat. După circa o oră, coloana noastră s-a pus din nou în marș și mai adînc, în câmpiile fără de sfârșit ale Rusiei...

În iunie 1943 cînd mă aflam cu unitatea, Batalionul 54 Transmisiuni, în retragere de pe câmpiile Rusiei, la Nicolaev, am fost chemat într-o după amiază de către comandantul batalionului meu, care mi-a pus în vedere că s-a primit din partea Marelui Stat Major o telegramă, prin care se ordona trimiterea mea la București cu primul tren. Ca de obicei, această comunicare se încheia cu formula: „Raportați urgent de executare“.

Dispoziția pe care o promisem era ca de îndată să-mi fac lada de campanie și să pornesc la drum. Actele erau deja întocmite. Ajutat de ordonanța mea Ion, cu lada încuiată, am ieșit spre seară la șoseaua care ducea spre apus și am găsit în drum un camion german, care mergea spre Tiraspol, și care ne-a luat și pe noi. Am ajuns noaptea târziu la Tiraspol și a doua zi am urcat într-un tren care mergea spre Iași. După trei zile, am ajuns acasă și în aceeași zi m-am dus la B.N.R., la serviciul meu de „Studii“. Aici, de la colegul meu Costin Kirișescu, am aflat că fusesem chemat din ordinul lui Mihai Romașcanu, fostul nostru șef, care între timp fusese numit Comisar General al Prețurilor la Subsecretariatul de Stat al Ministerului Economiei Naționale, condus atunci de către generalul Dobre.

În urma prezentării de către Mihai Romașcanu a unei liste cu opt salariați ai B.N.R., printre care mă aflasem și eu, mobilizați în acel moment prin ordinul mareșalului Antonescu,

ministrul Dobre a cerut rechemarea noastră pentru a fi detașați la Comisariat, în vederea reorganizării acestuia cu specialiști de înaltă calificare. Mihai Romașcanu mă aprecia în mod deosebit, deoarece lucrasem împreună aproape doi ani de zile.

La Comisariatul General al Prețurilor

La Comisariatul General al Prețurilor am fost primiți cu multă căldură de către fostul meu șef, iar eu am fost repartizat să lucrez la serviciul Salarii, avându-l ca șef direct pe Gheorghe Marchidan, un om deosebit de delicat și în același timp un foarte bun specialist.

Serviciul nostru se compunea din șase persoane: șeful, subsemnatul, Tudor Popescu, un om mai în vârstă, buzoian și care îl cunoștea pe socrul meu, profesorul Emil Palade, un tânăr Maxim, un alt detașat al cărui nume nu mi-l mai amintesc și o dactilografă. Sarcina noastră era să participăm la discutarea stabilirii salariilor muncitorilor, iar apoi să redactăm actele normative.

Totdeauna discuțiile purtate între reprezentanții patronilor și delegații salariaților erau prezidate de Mihai Romașcanu, care cu mult tact și răbdare, căuta să găsească cele mai potrivite soluții.

Îmi amintesc de discuțiile purtate timp de vreo trei zile între delegații minerilor de la Petroșani și aceia ai patronilor, care erau reprezentați de inginerul Bazgan. Tratatativele au fost foarte dificile, minerii aveau pretenții mari; inginerul Bazgan a

arătat că obligațiile pe care le aveam pentru front erau copleșitoare, iar la acestea se adăugau și marile cheltuieli, pe care erau silite să le facă întreprinderile, pentru asigurarea marilor cantități de alimente, în special carne de porc și slănină, în vederea aprovizionării centrelor muncitorești. A treia zi, seara târziu, discuțiile s-au încheiat printr-un acord deplin.

Nu aș putea încheia aceste modeste însemnări despre trecerea mea, într-o perioadă deosebit de agitată, pe la Comisariatul General al Preșurilor, fără a relata o întâmplare care m-a obsedat. Imediat după 23 august 1944, problema cea mai acută în activitatea Comisariatului devenise soluționarea cererilor tot mai presante ale masei de muncitori pentru mărirea salariilor. Zilnic la Ministerul Economiei Naționale (M.E.N.), veneau delegații ale muncitorilor, care făceau solicitări în acest sens. Într-una din zile, cred prin septembrie 1944, s-a ținut la M.E.N. o ședință prezidată de Mihai Romașcanu, la care am participat și eu în calitate de referent tehnic la Serviciul Salarii. La această ședință a venit o delegație de muncitori din industria siderurgică, formată din vreo șase membri, printre care conducătorii delegației erau Gheorghe Stoica și Gheorghe Apostol, viitorii lideri comuniști. La un moment dat, după discuții prelungite și obositoare, care durară câteva ore, delegația muncitorilor solicitând majorarea cu încă o jumătate de salariu lunar, Mihai Romașcanu, închizând mapa de lucru, a declarat că având în vedere situația grea a economiei naționale, care în primul rând trebuie să satisfacă obligațiile rezultate din Convenția de Armistițiu, nu poate accepta decât o majorare a salariilor cu maximum 20%. În fața acestei declarații, Gheorghe Apostol, care până atunci nu scosese o vorbă, a luat cuvântul pentru a spune că el se declară mulțumit de rezultatele negocierilor, în condițiile acestei acceptări de mărire a salariilor

de 20 de ori. Stupoare!... Romașcanu, sesizând greșita înțelegere a procentajului oferit, a luat cuvântul din nou, pentru a lămuri situația. Gheorghe Stoica, care era la acea vreme pare-se social-democrat și avea o minte mai luminată, a solicitat amânarea discuțiilor pentru o dată ce urma a fi stabilită ulterior.

Cu acest prilej mi-am dat seama de întunericul și incultura ce domnea în mintea celor mai mulți dintre așa zișii reprezentanți de frunte ai clasei muncitoare.

Și acum, în final, aș vrea să mai fac o precizare și anume că la Comisariatul General al Preșurilor am fost desemnat, prin dispoziția scrisă a Comisarului General, să fac parte în calitate de membru în Comisia de Redactare a raportului de activitate a acestei instituții.

La Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului

În noiembrie 1944 poziția lui Mihai Romașcanu, Comisar General al Prețurilor la Ministerul Economiei Naționale, unde fusese adus de la Banca Națională a României, în calitate de tehnician sub regimul mareșalului Ion Antonescu, devenise din ce în ce mai precară. Pe de o parte, toată aparatul regimului de dictatură se cerea primenită, iar pe de altă parte, asaltul proaspeților candidați, „chemați și nechemați“ era din ce în ce mai intens. Dealtfel devenise chiar surprinzător faptul că Mihai Romașcanu era printre pușinii care rezistaseră în postul lor vreme îndelungată, după 23 august 1944.

Pentru noi, adică detașații de la Banca Națională a României la Ministerul Economiei Naționale, la cererea lui Mihai Romașcanu și cu aprobarea mareșalului Antonescu, situația devenea critică, deoarece pe de o parte, ne rechemă Banca Națională, iar pe de altă parte, unitățile militare din care fuseserăm luați.

S-a întâmplat că tocmai în acea perioadă, adică în noiembrie 1944, a început organizarea Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului, care își avea sediul în blocul din strada Academiei, în fața clădirii Băncii Naționale. Această

Comisie avea nevoie de economiști, oameni cu pregătire solidă juridică și tehnică. Unde erau de găsit asemenea specialiști? Bineînțeles, în principal, tot la Banca Națională a României. Astfel, cu această ocazie, un număr mare de referenți din Banca Națională (dintre care unii lucrau în acel moment detașați la alte ministere și instituții economice, iar alții în serviciile de studii și acorduri din Banca Națională), printre care și subscrisul, au fost încadrați la Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului, care era prezidată de Savel Rădulescu, fost subsecretar de stat la Ministerul Afacerilor Externe, mâna dreaptă și discipolul lui Nicolae Titulescu.

Am fost repartizat să lucrez la prevederile articolului 8 din Convenția de Armistițiu, adică așa cum era îndeobște cunoscută: „Bunuri inamice“, pe care România se obligase să le păstreze, urmând ca la Conferința de Pace să se hotărască soarta lor. Aici, șeful secției era colegul și prietenul meu, venit din același serviciu de la Banca Națională, Virgil Constantinescu, zis Puffi, un camarad de toată isprava, deștept, bine pregătit, curajos, bun camarad și mai ales foarte corect. Am lucrat cu el vreme îndelungată în cea mai deplină înțelegere, străduindu-ne amândoi, pe măsura posibilităților noastre limitate, să apărăm interesele și drepturile țării, împotriva cupidității, relei credințe și abuzurilor manifestate fățiș, la tot pasul, de către toți membrii Comisiei Sovietice pentru executarea clauzelor din Convenția de Armistițiu.

Am lucrat puțin timp sub conducerea lui Savel Rădulescu, deoarece în urma protestelor Comisiei Sovietice, conduse de generalul Vinogradov, în sensul că România sabotează aplicarea corectă a Convenției de Armistițiu, președintele român a fost silit să demisioneze.

Sub focul concertat de la Moscova și condus de către odiosul A.I. Vâșinschi pentru instaurarea unui regim democratic, avându-l în frunte pe Dr. Petru Groza, la Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului a fost numit președinte Mihai Ghelmegeanu. Trebuie să menționez din capul locului că M. Ghelmegeanu, care era obligat să lucreze în condiții inimaginabil de grele, s-a străduit totuși din răspuțeri pentru a rezista, atât cât i-a permis situația, exceselor cotropitorilor. Astfel, pe de o parte trebuia să facă față cererilor sovietice pentru produse de tot felul (grâne, făină, carne, diverse alimente, stofe, mașini, benzină, uleiuri etc.), cereri care sporeau din zi în zi, fără a se mai respecta nici o normă convenită între tabere, iar pe de altă parte să poată asigura necesarul trupelor române, în condițiile în care rezervele românești erau tot mai reduse și la toate adăugându-se nevoile populației. Trebuiau aprovizionate în primul rând trupele care luptau alături de armatele sovietice în Transilvania.

Sloganul zilei era: „Totul pentru front!“...

Țin minte cum fiind odată cu diverse lucrări în cabinetul lui Mihai Ghelmegeanu, acesta abia înapoiat de la Consiliul de Miniștri, ne-a mărturisit că în ciuda tuturor demonstrațiilor făcute cu statistici pentru a dovedi cererile exagerate ale Comisiei Aliate de Control, deși a găsit puțină înțelegere din partea lui Petru Groza totuși, în final, acesta l-a sfătuit să satisfacă toate pretențiile sovietice, fără să mai murmure.

Îmi mai amintesc cum la o ședință la Comisia Aliată de Control, unde urma să se discute situația unor imobile ocupate cândva de trupele germane din România, în anii 1942-1943 și pe care sovieticii le considerau bunuri inamice, M. Ghelmegeanu m-a luat cu el ca să-l asist și eventual să-i furnizez date suplimentare. Comisia Aliată de Control era

prezidată de generalul Vinogradov, un militar înalt, chipeș și plin de el. Se străduia să se poarte civilizată și căuta să-și stăpânească nemulțumirea față de refuzul părții române de a înregistra drept bunuri inamice, niște imobile care fuseseră închiriate pe o perioadă limitată comandamentului german din România. Am părăsit Comisia Aliată de Control fără să se fi găsit vreo soluție litigiului.

Mult mai grea a devenit situația comisiei noastre după ce M. Ghelmegeanu a fost înlocuit la președinție cu Simion Oeriu, protejatul președintelui Republicii Populare Române, profesorul Constantin Parhon.

Scurt timp după ce a preluat această funcție, toți lucrătorii din Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului atunci când se întâlneau aveau totdeauna pe buze aceeași întrebare: „Unde vom ajunge?”

Aceasta pentru că noul nostru șef nu înțelegea să opună nici cea mai slabă împotrivire pretențiilor sovietice, care depășeau orice măsură. Pretențiile acestora se transformaseră într-un jaf organizat. Cred că nu exagerez deloc afirmând că Oeriu venea chiar în întâmpinarea cererilor rusești și uneori era în stare să dea chiar și mai mult decât solicita aceștia. Domnul președinte Oeriu devenise între timp și profesor universitar la Facultatea de Medicină din București, unde în așa-zisa „specialitate a sa Biochimia“, se pricepea și mai puțin decât în aplicarea Convenției de Armistițiu.

Și cu toate acestea am trăit și clipa în care exasperat și el de cererile sovietice, care la interval de numai două zile solicita mii de tone de făină, profesorul Oeriu a exclamat:

– Ăstora oricât le dai, tot nu se mai satură!...

În perioada în care la Paris se țineau ședințele Comisiei pentru Pace, rușii au încercat, cu noi cereri abuzive, acapararea de noi bunuri românești.

Într-o zi ne-am pomenit la Comisia de Aplicare a Armistițiului cu o cerere din partea Comisiei Aliate de Control. Se solicita încărcarea imediată în vagoane și expedierea spre U.R.S.S. a unor cantități însemnate de lemne de foc și cherestea aflate pe teritoriul Transilvaniei (sub administrație românească). Aceste cantități, care fuseseră în perioada 1940-1944 pregătite pentru a fi livrate, după nevoi, armatelor germane, dar rămase nepredate, le înregistrasem drept „bunuri inamice“ în cadrul articolului 8 din Convenția de Armistițiu.

Deoarece șeful secției articolului 8, colegul meu Virgil Constantinescu era plecat la Paris, făcând parte din Comisia de Experți a delegației române la Conferința de Pace, sub conducerea lui Gheorghe Tătărăscu, iar eu îi țineam locul în cadrul acestei secții, îmi revenise sarcina să analizez cererea sovieticilor, care solicita încărcarea acestor cantități de material lemnos în vagoane pentru expedierea lor neîntârziată în U.R.S.S. Trebuie să menționez că sovieticii se grăbeau cu astfel de cereri, fără a mai aștepta hotărârile Conferinței de la Paris, pentru a ne pune în fața faptului împlinit. Raportul pe care l-am întocmit conchidea clar că întregul material lemnos era proprietate românească și că fusese înregistrat drept „bun inamic“ exclusiv la presiunile sovieticilor și ca atare nu intra sub incidența ordinului de a trebui să fie predat părții sovietice.

Oeriu care nu se pricepea la problemele juridice și nici nu voia să-și asume vreo răspundere când era vorba de respingerea vreunei solicitări sovietice, a trecut dosarul spre rezolvare secretarului general al Comisiei de Legătură cu Comisia de Control, adică lui Gheorghe Tarhon.

După două zile, am fost chemat la cabinetul Secretarului General unde l-am găsit răsturnat într-un fotoliu pe colonelul N. Ilin, consilier tehnic șef la Comisia Aliată de Control. Ținea

în mână referatul pe care îl întocmisem. Probabil, colonelul sovietic era basarabean căci vorbea și citea în mod curent românește. Cu ochii sticloși și cu o figură contractată de ură, nu s-a putut stăpâni și cum am intrat pe ușă, mi s-a adresat:

Dumneata ai întocmit acest referat?

La răspunsul meu afirmativ, s-a ridicat furios în picioare și amenințându-mă cu degetul, mi-a declarat:

Dacă la noi (adică în U.R.S.S.) cineva ar fi avut îndrăzneala să pună pe hârtie ceeace ai scris dumneata, acum era deja împușcat ca trădător! (M-am întrebat apoi mereu: trădător al cui? Al U.R.S.S.? Imposibil! Poate al adevărului...). Apoi a adăugat:

Acum poți să pleci!

Secretarul general Tarhon n-a schițat nici un gest, n-a încercat să intervină nici măcar cu un cuvânt, era galben la față și se ghemuise în fotoliul său de la birou. Până la sfârșit toată cantitatea de lemne a rămas pe loc, sovieticii nu au obținut nimic.

Consider necesar să mai adaug că domnul colonel respectiv, după ce s-au creat Sovromurile (societăți mixte româno-sovietice), pentru a veni în ajutorul economiei românești a fost numit și a funcționat în calitate de director general la fosta Bancă Română Comercială, devenită Sovrombank și a rămas în această calitate până la desființare. Este ușor de imaginat ce fel de politică bancară și în interesul cui și-a desfășurat acest om activitatea.

Am avut prilejul să-l cunosc și pe generalul Susaikov, care i-a succedat în funcția de președinte al Comisiei Aliate de Control generalului Vinogradov, cam din luna februarie 1945. Acest reprezentant al sovieticilor era o matahală de om, cu un cap de gorilă. Îmi aduc aminte cum într-o discuție „amicală”,

cu ocazia căreia delegația română solicita o reducere a pretențiilor sovietice cu privire la întreținerea trupelor rusești aflate pe teritoriul României, argumentul peremptoriu al președintelui Susaikov a fost:

Sunteți o țară învinsă și o să faceți așa cum vrem noi!

După o scurtă pauză de reculegere, în tăcere deplină, delegația română și-a luat dosarele și s-a retras.

Trebuie să mai menționez că din Comisia Aliată de Control făceau parte și doi delegați ai celorlalte puteri, și anume din partea S.U.A. și a Marii Britanii, dar aceștia s-au comportat tot timpul ca niște simpli figuranți. Nu participau la nici o ședință comună de lucru, iar în vreo câteva rânduri, când președintele Comisiei Române le-a arătat că pretențiile sovietice sunt excesive și depășesc cu mult cea mai largă interpretare a Convenției de Armistițiu, răspunsul acestora a fost, în mod invariabil:

Înțelegeți-vă cu rușii, noi nu ne amestecăm!

Înainte de a încheia aceste sumare relatări despre activitatea mea la Comisia Română de legătură cu Comisia Aliată de Control trebuie să spun că, așa cum arată adresa nr.2131 din 25 februarie 1946 a Secției Administrative din această Comisie, am fost încadrat în funcție de Consilier tehnic gr. II, asimilat gradului de director. Cu adresa nr.37395 din 26 ianuarie 1947, mi s-a comunicat că am fost numit membru în Comisia pentru Redactarea Raportului de Încheiere a Activității acestei Comisii, pe data de 4 februarie 1947.

În perioada în care la Paris se discutau condițiile Tratatului de Pace și colegul meu Virgil Constantinescu era consilier tehnic și expert al delegației române la această Conferință, am condus singur mai bine de o lună de zile lucrările Secției de Bunuri Inamice (art. 8 din Convenția de Armistițiu), străduindu-mă să țin piept cererilor venite din partea Comisiei

Aliate de Control - mai corect din partea sovieticilor - care considerau că este momentul prielnic să jefuiască cât mai mult.

În martie 1947, detașarea mea la această Comisie a încetat (adresa nr. 36.460/ 13 martie 1947), fiind rechemat la Banca Națională a României unde eram titular.

Îmi amintesc cum într-o dimineață, a venit în biroul meu Mihai Valerian, coleg și prieten, referent tehnic tot la Banca Națională la Serviciul Acordurilor cu Străinătatea și care lucrase și el detașat la Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului. Era șeful secției pentru articolul 12 din Convenție. El ne-a adus la cunoștință că despăgubirile, pe care trebuia să le plătim U.R.S.S.-ului, fuseseră calculate la trei sute de milioane de dolari. În cadrul acestor despăgubiri, marii noștri prieteni de la răsărit aleseseră din bunurile țării noastre tot ceea ce era mai valoros și mai modern (vase maritime sau fluviale, utilaje de tot felul, instalații din uzine și fabrici, precum și petrol, benzină, lemne de construcție, minereuri etc.), toate fiind evaluate la prețurile de pe piața mondială a anului 1938!

O poveste adevărată

La puțin timp după intrarea armatelor sovietice în România, deci după semnarea la Moscova, la 13 septembrie 1944, a Convenției de Armistițiu, a sosit în țară și Divizia Tudor Vladimirescu, sub comanda generalului Lascăr. Divizia era alcătuită din ostași și ofițeri prizonieri de pe frontul de est, care optaseră, la propunerile autorităților sovietice, pentru constituirea în unități, care să lupte pentru eliberarea pământului patriei, împotriva germanilor.

Printre ofițerii superiori ai diviziei se afla și generalul Ortinschi, căzut prizonier cu gradul de maior și avansat, în timpul cât a fost prizonier, de către comandamentul sovietic. Lumina puternică, pe care o răspândea acest astru de primă mărime în acele vremuri, a împărțit din strălucire și membrilor familiei sale, care erau funcționari modești în Banca Națională a României. Astfel, fratele a devenit directorul personalului, sora, doamna Cărnaru, a ajuns prima inspectoare în administrația centrală, iar soțul ei, mai întâi șef de serviciu, iar mai apoi director în conducerea Băncii de Credit.

Între timp generalul Ortinschi primise comanda Corpului VII de Armată cu sediul la Timișoara.

Într-o bună zi, primește vizita unui locotenent deblocat din armată și care la începutul războiului îi fusese comandant de

companie. Pe atunci domnul general nu era decât un simplu sublocotenent în rezervă, iar gradul de maior îl câștigase în timpul campaniei 1941-1942, deoarece se distinsese în mod deosebit, prin fapte de arme.

Fostul locotenent fusese mânat de gândul de a obține o recomandare și sprijin pentru a-și putea găsi un serviciu, care să-i permită subzistența familiei sale. Dar domnul general a refuzat brutal orice ajutor, susținând că este un om cu principii și că nu intră în posibilitățile lui asemenea acțiuni. La insistențele solicitantului, a sunat plantonul și i-a ordonat să-l conducă pe impostor afară din comandament.

Înapoiat în Capitală, locotenentul deblocat s-a înfățișat la procuratura militară, unde a relatat că ofițerul Ortinschi, în timpul războiului, în perioada iunie 1941 – noiembrie 1942 a avut față de prizonierii sovietici o comportare brutală, unora dintre aceștia tăindu-le urechile și nasul.

Procurorul militar a refuzat inițial să ia în scris asemenea declarații, mai mult chiar, i-a atras atenția interlocutorului său că ele pot fi calificate drept calomnii și având în vedere poziția persoanei în cauză, i-ar putea atrage pierderea libertății.

Atunci, reclamantul calm a pus pe biroul procurorului militar jurnalul de front scris și semnat de ofițerul Ortinschi, în care acesta relatează, cronologic și detaliat, tratamentul aplicat de el prizonierilor sovietici. Acest jurnal fusese găsit în lada de campanie a ofițerului Ortinschi, după ce căzuse prizonier.

În fața acestei situații, procuratura militară a dispus convocarea de urgență a generalului Ortinschi la București. Interogat asupra faptelor, în prezența reclamantului, a respins indignat asemenea calomnii. Când procurorul militar a scos însă din biroul său jurnalul de front și i l-a înfățișat, generalul Ortinschi a leșinat.

Ortinschi a fost arestat, judecat și condamnat la 25 de ani muncă silnică, pe care nu i-a executat decât parțial, deoarece între timp a decedat. În penitenciarul de la Adjud, Ortinschi se calificase drept plăpumar. Valurile acestui proces s-au întins și asupra membrilor de familie, în sensul că li s-au desfăcut la toți contractele de muncă. După mult timp de la această întâmplare, am aflat că la un I.A.S. (Întreprindere Agricolă de Stat) din preajma Capitalei, ajunsese să lucreze într-un post modest, economistul Cărnaru, fost Director la Banca de Credite. Despre ceilalți nu am mai aflat nimic.

Reîntors la Banca Națională a României

După cum am menționat, în martie 1947 detașarea mea la Comisia Română pentru legătura cu Comisia Aliată de Control încetând, m-am înapoiat la Serviciul de Studii din B.N.R. Aici am găsit în post de șef de serviciu pe Florin Oromolu, nepotul fostului guvernator al Băncii, un om foarte bine pregătit din punct de vedere profesional, dar puțin agreat de conducerea superioară a Băncii, deoarece suferea de un defect de vorbire, care îl făcea să fie puțin bâlbâit. Din această cauză, de cele mai multe ori, conducerea superioară (guvernatorul Mitiță Constantinescu și administratorii Victor Bădulescu și Gh.Leon) preferau să țină legătura directă cu referenții tehnici, cel mai des fiind solicitat Costin Kirițescu. Eu eram chemat mai ales de Victor Bădulescu și Gh. Leon, care mă cunoșteau și din Facultatea de Drept, unde amândoi erau profesori. În câteva rânduri am fost chemat și la cabinetul viceguvernatorului Oscar Kiriacescu.

În perioada cât am lucrat la Serviciul de Studii, pe lângă referatele pentru problemele ce mi se repartizau, am fost solicitat să întocmesc și o serie de lucrări, din care unele s-au publicat în Buletinul Institutului Economic, condus de

profesorul Gheron Netta de la Academia Comercială, în Buletinul Facultății de Drept din București, cât și în alte publicații de specialitate.

În aceeași perioadă primisem sarcina să mă ocup de tipărirea unei publicații lunare oficiale a B.N.R.-ului, care să înfățișeze statistic situația economică a țării și evoluția acesteia. Fiecare publicație debuta printr-un articol redactat în limbile franceză și germană, care privea dezvoltarea unui anumit sector economic. Pe rând, fiecare referent tehnic din serviciu scria un articol, care după ce era aprobat de conducerea superioară a Băncii, primea viza pentru publicare. Această publicație se numea *Bulletin d'Information et de Documentation de la Banque Nationale de Roumanie*.

Tabelele statistice cele mai diverse, care se întemeiau pe date adunate sau uneori aduse la Bancă de la Institutul Național de Statistică, erau colectate tot la serviciul de Studii, la secția de Statistică, condusă cu multă competență de doamna Ana Pavlovschi, o persoană distinsă și deosebit de îndatoritoare.

Am publicat și eu în aceste buletine studii, care au fost foarte bine apreciate de către conducerea superioară a Băncii. Am fost chemat la cabinetul vicepreședintelui Băncii, Oscar Kiriacescu, care mi-a adresat felicitări pentru modul în care m-am ocupat de această problemă a publicațiilor de specialitate, la nivelul Băncii Naționale a României.

Înainte de a trece mai departe, aș vrea să mai arăt că printre persoanele pe care le întâlneam uneori în cabinetul șefului nostru de serviciu, Florin Oromolu, era și un oarecare Silber, funcționar la Institutul Național de Statistică. El venea la Bancă pentru a ne aduce diverse materiale și tabele pentru publicațiile noastre. Nu i-am dat niciodată prea mare atenție. Nu-mi aduc aminte să-i fi strâns mâna vreodată. Era înalt, slab, osos și

vorbea cu accent evreiesc. Oromolu pretindea că este bine pregătit în meseria lui. Mult mai târziu, am citit în ziare și diferite alte publicații că ar fi fost prieten cu Lucrețiu Pătrășcanu și că pe baza declarațiilor lui, în perioada când a fost închis, în sensul că fostul lider comunist Lucrețiu Pătrășcanu ar fi fost agent american, acesta din urmă a fost executat.

La 15 august 1947, a avut loc o reformă monetară prin care preschimbarea banilor a fost plafonată (adică s-a schimbat numai o sumă limitată) și la cursul 1:50 lei. Cu această ocazie, am fost trimis de către Centrala B.N.R., în calitate de inspector, la Sucursala B.N.R. de la Timișoara, pentru a supraveghea operațiunile de schimb monetar. M-am deplasat cu această ocazie și la Sân Nicolaul Mare unde erau, se pare, unele dificultăți cu schimbul valutar, dar totul s-a aplanat rapid.

După câteva zile, când am revenit în Capitală, am aflat că, după reforma monetară, se crease un serviciu cu atribuții noi de control al devizelor, la care fusesem mutat, deoarece era nevoie și de un jurist în noua unitate creată. Șef de serviciu era Constantin Munteanu. Curând am descoperit că acesta era căsătorit cu o fostă colegă de școală din Buzău a soției mele. Am fost primit cu multă simpatie de către noii colegi, printre care se aflau: Paul Dumitriu, Mitică Marinescu, Florin Coleş.

În cadrul atribuțiilor ce-mi reveneau, trebuia ca în zilele curselor aeriene pe rute internaționale să asist pe aeroportul Băneasa la controlul efectuat de vameși și să verific legalitatea exportului de către pasageri a valutei străine. Exportul de lei era interzis. În cazul în care pasagerii declarau la plecare că au asupra lor lei, dispuneam ca aceștia să fie depuși contra chitanță la vamă, urmând ca la înapoiere să li se restituie suma reținută.

După vreo doi ani de la mutarea mea în acest serviciu denumit „Control Aur și de Devize“, Paul Dumitriu a fost arestat, pare-se fiind implicat într-un trafic ilegal de devize. Șeful serviciului Constantin Munteanu a dispus să trec pe postul lui, adică de sub-șef al serviciului. În această calitate, aveam sarcina de a verifica toate procesele verbale pe care le încheiau inspectorii de devize din serviciu, împreună cu organele de miliție, cu ocazia perchezițiilor pe care le efectuau, pe bază de denunțuri sau alte informații, la domiciliul persoanelor ce dețineau ilegal monezi de aur sau devize. Tot eu dispuneam, la cererea organelor de poliție, în vederea efectuării unor expertize sau verificări, precum și la solicitarea procuraturii sau a instanțelor judecătorești, eliberarea din depozitul serviciului, a gropurilor (pachetelor cu monezi de aur sau devize reținute, cu ocazia descinderilor). Acestea erau păstrate sigilate până la soluționarea cazurilor respective printr-o hotărâre judecătorească definitivă, care dispunea confiscarea valorilor respective în favoarea statului și condamnarea infractorilor. Deasemeni, după verificarea deciziilor judecătorești rămase definitive, dispuneam ca gropurile respective să fie predate la casieria centrală a B.N.R., pe baza unui proces verbal.

Constantin Munteanu, deși era șeful serviciului, a refuzat să se ocupe de aceste situații, mai cu seamă după arestarea lui Paul Dimitriu. Am condus astfel aceste operațiuni timp de aproape cinci ani de zile și nu am avut nici un incident. Trebuie să recunosc faptul că am fost ajutat în muncă de doi colegi deosebit de muncitori și onești, anume de către doamna Ciovârnache și Mitică Marinescu. Ajunsesem la un moment dat să avem în evidența serviciului peste 1.300 de gropuri și eram în așteptarea hotărârilor de confiscare a lor, ca să mai putem

respira. Pentru siguranță, toate aceste gropuri erau păstrate în tezaurul B.N.R., unde ni se rezervaseră, pentru serviciul nostru, compartimente deosebite.

Cred că din 1947 mi-a venit în serviciu Radu Economu, fost procuror la Tribunalul Ilfov și care fusese epurat. Îl cunoșteam din tribunal și îl apreciam în mod deosebit, de aceea când a solicitat să fie primit în Bancă, am stăruit pe lângă G.Gheorghiu, director al Serviciului Relații cu Străinătatea, din care făcea parte și serviciul nostru, să-i sprijine numirea. A fost un coleg foarte bun, muncitor și delicat, dar ce păcat că după scurtă vreme, cred că după vreo trei-patru ani, într-o ședință plenară la direcția noastră, i s-a înmânat adresa de desfacere a contractului de muncă. N-am să uit niciodată paloarea feței lui și hohotul de plâns în care a izbucnit când i s-a înmânat plicul respectiv.

Așa zisele „epurări“ debutaseră în 1952, când Aurel Vijoli, guvernatorul Băncii Naționale a României, fusese demis și arestat sub învinuirea că Banca de Stat sabotează politica monetară și financiară a guvernului, poziție caracterizată sub denumirea de „deviere de dreapta“. În locul lui Vijoli fusese instalat Anton Moiescu, o nulitate, care singur recunoscuse că nu se pricepea în tehnica bancară, iar ca Viceguvernator, Vineu (din grupul ministrului de finanțe Vasile Luca), care primea astfel plata pentru raportul întocmit împotriva conducerii Băncii de Stat.

Începuse strângerea autobiografiilor în mod aproape periodic. Nici nu mai țin minte câte am dat. Până la sfârșit, pare-se, acesta era consemnul politic: toată funcționăria B.N.R., care reprezenta „citadela capitalismului“, trebuia primenită și în primul rând locurile mai importante, râvnite și atribuite evreilor, susținuți de Vasile Luca.

Într-o bună zi am aflat că a fost arestat și G. Gheorghiu, directorul nostru de la Direcția Relațiilor cu Străinătatea și că în locul lui a rămas Leo Segall, adjunctul, care era un mare afacerist și care după câțiva ani de batjocorire a funcției pe care o ocupa, a fost și el, într-o bună zi, ridicat de la Bancă de către organele de poliție, sub învinuirea de „afaceri cu devize“.

Și astfel, mai toți salariații din serviciul nostru, ca și din toată Banca, trăiam de azi pe mâine, convinși că fiecăruia, mai curând sau mai târziu, îi va sosi și lui plicul conținând desfacerea contractului de muncă. Între timp i se desfășurase contractul de muncă lui Florin Colesș și doamnei Tiron. Un alt coleg, Stegăroiu fusese ridicat de securitate, ca fost legionar.

În sfârșit, în ziua de 31 ianuarie 1954, am primit și eu o adresă prin care mi se aducea la cunoștință că mi s-a desfășurat contractul de muncă. La acea dată lucram la Direcția Creditării Circulației Mărfurilor, în calitate de referent tehnic de specialitate. Astfel, se încheia capitolul muncii mele în Banca Națională a României.

Plecând de la Bancă, am găsit răgazul necesar să arunc o privire mai atentă asupra activității mele depuse în diversele sectoare în care, cu voie sau datorită împrejurărilor, am fost chemat să lucrez.

Pot afirma, fără teamă de a fi dezmințit, că peste tot pe unde am trecut, am lăsat rezultatele unei munci serioase și corecte. Stau mărturie toate documentele pe care le-am păstrat. Astfel:

– de la Comisariatul General al Preșurilor am primit adresa nr.17166/ 23 dec 1943 cu următorul cuprins: „Apreciindu-se îndeajuns activitatea desfășurată de Dumneavoastră pe timpul detașării la Comisariatul General al Preșurilor, domnul ministru ne însărcinează să vă transmitem mulțumirile Domniei Sale

pentru modul conștiincios în care ați înțeles să vă duceți la bun sfârșit lucrările ce vi s-au încredințat“.

– de la Banca Națională a României stau mărturie gradările (avansările) pe care le-am primit din 1939 și până în 1951, adică în timp de 13 ani, din care efectiv în Bancă am lucrat șase ani. Posed adeverința nr. 194117 / 9 feb 1959, eliberată de Direcția Cadre și Învățământ din Centrala B.N.R., în care se scrie: „Prin prezenta adevărim că tov. Mihail Israil, născut la 25 octombrie 1908 în Comuna Budești-Ilfov, a fost salariatul Băncii Naționale a României și apoi al Băncii de Stat al R.P.R., de la data de 1 ianuarie 1939 până la 31 ianuarie 1954. În această perioadă a îndeplinit următoarele funcțiuni:

17 ianuarie 1939 – 1 ianuarie 1944, impiegat;

1 ianuarie 1944 – 1 ianuarie 1946, sub-șef de secție;

1 ianuarie 1946 – 20 decembrie 1947, șef de secție;

20 decembrie 1937 – 15 iunie 1948 controlor de devize;

15 iunie 1948 – 1 februarie 1949 inspector de devize;

1 februarie 1949 – 23 aprilie 1951 inspector șef;

23 aprilie 1951 – 31 ianuarie 1954 referent tehnic de specialitate.

Am intrat în Bancă, pornind de la gradul de impiegat clasa a VI-a, deoarece eram doctor în drept, întrucât licențiații nu primeau decât categoria impiegat clasa a VIII-a, și la prima avansare am primit 6 grade (de la impiegat clasa a VI-a la sub-șef de secție).

Ajuns „în stradă“, am fost obligat să recunosc că situația materială a familiei mele era grav amenințată, deoarece din șase membri, câți eram în casă, unul singur, adică soția mea, profesoară, mai era în câmpul muncii. Tatăl meu, devenit pensionar din 1930, fusese lăsat fără pensie, deoarece noul regim comunist stabilise că toți cei care făcuseră parte din

aparatul administrativ al vechiului regim nu mai aveau dreptul să primească nici un fel de subsidii „din partea poporului“. Mama nu avusese pensie niciodată (deși profesase un număr de ani, dar nu își depusese niciodată actele pentru obținerea unei pensii), iar cei doi copii ai noștri, de zece și respectiv paisprezece ani, erau elevi și aveau nevoie de hrană, îmbrăcăminte, cărți, rechizite școlare și bani pentru transport zilnic la școală.

În acele zile nu era ușor lucru să te poți reîncadra în muncă în altă instituție, deoarece bătea tot mai puternic un vânt de primenire a salariaților, în mai toate instituțiile de prestigiu și apoi pentru faptul că eram îndepărtați cu etichete compromițătoare. Astfel, noi cei scoși din Banca de Stat devenisem „deviatori de dreapta“, ceea ce mai târziu vor semnifica „dușmanii poporului“.

Am depus numeroase cereri de angajare, dar la toate am primit răspuns bineînțeles negativ. Dintre acestea, a întrecut orice imaginație răspunsul negativ la solicitarea mea al Oficiului Național de Turism, care mi-a sosit acasă după zece ani.

În aceste împrejurări foarte grele, am fost ajutat de un fost coleg al meu de la Bancă, căruia i se desfăcuse înaintea mea contractul de muncă și se angajase la Cooperativa Muncă și Artă. Acest coleg m-a recomandat contabilului șef al cooperativei, un neamț, care m-a angajat cu un salariu de 590 de lei lunar, în calitate de „controlor de centre“, pe data de 22 martie 1954. De fapt sarcina mea era să ștampilez, pe o masă cu picioare șubrede, într-o cameră lipsită total de încălzire și situată deasupra unei pivnițe, de la orele 8 până la orele 16, carnetele de comenzi ale Cooperativei, care se distribuiau apoi diferitelor centre și totodată să numerotez fiecare filă din

bonierele de comenzi. Am fost trimis în vreo două rânduri să fac și controale la unele centre și să verific modul cum erau ținute scriptele.

Pe data de 22 iunie 1954, am părăsit această cooperativă. Reveneam în Colegiul de Avocați ai Capitalei. După desfacerea contractului de muncă de la B.N.R., am depus o cerere la 22 februarie 1954 la Ministerul de Justiție, prin care solicitam reînscriserea în Colegiul de Avocați al Capitalei, în care mai profesasem la începutul carierei mele de jurist. Ministerul mi-a răspuns să mă adresez direct Colegiului. După multe tergiversări, Ministerul a avizat, în sfârșit, reînscriserea mea ca avocat pledant în Colegiul de Avocați al Capitalei. Am rămas în Barou până în anul 1964 când, apropiindu-se anii de pensie, m-am transferat la „Exportlemn“ București.

Cadru didactic la Facultatea de Drept din București

Așa cum am mai arătat, din anul 1934, după ce mi-am dat doctoratul în drept la Paris și comisia de echivalare a diplomelor de la Facultatea de Drept din București (formată din profesorii Gheorghe Tașcă, Aristide Bazilescu și Constantin Georgescu) mi-a recunoscut titlul de doctor obținut la Paris, am început să funcționez în calitate de asistent onorific la catedra de Economie Politică a profesorului Gh. Tașcă, profesor care îl avea ca asistent bugetar pe Costin Kirițescu, Doctor în Drept de la Berlin.

La catedră, profesorul îmi repartizase grupe de studenți pentru seminarii. Participam de asemeni și la cursuri și examene.

Asistentul V. Viespescu, care funcționa pe lângă decan, profesorul Nicolae Bazilescu, nu vedea cu ochi buni ivirea celui de al doilea asistent la catedra profesorului Tașcă, mai cu seamă când a observat că mă bucuram de prețuirea multor profesori, printre care: Victor Bădulescu, Gh. Strat, Eugen Herovanuete. De aici intrigi și lucrături, ceea ce l-a făcut în cele din urmă pe profesorul Tașcă să mă ia de la Facultatea de Drept la Academia de Înalte Studii Comerciale. Aici am funcționat din 1936-1938, până când profesorul Nicolae

Bazilescu a ieșit la pensie, iar V. Viespescu a fost făcut conferențiar. În 1938 m-am reîntors la Facultatea de Drept, unde am fost numit asistent bugetar.

În 1941, profesorul Gh. Tașcă a ieșit la pensie de la ambele instituții de învățământ superior și în locul lui a venit profesorul Valeriu Bulgaru, de la Catedra de Științe Economice a Facultății de Drept din Iași. Deși era un om excesiv de amabil, totuși după un timp mi-a spus că ar dori să-l aducă la Catedră pe fostul său asistent Iavorschi de la Iași. Nefiind nici un alt post de asistent disponibil la altă Catedră a Facultății, am rămas totuși pe loc; după ce am colaborat un timp, am izbutit să facem casă foarte bună împreună.

În anul 1946 s-a publicat un concurs pentru ocuparea postului de profesor de Legislație Economică. I-am comunicat profesorului meu intenția de a mă înscrie la acest concurs, dar acesta m-a făcut să renunț, spunându-mi că locul era rezervat pentru Iavorschi. Totuși m-am decis să mă înscriu. Am fost trei concurenți: Iavorschi, Gălătescu și cu mine. Comisia examinatoare a fost formată din profesorii Angelescu, Bulgaru, Damian și Ionescu.

A reușit bineînțele Iavorschi.

După concurs, am primit de la profesorul V. Negru de la Iași următoarea scrisoare: „Domnule coleg, abia azi am reușit să pun mâna pe dosar, după ce a fost cusut și șnuruit. Pentru a nu fi nevoit să înșir cifre cu descrieri și explicații, am făcut un tablou cuprinzând toate datele necesare pentru o completă informare a celor interesați. Concursul a lăsat cea mai bună impresie în Facultate și în orașul Iași. Ai toate șansele la Catedra de Economie Politică, dar data concursului la această Catedră nu o știm încă. În trecere prin București poate ne vedem săptămâna viitoare. Cu cele mai bune sentimente, V. Negru, Iași, 2 aprilie 1947“.

Concursul pentru ocuparea postului de profesor la Catedra de Economie Politică nu s-a mai publicat. Noul regim politic a reorganizat complet învățământul superior. În 1947 profesorul Bulgaru împreună cu alți profesori au fost scoși din Facultate și s-au făcut numiri noi. La Catedra de Legislație Economică a fost numit profesorul Josef Christian, iar eu am fost numit conferențiar la 1 decembrie 1947.

Profesorul Christian fusese director în Ministerul de Justiție și cum facultățile juridice fuseseră trecute în competența Ministerului de Justiție, în perioada când s-a aplicat noua reformă a învățământului, lucrând zilnic cu ministrul justiției, Avram Bunaciu, și-a atribuit singur Catedra de Legislația Economică (ceva nou în care, la acea vreme, se putea cuprinde orice la fel de bine ca și nimic), iar profesorul Christian tot timpul cât a funcționat n-a făcut altceva decât așa zisa legislație a planificării, adică prezenta la curs, diverse capitole din planul de stat. Seminar nu a făcut niciodată, nici măcar o oră.

După vreo câteva luni de la reorganizarea învățământului, la Facultatea de Drept din București (ceea ce însemna repartizarea catedrelor), m-am întâlnit cu profesorul Traian Ionașcu pe bulevardul Carol, aproape de statuia lui Mihai Viteazu. Acesta m-a oprit din drum și mi-a declarat că participând la ședințele Ministerului de Justiție când se repartizau catedrele, s-a constatat la un moment dat, cu uimire, că după ce profesorul Christian și-a luat legislația planificării, rămăsese în aer „dreptul agrar“, tocmai în momentul în care se vorbea tot mai mult de colectivizare. Ținând cont de faptul că nici unul din cei prezenți nu prea știa ce reprezenta „dreptul agrar“ în România, profesorul Traian Ionașcu a propus, și ministrul Avram Bunaciu a aprobat, ca asistentul de la catedra unde se predase ani de zile „legislație agrară și industrială“ să fie desemnat pentru acest curs. În felul acesta s-a ajuns la

crearea Conferinței pe lângă Catedra de Legislație Economică și la numirea mea în acest post de conferențiar.

Am ținut curs, care din primul an 1949-1950 a fost dactilografiat, apoi în fiecare an cursurile au fost multiplicat. Am organizat regulat, în paralel, și seminarii.

În anul 1952, la data de 1 mai a trebuit să părăsesc postul de conferențiar deoarece, pe baza articolului 20, aliniatul b, din Codul Muncii, acest post a fost desființat. Faptele însă au dovedit că totul fusese doar un fals. Postul de conferențiar de Legislație nu s-a desființat ci pe acest post a fost numit Zeno Oprea, până atunci asistent la Catedra de Drept Civil a profesorului Traian Ionașcu. Acesta a continuat să predea după cursul scris lăsat de mine.

Cauza reală a îndepărtării mele din învățământul superior am aflat-o câteva luni mai târziu. Un element incriminatoriu decisiv din autobiografia mea a fost faptul că, din anul 1941, devenisem cumnatul doctorului George Emil Palade „căsătorit cu Irina Malaxa și fugit în străinătate din 1946...”

Am avut totdeauna sentimentul că la îndepărtarea mea din Facultatea de Drept au pus umărul două „caiafe”, anume conferențiarilor Tudor Popescu și Dumitru Ivănceanu.

Tudor Popescu avea origină foarte sănătoasă. Era fiul unui hamal din portul Brăila. Este adevărat că avea o minte foarte ageră. Fusese student al Facultății de Drept din Iași, unde se făcuse remarcat de către profesorul Traian Ionașcu. Acesta îl ajutase ca, după obținerea licenței, să capete o bursă, pentru a-și efectua studiile de doctorat la Paris. Înapoiat în țară, tot datorită străduinței profesorului Ionașcu, a fost numit asistent la catedra acestuia de la Iași, iar când profesorul a fost transferat la Facultatea de Drept din București (în locul rămas vacant prin pensionarea profesorului Simion), și-a adus, conform tradiției ieșene, și asistentul după el.

În timpul războiului 1941-1944, Tudor Popescu a fost mobilizat pe loc, deoarece tot profesorul Ionașcu izbutise să-l numească membru în Comisia pentru Redactarea Noului Cod Civil, care era patronată de ministrul justiției Marinescu. Codul nu a apărut însă niciodată.

După 23 august, Tudor Popescu s-a declarat „fost comunist din ilegalitate“ și a început împreună cu tovarășul său de drum, Dumitru Ivănceanu, să terorizeze personalul Facultății de Drept din București.

Cu toate eforturile pe care le făcea pentru a se impune și a fi respectat, nu a reușit să facă decât o figură de om rău, lipsit de caracter și care era mai puțin temut decât dorea el, dar unanim disprețuit.

Printre studenți circula sloganul conform căruia „studentele care nu cad la Tudorică, cad sigur la examenul de Drept Civil“. Este absolut sigur că imoralitatea lui nu era o simplă scorneală, deoarece după câțiva ani „cu sprijinul partidului“ și ca o recompensă pentru serviciile aduse în vederea „purificării“ Facultății de Drept din București, a fost mutat disciplinar la Facultatea din Iași. După câțiva ani a fost iarăși adus în București la Academia de Studii Economice și apoi iarăși la Facultatea de Drept. Rotirea cadrelor cu origine sănătoasă își găsea astfel o elocventă aplicațiune și în învățământul superior. Partidul nu-și dezmințea principiile sale „dure dar sănătoase“ pentru a conduce România „pe cele mai înalte culmi de morală și dreptate“.

Cred însă că cea mai însemnată ispravă săvârșită de Tudor Popescu a fost aceea când, doi sau trei ani după eliminarea mea din Facultate, deci prin anii 1955-1957, când s-a produs al doilea cutremur în Facultatea de Drept din București, a pus serios umărul la desfacerea contractului de muncă al profesorului Ionașcu, susținând în gura mare că „este o rușine“

ca în învățământul superior din România lui Gheorghiu Dej să țină cursuri și să dea educație tineretului un fost „rezident regal“.

După aproape douăzeci de ani de zile, am cunoscut-o pe doamna Maria Popescu, în casă la cumnata mea, fiindcă locuiau în același bloc. Doamna, care era o persoană foarte respectabilă, era sora lui Tudor Popescu. Suferea de o boală de iradiere profesională, deoarece fusese radioterapeut. Când am cunoscut-o eu, era retrasă din activitate și ducea o viață foarte modestă, abia descurcându-se cu pensia. Cumnata mea o ajuta cu alimente și doctorii. Normal că am întrebat-o dacă primește vreun ajutor de la fratele ei bun, Tudorică Popescu. Spre uluirea mea, mi-a răspuns nu numai că nu primește nici un ajutor, dar n-a primit nici măcar vreun telefon de la el, de ani de zile...

Și acum să încerc să prezint pe scurt și figura celeilalte lichele din Facultatea de Drept și anume pe Dumitru Ivănceanu. Acesta își începuse ascensiunea prin a fi secretarul profesorului G.G. Mironescu, șeful Catedrei de Enciclopedia Dreptului, dascăl care se prezenta foarte slab la cursuri fiindcă era absorbit de îndeletnicirile sale politice ca membru marcant al Partidului Național Țărănesc, și fost, pentru scurtă vreme, Președinte al Consiliului de Miniștri, într-un cabinet obscur. Avea mai cu seamă marele atu că fiind cumnatul lui Bragadiru, proprietarul celei mai mari fabrici de bere din țară, putuse subvenționa cu sume mari de bani partidul atât timp cât a fost în opoziție.

G. G. Mironescu, potrivit cutumei naționale, și-a adus secretarul la Facultatea de Drept și l-a și pus în bugetul statului ca asistent, deoarece era mult mai comod decât să-l plătească din propriul buzunar.

După 23 august 1944 Ivănceanu și-a renegat trecutul, s-a înscris în partidul comunist și împreună cu Tudor Popescu a început „vânătoarea de vrăjitoare“ în Facultate. În 1949 a fost numit conferențiar, dar din păcate pentru el, cu autobiografia completată de relatările date de fostul lui colaborator, colegul Tudorică, la prima restructurare și-a văzut toate planurile spulberate, trezindu-se aruncat pe trotuarul din fața Facultății, descumpănit și dezamăgit de plata primită de la partid.

Cu ocazia reorganizării învățământului juridic din anul 1949, fuseseră aduși în Facultate, exclusiv pe considerente politice, o serie de oameni total nepregătiți pentru o asemenea meserie. Unul dintre aceștia a fost Oancea, un obscur avocat din Banat, numit la Catedra de Drept Penal. Altul a fost G. Panu, fiul gălăgiosului moldovean Panu, care era aproape cretin și care la prima restructurare a și fost scos ca vădit incapabil. La Procedură Penală a fost adus Kahane, fost secretar al avocatului Simionescu.

În schimb, o somitate internațională a dreptului penal, cum era profesorul Vintilă Dongoroz, a fost scoasă din Facultate ca „necorespunzătoare“. La fel s-a întâmplat și cu profesorii Gh. Strat și Valeriu Bulgaru.

După puțină vreme, Facultatea de Drept din București, în urma atâtor restructurări, ajunsese într-o stare deplorabilă. Spre norocul elementelor de valoare, simțindu-se nevoia înființării unui organ, care să răspundă cu competență solicitărilor de stat, s-a înființat, la inițiativa și sub conducerea lui Ion Gh. Maurer (de profesie avocat și pe vremea aceea singurul intelectual din conducerea de stat), Institutul de Cercetări Juridice, cu sediul în Ministerul de Justiție, unde au fost adunate aproape toate fostele „adevărate“ cadre ale Facultății de Drept: Traian Ionașcu, Vintilă Dongoroz, Costin Kirițescu, pe lângă care au

fost „plantate“ și elemente noi din care, mai apoi, s-au recrutat viitorii profesori ai Facultății: Rușinaru, Yolanda Eminescu etc.

Traian Ionașcu era director adjunct și conducea propriu-zis cercetările juridice. După puțină vreme, Ion Gheorghe Maurer a fost numit Președinte al Consiliului de Miniștri, iar Traian Ionașcu a luat direcția Institutului. De la început, el m-a solicitat să vin să lucrez în acest institut, dar demersul nu i-a reușit, s-au opus cadrele.

Fostul meu șef de catedră, profesorul Josef Christian a fost eliminat concomitent, cu mare scandal, atât din postul de profesor de la Facultatea de Drept cât și din cel de director în Ministerul de Justiție, când s-a constatat că fusese secretarul general și trăgătorul de sfori al fostei Asociații a Spiritelor Negre. S-a declanșat o campanie prelungită de presă, în care a fost „demascată drept dușman al poporului“.

Și ca să închei totuși acest capitol atât de trist pentru mine, cu o notă mai veselă, relatez că în Facultatea de Drept circula butada: „să auzi, să vezi și să nu crezi: Christian este evreu, iar Israil este creștin!“

Evenimentele de la 23 august 1944

În ziua de 23 august 1944 la orele 16 mă aflam la Comisariatul General al Preșurilor, în clădirea Ministerului Economiei Naționale din Calea Victoriei, colț cu strada General Manu. La ora aceea rămăsesem foarte puțini salariați, majoritatea părăsiseră deja localul.

Colegul meu Marchidan, înapoindu-se de la cabinetul Ministrului, adusesse știri grave. Ministrul General Dobre plecase, iar de la șeful de cabinet aflase că se petrec lucruri neobișnuite: mașina mareșalului Antonescu, care venise în audiență la Rege, fusese scoasă din curtea Palatului Regal din Calea Victoriei.

Am pornit spre casă, unde am ajuns abia la orele 20. Pe drum nimic deosebit.

În jurul orei 21, la radio s-a transmis apelul să lăsăm aparatele deschise, deoarece va fi făcut un comunicat important pentru țară. Apelul a mai fost repetat de vreo două ori și apoi a fost auzită vocea Regelui Mihai: „Români...” anunțând ieșirea României din coaliția hitleristă și trecerea noastră în lagărul Națiunilor Unite. A urmat apelul către trupele germane de a părăsi teritoriul României.

Evident am petrecut cu toții o noapte foarte agitată.

Dimineață ca de obicei, la orele șapte, am pornit spre lucru, numai că la podul Băneasa am întâlnit o grupă de ostași români înarmați, care instalaseră și două mitraliere. Când am ajuns pe pod, din direcția aeroportului Băneasa, veneau două camioane cu ostași germani, care au fost oprite la circa 20 de metri de pod. După parlamentări cu un locotenent român, germanii au încercat să forțeze trecerea, dar românii au opus rezistență. Au început schimburi de focuri de armă. Mă aflam pe șosea, prin dreptul biseriței de pe deal, când vreo două proiectile au zburat pe lângă mine. Am iuțit pasul și m-am oprit să răsuflu abia la vila Minovici. Schimburile de focuri au continuat. Când am ajuns în dreptul Hipodromului de Galop (locul unde astăzi se află Casa Presei Libere), în curba spre intrarea în parc, erau instalate alte posturi de mitralieră, un brand și aproximativ 30 de ostași cu căști metalice și cu armele în mână. Cu mare greutate, am ajuns mergând numai pe jos, abia în jurul orelor 9.30, la Ministerul Economiei Naționale. Aici sosiseră foarte puțini funcționari. Ministrul Mihai Romașcanu era foarte emoționat. Am stat de vorbă în cabinetul lui, împreună cu colegul Marchidan și la orele 12.30 ne-am despărțit, îndreptându-ne fiecare spre casele noastre. M-am înapoiat tot pe jos, dar nu am putut ajunge decât până la Hipodrom, deoarece am fost sfătuit să nu mai înaintez fiind zonă de operații. Într-adevăr se auzeau împușcături sporadice dinspre cartierul Băneasa și pe când discutam cu un locotenent, am văzut trecând un camion german condus de un soldat român. Camionul s-a îndreptat spre Piața Victoriei.

În această situație m-am decis să mă duc la familia C. Pavelescu, care locuia chiar în Hipodromul de Galop, domnul Constantin Pavelescu fiind administratorul hipodromului și bun prieten cu tatăl meu. Am fost primit cu deosebită

amabilitate și am rămas găzduit aici până la 26 august dimineața.

Vineri, 25 august 1944, la orele 9, dimineața au început să decoleze de pe aeroportul Băneasa avioane germane de bombardament Stukas. S-au îndreptat către centrul Capitalei.

Noi toți, câți eram în casă la domnul C. Pavelescu, ne-am urcat pe acoperișul tribunelor de la hipodrom și astfel am putut asista la lansarea bombelor din centrul Capitalei, cât și la izbucnirea incendiilor. După amiază am aflat că nemții au bombardat Teatrul Național și hotelul Splendid din Calea Victoriei. Aviația germană urmărea să distrugă Palatul Telefoanelor, însă a nimerit alături. În toată această perioadă de timp, am asistat și la asalturile ce se dădeau între podul Băneasa și aeroport, pe care îl dețineau germanii.

Sâmbătă 26 august, s-a răspândit zvonul că un grup de ostași germani bine înarmați, cantonați în pădurea Băneasa, se pregătesc să atace și să pună stăpânire pe Capitală. În jurul orelor 10.30 au început deodată să se audă zgomote puternice de motoare de avion și curând și-au făcut apariția un grup mare de bombardiere, ce veneau dinspre sud-vest. Erau avioane americane, care și-au lansat încărcătura asupra pădurii Băneasa. Astfel, încercarea de asalt a germanilor a fost strivită în faza de pregătire. Curând s-a așternut o liniște desăvârșită!

Între timp, la hipodrom au sosit soția mea, însoțită de vecinul nostru domnul George Moratti. Fusese astfel expediată de către părinții mei, pentru mai multă siguranță, de la Băneasa, în timp ce ei rămăseseră să păzească casa. Soția mea și domnul Moratti au venit mai mult târându-se, de-a bușilea, printre tufișurile de verdeață din parcul Herăstrău...

Pe la orele 12 a venit cu mașina la hipodrom cumnatul meu dr. George Emil Palade, care era concentrat cu gradul de

locotenent, ne-a luat pe mine și soția mea și ne-a dus în Aleea Alexandru, în casa socrului lui, inginerul Nicolae Malaxa. Aici ne-am instalat în dormitorul cel mare, deoarece George se mutase cu inginerul Malaxa la etaj. Irina, soția lui George, era plecată de câteva luni, cu fiica lor Georgia, la Constantinopol.

Duminică dimineață, cu mașina inginerului Malaxa, împreună cu el, cu George și Adina, am plecat la moșia inginerului de la Putinei. Aici i-am găsit pe frații Valentin (pianistul) și Ștefan (violonistul) Gheorghiu, care ne-au delectat apoi, în cursul după-amiezii, cu arta lor, iar luni dimineață am revenit cu inginerul și George în Capitală. Aici, pe buzele tuturor nu erau decât cuvintele: „Vin rușii“. Deși lumea se bucura că a scăpat de pacostea hitleristă, totuși inima tuturor se făcuse cât un purece, gândindu-se la zilele nesigure care ne așteptau. După amiază, am ajuns în sfârșit acasă, unde mi-am găsit părinții foarte abătuți și îngrijorați.

Mărți 29 august dimineață, radioul a anunțat că la intrarea în Capitală, pe șoseaua Colentina, și-au făcut apariția armatele sovietice, conduse de Mareșalul Malinovschi, care a fost întâmpinat de primarul Capitalei, generalul Victor Dombrowschi. În acea dimineață, aflându-mă în tramvaiul 15, pe bulevardul Lascăr Catargi, colț cu strada General Manu, am zărit pe bulevard, lângă vagon, un grup de vreo șase băieți, în vârstă de 15-17 ani, cu stegulețe de hârtie, unele tricolore iar altele roșii, agitând brațele și strigând:

– Trăiască U.R.S.S.!

Acest grup era condus de un bărbat șchiop de vreo 35-40 de ani, care se sprijinea într-un baston și avea probabil rol de „agitator“. Lucru cu totul neobișnuit, atât agitatorul cât și băieții din grup purtau pe brațul stâng câte o panglică tricoloră. Toată lumea din tramvai se întreba:

– Dar ăștia cine mai sunt?

Ulterior am aflat că brasarda tricoloră era semnul distinctiv al membrilor din organizația „Apărarea Patriotică“. În aceeași zi după amiază, aflându-mă cu Adina în dreptul spitalului Saint Vincent de Paul (la statuia Aviatorilor), am întâlnit doi bărbați care purtau aceeași brasardă.

Trebuie să mai consemnez aici că primul meu contact cu Armata Roșie, care traversa Capitala, a avut loc în Piața Victoriei. Armata venea de pe șoseaua Bonaparte (azi bd. Iancu de Hunedoara) și se îndrepta spre strada Buzești. Erau de fapt grupuri de ostași pedestri, în majoritate în bluze și chipiu, iar unii cu căști, toți ținând puștile în mână ca un baston în cumpănire. Din când în când treceau și coloane de *Ford*-uri cu aripile din față bălăbănindu-se și camioane în care erau puse bănci de lemn sau canapele de pluș sau de piele, spate în spate, pe care ședeau ostașii, unii dintre ei având în brațe câte o găscă, alții o găină, iar alții câte o curcă. Cei mai mulți întrebau pietonii:

– Cât mai e până la Berlin? deși, după direcția în care o luaseră, se îndreptau spre Bulgaria...

După ani de zile, m-am întâlnit într-o zi cu un bun amic al meu, fost pilot de vânătoare în flotila Aviației Militare din vremea celui de Al Doilea Război Mondial, care mi-a relatat o serie de întâmplări extrem de interesante, trăite de el în această perioadă. Astfel, am aflat că puțin timp înainte de 23 august 1944, mareșalul Antonescu a ținut extrem de mult să inspecteze frontul. S-a urcat la Bacău într-un avion condus de un pilot de la informații și a zburat spre marele Stat Major al Armatei, instalat camuflat pe un deal. Pilotul pare-se n-a fost în măsură să descopere punctul de aterizare, depășind linia frontului și

trecând astfel în liniile rusești. Cele patru avioane de vânătoare românești, care asigurau paza avionului oficial, au intrat în stare de alertă și au început să execute un număr de picaje în jurul acestuia, pentru a-i atrage atenția pilotului respectiv, până când au reușit să-l determine să întoarcă spre Bacău. Au urmat, bineînțeles, observații usturătoare din partea mareșalului.

O altă istorie îl avea ca subiect pe Băzu Cantacuzino, cunoscut pilot de aviație. În ziua de 24 august 1944, acesta, după ce l-a introdus în fuselajul avionului său, un *Tiesler* special, pe un „ștab“ american căzut prizonier după bombardamentul american din 4 aprilie 1944, a zburat la Foggia în Italia, unde era baza aviației de bombardament americane. Urmarea acestei deplasări a fost că sâmbătă 26 august, dimineața, o puternică formație de avioane de bombardament americane, pornite de la această bază, a survolat țara noastră și cu o deosebită precizie au „arat“ pădurea Băneasa, de unde trupele germane se pregăteau să atace Capitala.

De la același aviator am mai aflat că piloții noștri de vânătoare erau deosebit de temuți în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, atât de către armata sovietică cât și de cea germană, care, după 23 august, au simțit pe pielea lor curajul, abilitatea și înaltul profesionalism al acestor oameni.

După 23 august 1944, când orice speranță de a ocupa Capitala se spulberase, generalul Gerstenberg, atașatul militar al Ambasadei Germane din România, cu grupul de armate germane care mai rămăseseră în jurul Capitalei, au pornit-o spre Ploiești cu intenția de a se retrage spre zona muntoasă, ocolind șoseaua principală și încercând să se strecoare prin satele și șoselele paralele. Aviația noastră de vânătoare, o flotilă de vreo 30 de avioane, a descoperit însă această retragere și a bombardat puternic coloanele respective. Rezultatul nu s-a

lăsat așteptat. Au fost foarte mulți morți și răniți, mașini și material de război distruse și numeroși prizonieri, care au fost încolonați spre lagăre.

La sfârșitul unei cariere

Urma să împlinesc curând 56 de ani. Mă apropiam deci vădit de vârsta de pensionare. Veniturile pe care le realizam din profesiunea de avocat pledant erau foarte fluctuante. Acestea au fost numai două din motivele, care m-au determinat ca în septembrie 1964 să cer transferarea mea la „Exportlemn“ București, în calitate de jurisconsult principal.

Această transferare o datorez, în mare măsură, fostului director al Biroului de Asistență Juridică nr. 4, avocatul Sulică, un om foarte îndatoritor și care a manifestat totdeauna pentru mine o mare simpatie și prețuire. El m-a recomandat avocatului Marcel Feran, șeful Oficiului Juridic de la „Exportlemn“. Am primit imediat oferta ce mi s-a făcut, astfel că la 12 septembrie 1964 deveneam jurisconsult în rețeaua de comerț exterior. Foarte curând am fost avansat pe post de consilier juridic principal.

Pe toată perioada cât mi-am desfășurat activitatea în acest loc, m-am bucurat de prietenia și sprijinul constant al tuturor colegilor de birou. Am lucrat aici într-o atmosferă colegială, destinsă, de sinceră camaraderie. Îmi amintesc și acum cu câtă plăcere, atunci când nu aveam procese la tribunal sau la Arbitrajul Central de Stat din Palatul Ghica de pe Calea Victoriei, ne permiteam o scurtă pauză pentru a sorbi dintr-o

cafea delicioasă, pe care o pregătea una din colegele noastre și apoi discutam problemele sau întâmplările de la Arbitraj.

Cred că puține colective au trăit într-o atmosferă atât de plină de armonie și sinceră prietenie. Din această perioadă, am păstrat una din cele mai plăcute amintiri din viața mea.

Le-am rămas profund recunoscător tuturor acestor colegi pentru faptul că mi-au dat prilejul să-mi închei, în condiții atât de minunate, o muncă dusă în slujba dreptului, timp de peste 38 de ani, perioadă de muncă în care, de foarte multe ori, a trebuit să fac față cu greu vicisitudinilor vieții.

La 1 noiembrie 1969 m-am pensionat pentru limită de vârstă. Colegii mi-au organizat o masă prietenească de adio la restaurantul Capșa.

**SCRISOARE
DE LA COTUL DONULUI**

Scrisoare de la Cotul Donului*

29 XII 1942

Minnie, scumpa mea,

Mi-a fost dat să trec printr-una din cele mai zguduitoare tragedii ale armatei noastre. Tot restul vieții mele voi păstra mereu vie amintirea clipelor ce s-au depănat între 20 și 27 decembrie 1942, și cu toate acestea, voi rămâne incapabil să împărtășesc cuiva, măcar o parte din zbulciul meu sufletesc din cursul acestei catastrofale retrageri. Sunt încredințat că nici cel mai înzestrat povestitor nu ar putea zugrăvi mai real, nici măcar un episod de importanță minoră din această tragică aventură.

Vor apărea poate filme, în care vor fi înfățișate „artistic“ dificultățile acestei campanii de iarnă, pe acele câmpuri blestemate și suferințele fără margini pe care le-au îndurat ostașii noștri, dar niciodată ochii voștri nu vor putea simți ceea ce am trăit noi, la fața locului. Produsul imaginației nici unui

---

* Scrisoarea relatează marea dramă a retragerii armatei române spre vest, spre Osinovska, după tragedia de la Stalingrad cu înfrângerea armatei a VI-a germane a feldmareșalului von Paulus și a armatei a III-a și a IV-a române la Kletskaja și Kalach, la cotul Donului, din 18 noiembrie 1942.

regizor nu va putea concura vreodată cu aspectele crudei realități...

Să fi fost orele două și jumătate noaptea, când zbârnâitul telefonului m-a trezit dintr-un vis minunat, în care depărtările dispăruseră și mă aflam iarăși lângă cei dragi de acasă...

Înciudat de îndrăzneala aparatului era să mă oțărăsc la microfon, când tocmai o voce speriată mi-a strigat în receptor:

– Domnule sublocotenent, Kasari a căzut!

Atât și nimic mai mult...

După câteva momente de buimăceală, am aprins lanterna și am căutat pe hartă localitatea. Ieri, această localitate se afla mult în spatele frontului, care de bine de rău părea stabil. Dacă această știre era exactă, însemna că rușii reușiseră să străpungă frontul și să înfigă „o sondă“ deosebit de puternică. Am încercat să-l trezesc și pe căpitan și i-am împărțit și lui vestea. A refuzat să creadă...

N-am mai putut așipi. M-am îmbrăcat și am pornit-o singur spre centrala noastră telefonică. Când am ajuns acolo, era ora patru dimineața. Am găsit și alți ofițeri care încercau să verifice „versiunea lansată“. Clapele anunțatoare cădeau mereu; în centrala era un potop de cereri de convorbiri, așa încât curiozitatea celor mici rămânea încă nesatisfăcută, deoarece trebuiau serviți „cu precădere“ ștabii. Zorii zilei de 20 decembrie 1942 ne-au găsit strânși în jurul centralei telefonice...

Eu eram ceva mai liniștit decât ceilalți, deoarece prin „miraculoasa intervenție a fișei circulare“ interceptasem câteva convorbiri mai importante, care mă lămuriseră asupra situației.

Într-adevăr, rușii atacaseră masiv cu tancuri și izbutiseră să rupă frontul pe o porțiune largă în sectorul german, italian și românesc. Infiltrațiile de tancuri atinseseră nu numai sistemul

nostru de apărare, ci și ultimele rezerve de curaj ale luptătorilor. Puțin timp după orele 8 dimineața, prin toate mijloacele de transmisiuni, la comandament soseau cele mai deprimante știri. Sosiseră chiar și câțiva comandanți de mari unități, care spuneau:

– Unitatea mea este încercuită.

– A mea a fost complet distrusă; n-am mai rămas decât eu cu statul meu major și câțiva ostași și ofițeri care sunt pe drum.“

Realitatea era că lovitura rusească fusese promptă, puternică și curajoasă. Bine informați, își drămuiseră efortul după rezistența „aței“ de apărători. Atunci când au atacat, au pornit numai cu blindate și străpungând linia de apărare, au mers fără șovăire de au zdrobit „trenurile de luptă“. Au atacat cu tancuri marile comandamente și au intrat cu monștrii de oțel în convoaiele de auto și hipovehiculele care se retrăgeau, transformând totul într-o masă de fiare, lemne și carne. În asemenea împrejurări, orice retragere ar fi devenit, în mod fatal, o goană apocaliptică din fața tăvălugilor răspânditoare de moarte. Fiecare căuta să fie cât mai ușor și pentru aceasta, zvârlea de pe el tot ce socotea că-l handicapează față de ceilalți camarazi. Lepăda ranița, arma, mantaua, totul și încerca să se cațere chiar și cu forța în orice mașină ce-i ieșea în cale. Dar nici chiar goana cu mașina nu mai era sigură, deoarece din lipsă de carburanți, vehiculele cele mai bune rămâneau în pană și atunci, când cauza era decretată pierdută, ca un stol de vrăbii în care tragi cu pușca, toți ocupanții părăseau mașina și o luau la fugă, pe jos, mai departe...

Drumurile ca și câmpiile erau pline de fugari și cum panica era contagioasă, ea a determinat, în unele zone, o repliere nejustificată și aproape tot atâta de haotică. În asemenea

împrejurări, nu numai a organiza noi sisteme de apărare, dar și de a înregistra, pur și simplu, evoluția atacului inamic devenise o problemă deosebit de grea.

Și totuși, și în aceste momente de disperare maximă, băieții noștri transmisioniști și-au făcut pe deplin datoria. Ei au rămas cei mai prețioși informatori asupra situației până în ultima clipă:

– Se aude tunul... trupele amice se retrag... tancurile bolșevice sunt la marginea satului ...

Când centrala noastră nu mai răspundea, era semn că inamicul pusese stăpânire pe acea localitate.

Din seara zilei de 21 decembrie 1942, Morozovskaia era amenințată. Totuși comandamentul nostru nu și-a manifestat intenția de deplasare. Generalul Dumitrescu, profund îndurerat, hotărâse ca satul să nu fie evacuat decât *in extremis*.

Comandamentul german făcea intense pregătiri pentru apărarea Morozovskaiei și în acest scop închisese toate ieșirile localității cu cordoane de jandarmi germani.

În ziua de 22 decembrie, am primit ordin să ne imbarcăm și să ne încolonăm pentru plecare, pentru ca, puțin timp după aceea, să fim invitați să reintrăm în cantonamente și să redescărcăm mașinile. Prin comandament se răspândise zvonul că „ștab-ul s-a decis să moară pe poziție“. Dintr-odată soarta noastră se întunecase și mai mult.

În după amiaza aceleiași zile, orice legătură cu eșalonul nostru rămas la Kamensk fusese întreruptă, rușii cucerind un nod important de comunicație la vest de Morozovskaia și anume Tadjinskaia. Așadar retragerea spre vest era tăiată.

Cu puțin înainte de a se întrerupe legătura telefonică, colonelul Etschenberger, comandantul transmisiunilor, comunicase unui prieten dela Kamensk că îl roagă să transmită

din partea lui, camarazilor de armă, toată prețuirea pentru concursul oferit, iar soției că „a iubit-o“. Era și acesta un fel de a-ți lua adio de la viață...

Odată cu lăsarea serii, ne-am găsit total izolați. Pierdusem orice legătură telefonică, atât cu spatele cât și cu frontul. Și ordinul de plecare, pe care totuși îl așteptam, nu mai sosea.

Noaptea de 22 spre 23 decembrie am petrecut-o îmbrăcați, veghind cu toții în jurul unui opaiț și retrăind fiecare, cu ochii înlăcrimați, minunatele clipe ale Moș Ajunului copilăriei noastre...

Soldații ne căutau privirile pentru a-și desprinde din ele destinul lor, iar ofițerii, câți mai rămăseseră, erau vineți de spaimă și de deznădejde. Printre aceștia se singulariza calmul căpitanului meu, un calm nenatural, pe care ți-l poate da numai tensiunea nervoasă întinsă la maximum și care te împiedică nu numai să cântărești, dar să mai și înregistrezi evenimentele din jurul tău. Zâmbitor și distrat, era incapabil să ia o hotărâre, să facă un demers. Aceia care au fost cu noi, au spus apoi despre mine că rămăsesem singurul cu care se mai putea vorbi serios, că eu am organizat îmbarcarea oamenilor și a materialului în mașini, am făcut predarea centrului de transmisiuni către Corpul 1B (care însă a plecat apoi, înaintea noastră din Morozovskaia), că am făcut schițe pentru comandament și am răspuns tuturor apelurilor telefonice. Îmi amintesc de toate acestea doar vag de tot...

Ceea ce nu am uitat însă este gândul, care mă obseda, că nu puteam muri acolo în împrejurări atât de stupide. Aceasta venea în totală contradicție cu convingerile celorlalți ofițeri. Cu cât pericolul unei complete încercuiri a localității noastre devenea mai mare, cu atât se contura mai puternică, în cugetul meu, speranța că vom scăpa...

În zorii zilei de 23 decembrie 1942, am primit din nou ordin să ne pregătim de plecare, ordin ce a fost apoi revocat la orele șapte dimineața, pentru ca la orele 9 să ni se comunice că s-a obținut de la Comandamentul german autorizația ca eșalonul de transmisiuni al comandamentului să se retragă 30 de kilometri la sud de Morozovskaia, la sovhozul Stalino 3, unde să aștepte noi ordine. La orele nouă și jumătate am dat drumul motoarelor și am pornit spre noua noastră destinație cu 18 mașini încărcate cu trupe și materiale. Dar la marginea satului, cordoanele de jandarmi germani ne-au oprit. În graba deplasării uitasem să ridicăm ordinul de serviciu (autorizația de plecare). Căpitanul nostru, comandantul coloanei, s-a înapoiat cu o mașină la comandament să-l ridice. De acolo s-a reîntors pe la orele unsprezece.

Scăpați de vamă, ne-am făcut cruce, am răsuflat mai ușurați și am început să gonim. La orele două și jumătate la amiază, am ajuns la sovhozul Stalino 3, unde am primit ordin să petrecem noaptea, Frânți de oboseală și emoții, am parcat mașinile, am cantonat oamenii și am luat legătura cu comandamentul local, un căpitan trimis al armatei. Pe la orele cinci și jumătate seara, am intrat cu căpitanul într-o cameră goală și rece. Ordonanțele noastre aprinseseră un foc de coceni, într-o sobă imensă, și se străduiau acum să ne prepare un ceai, ca să ne mai dezmoțim și „să mai prindem inimă“.

Dar abia începusem să ne dezmoțim când, printr-un curier special, comandantul nostru a fost chemat la comandament. După vreo jumătate de oră, l-am auzit strigând la șoferi să pornească imediat motoarele. Puțin după aceea, a venit ordonanța mea care mi-a comunicat că se primise ordin să plecăm imediat mai departe. Mi-am pus șuba și am ieșit afară... Într-adevăr, motoarele porniseră, ostașii se îmbarcau în

mașini, dar căpitanul, de la care aș fi vrut să capăt niște lămuriri, nu era de găsit nicăieri. Am orbecăit în noapte, aproape o jumătate de oră, până să-l găsesc într-un grup de câțiva ofițeri unde se discuta ordinul nostru de deplasare. Se comunicase că orice legătură între Morozovskaia și Tadjinskaia fusese întreruptă. Calea ferată era distrusă de artileria rusă, Morozovskaia se afla sub bombardamentul artileriei ruse și, ceva mai grav, un număr de 40 de tancuri rusești izbutiseră să treacă șoseaua Morozovskaia-Tadjinskaia, pe la orele trei după amiaza, și să se îndrepte spre trecerile de peste Don, la sud. Era deci foarte probabil ca unele dintre ele să încerce să intercepteze și șoseaua, pe care ne retrăgeam acum noi, spre sud. În asemenea împrejurări, colonelul Etschenberger dăduse telefonic ordin căpitanului nostru să pornească cât mai repede mai departe, s-o ia înaintea tancurilor și să încerce să salveze ce va mai putea din coloana de 18 vehicule. Căpitanul de la comandament se opunea ca noi să executăm ordinul colonelului Etschenberger, pe motivul că în asemenea împrejurări hotărârea aparține SIII și nu comandamentului transmisiunilor.

Zadarnic am încercat noi să-i motivăm că pe noi SIII ne comanda tocmai prin colonelul Etschenberger și că el răspundea direct de ordinele pe care ni le dă față de SIII. Nimic. În ultimă instanță, ne-a ordonat să așteptăm, până va da el un telefon la S III. Nu știu ce a raportat el, suficient a fost că răspunsul S III a sunat cam așa: este adevărat că situația este gravă, totuși nu vom părăsi sovhozul decât atunci când vom primi lovituri de tun de pe teren sau în cel mai rău caz vom face și noi ceea ce vor face germanii din jurul nostru. Ca să așteptăm loviturile de tun însemna să ne sinucidem. Rămânea să facem și noi ceea ce făceau nemții și cea mai mare parte

dintre coloanele de transport germane porneau la drum, deci am fi putut pleca și noi. Cu toate acestea, căpitanul nostru, copleșit de emoție și poate pătruns și de simțul răspunderii față de Dumnezeu și comandantii lui, nu mai avea puterea să ia o decizie. Se așezase pe o scară de mașină și era incapabil să mai scoată un cuvânt, să mai încerce un raționament. Noi toți, strânși în jurul lui, îl asaltam cu întrebarea stereotipă: „Ce ne facem?”

Bibi Hariton înjura în gura mare pe toți cei care făcuseră războiul și mai cu seamă pe aceia care ne trimiseseră pe aceste meleaguri. Ceilalți, deprimați, se potoleau treptat lăsând frâu liber... destinului...

Chinuindu-mi mintea ca să mai găsec o cale de a ieși din acest impas penibil, mi-a venit ideea să încercăm să dăm un telefon colonelului Etschenberger, să-i expunem situația în care ne aflam, conform ultimului ordin al S III și să-l rugăm să hotărască soarta noastră. Am expus camarazilor planul meu și fiindcă l-au acceptat toți, imediat, chiar și căpitanul cu pricina, ne-am dus la centrala telefonică germană locală ca să obținem legătura. Circuitul cu Morozovskaia era ocupat permanent cu convorbiri excepționale (*Ausnahme Gespräche*). În sfârșit, pe la orele zece și jumătate, am reușit să-l obțin la telefon pe comandantul nostru. I-am expus drama în care ne zbăteam. Mi-a răspuns că își menține ordinul dat și că își asumă el toată răspunderea, pentru plecarea noastră... Mi-a ordonat să ne grăbim deoarece pierdusem deja timp prețios și a încheiat:

– Vă doresc noroc și Dumnezeu să vă ajute!

Rezultatul a constituit o evidentă ușurare pentru noi toți. După numai zece minute porniserăm la drum. Până la Zimliskaia pe Don, la sud (singurul drum pe care se mai putea încă circula cu oarecare siguranță, după indicațiile germanilor)

era cale de 60 de kilometri. Noaptea era cețoasă, geroasă, iar șoseaua bombată și plină de polei. Abia parcurseserăm vreo 14 km și din tot convoiul nu veneau decât vreo cinci mașini. Am oprit să le așteptăm și pe celelalte. Pe la orele unsprezece și jumătate, au sosit și posturile de radio cu Bibi Hariton, care ne-a comunicat că o mașină de la compania a II-a a rămas în pană de motor și că a fost nevoit să o părăsească pe drum. Căpitanul nici nu a voit să audă de așa ceva. Am fost nevoiți să ne înapoiem și să o remorcăm, cu chiu cu vai, de unul din posturile de radio germane. Acest incident ne-a răpit circa o oră. Ne-am pus iarăși în mișcare, dar nici restul drumului nu am fost mai norocoși. Am avut șase pene de cauciuc și două de motor. Toate au fost reparate pe un ger de -38 de grade Celsius. Pe când reparam o pană de motor, am auzit deodată un zgomot de șenile, apoi dintr-odată, ne-au fixat, din dreapta noastră, două faruri puternice, dar numai pentru câteva clipe. Lucrul bineînțeles că a încetat și o tăcere de mormânt s-a lăsat asupra coloanei noastre. Am stins farurile și am ciulit urechile. Zgomotul de șenile devenea din ce în ce mai puternic, semn că o coloană se apropia de noi. Lumini nu avea, ceață era, așa că nu puteam să vedem și nici să apreciem distanța la care ne găseam de vehiculele în cauză. Inutil să mai spun că inima tuturor devenise cât un purice și că eu unul nu doresc să mă mai întâlnesc niciodată cu acele clipe. Circa vreo zece minute de așteptare nu am mai auzit nimic. O liniște neobișnuită ne-a învăluit. Apoi dintr-odată, tăcerea nopții a fost spartă de un răcnet:

– *Wer ist das?*

Un suflu de ușurare ieșit din toate piepturile și s-a înălțat recunoscător către ceruri. Așadar în fața noastră venea o coloană germană alcătuită din câteva tancuri și mașini de

transport pe șenile. Bucuria a fost generală când am constatat că și germanii, în spaima lor, ne luaseră drept ruși.

Ne-au cerut lămuriri asupra siguranței drumului, pe care tocmai venisem și ne-au declarat că au ordin să meargă la Morozovskaia spre a evacua cea mai prețioasă parte a câtorva depozite. Pe la orele trei noaptea, ne-am luat rămas bun de la aliații noștri și am pornit mai departe. În sfârșit, pe la orele opt și jumătate, înghețați tun, am ajuns pe malul Donului în Zimlianskaia. Acolo, prin telefon, am primit ordine noi. Mai întâi, pentru faptul că ne-am deplasat nesocotind instrucțiunile transmise de Secția III, ni s-a ordonat înapoierea imediată la Stalino 3, sovhozul de unde plecasem în seara de 23 decembrie. Trebuia să încercăm la Morozovskaia atât nucleul de transmisiuni, care mai rămăsese, cât și pe ostașii noștri din batalion, care fuseseră afectați întreținerii liniilor telefonice germane și pe care în momentul retragerii, aliații noștri îi lăsaseră pe jos, pe motiv că pentru ei nu au loc în mașini. Bietul Bibi Hariton, care trebuia să facă drumul înapoi cu posturile de radio, era într-un hal de nedescris, mai cu seamă că pleca la drum fără să aibă carburanții necesari parcurgerii aceluiași drum în sens invers.

După ce am descărcat trei camioane de materiale într-o casă din marginea Zimlianskai și am lăsat o gardă de șase oameni, am încolonat cele nouă mașini care trebuiau să se înapoieze, le-am petrecut cu ochii înlăcrimați până le-am pierdut din vedere după primul deal și am hotărât să plecăm și noi la drum. Am constatat cu durere că mașina defectată în timpul nopții, pe care o adusesem până aici cu un post de radio, nu o mai puteam lua cu noi. Am lăsat-o la aceeași casă din marginea satului și apoi cu șapte mașini, am plecat spre vest. În cele câteva ore, de la douăsprezece până la patru și jumătate

după amiaza, care ne mai rămâneau până să se înnopteze complet, trebuia să trecem necondiționat Donețul. Aveam de străbătut o cale de 125 de kilometri. Gerul era deosebit de pătrunzător (circa -25 grade C), iar noi obosiți de drum, iar de mâncat nu-i ardea nimănui.

După ce am parcurs circa 90 de km, timp în care am reparat iar trei pene de cauciuc și două de motor, una dintre mașini a dat într-o groapă și i s-a rupt complet arcul din față. Am fost nevoiți s-o lăsăm până să-i putem găsi un alt arc de schimb. Mașina de depanare scăpată din coloană, alerga să se pună în siguranță, un moment mai devreme.

Rămăsesem deci numai cinci mașini, printre care un Ford rusesc cu baia de ulei spartă. La circa 20 de km de Doneț, la întretărirea drumului nostru cu cel ce venea din Tadjinskaia, un proiector puternic ne-a dat semnalul de oprire. Un ofițer german s-a apropiat de noi și ne-a verificat identitatea, spunându-ne că are ordin să asigure paza Donețului, că șoseaua spre Tadjinskaia nu mai este sigură și că este acolo cu unitatea lui de tancuri, anunțat să-și ia toate măsurile pentru o probabilă întâlnire cu tancurile rusești.

Spre orele șase și jumătate seara, am trecut Donețul. Constatând starea mașinilor și mai ales cea a oamenilor am decis să petrecem noaptea de Ajun de Crăciun în satul Bronjiski, situat chiar pe malul Donețului. Gerul se întetise, termometrul coborâse până la -32 grade Celsius. O zăpadă fină și foarte deasă se cernea din bolta cerească... Pentru găsirea cantonamentelor ne-am adresat comendurii germane, care ne-a retezat imediat speranța, răspunzând intervenției noastre printr-un *non possum* categoric. Am plecat abătuți, strivind între pleoape o lacrimă și în suflet o ultimă nădejde de dezmorțire...

După ce am orânduit gărzile mașinilor și am anunțat că în prima zi de Crăciun adunarea va fi la orele șapte și jumătate, am dat ostașilor drumul ca să-și poată găsi fiecare cum va putea, un loc unde să se încălzească și eventual să se odihnească.

Căpitanul meu, îngenunchiat de atâtea emoții, se lungise în cabina unei mașini și refuza să se mai miște.

Deși obosit, înghețat și nemâncat, nu mă puteam hotărî să-i urmez exemplul. Am pornit pe ulița ce mi se deschidea înainte, fără nici o țintă, învăluit numai de gânduri... Nu mai țin minte cât am hoinărit așa!... Știu doar că privind departe, acolo unde mă mâna inima mea în acea Noapte Sfântă, v-am văzut pe voi, toți cei dragi ai mei, strânși în jurul unui brad mare, încărcat cu multe, multe jucării pentru micul Bubul... Plimbarea aceasta m-a liniștit mult așa încât toate gândurile mele negre au fost alungate... Am simțit deodată că mă dezmoșisem de-a binelea.

Întorcându-mă spre mașini, decis să urmez și eu acum exemplul căpitanului, m-am întâlnit cu un ofițer, care m-a întrebat dacă am găsit cantonament. Mirat când a auzit că voi dormi în mașină, m-a invitat în camera spre care se îndrepta el. Era o cameră strâmtă, cu pământ pe jos, locuită de o familie formată dintr-un bărbat, o femeie și o copilă de vreo șase ani. În aceeași cameră se mai ghemuiseră vreo opt soldați, un subofițer (toți din batalionul nostru) și peste ei sosisem acum și eu.

Gazda robotea în jurul unei mașini de zid, prăjind niște carne și o turtă din făină de grâu. Când preparativele au fost sfârșite, ostașii, care dăduseră materia primă, m-au invitat la ospăț. După aproape 30 de ore, duceam la gură prima bucăică de pâine, care era de fapt o turtă prăjită în margarină.

După masă, ne-am culcat pe jos, pe șubă și având drept căpătâi vestonul și drept plapumă, vechea mea pătură. Am dormit dus până a doua zi la orele șase. După adunare, am trimis Fordul rusesc cu arcul de schimb, mașinii care rămăsese în pană dincolo de Doneț, iar noi toți ceilalți, îmbarcați în patru mașini, am pornit spre Schalty, cale de vreo 60 de km. Pe drum, s-a spart motorul uneia din cele patru mașini, astfel încât am fost nevoiți s-o remorcăm cu mașina noastră. Am sosit la Schalty în prima zi de Crăciun pe la orele unsprezece și jumătate... Aici am aflat că unitatea noastră s-a deplasat la Krasnâi Luki. Când să plecăm mai departe, numai cu trei mașini, am constatat cu surprindere că mașina, pe care o lăsasem stricată la Zimlianskaia, sosise deja în zori la Schalty. Șoferul ne-a lămurit misterul:

– O mașină italiană rămăsese în pană de benzină la Zimlianskaia și broscarii căutau benzină ca să fugă. Atunci, am făcut târgul. Le-am dat benzina mea cu condiția să mă remorcheze și pe mine și iacă s-a făcut treaba!

La întrebarea mea dacă au călătorit bine, șoferul mi-a răspuns:

– Mai bine decât dacă veneam cu motorul meu. Fugeau italienii de mama focului, că știți dumneavoastră domnule Sublocotenent, ei au la rotilele din față cauciucuri italienești, iar la cele din spate de cele grecești.

Nici nu ieșisem bine din Schalty că ne-a și surprins întunericul. L-am sfătuit pe căpitan să rămânem peste noapte acolo, dar nici nu a vrut să audă. Drumul spre Krasnâi Luki era acoperit de zăpadă și la marginea orașului ne-am rătăcit. Împingând înainte, mereu înainte, am ajuns într-o vale abruptă, prin care silindu-ne s-o trecem, am rupt complet arcurile din spate ale unui Ford. În sfârșit căpitanul și-a dat seama că nu

mai putem continua călătoria în acea noapte... Ne-am înapoiat și am oprit la cele dintâi adăposturi omenești. Era sovhozul Krasnâi Hlebarov. Lângă el, la circa opt sute de metri, era un cătun cu aproximativ cincisprezece bordeie. În unica încăpere încălzită, am rămas peste noapte șase ofițeri (trei asimilați plus căpitanul, plus locotenentul Bogdan și cu mine), patru șoferi și vreo cinci ostași, pe lângă cei șase locatari permanenți ai odăii (trei băieți de circa 18 ani și trei fete de aceeași etate). Întrucât mâncasem pe la orele două și jumătate la un restaurant rus în Schalty câte o porție de cartofi cu bucăți de carne, o felie de pâine și băusem un pahar de limonadă, ne-am lungit pe jos, fără să mai desfacem vreo conservă sau să spargem în măsele conținutul faimoasei galette de război. Abia ne culcasem când locotenentul Bogdan, care dormea lângă mine, sare deodată speriat, spunând că nu știe ce l-a zgâriat pe cap. Fetele și băieții, care stăteau cu noi în cameră, s-au pus toți pe un răs bezmetic. Abia mai târziu, printr-un perivocic, am putut afla că în acea încăpere își făcuse veacul și un arici, care stăpânea deja spațiul, în lipsa unui pisic...Gândiți-vă și voi dragii mei, dacă în noaptea aceea am mai putut închide ochii...

În cursul nopții, termometrul a scăzut până la -43 de grade Celsius. A doua zi de Crăciun, pe un ger de -37 de grade Celsius, ne-am continuat drumul numai cu trei mașini. După ce am parcurs vreo 25 km, ultima mașină nu mai venea. Zadarnic am așteptat-o aproape o oră... Nimic...Enervat, căpitanul s-a hotărât să continuăm drumul numai cu două Forduri. Pe la orele două am oprit într-un sat ca să îmbucăm ceva conserve și pâine de război. Ostașii au folosit acest popas și pentru a-și dezgheța picioarele amorțite de multă vreme. La orele trei am pornit iarăși mai departe. După un drum de circa trei sferturi de oră, am fost siliți să renunțăm la călătorie. Șoseaua devenise

grozav de accidentată, noaptea se lăsase învăluind în întuneric și ger aspru orice perspectivă, iar, pe deasupra, rezervoarele de benzină ale ambelor mașini se goliseră.

Am înnoptat în comuna Islanowka, unde fiind cantonată Divizia a VII-a Infanterie, am fost nevoiți să ne mulțumim cu niște locuri modeste pe jos. M-am dus la Divizie, chiar în acea noapte și am căpătat 40 litri de benzină pentru a ne putea continua călătoria. A doua zi de dimineață, ziua a treia de Crăciun, deși proiectasem s-o pornim la drum dis-dimineață, nu am putut pleca decât pe la orele nouă și jumătate. Motoarele înghețaseră „os“ în timpul nopții. În sfârșit, pe la orele unsprezece și jumătate, am intrat în Krasnâi Luki, unde ne-am găsit unitatea. Nu vă puteți închipui uimirea și bucuria celor de aici când ne-au văzut intrând în cancelaria batalionului. Deoarece din ziua de 22 decembrie orice legătură cu Morozovskaia, chiar și prin radio, fusese întreruptă, toți cei de aici ne socoteau deja pierduți. Se pare că luaseră chiar măsuri să ne înapoieze acasă lăzile de companie. Toți ne-au asaltat cu cele mai abracadabrate întrebări și fără să mai poată gândi că eram înghețați, flămânzi și obosiți de drum, ne-au silit să le povestim toată „morozowskaiada“ noastră...

În după amiaza aceleiași zile de 27 decembrie, ne-am instalat (căpitanul și cu mine) într-o cameră modestă, la o familie din Krasnâi Luki. În aceeași seară, ne-am dezbrăcat pentru întâia oară, după noaptea de 19 spre 20 decembrie, ne-am deparazitat sumar și am adormit buștean. A doua zi dimineață, am organizat strângerea ostașilor și a materialelor rămase pe drum. Am trimis mașini să-i aducă și pe cei rămași la Zimlianskaia, ca și pe cei lăsați la Bronjisky, pe malul drept al Donețului. Am înjghebat o bucătărie pentru trupă, pentru a putea fi servită o mâncare caldă soldaților, după șapte zile.

Apoi, pe la orele unsprezece și jumătate dimineața, ne-am dus la baia locală, unde am turnat pe noi mai multe căldări cu apă caldă, ne-am săpunit de vreo trei ori și după ce ne-am priment, ne-am înapoiat în bârlogul nostru, unde am mâncat cu poftă o ciorbă fierbinte și o mâncare de varză cu carne. După amiază, am trimis o mașină să ne aducă de la vreo 2 km distanță, o tonă de cărbuni contra șase mărci. Apoi am pus, căldări peste căldări, în singura sobă ce exista în toată locuința, și am încălzit vreo trei camere, în care au dormit gazdele (patru persoane) plus căpitanul cu mine și trei ordonanțe.

16 Ianuarie 1943

Au trecut optsprezece zile de când suntem la Krasnâi Luki. Viața se scurge monoton. Mă deștept zilnic la orele cinci dimineața și, după ce îmi beau ceaiul, îmi inspectez compania.

22 Ianuarie 1943

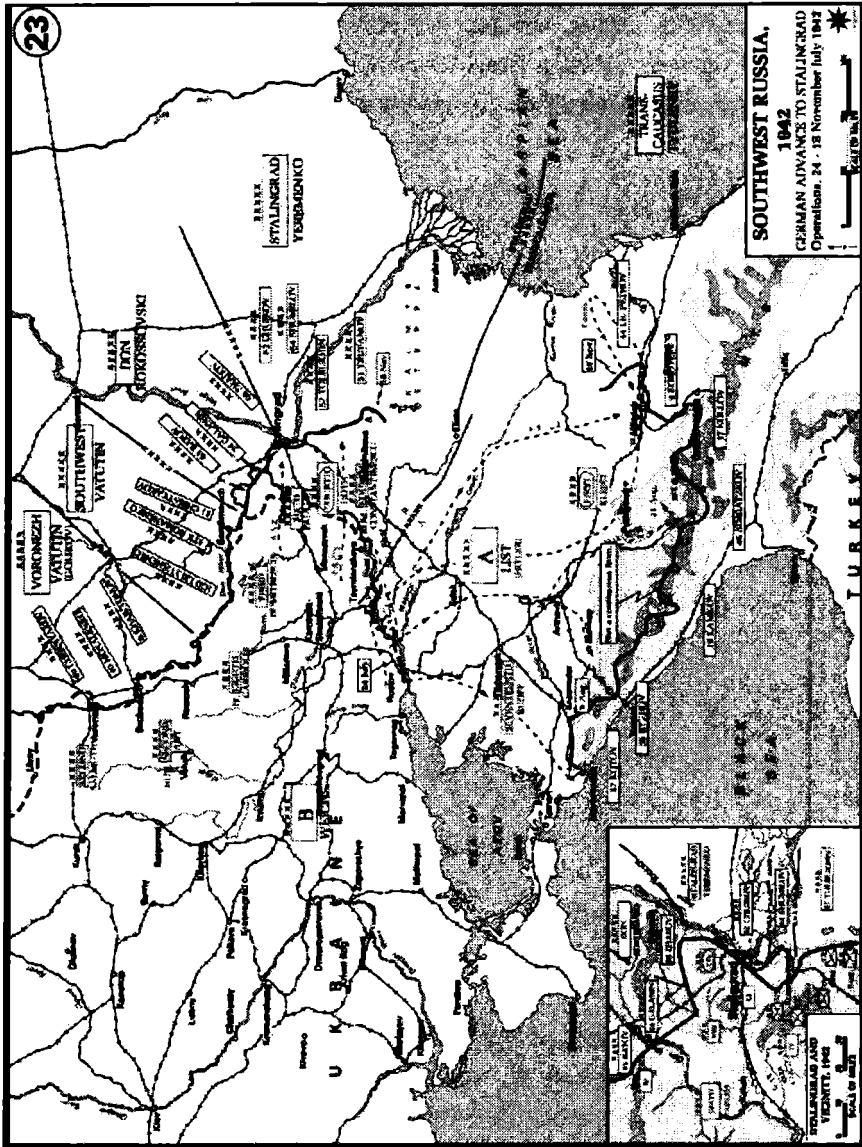
De mai bine de o săptămână trebuie să plecăm spre noua noastră destinație: Zaporojie. Acolo se stabilește pentru iarnă Comandamentul Armatei.

Deplasarea noastră s-a tot amânat deoarece germanii nu au fost în măsură să ne pună la dispoziție trenul necesar. În sfârșit, ieri ni s-a comunicat că mâine (23 ianuarie) ni se vor da vagoanele solicitate. Azi am făcut primul transport pentru plecare la gară, la circa 15 km de aici. Abia m-am întors, înghețat și flămând, și am fost chemat la batalion, unde mi s-a comunicat că s-a primit ordin să îmbarcăm tot ce am depozitat pe rampă, deoarece mâine în zori vom porni cu mașinile la Stalino, deoarece trenul este îndoielnic și probabil evoluția frontului nu îngăduie noi amânări. Sper că de la Stalino voi

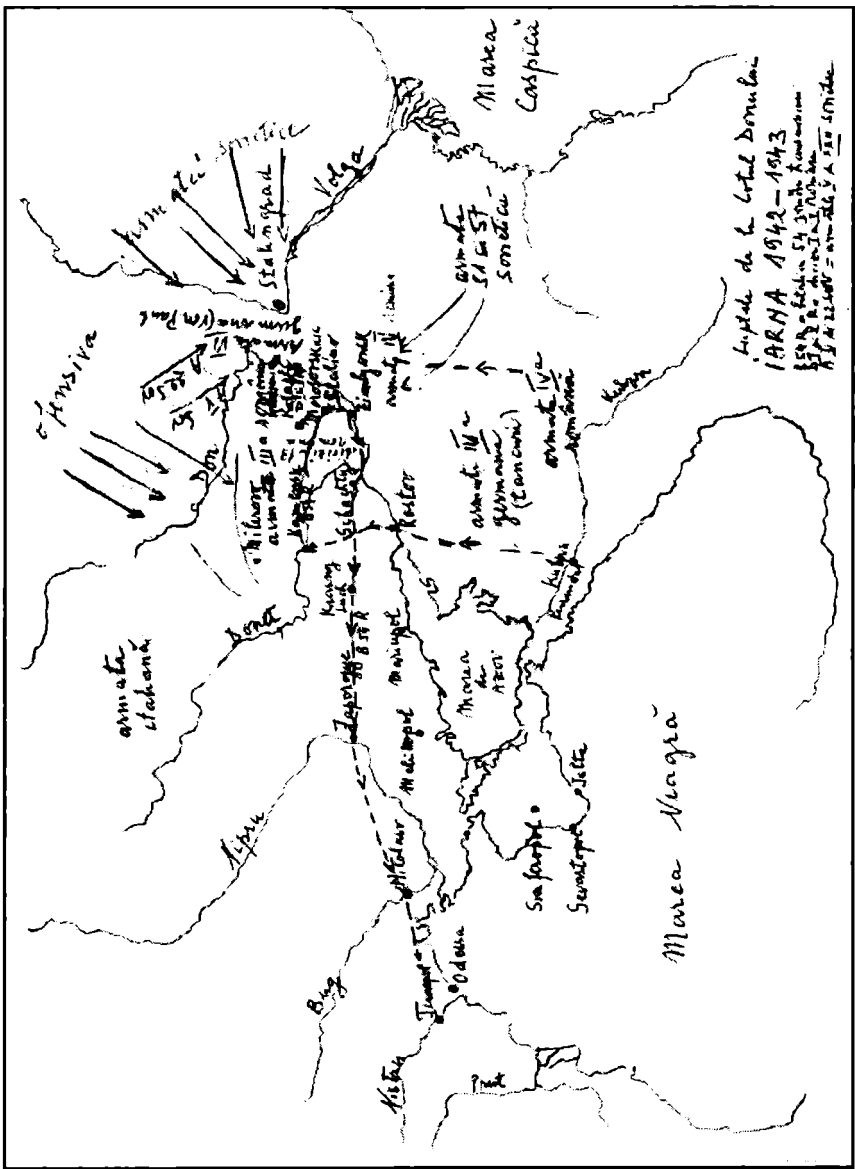
ajunge cu bine curând la Zaporojie și poate, dacă mai pot nădăjdui...de acolo...acasă... Doresc să vă pot citi eu însumi această scrisoare document.

Cu mult dor și nemărginită dragoste, vă îmbrățișează,

Mișu

Luptele de la Canal Donului
 IARNA 1942-1943
 Scara: 1:50,000
 Desenat de: [illegibil]
 Desenat în: [illegibil]

VORBE CU TÂLC
INSTANTANEE, SCHIȚE, EVOCĂRI

Amintiri din Tribunal

Depunerea jurământului la Curtea de Apel

20 iunie 1931 a fost ziua în care am fost primit oficial, în calitate de avocat, în Baroul Ilfov.

Câte speranțe s-au înfiripat în acea zi, care a fost totodată și punctul de plecare în cursa cu deziluzii și înfrângeri, ce avea să dureze aproape patruzeci de ani, din care cea mai mare parte în activitate „la bază“.

Primirea în barou implica o procedură destul de complicată, care culmina prin depunerea unui jurământ în fața Curții de Apel Secția I-a București.

Pentru consumarea acestui act, candidații erau însoțiți de un membru al Consiliului Baroului, care îi prezenta Completului de Judecată respectiv, după care urma prestarea jurământului, ce se încheia cu formula: „așa să-mi ajute Dumnezeu“.

Abia după ce la dosarul personal se depunea și documentul constatator al acestei formalități, candidatul era considerat primit oficial în Barou și își putea începe exercitarea profesiei.

Așa dar la 20 iunie 1931 am fost programat, împreună cu alți șase tineri licențiați în drept, să depunem jurământul de credință. Îmi amintesc și astăzi numele a patru dintre acești colegi: Avramescu Avram, Georgescu Ion, Herșcovici Moise, Rosenberg Aaron. Numele celorlalți doi candidați le-am uitat...

Am intrat în sala Curții de Apel Secția I-a conduși de consilierul Isidor Berenberg, un excelent profesionist, om de aleasă cultură și cu mari relații în societatea „înaltă“ a Capitalei.

Completul de judecată era prezidat de Iacob Solomon, prim președinte al Curții de Apel București, român ardelean de veche obârșie, iar reprezentantul Parchetului era Gică Ionescu, procuror general.

După ce prim președintele a făcut apelul candidaților, probabil ca să ne cunoască pe fiecare, ne-a invitat să ne pregătim pentru depunerea jurământului odată toți, după formula sacramentală, repetând-o în cor, după el.

Colegii mei, care erau de religie mozaică, și-au acoperit capetele.

Eram al patrulea în șir și după cum am observat ulterior, împreună cu Georgescu Ion și încă un coleg, eram trei creștini.

După o scurtă pauză și după ce prim președintele ne-a mai întrebat încă o dată dacă suntem pregătiți, mi s-a adresat direct:

– Dumneavoastră nu depuneți jurământul?

– Ba da, domnule Președinte!...

– Atunci de ce nu vă acoperiți capul? Dacă nu aveți pălărie, să rugăm pe cineva din sală să vă împrumute una.

Recunosc că această intervenție a fost atât de neașteptată pentru mine, încât pentru câteva clipe mi-a pierit glasul și nu am fost în stare să mai răspund.

Sesizând descumpănirea mea, maestrul Berenberg a intervenit:

– Domnule Președinte, colegul este creștin.

– Cum creștin când se numește Israil? a replicat magistratul.

Spontan, întinzându-se peste pupitrul său, Procurorul General Gică Ionescu, având mâna dreaptă streășină la gură, mi-a sugerat:

– Întrebă-l și Dumneata, el care se numește Iacob Solomon, el ce este?

Nu știu câți din sală au apreciat intervenția procurorului general, am reținut însă că pe băncile apărării se râdea copios, iar primul președinte Iacob Solomon, fără să mai aștepte nici o explicație, a început să dicteze formula jurământului.

După treizeci și cinci de ani de la această întâmplare, l-am cunoscut pe avocatul Solomon, fiul fostului prim președinte al Curții de Apel București. Într-o discuție amicală, povestindu-i această întâmplare, mi-a confirmat că tatăl său nu o uitase, i-o povestise și chiar îi mărturisise că după această „pățanie“, nu și-a mai permis niciodată să-și manifeste vreo mirare în situații similare celei de mai sus și nici nu a mai cerut vreodată nici o explicație...

Gafă monumentală

La judecătoria din strada Povernei, se dezbăteau pretențiile la despăgubiri civile, reprezentând drepturile de autor, solicitate de compozitorul Mihail Jora.

În dovedirea acțiunii sale, reclamantul ceruse și o probă cu martori, pe care instanța judecătorească i-o admisese. Printre martorii citați figurau: maestrul George Georgescu, directorul Filarmonicii din București, compozitorul Tiberiu Brediceanu, dirijorul Ionel Perlea și George Enescu.

Completul de judecată era prezidat de consilierul Simionescu, recunoscut drept magistrat cu slabă pregătire profesională și pe deasupra și incult.

Aprodul strigă primul martor și în sală pășește un om plin de modestie și puțin adus de spate. Ajuns în fața mesei de judecată, acesta se înclină respectuos.

– Cum te cheamă? îl întreabă Președintele.

– George Enescu, răspunde martorul.

– Ei! George Enescu, exclamă Președintele, oarecum enervat, apoi:

– Scrie grefier: martorul se numește Gheorghe Enescu.

– Care este profesia dumitale? continuă Președintele.

– Violonist și compozitor, răspunde politicos martorul, aplecându-se ușor.

– Ei! Violonist! se răstește iar magistratul. Scrie grefier la profesia martorului *lăutar!*

În sală se lăsase o tăcere apăsătoare. Martorul, singur, părea că nici nu auzise depoziția președintelui.

Grefierul, sesizând că se află iarăși confruntat cu o nouă probă de ignoranță din partea magistratului, se ridică de la masa lui și se repede la președinte, căruia îi șoptește câteva cuvinte la ureche...

Dintr-odată, ca deșteptat dintr-un vis, președintele sare în picioare și cu un glas ca de trâmbiță, luând o poziție de drepti, solemnă, se adresează martorului:

– Stimate Maestre, instanța noastră este onorată să aibă în fața sa pe celebrul compozitor, pe marele nostru George Enescu și Vă salută cu deosebit respect! Apoi adresându-se ușierului:

– Aprod, adu repede un scaun pentru marele maestru George Enescu!...

Avocatul Ferdeler

Înainte de cel de Al Doilea Război Mondial, printre figurile ilustre ale avocaților din Capitală se număra și avocatul Ferdeler, un om înalt, bine legat la trup, cu o voce puternică și de o eleganță vestimentară desăvârșită.

Obiceiul lui, cunoscut atât colegilor de breaslă cât și magistraților, era acela ca mai întotdeauna să se prezinte în fața instanței cu mănuși „glacées“, pe care nu și le scotea decât după ce i se dădea cuvântul ca să-și înceapă pledoaria.

Într-una din zile, urma să pună concluzii la secția a IV-a a Tribunalului Ilfov, unde ședința era prezidată de către consilierul Armand Constantinescu, președintele acestei secții.

Armand Constantinescu era un magistrat vechi cu o bogată experiență, astrolog renumit și incorigibil zeflemist. Era unul dintre puținii judecători despre care se șoptea că în unele procese urmărea și anumite interese personale.

În fața unei săli pline și după ce procesul cu pricina a ajuns „la rând“, Președintele Armand Constantinescu, dând cuvântul avocatului Ferdeler, are inspirația să-i trimită o săgeată tocmai când acesta, calm ca de obicei, își scotea mănușile:

– Maestre, Tribunalul ar fi interesat să cunoască care este motivul pentru care Dumneavoastră atunci când veniți în fața lui, purtați mănuși...

Ferdeler, uimit pentru o clipă de această neașteptată intervenție a magistratului, se retrage un pas înapoia băncii, pe care secretarii îi așezaseră servieta și dosarul cauzei, îl fixează cu privirea și stăpânindu-și glasul, îi replică:

– Domnule Președinte, cum mi-aș permite, să mă înfățișez înaintea dumneavoastră cu mâna goală?...

În sala de ședință a căzut trăznetul stupoarei și pentru câteva clipe s-a așternut o liniște desăvârșită, pe care nu a spart-o decât clopoțelul de pe masa de judecată, când președintele, cu o voce înăbușită, a anunțat:

– Ședința se suspendă pentru zece minute!...

Avocatul Nachtigal

Prin anii șaptezeci, la Curtea de Apel Secția a III-a din București se judecau procese ale criminalilor de război. Într-unul dintre dosare, apărător era avocatul Alphonse Nachtigal, persoană foarte solicitată în asemenea procese, nu numai pentru talentul și pregătirea lui, ci mai ales pentru curajul pledoariilor sale.

În cursul pledoariei de apărare, care tindea să dovedească faptul că acuzatul nu participase chiar la toate faptele care i se puneau în sarcină, a fost întrerupt, în repetate rânduri, de procurorul general Cioară, alias Schwartz, magistrat de carieră, însă o fire extrem de nervoasă. Prin intervențiile sale, procurorul Cioară încerca să dovedească că susținerile apărătorului sunt greșite și că faptele s-au desfășurat într-o cu totul altă lumină...

După câteva asemenea obstrucții neîntemeiate, președintele Curții, nemulțumit de atitudinea procurorului general, îi cere acestuia să nu mai intervină, asigurându-l că îi va da cuvântul în replică, cu ocazia căreia va putea restabili situația de fapt. Apoi se adresează apărătorului:

– Instanța vă roagă să înțelegeți intervențiile domnului procuror general; maestre aveți cuvântul, vă rugăm continuați!

Replica avocatului nu se lasă mult așteptată:

– Domnule președinte, toate le înțeleg, dar nu pot pricepe cum Curtea poate permite ca Cioara să dea lecții unui Nachtigal? (adică în traducere din limba germană: unei privighetori).

Avocatul Aristide D. Aristide

O sală de judecată oferă, fără îndoială, aspecte de viață interesante și instructive; în numai câteva ore, cel care asistă cu atenție la dezbaterile dosarelor nu poate să nu fie impresionat de diversitatea cauzelor, a personajilor și mai cu seamă de pasiunea cu care fiecare parte încearcă să obțină o soluție favorabilă. Nu se judecă numai chiriașii cu proprietarii, păgubașii cu autorii daunelor, ci adeseori se judecă și copiii cu părinții, soții între ei nu numai în procese de divorț, dar și pentru spațiu, pensie de întreținere, împărțirea bunurilor, și chiar frații cu surorile. Este înspăimântător și degradant să constați că neînțelegerea a pornit uneori de la un lucru de nimic, de la un fapt mărunț și că s-a ajuns la un proces la care se perindă martori, se administrează probe cu înscrisuri, se iau interogatorii, se fac descinderi de către completul de judecată la fața locului, iar avocații se luptă cu texte și subtilități juridice asudând copios, în timp ce împricinații își aruncă pe furie priviri dușmănoase, care prevestesc că, după încheierea dezbaterilor, răfuielile vor continua pe sala tribunalului, acasă sau chiar și pe stradă.

Și totuși, câteodată, în această atmosferă sumbră, frunțile se descrețesc, zâmbetele zboară de pe buzele tuturor asistenților din sală, căci o rază de soare străpunge norii plumburii ai

disputelor. Uneori sunt răspunsurile martorilor, alteori intervențiile nelegale ale părților înfierbântate, dar de cele mai multe ori sunt replicile avocaților, care aduc clipe de destindere și chiar de amuzament. Despre una dintre aceste situații voi povesti acum.

Într-un proces de divorț, soțul reclamant, care dorea să obțină cu orice preț desfacerea căsătoriei sale, se străduia cu toate probele care-i stăteau la îndemână, adică martori, scrisori și alte înscrisuri, să-și acopere pârâțul cu cele mai murdare fapte. Numai că, în ciuda tuturor eforturilor desfășurate, dovezile se arătau șubrede și neconcludente, deoarece martorii audiați nu cunoșteau aproape nimic privitor la soarta soților, iar actele depuse la dosar probau dimpotrivă că pârâțul se străduise timp de câțiva ani să-și apere căsnicia, înțelegând să uite abaterile de la morala conjugală a reclamantului.

Reclamantul era apărat de avocatul Aristide D. Aristide, fost multă vreme procuror la Tribunalul Ilfov și care din pricina numelui său era numit de prieteni „Bis-uleana“.

Așa precum îi era obiceiul, cu vehemență și abilitate, acesta se străduia să forțeze probele în favoarea clientului său. Apărătorul pârâțului era Papazoglu Fotea, cel cu glas mieros și cu o minte extraordinar de ageră. Acesta din urmă se pregătea evident să dea lupta pentru respingerea acțiunii de divorț ca fiind nefondată. Astfel, când i s-a dat cuvântul de către președintele instanței, avocatul Papazoglu și-a început pledoaria cu exclamația:

– Păcat, Doamnă Președinte, de toată strădania colegului meu! ... după care a făcut o pauză...

– De ce păcat, Maestre? l-a întrebat Președintele.

– Pentru că adversarul meu este de două ori Aristide*, dar nici măcar odată înțelept!...

---

* Aristide, om politic atenian (540–467 î.H.). A participat la luptele de la Salamina și Platœa împotriva armatelor lui Xerxes. A contribuit apoi la formarea imperiului colonial al Athenei prin constituirea Confederației de la Delos. A girat finanțele Greciei cu o probitate inviolabilă și a murit sărac. Numele lui a devenit termen de referință pentru integritate, cinste, probitate morală, înțelepciune.

Proces pledat de Istrate Micescu

La Curtea de Apel Secția a III-a era mare vânzoleală. Într-un proces important de succesiune deschis la Călărași, punea concluzii maestrul Istrate Micescu, unul dintre cei mai străluciți avocați dintre cele două războaie mondiale.

În sală, în afară de publicul obișnuit, erau și mulți avocați și persoane venite în mod special să-l asculte pe renumitul maestru. După ce grefierul a făcut apelul părților, președintele a invitat pe maestru să-și dezvolte motivele apelului.

Cu talentul său inegalabil, timp de o oră și jumătate, Istrate Micescu a plimbat asistența vrăjită prin lumea instituției succesiunilor. Când a sfârșit, președintele instanței i-a adus mulțumiri pentru minunata sa pledoarie, apoi, cu lipsă totală de interes și vădit „plictis“, s-a întors spre apărătorul intimatului în apel, un avocat tânăr, slab, pîrpiriu și modest, venit din provincie și care până atunci stătuse aproape strivit în bancă.

– Eh! Dumneavoastră ce aveți de spus? l-a întrebat Președintele și fără să-i mai aștepte răspunsul s-a întors să converseze cu magistratul din dreapta sa.

Ca întotdeauna, după o mare tensiune, publicul avea nevoie de o relaxare. Așa s-a întâmplat și de această dată. Spectacolul fiind considerat încheiat, mulți dintre spectatori au început să se ridice din bănci și să se îndrepte spre ieșire, iar

alții să-și schimbe impresiile în șoaptă... În plus o rumoare se strecurase în toată sala arătând câtă atenție îi mai rămăsese acordată bietului avocat provincial, care cu glas tremurat, abia a mai putut articula:

– Domnule Președinte, vă rog să binevoiți a constata că apelul supus judecății este nul, deoarece nu este semnat!...

Președintele instanței nu era atent, fiind prins în conversație cu colegul său din dreapta, așa că a fost nevoie de intervenția celui alt magistrat să-i atragă atenția asupra declarațiilor apărătorului.

– Cum? Cum? Ce ați spus? Că apelul nu este semnat? Grefier, dă te rog dosarul!

În sală s-a făcut deodată liniște; toate respirațiile au fost suspendate, iar cei care tocmai voiau să iasă au împietrit pe locuri.

După ce președintele împreună cu ceilalți magistrați, care formau completul de judecată, au răsfoit dosarul, oprindu-se îndelung asupra paginii care înfățișa apelul, au trecut dosarul uneia din secretarele maestrului Istrate Micescu ca să-l poată verifica și acesta... Părea că așteptarea nu mai avea sfârșit...

Și totuși, după ce dosarul s-a întors la grefier, președintele a pronunțat sentința:

– Apelul se respinge fiind considerat nul prin ne semnare!

Apoi, cu un calm aparent, președintele se adresează avocatului intimatului:

– Dar bine domnule avocat, dacă știați că apelul este nul, de ce nu ați ridicat această excepție de la începutul ședinței și l-ați lăsat pe maestrul Istrate Micescu să pledeze o oră și jumătate?

– Domnule președinte, și noi cei din provincie, când venim la București, suntem dornici să mai învățăm câte ceva de la marii noștri maștri!...

Beton armat

Printre membrii Colegiului de Avocați ai Capitalei, unul dintre cei mai solicitați era desigur Nicolae Ciobanu. Aceasta însemna că se situează printre acei apărători care își realizau plafonul încasărilor în primele zile ale fiecărei luni calendaristice.

Clientela lui era foarte diversă și adeseori, în cabinetul lui se perindau proprietari și chiriași, infractori de drept comun, dar și pensionari nevinovați etc.

Era un apărător conștiincios, adică totdeauna temeinic pregătit și întemeiat pe o amănunțită cunoaștere a dosarului, înarmat cu jurisprudența și doctrina la zi, gata oricând să facă dovada cu numeroasele tomuri pe care le căra constant pentru orișice proces, dar din care, spre marea lui părere de rău, de cele mai multe ori nu reușea nici măcar să le deschidă în fața instanței, căci judecătorii erau mult prea grăbiți ca să mai piardă vremea cu asemenea povești citite. Cred că atracția magnetică pe care avocatul Ciobanu o exercita asupra numeroasei și fidelei lui clientele se explica mai cu seamă, prin optimismul, siguranța de sine contagioasă și simpatia pe care o răspândea în jurul lui.

Rareori mi-a fost dat să întâlnesc în viață oameni la care întreaga lor ființă să se afle într-o mai perfectă armonie: statura, vocea, gestică.

Într-adevăr, înzestrat de natură cu un corp de halterofil, aveai impresia că este sosit dintr-o arenă. Domina orice adunare cu o voce de bas-bariton, scandând fiecare silabă, iar de câte ori pleda sau povestea o istorioară își însoțea cuvintele cu gesturi largi și energice.

Folosind cu îndemânare aceste elemente, reușea să creeze atmosferă în jurul lui și, cu rare excepții, în sălile de judecată mai mult ca oriunde.

Poate că tocmai această convingere îi permitea uneori să încerce formule inedite, licențe de exprimare chiar, care deși stârneau hazul, produceau destindere și prilejuri de replici și momente de neuitat. Îmi amintesc una dintre numeroasele întâmplări care s-au pus pe seama maestrului Nicolae Ciobanu. S-a întâmplat la secția a II-a a Tribunalului Municipiului București, ședința fiind prezidată de magistratul Octav Vasiliu.

Nicolae Ciobanu pleda recursul unui delapidator. După ce dezvoltase toate cele trei motive de recurs, apărătorul conchidea astfel:

– Domnule președinte, în ceea ce mă privește, nu cred în temeinicia primelor două motive pe care le-am susținut ...

– Atunci, îl întrerupse președintele, de ce le-ați mai formulat?

– Pentru că nădăjduiesc ca dumneavoastră să le apreciați ca fiind fondate și să le admiteți, replică avocatul.

– Vi s-a mai întâmplat așa ceva? continuă Octav Vasiliu.

– Desigur, domnule președinte, chiar într-o ședință condusă de domnia voastră, numai că, țin să adaug, cu acea ocazie nu am mărturisit instanței îndoiala mea.

– Atunci de ce ați simțit nevoia ca cazul de față să faceți această declarație? insistă mai departe magistratul.

– Pentru că, domnule președinte, cel de al treilea motiv de recurs este beton armat și peste el nu veți putea trece decât în ziua când se vor dărâma zidurile Tribunalului.

– Asta este tot părerea dumneavoastră – se precipită Octav Vasiliu. Ei bine, instanța amână dărâmarea zidurilor Tribunalului pentru data de 19 martie 19...

Avocatul Porăstrău

În lumea sălii „pașilor pierduți“ din Palatul Justiției din București, una dintre figurile cele mai originale, în perioada anilor 1955-1970, era desigur „consilierul Porăstrău“, așa cum îi plăcea să se recomande, justificând acest titlu prin faptul că mai înainte de a deveni avocat pledant, fusese câtva timp, jurisconsult la Ministerul Sănătății.

Cred că această comportare era mai curând izvorâtă din educația cu iz austriac, fiind de origină bucovinean. De altfel, toată ființa sa sugera produsul autentic al educației germane: o ținută totdeauna impecabilă de ofițer pensionar, totdeauna proaspăt tuns, foarte corect îmbrăcat, cu un permanent surâs profesional, afectând o politeță excesivă în raporturile cu colegii, chiar și cu cei mai tineri și în mod deosebit cu magistrații.

Când l-am cunoscut, prin anul 1956, ori de câte ori se oprea să-mi strângă mâna, bătea călcâiele, în mod cazon, și înclina puțin capul spre piept. Vorbea rostogolind cuvintele, de parcă ar fi avut bile în gură și era deosebit de amuzant să-l ascuți povestindu-ți ultimul „banc“ înregistrat chiar în acea dimineață la „urlătoare“, o istorioară ce pretindea că-i nostimă sau vreo pățanie cu unul dintre numeroșii săi clienți recalcitranți. Mai întotdeauna, relatările lui erau lipsite de haz,

deoarece în ciuda văditelor eforturi pe care le făcea, le rata poanta. Colegii de breaslă glosau multe anecdote pe seama lui și nu erau puțini cei care pretindeau că este de mulți ani „divorțat de zeița Minerva“.

Mie totuși îmi era simpatic și, de ce nu aș mărturisi-o, îmi părea chiar rău că strădaniile lui rămâneau zadarnice, ba chiar promovau aprecieri defavorabile și ironii usturătoare. Se întâmpla într-adevăr ca uneori aceste strădanii să-l pună în situații delicate.

Am asistat de câteva ori la procese în care pleda și pot afirma că am observat cum sufletul pe care îl punea în apărarea clientului îl făcea să depășească limita normală și să compromită astfel chiar minorele șanse pe care acesta le mai avea în proces, în cele mai multe cazuri procese penale în probleme de avut obștesc, într-un regim comunist și în fața unor instanțe deservite de magistrați obedienți. Și pentru a exemplifica aserțiunile mele, am să povestesc mai jos o asemenea întâmplare.

Într-una din zilele lui octombrie 1957, avocatul Porăstrău punea concluzii la Tribunalul Municipiului București, Secția a II-a, ședința fiind prezidată de magistratul Octav Vasiliu.

După ce i-a ascultat parțial motivele de recurs, bineînțeles rezumându-le conform obiceiului, președintele i se adresează scurt:

– Am înțeles, domnule avocat, nu vă mai repetați. Instanța a reținut că inculpatul recurent a fost condamnat pentru faptul de furt din avutul obștesc și Dumneavoastră criticați sentința instanței de fond pentru nelegalitate și netemeinicie. Am auzit până acum aceste lucruri spuse de Dumneavoastră de cel puțin trei ori; mai aveți de adăugat ceva nou, ceea ce nu ați spus până acum?

- Da domnule președinte, a răspuns apărătorul.
  - Eh, atunci aveți cuvântul, dar vă recomand să fiți scurt!
  - Am înțeles, domnule președinte. Așa după cum ați binevoit să rețineți și dumneavoastră, clientul meu a fost condamnat pentru furt din avutul obștesc și pe chestia asta se face atâta caz, de către domnul procuror și de...
  - Cum, cum?, sare președintele. Nu este așa? Dumneavoastră contestați situația de fapt?, îl întrerupe magistratul.
  - Ba așa este domnule președinte!
  - Atunci?, întreabă Octav Vasiliu.
  - Vedeți, onorată instanță, vreau să spun că a furat de la o întreprindere de stat, pentru că nici nu putea altfel. Să fure de la mine sau de la dumneavoastră? Păi, mai avem noi ceva?
- Auzind această declarație, Octav Vasiliu ridicând uluit ambele brațe spre tavan, răcnește:
- Destul domnule avocat! Tribunalul s-a lămurit complet. Pronunțarea se amână pentru data de...

Maestrul Jean Valjean

În perioada dintre cele două războaie mondiale, pledoariile marilor aștri ai baroului cuprindeau adeseori referiri la doctrina romană și străină, lectura unor jurisprudențe, cum este și firesc, și uneori glume inofensive și chiar săgeți, dintre care unele dureroase, trimise cu o aleasă măiestrie atât confrăților de breaslă cât și magistraților. Ele constituiau totdeauna momente de relaxare, oaze de reconfortare, pentru atenția întregii asistențe atât de pestriță într-o sală de judecată, solicitată într-o încordare maximă, prin demonstrații logice savante, sprijinite pe fapte și argumente juridice copleșitoare, toate prezentate într-o exprimare ce provoca deopotrivă admirația și uimirea.

În acea epocă, fiind foarte tânăr și în primii ani ai profesiei mele, trăiam sub vraja marilor figuri ale baroului de Ilfov și de aceea, ori de câte ori aveam posibilitatea, urmăream dezbaterile în care acești campioni ai barei își încrucisau floretele. Eram convins că profitam din belșug.

Într-o astfel de ocazie am asistat la judecarea unui proces în care se cerea anularea unui testament. Fiind vorba de un patrimoniu, ce cuprindea pământ agricol, imobile urbane, acțiuni și bani depuși la diverse bănci, părțile își angajaseră „maestri“ cu greutate și este de presupus că le stimulaseră zelul cu onorarii grase. Pentru reclamanți a luat cuvântul avocatul

Jean Th. Florescu, fost ministru al justiției, într-unul din guvernele liberale, îndată după Primul Război Mondial. Era mai puțin cunoscut ca un profesionist al barei, deoarece își consacra cea mai mare parte a timpului său intervențiilor și servirii imensei sale clientele politice.

Evident că în asemenea condiții, deși avea o mare ușurință de exprimare, totuși în raport cu frunzații baroului, era handicapat sub aspectul valorii profesionale, Era evident deci că angajarea sa într-un asemenea proces se făcuse avându-se în vedere, în mod precumpănitor, prestigiul politic de care se bucura.

După ce și-a sfârșit pledoaria, după opinia mea, cam emfatică, cam prea lungă și obositoare, Președintele instanței s-a adresat apărătorului părții adverse, care era avocatul Jean Valjean.

Ion Vasilescu, mai cunoscut sub porecla de Jean Valjean, era nu numai un avocat renumit, ci și un intelectual cu o deosebit de frumoasă carieră literară, autor de piese de teatru și, pe deasupra, înzestrat și cu un humor strălucitor. Fiind un om supraponderal, maestrul Valjean suporta cu greu zăpușeala din sălile de judecată în după - amiezile însorite și probabil din această cauză deprinsese obiceiul ca până a-i veni rândul să ia cuvântul, să-și sprijine capul într-o mână, ținând ochii închiși. Într-o asemenea poziție l-a găsit și acum invitația președintelui instanței, numai că de această dată, maestrul Valjean nu s-a supus ei, ci a continuat să rămână nemișcat. Sesizând situația, magistratul a repetat invitația, de această dată cu o voce mai puternică.

Ridicându-se cu o mișcare bruscă, după ce și-a șters ochelarii cu batista, maestrul Valjean s-a adresat instanței:

– Vă rog să mă iertați, Domnule Președinte, dar stând în această bancă, am ațipit.

– Cum ați spus maestre? – întrebă magistratul surprins.

– Am adormit, domnule președinte și am avut un vis pe care cu îngăduința dumneavoastră, am să vi-l povestesc: se făcea că sufletul meu se înălțase la cer. Ajuns la poarta raiului, mă întâmpină Sfântul Petru, care mă întrebă ce caut acolo? I-am răspuns că doresc să fiu primit și eu în rai. Portarul creștineștilor câmpii Elizee îmi replică: „numai după ce voi cunoaște cu ce te-ai îndeletnicit pe pământ, voi putea să decid dacă pot sau nu să-ți deschid poarta raiului“.

– Sfinte Petre, pe pământ am fost toată viața avocat.

– Avocat, îmi replică portarul, și mai vrei să intri și în rai? Este imposibil. Nu poți fi primit!

Sufletul meu se întristă tare de tot auzind aceste vorbe, numai că exact în acele clipe poarta raiului fiind deschisă și privind grădinile umbroase și îmbălsămate de parfumul florilor, ce-mi văzură ochii?... Pe o alee, la umbra arborilor, se plimbau senin și fără nicio grabă, numeroși oaspeți, printre care îl zării și pe maestrul Jean Gh. Florescu. În acel moment, tocmai când Sfântul Petru voia să închidă poarta, mă reped și-i spun: cum puteți afirma că avocații nu sunt primiți în rai când iată pe aleea din dreapta se vede domnul Jean Gh. Florescu, care în viața lui pământească a fost avocat?

– Nu ai dreptate, mi-a răspuns Sfântul Petru, nu știi dumneata, pe pământ domnul Jean Gh. Florescu a fost numai bănuit a fi fost avocat!..

Iscusiință

La Tribunalul Capitalei a funcționat multă vreme, după cel de Al Doilea Război Mondial, mai întâi în calitate de procuror și apoi de judecător, Octav Vasiliu, magistrat de carieră, om inteligent, temeinic pregătit profesional, dar care avea un cusur: era excesiv de nervos. Din această cauză, rareori se întâmpla să poată asculta liniștit concluziile pe care le puneau atât procurorul cât și avocații, aceștia din urmă fie ai părții civile, fie ai inculpaților. Mi s-a întâmplat să asist la situația stranie și chiar interzisă de practica judiciară, când fiind doar simplu judecător de ședință, să intervină peste capul Președintelui, făcând observațiuni asupra susținerilor formulate de părți, admonestând apărătorii și impunându-le să-și scurteze pledoariile. Această deprindere, care devenise aproape regulă la fiecare ședință la care participa și care se manifesta în fiecare proces, ajunsese să constituie un motiv de spaimă pentru avocați în special, căci ajunseseră să asiste neputincioși la masacrul nemilos al pledoariilor lor, uneori îndelung și migălos pregătite, și aceasta în prezența și spre disperarea clienților lor, care conchideau că domnul avocat nu este agreat de către domnul judecător.

Se părea că nu va exista niciun mijloc prin care să se pună capăt acestei tiranii sau cel puțin ca magistratul să înțeleagă că

procedura domniei sale este nu numai profund dăunătoare prestigiului datorat „colaboratorilor justiției“, ci de-a dreptul abuzivă.

Și totuși, în Colegiul de Avocați al Capitalei, s-a găsit un apărător care a avut curajul să exprime într-un mod foarte subtil această critică.

Era prin anul 1963, la Tribunalul Capitalei Secția a II-a, la o ședință încărcată cu multe procese penale, prezidată de către Octav Vasiliu. Un avocat modest și aproape necunoscut își susținea recursul pentru un inculpat arestat, condamnat de către Tribunalul Raionului Grivița Roșie la închisoare corecțională, pentru o infracțiune de drept comun. Apărătorul anunțase instanța de la început că a formulat patru motive de recurs, urmând să le dezvolte pe rând.

Octav Vasiliu, care începuse încă de la al doilea motiv de recurs să dea semne de nerăbdare, agitându-se în fotoliul său și făcând semn spre banca apărării, în sensul de a-și comprima pledoaria, la puțin timp după ce recurentul începuse dezvoltarea celui de al treilea motiv, intervine, debitând precipitat, așa cum îi era obiceiul:

– S-a înțeles primul motiv de recurs: nelegalitate pentru faptul că deși s-a admis o probă cu martori față de fond, fără nici o motivare, a soluționat procesul, deși nu audiase și nu citase nici unul din martorii propuși. Al doilea motiv de recurs tot nelegalitate, constând în aceea că expertul a întocmit lucrarea fără a cita părțile. În sfârșit în al treilea motiv de recurs, de astă dată de netemeinicie, se susține că în sentința criticată sunt analizate numai o parte din probele administrate și chiar și acestea sunt greșit apreciate. Urmează acum al patrulea motiv de recurs.

Deși aici se încheiase perorația Președintelui, avocatul inculpatului, care pe timpul cât Octav Vasiliu rezumase conținutul motivelor sale de recurs se așezase în banca apărării, nu și-a continuat pledoaria, ci a rămas în aceeași poziție. Surprins, magistratul a intervenit:

– Domnule avocat, aveți cuvântul, continuați!

Deoarece apărătorul nu a dat nici un semn că ar fi înțeles invitația instanței, magistratul nervos s-a răstit:

– Ce faceți, domnule avocat?

– Deliberez, domnule președinte!, răspunde imperturbabil apărătorul.

Magistratul nu poate crede că această replică îi este adresată lui și răsucindu-se în fotoliu, cu ochii holbați, înclinându-se peste masa de judecată, cere lămuriri:

– Ce? Cum? Deliberați? Ce mai înseamnă și asta?

– Da, domnule președinte, dacă dumneavoastră pledați recursul meu, mie ce-mi mai rămâne altceva de făcut decât să deliberez în locul dumneavoastră!.

Explicația a avut efectul unei bombe în sala de ședință.

Numai că Octav Vasiliu, care era și un mare mucalit, apreciind răspunsul, a zâmbit sec și cu un tact deosebit a conchis, însoțindu-și replica de un gest larg, împăciuitoare:

– Tribunalul vă făgăduiește să nu vă mai întrerupă în dezvoltarea celui de al patrulea motiv de recurs. Vă rugăm continuați, maestre!

Incendiul

Bănuindu-se că incendiul, care mistuise într-o singură noapte o fabrică de cherestea, fusese pus pentru ca proprietarii întreprinderii să poată încasa polița de asigurare, completul de judecată al Secției a V-a Civile a Tribunalului Ilfov se străduia ca din depozițiile martorilor să stabilească cât mai exact, condițiile în care izbucnise focul.

În sala de ședințe se proceda la audierea martorului Vasile Chiriță, arhivar la Ministerul Lucrărilor Publice. După ce președintele instanței îi stabili identitatea și îi luă legiuitul jurământ, îi puse prima întrebare, invitându-l să arate ce cunoaște cu privire la acest incendiu.

Martorul după ce tuși sec de vreo câteva ori, se adresă judecătorilor cu un aer deosebit de grav:

– Onorat Tribunal! Mai întâi trebuie să vă informez că locuiesc chiar în fața fabricii care a ars, căci acolo am proprietatea mea moștenită de la bunicul meu, așa că am văzut totul de la început.

– Dacă așa stau lucrurile, i se adresă președintele, cu un aer satisfăcut, fiind convins că a descoperit un martor principal pentru dezlegarea procesului, atunci să ne istorisești Dumneata amănunțit tot ceea ce s-a întâmplat.

– Domnule președinte, am să vă spun tot ceea ce știu, deoarece nu am nici un interes să vă ascund ceva. Mi-aduc bine aminte că era într-o marți, când am venit de la birou. Erau cam orele șapte seara și cum în noiembrie se întunecă devreme, după ce am intrat în casă, am aprins lampa. M-am așezat pe pat și am început să citesc gazeta. Să tot fi trecut o oră, când o aud pe nevastă-mea.

– Mă Sile, ție nu ți-e foame astăzi?...Și uite așa ne-am așezat la masă amândoi. După ce am mântuit cu masa, am mai vorbit și noi ca oamenii, ba de una, ba de alta și în jur de ora zece seara, ne-am culcat... nu pot să știu bine cât timp o fi trecut, bănuiesc însă că abia ațipisem, când am auzit paznicul de la fabrica de cherestea de peste drum strigând: Foc! Foc! Săriți oameni buni că arde fabrica!!!...Buimac de somn cum eram, m-am repezit, am pus mâna pe poalele cămășii nevaste-mi și am ridicat de ele în sus.

În acest moment, președintele instanței tresare și intervine prompt:

– Lasă, omule, aceste amănunte, care nu ne interesează și revino la chestiunea pentru care ai fost citat ca martor și spune-ne ce știi dumneata cu privire la modul cum s-a produs incendiul.

– Apoi domnule președinte, tocmai despre asta vorbesc acum, răspunse martorul.

Și iarăși martorul ia depoziția sa de la capăt. Când ajunge să arate ce a făcut când a fost deșteptat din somn de strigătele paznicului, iarăși președintele îl oprește și-l invită să vorbească numai despre faptele în legătură cu focul care a distrus fabrica de cherestea.

Povestea se repetă de câteva ori, deoarece martorul nu poate relata nimic coerent dacă nu o ia iarăși de la capăt.

În sfârșit, judecătorul supleant din completul de judecată îi sugerează președintelui să nu-l mai întrerupă pe martor și, cu orice risc, să-l lase să-și continue declarația sa.

Ajuns la punctul nevralgic al depoziției sale, martorul continuă astfel:

– Și așa cum v-am mai spus, când am auzit cum striga paznicul: „Foc, foc!“ am pus mâna pe poalele cămășii neveste-mi, am ridicat de ele în sus și când m-am uitat, am văzut cum ardea fabrica de cherestea.

– Nu înțeleg ce vrei să spui, i se adresează președintele. Cum ai văzut focul când ai ridicat de poalele cămășii soției Dumitale?

– L-am văzut prin geam, domnule președinte, răspunde calm martorul.

– Care geam, omule?

Martorul, sesizând pricina nedumeririi judecătorului, explică:

– Păi să vedeți, domnule președinte. Noi fiind oameni sărmani nu avem perdele la fereastră și de aceea seara, când ne culcăm, punem în geam cămașa neveste-mi, așa că atunci când am auzit: „Foc, foc!“ am sărit jos din pat, m-am repezit la fereastră, am ridicat de poalele cămășii, cu care oblonisem fereastra la culcare și am văzut că peste drum de casa noastră ardea fabrica de cherestea.

– Da bine omule, de ce nu ai spus asta de la început, îl întreabă președintele pe martor, cu un ton de dojană, ștergându-și fața transpirată.

– Pentru că nu m-ați lăsat să vorbesc, domnule președinte! replică martorul imperturbabil.

Martor în proces

Se judeca un proces de viol. Ca de obicei în asemenea împrejurări, sala de ședințe era neîncăpătoare. Mulți veniseră în Tribunal încă de dimineață pentru ca la orele 12.30, când se deschideau ușile sălii de ședință, să poată prinde un loc pe bănci.

În această masă de curioși, predomina sexul frumos. Erau și femei mai în vârstă, dar covârșitor era numărul femeilor tinere. Se citea pe fețele lor mult interes, dar mai cu seamă nerăbdarea de a participa la un spectacol ce se anunța senzațional.

La orele 13, completul de judecată deschide ședința și, după un scurt interogatoriu luat inculpatului, se trece la audierea unicului martor din proces, un cioban care în ziua cu pricina își păzea ca de obicei turma pe valea Ialomiței și care, așa cum reieșea din rechizitoriu, era singura persoană ce asistase la consumarea faptelor.

Președintele se adresează martorului:

– Dumneata ai dat mai multe declarații la Procuratură, în care ai arătat cum s-au petrecut faptele. Acum, instanța îți cere să spui dacă este adevărat ceea ce ai afirmat acolo.

– Așa este, să trăiți domnule președinte, am spus ceea ce am văzut cu ochii, răspunse martorul.

– Bine, dacă este așa, atunci spune-ne și nouă, pe scurt, ceea ce ai văzut.

– Apoi, domnule președinte, mai mult decât am spus Domnului Procuror nu știu și tot aia am să vă spun și dumneavoastră. Astă primăvară, prin luna mai, păzeam oile mele pe viroagă, când l-am văzut pe dânsul (și martorul arată spre inculpat), împreună cu dânsa (și arată spre victimă), urcând costișa din dreapta, unde pe un tăpșan erau câteva tufe răzlețe. După ce au mers câțeva vreme, s-au oprit la umbra unui fag și s-au așezat jos pe iarbă. Ce or fi vorbit între ei nu pot ca să știu, căci erau cam departe de mine și nu se auzea. Dar mai apoi i-am văzut că au început să se pupe. După asta, dânsul (și iarăși martorul arată spre inculpat), a întins-o pe spate și a început s-o descheie la bluză. Dânsa la început n-a făcut mofturi, dar când dânsul a început să tragă de țeale, dânsa a început să se zbată și să strige. Dânsul fiind bărbat până la urmă a biruit-o, păi asta a fost tot, să trăiți domnule președinte, încheie martorul, expirând din adâncul plămânilor.

– Dar bine omule, interveni președintele, când dumneata ai văzut cum se zbătea și striga după ajutor, dumneata, dumneata, ce-ai făcut?

– Să trăiți domnule președinte, am strigat și eu, ca tot omul la el, răspunse martorul.

– Eh! Și ce-ai strigat? întrebă președintele.

– N-o lăsa mă! N-o lăsa! Așa am strigat, să trăiți, domnule președinte.

Perspiciacitate

Au trecut mai bine de patruzeci de ani și totuși sunt unele întâmplări din viață care, fără să vreau, mi-au rămas întipărite în memorie și astăzi, tot atât de proaspete ca și atunci când s-au petrecut.

Despre una dintre acestea voi încerca să povestesc..

Așteptam în sala Colegiului I Penal al Municipiului București să-mi vină rândul să pun concluzii într-un proces penal. Se strigase tocmai un proces de viol, în care inculpații erau trei tineri mecanici de la un atelier de reparat automobile. Într-o după amiază din iunie 19..., porniseră pe șoseaua Ștefan cel Mare într-o probă de încercare a unui Fiat cupeu. În drumul lor au întâlnit o lucrătoare de la Cooperativa Arta Modei, care le-a acceptat invitația ca împreună să facă o plimbare la Pădurea Băneasa. După ce au luat o gustare și au băut și câte un vermouth la restaurantul Parcul Privighetorilor, au pomit-o toți patru într-o plimbare, în ambianța înserării, prin pădure. După cum a reieșit din depozițiile martorilor și interogatoriile acuzaților, prea departe nu s-au dus. După aproape o oră de „plimbare“, cei trei tineri s-au înapoiat la Fiatul parcat lângă restaurant și au plecat.

S-a întâmplat ca ospătarul, care-i servise la restaurant, să-i vadă și, dându-și seama că tânăra fată nu-i mai însoțea, a intuit

că s-a întâmplat ceva suspect și și-a notat numărul Fiatului. Împărtășind bănuielile sale celorlalți colegi de la restaurant, a fost zeflemisit, fiind declarat „alarmist“, numai că după puțin timp s-au auzit strigăte de ajutor din pădure. Însoțit de alți doi colegi, ospătarul s-a îndreptat spre locul de unde veneau apelurile și au găsit pe tânăra, care venise cu cei trei, întinsă pe iarbă, cu îmbrăcămintea sfâșiată, plină de sânge și cu fața tumefiată. Cu o mașină, fata a fost transportată rapid la Spitalul Filantropia.

Organele de miliție aflându-se în posesia numărului mașinii cu care veniseră tinerii, în mai puțin de douăzeci și patru de ore au fost în măsură să identifice inculpații și să-i rețină pentru anchetarea cazului.

Acesta este istoricul procesului de „viol în bandă“, la care am asistat la Colegiul I Penal.

S-a dat cuvântul procurorului ca să-și dezvolte rechizitoriul. Acesta a făcut o expunere detaliată a faptelor, citind pasagii din declarațiile martorilor și din interogatoriile inculpaților, pentru care nu economisea de fel aprecierile sale.

În acest timp, prin ferestrele largi ale sălii de ședințe din acea zi de miez de august, pătrundeau razele unui soare puternic și deși sala era foarte spațioasă, atmosfera devenise înăbușitoare, mai ales din cauza unei asistențe foarte numeroase.

Ședința era prezidată de un judecător integru, dar obosit înainte de vreme, care după ce ascultase o bună parte din rechizitoriul procurorului, ațipise în fotoliul său, plecându-și treptat capul pe umărul stâng, sarcina urmării procesului revenind astfel judecătorului asesor.

La un moment dat, procurorul care sesizase situația, ca și parte din publicul din sală, a încercat o redresare a ei și ridicând glasul, a exclamat:

– Rețineți că nu a fost vorba de un simplu viol, deoarece inculpații au făcut o poștă.

– Cum, cum? a întrerupt brusc președintele, care trezit din toropeală, din fotoliul său și agățându-se de ultimul cuvânt al procurorului a continuat:

– Cum, poșta nu a fost citată? Atunci să dăm un nou termen, ca să fie citată și poșta ...

În sală a izbucnit un hohot de râs, iar procurorul, ștergându-și fruntea, s-a prăbușit în fotoliul său.

Profesorul Dem. Danielopolu

Printre cei mai exigenți profesori ai Facultății de Drept din București, în perioada dinaintea Primului Război Mondial, era și profesorul Dem. Danielopolu, titularul Catedrei de Drept Roman. Nu erau rare zilele de examen când la afișarea rezultatelor se constata că dintr-o serie de circa treizeci de studenți, promovau doar șapte-opt. Deși studenții se temeau de el, totuși îl respectau și vorbeau cu multă admirație de cursurile lui.

Dem. Danielopolu era însă pe lângă profesor și avocat pledant, așa încât avea ocazia adeseori să pună concluzii în fața unor foști studenți, care îmbrățișaseră, după obținerea licenței, cariera de magistrați.

Cum profesorul Danielopolu avea o remarcabilă memorie, nu numai a figurilor ci și a numelor, avocatul găsea mai întotdeauna, în timpul pledoariei sale, un cuvânt de apreciere pentru judecător.

Odată fiind angajat de moștenitorii unui proprietar agricol, într-un proces de ieșire din indiviziune, la judecătoria din Alexandria, profesorul Danielopolu a pus concluziile în fața unui fost student al său, care căzuse la examenul de Drept Roman de cinci ori.

Îndată după încheierea dezbaterilor și fără a mai suspenda ședința pentru a delibera, adică a examina în Camera de Consiliu probele administrate în cauză, atât temeiurile de drept ale fiecărei părți cât și concluziile puse de apărătorii lor, judecătorul „de pe scaun“ a pronunțat hotărârea sa, în sensul că acțiunea susținută de avocatul Dem. Danielopolu se respinge, fiind neîntemeiată.

Această manieră de a proceda a magistratului era vădit lipsită de considerație, în primul rând pentru apărătorul respectiv și apoi neobișnuită într-un proces important, unde judecătorul simte nevoia să amâne pronunțarea, tocmai pentru a avea răgazul necesar să reflecteze, eventual să se consulte chiar cu alți colegi, pentru a evita orice eroare și a pronunța o sentință temeinică și legală.

Profesorul Dem. Danielopolu a sesizat că judecătorul urmărise de fapt să-i plătească cele cinci corijențe de la Dreptul Roman.

Pentru oricare avocat, această atitudine vădit ostilă și lipsită de considerație, manifestată în public de către un judecător, ar fi fost o situație profund dureroasă, cu atât mai mult în situația în care respectivul avocat era convins de justetea cauzei susținute.

Cum era o fire impulsivă, profesorul Dem. Danielopolu nu s-a putut stăpâni, de a răspunde pe loc fostului său student. Împotriva uzanței, a cerut voie să povestească totuși o mică istorioară trăită de el cu ani în urmă. Se afla la Constanța, împreună cu un coleg de la Universitatea din Sofia. Într-o zi, au mers la plajă împreună. La un moment dat, au intrat în apă. După ce au înotat câteva sute de metri în apa mării, colegul său a simțit deodată o nevoie fiziologică imperioasă. Simțind că nu mai poate suporta până la ieșirea la țarm, s-a dat la fund, a

zăbovit câteva clipe și apoi a revenit la suprafața apei. Numai că în momentul când s-a ridicat, i-au trecut prin față propriile-i produse, lăsate cu câteva clipe în urmă în apă.

– Ptiu! exclamă atunci colegul meu bulgar! termină profesorul Danielopolu, abia te-am făcut și te și grăbești să-mi treci mai sus de nas!...

Cum am încasat un supliment de onorar

În perioada dintre cele două războaie mondiale, Curtea de Apel din București judeca în fiecare zi lucrătoare a săptămânii între orele 13-19.

Cutuma neîngăduind decât în cazuri excepționale depășirea orei 19, președintele completului de judecată veghea cu strășnicie ca, grefierul, cel mai târziu la orele 18.45, să strige toate cauzele care urmau a fi amânate din oficiu pentru lipsă de timp.

De obicei, pe lista zilnică de judecată a celor patru secții ale Curții de Apel, erau trecute între unsprezece și cincisprezece dosare, dar dintre acestea se judecau numai o parte, adică șapte până la douăsprezece cauze. Cum termenele, care se obțineau la această instanță, erau de aproape trei luni și ținând seama că de la 15 iunie și până la 15 septembrie a fiecărui an era marea vacanță judecătorească, timp în care nu se judecau decât cauzele urgente, adică apelurile cu arestații sau apelurile împotriva sentințelor de confirmare a mandatelor de arestare, reiese că orice pricină nu putea avea decât cel mult trei termene de judecată într-un an.

Părțile, dar mai cu seamă avocații, cunoscând această practică, în cazurile în care nu doreau o soluționare grabnică a apelului și urmăreau tergiversarea soluționării lui, solicitau grefierilor de ședință să le înscrie dosarul cât mai la finele listei și, dacă era posibil, chiar ultimul.

Am încercat și eu să folosesc această stratagemă într-un apel împotriva unei sentințe de condamnare la trei luni de închisoare a unor țigani, care furaseră în timpul nopții niște găște.

Clienții mei, care nu aveau nici o șansă să li se admită apelul, întrucât faptul era dovedit chiar cu recunoașterea inculpaților și descoperirea la ei acasă a celor opt găște care fuseseră restituite păgubașului, îmi ceruseră doar să fac tot ceea ce puteam pentru a nu fi arestați înainte de sărbătorile de Crăciun.

Judecarea apelului fusese sorocită pentru 6 octombrie și grefierul de ședință, pe care-l rugasem stăruitor să mă treacă ultimul pe listă, îmi dăduse doar parțial satisfacție, înscriind dosarul meu pe locul al nouălea din cele douăsprezece din acea zi.

În ziua judecării apelului, inima îmi bătea precipitat și, deși nu era toamnă caldă, în sala de ședință mi se părea că mă înăbuș; simțeam nevoia să-mi șterg mereu fața cu batista, mai cu seamă că la deschiderea ședinței se amânaseră „fără discuții“ două cauze și astfel apelul meu ajunsese de fapt al șaptelea la rând. Pe la orele 17, până la pricina mea, mai erau de judecat două apeluri.

Mi se părea că în sala de ședințe căldura devenise de nesuportat; aș fi vrut să beau un pahar de apă, dar nu aveam puterea să părăsesc banca apărării. La orele 18.30, venise rândul dosarului meu, grefierul îl ținea în mână și vroia să facă

apelul părților. În acea clipă, căci o clipă a fost, președintele, cu un gest, îl oprește pe grefier să continue și cu o voce marțială dispune:

– Strigă restul dosarelor care se amână din oficiu, din lipsă de timp.

Nu-mi venea să cred, mi se părea că nu am auzit bine și că mă amăgesc singur. Și totuși era adevărat.

După ce s-a făcut apelul părților, s-a dat termen la 9 februarie.

Nu-mi mai amintesc cum am ieșit din sala de ședințe. În schimb, țin bine minte că cei patru clienți ai mei îmi sărutau mâinile pe sala „pașilor pierduți“ și mă proclamau „cel mai mare avocat“ și asta numai fiindcă izbutisem să fie lăsați să facă Crăciunul cu familiile lor. Pentru răsplătirea „succesului“ obținut, clienții, din mare entuziasm, mi-au oferit pe loc un surplus de onorar. Erau orele 18.30, când m-am despărțit de clienții mei.

Am căutat un telefon și am sunat acasă. Am invitat-o pe soția mea în seara aceea în oraș să luăm masa împreună la restaurant. La orele opt eram la Capșa, unde am făcut safteaua onorariului neprevăzut.

Atmosfera într-o sală de audiențe

Mă aflu în sala de audiențe a Ministerului de Justiție, joi 15 ianuarie 1973, la orele 10.30.

Audiențele erau anunțate pentru orele 10. Sala de așteptare era supraaglomerată, supraîncălzită și rău mirositoare. În sală se aflau cinci bănci de lemn, un fotoliu și două canapele de piele neagră cu droturile deșelate și șaptezeci și opt de petiționari, printre care și vreo șase femei, două foarte tinere și cu pulpele copios descoperite.

Pe una din canapele se instalase un bărbat de vreo treizeci și cinci de ani, cu numele de Bumbu Emil (am aflat când a fost strigat), care adormise acoperit până în vârful nasului de o căciulă de oaie, sforăind ca o locomotivă. Alături, se așezase un om mai în vârstă, care căsca neîncetat.

La un moment dat, în sală, a intrat un țăran ardelean înalt și osos, în țări și cu o haină trei sferturi de aba gri, purtând pe umărul stâng, într-un băț, o traistă de lână vârgată în gri și alb. Bietul om se simțea stingher în această lume total nouă pentru el. Încea să întrebe și el câte ceva, dar nimeni nu se osteni să-i răspundă, fiecare fiind foarte preocupat de pricina lui.

În sfârșit, o femeie se interesă de unde vine și îi dădu câteva explicații, din care însă n-am auzit nimic. Dar esențial a fost faptul că gheața s-a rupt. Un băiat se repezi să-l sfătuiască

să pună traista jos și să nu intre cu ea în spate când i-o veni rândul să fie strigat. Auzind acestea, ardeleanul îi replică mirat:

– Oare, că nu-i voie?...

Totuși, după câteva tocmeli, se decise să dea jos desaga de pe umeri, s-o înnoade și s-o ia sub braț.

Între timp, mulți dintre cei din sală au plecat, în locul lor au sosit alții și mai mulți. A trecut mai bine de o oră și audiențele tot nu au început. În schimb, s-a intensificat „foiala“ tovarășilor consilieri, care circulau foarte aferați între cele trei cabinete care dădeau toate în respectiva sală de așteptare.

– Pardon, pardon... lumea din sală era împinsă în lături de o femeie mărunță și trecută, cu aspect de „Madam' Pampon“, care ține să ajungă cât mai urgent la WC. După circa zece minute iese și îndreptându-se de data asta spre ieșire, la fel de grăbită, se adresează celor din sală:

– Mulțumesc și la revedere!

Este ora 11.30 și, în sfârșit, în sala de așteptare apare o tovarășă, care strigă de pe o listă vreo opt solicitanți, pe care îi conduce apoi la audiența acordată de tovarășul ministru Vasiliu; restul solicitanților rămâne în sală, în speranța de a fi primită de un consilier sau de un director din Minister.

Se disting ușor cei care au venit deja de mai multe ori în această sală de cei care au pășit în ea pentru prima dată. Cei dintâi se simt ca acasă: sunt degajați, guralivi, dau explicații, consultații, câtă vreme ceilalți sunt abătuți și speriați...

Se află în sală și o femeie de la Constanța, pe care o văd, cred, pentru a cincea oară în ultimele trei săptămâni. De această dată este însoțită de o femeie în doliu, căreia îi dă mereu sfaturi despre modul cum trebuie să se comporte când va fi primită în audiență.

În sală, pe o bancă, așteaptă și un ghebos. Mucaliții și superstițioșii caută, cu mai multă sau mai puțină discreție, să-i atingă cocoașa; unii pentru simplul motiv de a se amuza, iar alții ferm convinși că în felul acesta o să le meargă demersul mai bine. Bietul om a simțit că este cauza și obiectul vânzolelii din sală, roșește străduindu-se să se afunde în bancă, dar nu îndrăznește să-și părăsească locul de teamă să nu-l piardă și poate, să nu devină și mai evident, stând în picioare, ghebul său...

Examen la Facultatea de Drept cu profesorul Nicolae Bazilescu

Printre cei mai venerabili profesori ai Facultății de Drept din București, în perioada dintre cele două războaie mondiale, era Nicolae Bazilescu, titularul Catedrei de Economie Politică. Fusese mulți ani decanul Facultății și mai apoi prorector.

Om deosebit de energic și activ, își consacra cea mai mare parte din viață administrării moșiei sale, fabricii de șampanie, fabricii de cărămidă, viei de la Urlați și parcelării unei suburbii a Capitalei, anume a zonei Bucureștii Noi, care făcea parte din moșia sa.

Sediul activității lui era la Capșa, unde își avea birourile și unde rezolva chiar multe din problemele Facultății, căci aici primea în audiență salariații și uneori chiar și studenții.

De regulă, la sfârșitul fiecărui an universitar, i se repartiza pentru examinare o singură serie de studenți, formată din aproximativ treizeci și cinci de candidați, ceilalți fiind repartizați fiului său, Aristide Bazilescu, titularul Catedrei de Istoria Doctrinelor Economice sau profesorului Gheorghe Tașcă.

Seria de candidați pentru profesorul N. Bazilescu era programată pentru prima zi de sesiune, la orele 9 dimineața,

numai că profesorul, ocupat cu îndeletnicirile de economie „aplicată“, uita să mai vină la examene și astfel pe la orele 11 apărea în sală Moș Marin, omul de serviciu de la Secretariat, care anunța:

– Domnul Decan nu mai vine de dimineață; examenul se amână pentru orele 16 după amiaza.

Dar domnul decan nu venea nici după-amiaza, iar studenții erau anunțați pe la orele 19 seara că examenul va avea loc a doua zi, la orele 9 dimineața. Și povestea asta se repeta de mai multe ori, câteva zile la rând, așa încât seria respectivă ajungea în situația că, deși fusese programată în prima zi, se apropia sfârșitul sesiunii și totuși nu reușea să fie examinată la Economie Politică.

Într-una din sesiuni, profesorul Nicolae Bazilescu, care își chemase seria pentru examinare la orele 21, sosește în sfârșit la Facultate. Când intră însă în sală și dă cu ochii de un grup de circa treizeci de studenți, după un moment de ezitare, întreabă:

– Dumneavoastră sunteți toți veniți să dați examen cu mine?

– Da Domnule Decan, noi suntem seria Dumneavoastră.

– Domnilor orele fiind târzii și fiind și ocupat, nu am timp să vă examinez în această seară pe toți, așa că am să vă programez în altă zi.

Față de rugămințile disperate, mai mult decât protestele studenților, profesorul găsește o altă formulă:

– Bine, vă examinez pe toți, dar să știți că nu pun decât o singură întrebare, cine știe trece, cine nu, vine la toamnă.

În fața acestei alternative și cum era știut că profesorul Bazilescu chestiona în afara materiei de la curs, cea mai mare parte dintre candidați s-a retras. Un singur student s-a așezat în banca de examen.

Profesorul, care își imaginase că prin acest subterfugiu va scăpa de obligația de examinare în acea seară, a rămas uluit.

– Domnule candidat, dumneata ai auzit ce am spus? Pun o singură întrebare; dacă nu știi, ai căzut, căci a doua întrebare nu ți-o mai pun.

– Da, domnule decan, am auzit și înțeleg să mă prezint la examen sub această condiție.

– Bine, numai să nu regreti.

– Nu, domnule decan, dacă nu știu și cad, n-am să regret.

Față de tenacitatea studentului, profesorul se așează pe catedră, desface catalogul, reflectează câteva clipe și apoi formulează întrebarea:

– Câte fire de păr are un cal?

Studentul își privește cu seriozitate examinatorul și apoi, cu toată convingerea, răspunde:

– Patrusprezece milioane cinci sute optzeci de mii două sute patruzeci și șase!

Profesorul tresărind i se adresează candidatului:

– Dar de unde știi dumneata atât de precis câte fire de păr are un cal?

– Domnule decan, aceasta este o a doua întrebare!

Profesorul Bazilescu înghite sec, se pleacă asupra catalogului ca să treacă nota și mormăie:

– Ești impertinent, dar pentru că ești și deștept ai trecut examenul cu *bila roșie!*

Administrator de plasă la Budești

Îndată după absolvirea Facultății de Drept din București, tatăl meu, bazându-se pe programul de asanare a administrației de stat sintetizat astfel de Vasile Lascăr: „vreau să fac din administrație o a doua magistratură“, în momentul în care a fost pus în situația de a alege între postul de ajutor de judecător la Buftea și administrator de plasă la Budești, a optat pentru acesta din urmă. Numai că abia trecuse un an de zile de la numire, că a și avut prilejul să constate cât de departe era realitatea de intențiile declarate ale marelui om politic.

Într-adevăr, într-o zi din iulie 1909, a fost invitat telefonic să se prezinte la cabinetul ministrului de interne. În ziua fixată, mergând la minister, a fost primit de secretarul general cu delegație Ghica, prefect de Vlașca. El gira și postul de ministru de interne, al cărui titular era Ionel Brătianu, plecat atunci la Karlsbad pentru o cură de ape.

În cabinetul ministrului se afla răsturnat într-un fotoliu și proprietarul moșiei Vasilați, din plasa Budești, care i-a aruncat tatălui meu o privire sfidătoare.

Am reținut că discuția a fost foarte scurtă și s-a desfășurat cam așa:

– Dumneata ești noul administrator de plasă al zonei Budești?

– Da, domnule ministru.

– Îl cunoști pe domnul Zagoritz?

– Da, domnule ministru, domnul Z. este proprietarul moșiei Vasilați din plasa Budești.

– Ei bine, află că Domnul Z. s-a plâns că notarul comunei Vasilați refuză să scoată oamenii la muncile agricole..

– Notarii nu au după lege o astfel de obligație.

Enervat de acest răspuns, pe cât de îndrăzneț, pe atât de neașteptat, Ghica, secretarul general, care până atunci stătuse în fotoliu la birou, s-a repezit spre tatăl meu, care rămăsese în picioare lângă ușă și pe un ton răstit i-a strigat:

– Nu te-am chemat aici ca să-mi spui dumneata ce este și ce nu este legal. Am cerut să te prezinți la cabinetul meu ca să-mi răspunzi pentru ce nu ai executat ordinul, pe care l-am trimis prin Prefectura Județului Ilfov, în sensul de a-mi înainta de urgență un raport defavorabil pentru notarul comunei Vasilați, în scopul pentru a putea dispune darea lui afară din serviciu.

– Domnule ministru, notarul comunei Vasilați este unul dintre cei mai buni funcționari pe care îi am în plasa mea. I-am făcut inspecții repetate și amănunțite și nu am găsit niciodată nici un motiv care să poată justifica un astfel de raport.

– Așa dar, refuzi să execuți ordinul meu!

– Dacă Dumneavoastră doriți să-l îndepărtați din serviciu pe acest funcționar, pentru motivul că a nemulțumit pe domnul proprietar al moșiei Vasilați, o puteți face și fără raportul meu.

– Ieși afară! Este inutil să-mi mai pierd timpul cu Dumneata!

Evident că după un asemenea incident, tatăl meu a părăsit Ministerul de Interne extrem de abătut și se străduia să-și reprezinte consecințele care puteau decurge și în ce măsură le-

ar putea face față. Fiind căsătorit și cu un copil mic, chibzuia dacă nu ar fi mai indicat, spre a evita destituirea, să-și prezinte imediat demisia și să pornească în căutarea unui alt post.

De la Ministerul Afacerilor Interne, care se afla pe locul de lângă cinematograful Excelsior, sub povara acestor gânduri, a ieșit în Calea Victoriei îndreptându-se spre Prefectura Județului Ilfov, care își avea sediul în clădirea ce adăpostește astăzi Ministerul Sănătății, pe malul Dâmboviței, lângă Clădirea C.E.C.-ului.

În fața cafenelei Capșa a fost ajuns din urmă de doi bărbați care l-au oprit, iar apoi cel mai înalt dintre ei, care purta un barbișon tăiat scurt, i s-a adresat:

– Dumneavoastră ați fost acum câteva minute în cabinetul domnului Ghica, secretar general al Ministerului de Interne?

– Da, domnule.

– Nu ne cunoaștem, nu știam cine sunteți, dar aflându-ne întâmplător în Sala de Consiliu și ușa spre cabinetul ministrului fiind deschisă, am asistat fără să vrem la discuția pe care ați avut-o cu domnul Ghica. Domnule, vrem să vă exprimăm felicitările noastre pentru modul demn în care v-ați comportat. Domnul Ghica a avut o atitudine incalificabilă și noi o vom aduce la cunoștință primului ministru la înapoierea lui în țară. Fiți siguri că acest incident nu va avea pentru dumneavoastră nici o consecință neplăcută. Pentru orice eventualitate, primiți cărțile noastre de vizită și vă rugăm insistent să ne anunțați imediat, în cazul în care veți avea vreo neplăcere“. După ce interlocutorii s-au îndepărtat, tata, vădit emoționat, a examinat cele două cărți de vizită: pe una era scris Vasile Sasu, deputat de Vaslui, iar pe cea de a doua C. Ifrim, primarul orașului Iași.

Deși nu punea prea mare preț pe aceste declarații și asigurări, considerându-le de circumstanță, totuși, tatăl meu

mi-a mărturisit că într-o oarecare măsură l-au liniștit, mai cu seamă pentru faptul că i-au risipit ultimele îndoieli pe care le mai avea asupra justeții atitudinii sale, pe care era înclinat s-o considere prea îndrăzneță și deci oarecum nepotrivită.

La Prefectura Județului Ilfov, relatând directorului C. Ionescu incidentul, a primit de la acesta drept consolare următoarea replică:

– Ți-ai făcut-o cu mâna ta. Trebuia să-ți dai seama că nu există decât o singură cale pentru tine și anume aceea de a executa ordinul secretarului general. Fiindcă nu ai înțeles-o la timp, ai să tragi consecințele!

După această întâmplare, zilele treceau într-o atmosferă apăsătoare și deși nu se înregistra nimic deosebit, tata nu era în stare să-și biruie obsesia că primejdia nu fusese definitiv înlăturată și că nemulțumirea secretarului general Ghica, înfruntat de un tânăr de 34 de ani, nu-și va produce curând efectele. Ajunsese chiar, după cum îmi mărturisea mai târziu să dorească, oricare ar fi ele, să intervină acele consecințe cât mai degrabă pentru ca în acest fel să scape odată de nesiguranța în care trăia și care i se părea mai greu de suportat decât orice sancțiune.

Numai că, tocmai când era mai îngrijorat, a fost chemat să se înfățișeze la șeful său ierarhic, prefectul Județului Ilfov, Ilie Niculescu Dorobanțu, care era cumnatul primului ministru, Ionel Brătianu.

Cu inima cât un purece a intrat în clădirea de pe strada Ilfov.

A fost primit imediat de către prefect. După ce i-a strâns mâna i s-a adresat astfel:

– Acum câteva zile, primul ministru, cu care am fost la Karlsbad, mi-a comunicat că, în absența sa de la Ministerul de

Interne, ai fost chemat de Ghica. Te rog să-mi relatezi și mie cum s-au desfășurat faptele.

După ce tatăl meu i-a povestit cum a decurs discuția, prefectul i-a cerut să-i facă și o scurtă notă informativă, adăugând:

– Măine seară îl am la masă pe primul ministru și cu această ocazie îi voi prezenta și această notă, pentru a fi informat cât mai complet.

Epilogul acestei povești adevărate a fost următorul: după câteva zile, în Monitorul Oficial a fost publicat ordinul de retragere a delegației de secretar general al Ministerului de Interne, domnului Ghica. Tatăl meu a funcționat în continuare în postul de administrator de plasă la Budești până în 1919, când a fost mutat la cerere într-un post similar în plasa Băneasa–București, de unde, după treizeci de ani de serviciu, a ieșit la pensie.

O carte de vizită

În anul 1892, mama mea absolvise clasa a IV-a a Liceului Pension Negoescu din București și așa cum era pe atunci organizat învățământul de la noi, la finele anului școlar, toate elevele care urmaseră cursurile la un institut particular (cum era și Pensionul Negoescu), erau obligate să se prezinte, alături de elevii din liceele de stat, la examenul de fine de an, la liceul unde fuseseră repartizate de Ministerul Învățământului.

În acel an, elevele Pensionului Negoescu fuseseră repartizate la Liceul Gh. Lazăr. Comisia de examinare pentru clasa a IV-a de liceu era prezidată chiar de către directorul liceului, profesorul V.D. Păun, un dascăl de mare prestigiu, însă foarte capricios și încăpățânat.

După ce promovase cu succes deosebit probele clasei a IV-a, mama, care voia să câștige un an pierdut după absolvirea claselor primare (când familia ei hotărâse că nu are nici un rost ca o fată să mai urmeze liceul), s-a prezentat de îndată, în aceeași sesiune, și la examenul de absolvire a clasei a V-a, tot la Liceul Lazăr.

În timpul desfășurării examenului, în clasă a intrat Profesorul Păun, care recunoscând-o, a întreat-o ce mai caută la liceu. Aflând că intenționează să promoveze și clasa a V-a, a replicat:

– Când ai avut timp să pregătești două clase într-un an? Nu admit să te prezinți în această sesiune și la examenul pentru clasa a V-a.

Profesorul V.D. Păun, fost student al Universității din Viena, a fost apoi o viață întreagă profesor și director de liceu. El a fost și acela care l-a învățat românește pe regele Ferdinand. (N.Iorga, *Istoria literaturii române. Introducere sintetică*, Editura Minerva, București, 1977, pag. 237).

Orice discuție cu directorul Păun era inutilă, deoarece se știa că nu admitea să fie contrazis în hotărârile sale. În asemenea condiții, biata mea mamă a părăsit sala de examen și cu ochii în lacrimi, văzându-și pentru un capriciu toate speranțele năruite, s-a îndreptat spre ieșire. În drum însă, l-a întâlnit pe profesorul Strâmbulescu, titularul catedrei de desen, atât la Liceul Lazăr cât și la Pensionul Negoescu. Acesta o aprecia în mod deosebit pentru talentul ei la pictură.

– Ce s-a întâmplat domnișoară? De ce plângi?

După ce mama mea i-a relatat nefericita întâmplare, profesorul a încercat s-o consoleze, sfătuind-o să se odihnească în lunile de vară, după eforturile făcute, și să se înscrie din nou în sesiunea din toamnă. Observând însă că eleva lui nu prea era convinsă de sfaturile primite și sesizând cu finețea sufletului de artist ce-l caracteriza, că această decepție este prea mare pentru a fi suportată la o vârstă atât de fragedă, profesorul Strâmbulescu, după un moment de ezitare, a revenit:

– Și totuși domnișoară, eu cred că ar mai fi un mijloc prin care să încerci să obții dreptul de a te prezenta la acest examen.

– Care, Domnule Profesor? a întrebat mama mea, în ochii căreia se aprinseseră din nou luminile unei noi speranțe.

– Să te duci la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice și să soliciți Ministrului să-ți aprobe să te prezinți la examen“.

Cu entuziasmul tinereții, în câteva minute după ce s-a despărțit de maestrul ei, mama se afla în sala de audiențe de la minister, care era ticsită de lume, așteptând să-i vină rândul.

Șeful de cabinet, probabil impresionat, pe de o parte de curajul tinerei eleve ajunsă singură până aici, iar pe de altă parte de arbitrariul comportării profesorului Păun, care reieșea din relatarea tinerei, s-a grăbit s-o anunțe și apoi s-o invite să intre peste rând, în cabinetul ministrului.

Mama mi-a povestit că, pătrunzând în acest cabinet, a fost întâmpinată, în picioare, în fața biroului său, de un om tânăr, elegant și deosebit de amabil, care a întrebat-o direct:

– Cu ce vă pot fi de folos domnișoară?

Cel care i se adresa astfel era Take Ionescu (pe atunci nu avea decât 35 de ani), ministrul Cultelor și al Instrucțiunii Publice în guvernul conservator, alcătuit în iarna 1891 de către Lascăr Catargi.

Emoționată, mama a arătat motivul pentru care solicitase audiența și cât de nedreaptă îi apărea decizia profesorului Păun.

– Sunt convins domnișoară, că tot ceea ce mi-ați spus este adevărat și că domnul director Păun nu trebuia să vă oprească să vă prezentați la examen, dar ce pot face eu acum, deoarece chiar dacă aș da dispoziții să se cerceteze cazul pentru a lua o decizie și a comunica ulterior liceului aprobarea mea, va trece atâta timp încât până atunci sesiunea de examene se va încheia.

Sesizând probabil pe chipul mamei mele dezamăgirea și poate și îndoiala că răspunsul său era de circumstanță, Take Ionescu cu spontaneitatea ce i-a caracterizat întotdeauna acțiunile sale, i se adresă din nou:

– Credeți dumneavoastră domnișoară că ar mai exista o altă posibilitate ca situația să fie imediat rezolvată?

– Da, Domnule Ministru.

– Și cum anume?

– Dumneavoastră să-mi dați o carte de vizită către domnul director Păun, în care să-i comunicați să fiu primită la examenul de clasa a V-a, urmând ca ulterior Ministerul să trimită o aprobare scrisă.

– Iată o idee foarte bună, domnișoară! i-a replicat ministrul care, pe moment, s-a așezat la birou și cu scrisul lui fin și nervos a așternut câteva rânduri pe o carte de vizită, pe care mai înainte de a o pune în plic a oferit-o solicitatoarei s-o citească.

Mama mi-a mărturisit că nu va putea uita niciodată cele patru rânduri scrise de Take Ionescu: „Domnul director Păun este rugat să primească la examen pe domnișoara Dinescu, urmând ca Ministerul să facă ulterior formele ce mai sunt necesare.

– Sunteți mulțumită domnișoară Dinescu?

– Vă mulțumesc Domnule Ministru! Sunt foarte mulțumită.

– Vă doresc mult succes domnișoară!

În mai puțin de o oră de la neplăcutul incident cu directorul Păun, mama era în cancelaria profesorilor la Liceul Lazăr și prezenta directorului plicul cu cartea de vizită dată de Take Ionescu. Răsucind-o pe toate părțile și profund contrariat de întorsătura neașteptată pe care o luaseră lucrurile, profesorul Păun i s-a adresat astfel candidatei:

– Bine domnișoară, dacă domnul ministru a aprobat nu mai am de adăugat nimic. Te rog însă să te prezinți comisiei spre examinare cât mai curând, deoarece examenele sunt pe sfârșite.

Ceilalți profesori din cancelarie, care ignorau întâmplările petrecute în aceeași zi, își aruncau unii altora priviri întrebătoare, numai profesorul Strâmbulescu, care fusese

inițiatorul acestui izbutit demers, se îndreptă spre fereastra cancelariei încercând să-și ascundă în perdelele grele de catifea, satisfacția și bucuria pe care o simțea.

Și astfel, în iulie 1892, mama mea a promovat la Liceul Lazăr examenul de absolvire a clasei a V-a.

Profesorul Gheorghe Tașcă

Sfârșit de noiembrie 1927. O zi posomorâtă cu păclă și umezeală.

În fața Fundației Carol, astăzi Biblioteca Centrală Universitară, se adunau grupuri de studenți, cei mai mulți coborând din tramvaiul 15, care avea stație în fața restaurantului Cina.

Se apropia ora 11... Piața s-a golit în câteva minute. Studenții pătrund în clădire ca să-și ocupe locurile în marea sală de conferințe, unii la parter, dar cei mai mulți în cele două rânduri de balcoane.

Astăzi are loc deschiderea cursului de „Legislație Agrară, Industrială și Minieră“ pentru anul universitar 1927-1928 cu studenții anului I ai Facultății de Drept din București. Precis la ora 11, cum de altfel fuseseră avertizați de colegii lor din anii superiori, pe estradă apare profesorul Gheorghe Tașcă, titularul Catedrei.

În fața ochilor noștri avem un bărbat masiv, îmbrăcat în negru, cu o eleganță discretă, care impresionează în primul moment prin părul său negru, bogat, numai inele și sprâncene stufoase, care dau un plus de strălucire ochilor săi de oțel. În mâna dreaptă poartă o servietă, pe care o așează cu un gest calm pe pupitru, fără să o deschidă și apoi plimbându-se cu

pași rari pe estradă, își începe expunerea... Deși au trecut mai bine de 57 de ani, țin minte și astăzi subiectul primei sale lecții „Despre proprietate“.

După cum am constatat în decursul celor șase ani, din 1935 până în 1941, pe care i-am trăit alături de profesorul Tașcă, în cursul acestei prelegeri, profesorului îi plăcea să-l citeze pe Proudhon: *Proprietatea este, după aceea a destinului omenesc, problema cea mai mare ce se poate pune minții omenești și cea din urmă pe care ea va ajunge s-o dezlege.*

Profesorul Gh. Tașcă nu era un improvizator la cursurile sale și deși nu citea niciodată, își înfățișa cu multă fidelitate opiniile asupra celor mai felurite probleme, cele mai multe de economie politică pură, expuse în conferințe ținute la Universitatea Liberă din București sau publicate în reviste. Ulterior, le-a reunit într-un volum cuprinzător de circa șapte sute de pagini intitulat „Probleme economice și financiare“, în care studenții găseau materialul necesar pentru pregătirea examenului.

Cursul de economie al profesorului Tașcă intitulat „Producțiunea și circulația bunurilor“ a fost publicat abia în anul 1944.

Avea o vorbă sfătoasă și caldă, o exprimare armonioasă și colorată, care câștiga totdeauna atenția auditoriului de la primele fraze și apoi o stăpânea, chiar dacă depășea ora, niciodată însă mai mult de zece minute. Am fost martor al regretului, pe care îl exprimau studenții nemulțumiți de faptul că la această disciplină erau afectate numai două ore săptămânal, ceea ce am considerat totdeauna a fi un suprem omagiu adus profesorului lor.

Adeseori, din prelegerile lui se degaja marea sa dragoste pentru munca câmpului și pentru țăranul român. Nici nu era de

mirare, el însuși fiind descendent dintr-un neam de răzeși moldoveni. Îmi aduc aminte că într-o digresiune la problema agrară, ne relatea cum înainte de Primul Război Mondial, pe sfoara de pământ pe care o avea în Moldova, achiziționase un tractor și angajase un neamț să îl conducă. Pentru că pe vremea aceea apariția unei astfel de mașini agricole reprezenta o adevărată curiozitate, la prima experiență au participat ca martori și numeroși țărani din satul Pochidia. Aceștia au privit în tăcere aratul pământului. Profesorul Tașcă la un moment dat li s-a adresat țăranilor, întrebându-i ce părere au, explicându-le că aratul cu tractorul ușurează munca și sporește chiar randamentul.

Răspunsul țăranilor nu s-a lăsat mult așteptat:

– Plăcut cucoane, cum să nu ne placă, numai că noi atâta spunem și credem că nu se cade ca pământul să fie sfârtecat de mașini, căci el dă rod îmbelșugat, chiar dacă-i numai mângâiat..

Șapte ani mai târziu, adică în 1934, am devenit unul din asistenții săi la Catedra de la Facultatea de Drept și apoi la cea de Economie Politică de la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale și astfel am avut prilejul să trăiesc în apropierea acestui mare dascăl până în 1941, când s-a pensionat.

Deși înfățișarea sa era de om aspru și distant, cine a avut ocazia să și-l apropie descoperea cu uimire un caracter blând, modest, îndatoritor și mai ales drept.

În ultimii ani, devenise foarte preocupat de activitățile de la catedră, din cauza dezorientării care cuprinsese tineretul universitar și se străduia să-i arate acestuia, prin orice mijloace, eroarea în care se afla. Astfel, deși nu obișnuia să ia frecvența la cursurile sale, totuși din 1935, la ambele catedre nota

prezența, dar numai într-o singură zi și anume cea de 10 decembrie. Era data pe care Asociația Generală a Studenților o declarase zi de grevă și deci participarea la cursuri era interzisă. Și nu numai că nota frecvența, ci mai mult chiar, consecvent, o avea în vedere la examene. Motiva această măsură, susținând că dacă greva era un mijloc legal de luptă, deci justificat, în disputele dintre salariați și patroni, care aveau uneori interese contradictorii, ea nu-și putea găsi nici o explicație în procesul de învățământ, unde studenții aveau interese convergente cu profesorii lor și unde trebuia deci să existe permanent cea mai deplină înțelegere și colaborare.

Era singurul profesor care avea curs în ziua de 10 decembrie și trebuie să recunosc faptul că asistența era predominant feminină, studentele fiind mai îngrijorate de perspectivele sfârșitului de an.

După terminarea orei de curs, într-o astfel de zi, profesorul și cei doi asistenți ai săi ieșeau în grup, cu studentele, pentru a le oferi protecție împotriva studenților agresivi.

În anul 1939, ieșind de la Facultatea de Teologie, adică din aripa Universității din fața Muzeului de Istorie al Municipiului București (Palatul Șuțu), căci pe atunci Facultatea de Drept nu avea încă un sediu propriu, am fost lovit de un student. Incidentul petrecut în fața statuii lui Spiru Haret a provocat panică și aglomerație. Susținut de profesor și de colegul meu Costin Kirițescu, am fost condus pentru prim ajutor în farmacia Garibaldi, din strada Academiei, colț cu Bulevardul Republicii, astăzi Cofetăria Academiei, dar nu înainte de a urca în tramvaiul oprit pe strada Academiei, tot grupul de fete pe care îl protejasem. Cu acest prilej, am văzut lacrimi în ochii profesorului meu, care murmură parcă numai pentru el:

– Sărmanul meu băiat, câtă barbarie!...

Și pentru că am afirmat că profesorul Tașcă era un om drept, un caracter integru, care nu pregeta să sacrifice pentru respectarea echității chiar și o amiciție sau vechi relații colegiale, am să înfățișez o scurtă întâmplare la care am fost desigur martor nedorit, petrecută în biroul din locuința sa, situată pe Bd. Republicii.

Era la finele lui februarie 1940, într-o dimineață geroasă, în jurul orei zece. În încăperea în care lucram cu maestrul meu era frig, deși în soba de teracotă albă focul ardea cu putere. Din această cauză, profesorul își pusese pe umeri paltonul de blană, iar pe cap căciula de lutru. Concentrați asupra lucrării noastre, aproape că nu am observat când în cameră a intrat un bărbat elegant, cu o figură surâzătoare și cu mâini de o deosebită finețe, albe și nervoase, care i s-a adresat direct profesorului, cu o ușoară înclinare a capului și din care, în esență, am reținut următoarele:

– Sunt profesorul Valeriu Bulgaru, titularul Catedrei de Legislație Agrară de la Facultatea de Drept din Iași și deoarece am aflat că dumneavoastră vă veți pensiona, iar eu doresc să vii la București, vă rog să mă sprijiniți în Consiliul Profesoral pentru a obține transferul.

Răspunsul profesorului G. Tașcă a venit prompt și categoric:

– Îmi pare rău domnule coleg că nu vă pot da un răspuns favorabil dorinței dumneavoastră, deoarece trebuie să cunoașteți că sprijinul meu este pentru domnul conferențiar Victor Bădulescu.

S-au mai schimbat apoi câteva amabilități, fără vreo semnificație deosebită, pentru că esențialul fusese consumat.

După plecarea musafirului, profesorul Tașcă mi s-a adresat:

– Să continuăm lucrul nostru! Cred că nu se putea altfel. Așa este drept. Așa este corect! a vorbit mai departe profesorul, ca pentru sine, plimbându-se prin birou.

Astfel înțelegea profesorul Tașcă să se comporte, când era convins de justetea unei cauze și pentru a o sluji mergea drept înainte, fără șovăieli și înfruntând orice risc.

Consider necesar să arăt și epilogul acestei întâmplări. După pensionarea profesorului Gh. Tașcă, catedra a fost ocupată doi ani de către profesorul Victor Bădulescu. Apoi, creându-se o catedră de Politică Economică, la care a fost numit profesorul Valeriu Bulgaru, acesta a venit prin transfer de la Iași la București.

M-am apropiat totdeauna cu sfială, dar și cu multă venerație de amintirile pe care le-am strâns în cei șapte ani de colaborare cu magistrul meu, atât la Catedra de Legislație Agrară, Industrială și Minieră de la Facultatea de Drept, cât și la Catedra de Economie Politică de la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale al căror titular era. Aceeași admirație și pentru activitatea omului de știință și pedagogului care a fost profesorul Gheorghe Tașcă.

Relatând câteva momente din viața lui, nu am avut altă dorință decât să aduc un omagiu de respect și profundă dragoste acestui om deosebit, lângă care am avut prilejul să învăț și să muncesc.

Cuvântare rostită vineri, 25 iunie 1982,

cu ocazia aniversării a 55 de ani de la absolvirea
Colegiului Național Sfântul Sava (promoția 1927)

Stimați colegi,

Ziua de astăzi are o deosebită semnificație în viața noastră.

Sărbătorim împlinirea a 55 de ani de la absolvirea Colegiului Sfântul Sava și cu mare regret constatăm că mulți dintre foștii noștri colegi de atunci nu mai sunt prezenți astăzi. Unii nu au putut veni, alții sunt stabiliți definitiv în străinătate, iar cei mai mulți sunt decedați.

Cât privește profesorii noștri, judecând după vârsta noastră a absolvenților seriei 1927, apare drept certitudine faptul că toți au trecut între timp în lumea umbrelor.

Vă propun să păstrăm un moment de reculegere în memoria foștilor noștri profesori și a colegilor noștri care nu mai sunt astăzi în viață.

Iubiți colegi,

Aproape toți am urmat integral cei opt ani de liceu pe băncile din vechea clădire a liceului. Să ne amintim că în 1919, îndată după Primul Război Mondial, am intrat pe porțile

străvechiului lăcaș de cultură românească Liceul „Sfântul Sava“ ca să dăm concursul de admitere. Eram niște copii, mulți aduși de mână de părinții noștri, unii dintre noi nici nu împliniserăm încă vârsta de 10 ani. Opt ani mai târziu, am părăsit pentru totdeauna băncile școlii, eram aproape o sută de absolvenți, adolescenți cu diploma de bacalaureat în buzunar și cu capetele pline de visuri și speranțe, entuziaști și grăbiți să ne făurim o profesiune, dornici să pornim cât mai curând la cucerirea acestei lumi, tineri care aveam, pe vremea aceea, așa cum se exprima poetul: „aripi la picior“, chiar dacă nu aveam chiar toți și „aripi la frunte“.

La capătul celor 55 de ani care ne despart de acel moment crucial din viața noastră și după ce mai toți am izbutit prin muncă să obținem diplome universitare într-o profesie sau alta, am ajuns să constatăm că multe dintre visurile noastre de atunci s-au destrămat, neputându-se împlini cum visasem la vârsta entuziastă a tinereții... Entuziasmul nostru s-a stins în lupta cu greutățile vieții și astfel aripile, pe care simțeam că le aveam la absolvirea liceului, s-au frânt. Nu este nici locul și nu avem nici timpul să încercăm un bilanț al vieții noastre, deoarece fiecare dintre noi și l-a făcut până acum, poate de mai multe ori chiar.

Îmi aduc aminte cum citind, cu ani în urmă, lucrarea unui istoric despre un ilustru conducător de popoare, am reținut că eroul său, reflectând în exil asupra faptelor lui, a exclamat: „ce roman a fost și viața mea!!!“...

Să-mi fie iertată îndrăzneala comparației, dar aș vrea să întreb care dintre noi aruncând o privire retrospectivă asupra existenței sale, nu ar fi îndreptățit să facă aceeași constatare?!

Desigur că după un interval de timp atât de îndelungat, în care unii dintre noi nu ne-am mai întâlnit niciodată după

absolvirea liceului, va fi deosebit de interesant să ne povestim unii altora fragmente din viața noastră. O vom face cu mai mult folos și în tihnă după ce această solemnitate se va încheia.

Acum cred că este mai potrivit pentru noi toți să încercăm să înnodăm, chiar dacă avem intuiția zădărnicii acestui efort, firul anului 1927 cu acela al anului 1985, să încercăm să ne cufundăm ca într-o apă limpede și caldă în timpurile când eram fericiți fără să știm să apreciem prea mult acest fapt, căci posedam cu toții acea comoară pe care azi am pierdut-o definitiv – tinerețea - și să ne străduim să dăm iarăși pentru câteva momente, inimilor noastre ostenite, pulsațiile acelor vremuri, care nu mai dăinuiesc decât în cele mai scumpe și tainice amintiri ale fiecăruia dintre noi.

Și cum este și firesc, aceste aduceri aminte sunt legate de orele de curs din cei opt ani cât am învățat în această școală de înaltă tradiție pentru cultura românească.

Evocând acele timpuri, prin fața ochilor îmi trec figurile venerabililor noștri profesori. Iată-i pe: Traian Pop, Nicolae Muzicescu și Naneș de matematici, Pompiliu Constantinescu, Gheorghe Adamescu, Mihai Olmazu și Panaitescu de limba română, Constantin Demetrescu și Toma Slăvcescu de științe naturale, Flavian și Gheorghe Coman de limba germană, Ionescu-Botari, Mihai Fotino și Chastel de limba franceză, Bondescu, Floru, Panaitescu și Iorgulescu la istorie, Scarlat Dumitrescu la geografie și atâția alții, cărora le cer iertare că nu îi pot cita. De la toți aceștia noi am primit nu numai învățătura de carte, ci mai mult decât atât, o anume disciplină a muncii, a datoriei îndeplinite cu seriozitate zi de zi, o metodă de a asimila ordonat și sistematic cunoștințe atât de folositoare în viața noastră; ei ne-au învățat să fim corecți în toate comportările noastre față de noi înșine și față de societate.

Îmi aduc aminte și astăzi, cu o nesecată duioșie, de observația făcută deseori, cu o voce gravă unor elevi neastâmpărați, care tulburau prin purtarea lor armonia și liniștea clasei sau care se prezentau cu lecțiile slab pregătite, de către profesorul nostru de științe naturale C. Demetrescu, poreclit de elevi *Basu* din pricina timbrului vocii sale, cu chipul lui grav, încadrat de o barbă albă: „Haida de, dumneata nu ai nici rușine, nici obraz!“. Această exclamație ne durea mai mult decât loviturile cu nuiua, pe care ni le aplica la palmă profesorul de gimnastică Pavelescu, când încercam, în mod repetat, să furăm plecarea într-o cursă de 50 de metri în curtea liceului sau să vorbim între noi în front.

În mod intenționat, dintre numele profesorilor, l-am omis pe cel al fostului nostru director Ștefan Pop, care ne-a fost totodată și profesor de limba română în clasa a opta reală.

Cred că acest om merită o mențiune deosebită.

Îl văd și astăzi în fața modestei clădiri cu un etaj a „locuinței directorului“, care se afla în curtea liceului pe partea dreaptă, *vis-à-vis* de fosta construcție a Colegiului, cu fața palidă și cu ochii mici și iscoditori, cu capul descoperit, mai totdeauna cu pardesiul pe umeri primăvara și toamna, și cu paltonul iarna, asistând dimineața la sosirea elevilor pe poarta școlii. Ne urmărea cu privirea, cercetându-ne parcă pe fiecare în parte. Așa înțelegea el să supravegheze, personal, intrarea elevilor în clase.

Ștefan Pop se situează printre cei mai iluștri dascăli ai școlii românești, descendent pe linia marilor figuri venite din Ardeal precum Gheorghe Lazăr, Ion Marinescu, August Treboniu Laurian și atâția alții, care au trecut munții ca să coboare pe plaiurile noastre și să răspândească știința de carte românească la noi.

Ștefan Pop a fost nu numai un minunat profesor, ci și un modelator desăvârșit de caractere, un înflăcărat patriot, care cu deosebit de mult tact și o neasemuită cunoaștere a inimilor tinere, a știut să sădească în toate generațiile de elevi, pe care le-a păstorit la Sfântul Sava, respect și admirație pentru marile virtuți ale neamului românesc. El ne-a strecurat în suflete licoarea prețioasă a dragostei pentru glia strămoșească, pentru neam, pentru tradițiile naționale, pentru limba românească și cultul pentru marii eroi ai neamului și faptele lor mărețe înscrise în istoria țării.

Care dintre noi nu-și amintește efervescenta, care cuprindea pe elevi în fiecare an la începutul lunii mai? Era epoca în care se selecționau participanții, care urmau să aibă cinstea și bucuria de a merge împreună cu directorul Ștefan Pop la Blaj, pentru a participa la mărețele serbări ce se desfășurau acolo între 15-17 mai pe Câmpia Libertății, unde se comemora revoluția de la 1848. Acolo, elevi veniți din toate colțurile țării cunoșteau nemijlocit măreția Transilvaniei de-a pururi românească, inima țării, luau contact cu istoria vie a neamului, acolo unde în 1848 se rostiseră memorabilele cuvinte: „Noi vrem să ne unim cu țara“.

Directorul Ștefan Pop organiza în fiecare an, împreună cu profesorii noștri, excursii în țară pentru ca elevii să-și cunoască patria cu frumusețile ei, să se simtă înfiorați de vestigiile unui trecut glorios. Într-o astfel de excursie am ajuns până la Cumpăna, după ce pentru prima oară am vizitat Curtea de Argeș, cu mărețele ei biserici voievodale.

Desigur că multe s-ar mai putea adăuga despre minunatele însușiri ale directorului nostru, despre calitățile lui sufletești, care îl făceau atât de apropiat, mai cu seamă față de elevii

nevoiași pe care se străduia să-i sprijine prin burse și alte ajutoare, ca să-și poată termina studiile.

Dar timpul dumneavoastră este prețios, iar pe de altă parte, vorbindu-vă despre directorul nostru și ceilalți profesori nu aș face altceva, poate, decât să vă reamintesc fapte și evenimente pe care le-am trăit cu toții, și pe care unii dintre dumneavoastră le-au păstrat și mai fidel decât mine în memorie, așa încât se impune să nu abuzez de bunăvoința dumneavoastră și atenția pe care mi-ați acordat-o.

Închei aici, aducând mulțumirile noastre conducerii Colegiului de astăzi care, cu amabilitate, ne-a oferit găzduire pentru desfășurarea acestei întâlniri colegiale.

Se cuvine de asemeni să mulțumim cu recunoștință, colegului și prietenului nostru George Litzica pentru inițiativa și demersurile întreprinse, cât și pentru osteneala pe care și-a dat-o în pregătirea acestei memorabile întâlniri colegiale.

Păstrez speranța că ne vom aduce cu toții încă multă vreme aminte de aceste clipe frumoase pe care le-am petrecut astăzi, în imaginarele bănci ale liceului nostru de odinioară și, totodată, că vom avea prilejul, poate, să ne mai revedem.

Cu aceste gânduri, permiteți-mi să vă doresc sănătate și la mulți ani!

La spitalul Colentina

24 februarie 1975

Astăzi am fost la Spitalul Colentina pentru controlul periodic al hipertensiunii mele arteriale. În așteptarea doctorului R.V. care era la obișnuitul raport de gardă, m-am așezat pe o bancă, pe un culoar de lângă intrarea la cabinetul doctorului de la Institutul de Medicină Internă „Prof. Dr. N. Gh. Lupu“.

Pe o altă bancă, în fața mea, o femeie mai în vârstă, cu aparențe modeste, dar rodată în atmosfera spitalicească, după cum am putut constata din conversațiile pe care le purta cu surorile, care treceau pe coridor și pe care se vedea că le cunoștea foarte bine. Aștepta să fie internată pentru o inflamație la piciorul drept.

Deoarece venisem pe jos de la Piața Victoriei, iar afară era ger, pentru a-mi încălzi palmele, le frecam una de alta. La un moment dat sunt interogată de femeia cu pricina:

- Da' de ce vă frecționați mâinile?
- Sunt reci și vreau să le încălzesc.

Replica nu se lăsă așteptată:

– Proastă circulație! Și bietul bărbat-miu' a murit tot din asta, Dumnezeu să-l odihnească!...

Soarta unui câine

15 septembrie 1990

Amicul meu Emil Stroescu, cedând în sfârșit insistențelor familiei sale, a părăsit în primăvara anului 1978 locuința sa pe care o avea în cartierul Aviației, pe strada Neagoe Vodă, o vilă mică, dar cu o grădină plină de flori și legume, și s-a mutat într-un apartament modern cu încălzire centrală, într-un bloc la etajul patru, pe calea Griviței, în apropierea Gării de Nord.

E drept că la noul domiciliu nu mai avea posibilitatea să cultive legume și flori, avea însă parte din plin de mucegai și încă pe pereții tuturor camerelor.

În ziua în care și-a încărcat bagajele, treceam întâmplător pe stradă, așa încât am avut prilejul să cunosc direct și amănunțit împrejurările în care a survenit schimbarea de domiciliu. Cu această ocazie, amicul meu mi-a spus că situația se rezolvase cu mult mai ușor decât se așteptase și că singura problemă, care i-a dat o oarecare bătaie de cap, a fost plasarea câinelui său Norocel, pe care nu-l putea lua cu el în bloc. Am aflat astfel că până la iarnă a găsit posibilitatea să-l încredințeze spre îngrijire unei gospodării situate pe strada Dobrogeanu Gherea, care avea încă o curte mare...

La câteva zile de la mutarea amicului meu, s-a nimerit să trec iar prin fața fostei sale locuințe, în drum spre complexul agroalimentar Băneasa-Aviației și nu mică mi-a fost surpriza când am observat că pe trotuarul din fața porții unde locuise Emil Stroescu, se odihnea făcut covrig, câinele Norocel. După câteva zile, trecând prin același loc, l-am găsit iar pe Norocel în aceeași poziție...

Cred că a cincea oară când am constatat exact aceeași situație, nu m-am putut stăpâni și am sunat la poarta casei din strada Neagoe Vodă. A ieșit o femeie în vârstă de la care am aflat că după plecarea lui din Băneasa, Emil Stroescu n-a mai trecut niciodată pe la fosta lui locuință. Dealtfel femeia nici nu-l cunoscuse vreodată pe vechiul locatar deoarece apartamentul devenit disponibil, le fusese repartizat ei și soțului, mecanic la Tarom. Atunci i-am vorbit despre Norocel, i-am spus că era câinele lui Emil Stroescu pe care îl dăruise, la plecarea sa din Băneasa, unui gospodar de pe strada Dobrogeanu Gherea.

„– Nu știu domnule nimic, atâta doar că de când ne-am mutat noi aici, acest câine vine în fiecare dimineață în fața porții și stă aproape nemișcat, așa cum îl vedeți și dumneavoastră acum, până se întunecă, când pleacă. Încotro? Nu am știut niciodată“.

Această explicație mi-a stârnit curiozitatea de a încerca să dezleg enigma și într-o seară din toamna anului 1978 m-am luat pe urmele lui Norocel, care tocmai pleca din fața porții. După ce am traversat șoseaua București-Ploiești, am străbătut împreună drumul până la noul lui domiciliu. Aici am stat de vorbă cu Petre Dirbu, noul său stăpân, sătean originar din vechiul sat Băneasa, care mă cunoștea de peste patruzeci de ani și care m-a lămurit astfel:

„– Nu știu domnule ce este cu acest câine, pe care l-am primit de la domnul Emil Stroescu cu șase luni în urmă. În fiecare dimineață pleacă din curte și se înapoiază numai seara. Nu știu unde se duce peste zi, dar este un animal trist și pare că ar fi bolnav, de altfel este foarte blând și supus. Toate încercările noastre, ale mele și ale femeii mele, de a ni-l apropia au rămas până acum zadarnice.“

M-am despărțit de interlocutorul meu cu inima grea, convins că am găsit explicația tristeții lui Norocel și a drumurilor pe care le făcea el zilnic, de mai bine de șase luni, până la vechiul lui domiciliu. Norocel era măcinat de dorul vechilor stăpâni, pe care nu-i putea uita și de aceea în fiecare dimineață se ducea în strada Neagoe Vodă, unde îi aștepta până seara să vină să-l ia. Îi aștepta cu răbdare și numai când întunericul nopții îi spulbera speranța de a-i mai găsi se înapoia la casa gospodarilor din Dobrogeanu Gherea, pentru a o lua a doua zi de la capăt.

Și astfel s-a scurs viața lui Norocel șapte luni de zile, până când într-o seară, când se înapoia la noul lui sălaș, traversând șoseaua București-Ploiești, o motocicletă l-a lovit mortal și a rămas lângă bordură, așteptând ca a doua zi măturătorii să-i ridice rămășițele pământeste de pe carosabil și să le arunce pe maidanul gunoaielor.

Așa s-a încheiat povestea nefericitului Norocel.

POEZII

Poeziile mele

Poezii de iubire,
Prilej de durere,
Cânt pornit din suflet,
Cânt înaripat.
Tu alergi prin lume
Tainic, fără nume,
Sprinten ca parfumul florilor de crin!
Și la poala-ți veche
Aspru mandarin
Străjuiește mândru,
Bătrân ca un mag,
Glasul de iubire,
Prilej de durere
Antic sarcofag.

29 iulie 1927

Spovedania unui nebun

Suferință-n care viața
S-a-nodat de-atâtea ori,
Când sunt frânt de oboseală,
Pleoapele îmi cobori.

Și-apoi tu vii dimineața
Să mă strângi cu drag la piept,
Când din somnul plin de vise
Sunt cu greu, abia deștept.

29 iulie 1927

Lui Mihai Eminescu

În versul tău cântai o lume de patime și de dureri,
O lume adormită astăzi în haina veșnicului ieri,
Spre care noi pornim de sute și poate mii și mii de ani
Ca s-adormim ca și străbunii, la umbra marilor castani.

Necunoscuți și reci vom trece, de-atâtea ori, atâtea porți
Și cei dintâi și cei din urmă, imperiul stăpânit de morți.
Și după noi veni-vor alții, creștini, păgâni, cu aceleași sorți
Și vom dansa în ritm macabru la umbra falnicelor bolți.

Vom râde poate de aceia ce plâng pe morți în țintirim.
Noi n-am murit, nici nu trăim, suntem și totuși nu simțim!

Înserare

Lui Mihai Niculescu

Mirodenii parfumate îmi mângâie nările
Și-n perdele tot mai dese se-nfășoară zărilor.
Soarele, enormă pată, se afundă-n ape
Și pe valuri noaptea vine. Iat-o, e aproape!

Prima ninsoare

O pulbere fină, într-un ritm de joc,
Se mistuie iute în al gliei foc,
Dar pe-ncetul, para a secat
Și-ntr-o haină albă, câmpul s-a-mbrăcat.

14 iulie 1927

Acrostih I

Liszt și Händel în dezordine pe pian,
Un Voltaire și trei romane stau alături de Coran.
Candelabre, lampioane zvârlă nimburi de lumină,
Inutilul se ascunde într-o glastră de glicină,
Etajere încărcate, cărți legate-n piele fină.

Niciodat-atâta farmec n-am văzut! Abia rupte din grădină
Izbutesc să iasă-afară dintr-o cupă de cristal
Crizanteme, tuberoze și un ram de portocal.
O sofa din alte vremuri, jos covoare de Buhara...
Lumânări aprinse încă, pe covor își pică ceara.
– E salonul vreunei zâne din povești de altădată?
Se întreabă luna, noaptea, rămânând în loc mirată.
Ce splendoare! Luxul, fastul, bogăția par c-aici domnesc.
Un minut am stat pe gânduri...doar atât...apoi pornesc...

6 aprilie 1926

Amor

Am rătăcit cândva prin parcul
Feericului meu castel
Și admirai în noapte lacul
Care se-ntinde lângă el.

Dintr-un tufiș veniră șoapte,
Era o zână din povești.
Speriată a fugit în noapte
Spre bolta sferelor cerești.

Fugind, mantia ei m-atinse,
M-a mângâiat pe cap ușor,
În pieptul meu un jar se-aprinse,
Bătrânii îl numesc „amor“.

14 aprilie 1926

Ruga

Ploaie pământul zadarnic dorește
Și seceta câmpul cu galben a nins,
Credința în suflet mai tare a prins,
O rugă spre ceruri acum se pornește.

Alaiul, tot drumul încet a cuprins,
La colțuri de uliți, din mers se oprește,
Un preot o rugă din inimi citește,
Cuvântul pe buze aproape s-a stins.

Deodată se-nalță pe ceruri un nor
Și razele astrului pălesc și-apoi mor.
Un fulger se-ntinde-ntre cer și pământ,

Imensul brăzdează și ploaia în cânt
Se-avântă spre lanuri, spre holdele sfinte.
Doar Domnul ascultă o rugă fierbinte!

21 aprilie 1926

Rugăciune

Într-un album îmi ceri să-ți scriu o filă, numai una.
Din ea pretinzi c-ai să cunoști pe-acel ce-i zici „poete“
Și viața lui ai s-o-nțelegi din versuri și sonete,
Vagi cântece, din care azi desprinsă e minciuna.

Doar el n-a cunoscut nici când, din fericiri nici una
Și versurile lui rămân doar vorbe mari, cochete,
Căci niciodată n-a simțit parfum de blonde plete,
Când sus pe cer încet-încet se suie tainic luna.

Cântă Pierrot în vers, frumoasa Colombină
I se părea din alte lumi, suavă și divină,
Dar astăzi când îl părăsesc prietenii, iubirea,

Și-n mintea lui se tulbură ideile, gândirea,
Te roagă, nu uita pe-acel ce-ți dăruia sonete,
Să mai rostești din când în când, încet de tot „poete“.

3 mai 1926

Durere

Lui Ion Minulescu

Aprindeți candelabre funerare,
Veniți să dați lumină celui ce nu are.
Cântați voi harfe sparte, ce-ați amuțit de mult,
Cântați imnuri de slavă, căci eu am să v-ascult.

Amante despletite, cu ochii verzi ca marea,
Turnați vinul în cupe și v-alungați mirarea
Că toga mea e ruptă și glasul meu sonor
S-a prefăcut în urlet de fiară-ngrozitor.

Să vină dansatoare în mantii de mătăasă
Să mângâie durerea ce sufletu-mi apasă,
Să joace tot Olimpul, în dansul lui divin,
Să simt din nou că-i soare, din nou un cer senin!

17 decembrie 1926

Cântec

Pe marea plină de vapoare
În rada portului tăcut
Târziu, la un apus de soare
Un marinar cânta pierdut
O serenadă din trecut.

Curând se-ntuneca laguna
Și-ntr-un târziu zări și luna,
Având figura unui Christ,
Cu ochii-nchiși, cu-un zâmbet trist.

Cânta pe țărmul singuratec
Privind spre mare, gânditor,
Cum valul se lupta sălbatec
Să poarte glasul lui sonor,
Să ducă-n larg aprinsu-i dor.

Și cântul lui pieri în zări,
Purtat de valuri tot mai rar.
E cunoscut și-n depărtări,
Un cântec vechi și legendar,
Cântat de orice marinar.

Luna

Pierdut în contemplarea lunii,
Ce seamănă cu-n cap de mort,
Simții cum sufletul se-mbată
De dragostea care i-o port.

Povestea ei i-atât de tristă
Și simt atâta-nduioșare
Pentru crăiasa vinovată
Ascunsă noaptea pe răcoare.

La sânul brazilor bătrâni,
Sau oglindindu-și câte-odată
Tristețea ei, cea mult cântată,
Într-un izvor printre arini.

Așa cum e, ea pleacă mai departe,
Și bate-n fiecare poartă
Cu mii de brațe argintii,
Crăiasa pentru lumea moartă.

23 decembrie 1926

Acrostih II

Mă înfioară ochi-ți de păgână
Adesea, simt că tu îmi ești pe veci stăpână
Gătită cu rubine și veșminte
De mătase... tu îmi apari neîncetat în minte,
Asemenea unor prințese bizantine.

Măreață, tu îți porți privirea către mine
Apoi, schimbăm cuvinte vagi, deșarte,
Lin pasul tău te poartă mai departe,
În urma ta rămân numai suspine.
De ce te-am cunoscut? Tu nu iubești. Era mai bine
Etern să fi rămas doi anonimi.
Tu ești femeie, dar eu nu-s ca tine.

31 ianuarie 1927

Poveste

Oh! Cât de frumoasă păreai
Sub roza lumină discretă
Vărsată din globul de-opal
Pe gâtul, pe fața-ți brunetă.
Păreai atât de cochetă,
Sosită atunci de la bal.
Oh! Cât de frumoasă păreai!

În frac alături de tine
Priveam perechea-n oglindă
În gând chemam Cupidonul
În plasa lui să te prindă
Râdeai amintindu-ți demonul,
Ce părul avea să-ți desprindă.

Ținându-te strâns de mijloc
Trecurăm timizi în salon.
Aci, eu sorbeam o cafea,
Iar tu fredonând din Manon
Așezai tacticos pe sofa
În glastre, flori de sezon.

Deodată mă îmbii cu privirea
Și fruntea îmi ceri să-ți sărut
Mă chemi mai aproape de tine,
Mă cerți că sunt prea tăcut,
Sub pleoapele tale divine
Privirile parcă se-ascut.

Un cântec stins într-o noapte
Sub cer cu pleoape de fată,
Parfum suav de brândușă
Sorbit cu inima toată.

.....
Povestea aceasta frumoasă
Făcută-i să aibă un rost
Zadarnic aş cere finalul,
Oricine ghicește ce-a fost.

.....
Frumoasa de-atunci e plecată,
Doar sufletul meu o așteaptă!

3 iulie 1927

Încă te iubesc

În sufletul meu, trandafirii roșii s-au scuturat de frunze.
Zăpada a-nceput să-mi acopere părul,
Peste ochii minții s-a lăsat vălul
Părerilor de rău,
Părerilor de bine,
Amintirilor de ieri
Și speranțelor de mâine.
De când luceafărul fericirii noastre apuse,
În trupul meu seva a înghețat și-n vinele mele triste
Și în arterele mele supuse
Totuși,
Zăpada s-ar topi ușor
Dacă te-ai întoarce înainte să mor.
Seva ar curge din nou tânără
În trupul meu obosit de viață,
Dacă ceasornicul inimii tale ar arăta tot dimineață.
Vălul ochilor minții s-ar ridica deodată,
Dacă strălucirea trupului tău a fost nepătată,
Numai trandafirii ar rămâne de-a pururi scuturați,
Știu că sufletul tău hoinărește printre cei adorați!

Pentru albumul tău

Printre petalele parfumate ale trandafirilor albi
Îmi caut copilăria sufletului
În seara când, sub blânda ploaie de raze,
Am cunoscut farmecul buzelor tale,
Ea a zburat ca un hulub zglobiu.
Caut copilăria sufletului meu,
O caut, dar mă tem a nu fi prea târziu...

18 iulie 1927

Mamei mele

Simțirea mea mă înfioară,
Mă tem de ea adeseori.
Un glas lăuntric mă doboară:
„Curând copile o să mori“.

Când seara gândul mi se-oprește
La întâmplarea din vreo zi,
Simțirea mult mă chinuiește
Și-adorm în orele târzii.

Adeseori tresar și somnul
De vise rele-i tulburat,
Presimt că sunt chemat la Domnul
Și-al vieții fir e depănat.

Dar când privirea-mi rătăcită
Se-ntreabă unde m-aș afla,
Zăresc figura obosită
A mamei mele, scumpa mea!

Cu zâmbetu-i senin de mamă,
Cu ochii plini de bunătate
Ea mă privește și mă cheamă
La ea, din lumile ciudate.

M-anin de gâtul ei de teamă
O supăr, dar ea nu mă ceartă
Cu ochii-n lacrimi îi zic mamă
Fii bună și astăzi mă iartă.

Când îmi dă bucla de pe frunte
Și tainic îmi sărută fața,
În părul ei şuviți cărunte
Mi-arată care-i fuse viața.

30 iulie 1927

La mormântul tău

Surorii mele Gabriela-Victoria

Frunze veștejite,
Frunze-ngălbenite,
Bătute de ploaie,
Mânate de vânt,
Vin să decoreze,
Vin să se așeze
Peste-al tău mormânt.

Picături de ploaie,
Lacrimi și rouă,
Vin după durere,
Purtate de vânt,
Vin să umezească,
Vin să răcorească
Sacrul tău mormânt.

Petale de roze
Și parfum de crin
Miros de tămâie
Și de smimă
Vin...
Vin cu toate-n cânt,
Vin să te slujească,
Vin să preamărească
Scumpul tău mormânt.

30 iulie 1927

La mine, tu n-ai să mai vii

Oh! Cât de frumoasă erai
Sub raza luminii discrete
Vărsată din globul de opal
Pe gâtul, pe fața brunetă.
Oh! Cât de frumoasă erai
Și cât de puțin o cochetă.

Cu fruntea plecată spre mine,
Cu ochii tăi plini de luciri
Tăcut ședeam lângă tine,
Lăsând trecutul s-adune,
Din coardele vremii să sune
Poema seninei iubiri.

Trecut-a o lună?
Trecut-a mai mult de un an?
Să smulg un sunet de strună
Încerc de zile, în van.

Iubirea în suflet ți-e moartă,
Zadarnic încerci s-o învii,
Spre altul pașii te poartă...
La mine, tu n-ai să mai vii!

27 octombrie 1927

Zadarnic

Sufletul meu, uscat de speranță,
Se-neacă în ploaia amintirii
Acum, când natura e tristă
Și-n grădină mor trandafirii.

Mă străduiesc să torn balsam
Peste petale moarte de iubire,
Zadarnic,. corzile rupte
Nu mai pot înstruna, ecouri de mire.

Peste pleoapele trandafirilor albi
Natura va picura iarăși balsamul firii,
Când soarele fi-va un taler de aur
Și glia cânta - va imnul iubirii.

Iubitei mele

Aș vrea să-mi spui ce e iubirea
O vorbă goală, un suspin,
E visul vag și melancolic
Din nopțile târzii ce vin?

E tot ce sufletu-mi îmbată
Izbind în strune de metal,
E parodia tinereții,
Ecou lasciv de carnaval?

Sau e magia farandolei
Cosmopolitelor bacante,
Ce-n spasmul ancestral
Expiră-n melodii de Mercadante?

E vălul care mă-nfășoară
De cânt o veche melodie
Sau potențarea siderală
Dintr-o celebră tragedie?

25 aprilie 1928

Acrostih III

Brebenei și viorele mă-mpresor și mă desfată,
Estompând realitatea în visarea ei de fată.
Bella dona varsă - n cupa - mi din argint și porțelan,
Evocând o clipă sfântă din Imperiul Roman.
Lipicios și scump Falerum din Câmpia Catalană
Universul mă aclamă, sunt poet și îți sunt drag
Și cu toate astea-n suflet simt un gol și-atâta... vag.

18 decembrie 1928

Biruitoare și senină

Biruitoare și senină alergi pe culmi necunoscute,
Eternitatea să o cucerești ai vrea.
Bisând aplauzele unor buze mici și mute,
Evocatoare muză, te zăresc printr-o perdea.
Livid privesc figurile ce te măsoară,
Urâte și macabre te-mpresor
Și căutând să te alung din suflet
Într-o rețea de ceață te-nfășor...

19 decembrie 1928

Să rămân uitat

Cu degete fine, cu mâini tremurânde
Pe buze, de zile, îmi tot vărs nectar
De când tu în lume ai fugit, în suflet
Un strop să ajungă, încerc în zadar.

Să te uit pe tine, din suflet s-alung
Icoana ta scumpă și-atât de aleasă,
Ar fi nebunie. Nici gândul nu rabdă
În locu-i o alta ca tine frumoasă.

Nu te cert. Nu blestem cerul sau pământul
Îmi aștept sfârșitul singur, resemnat,
Nici la groapa-mi rece să nu vii, iubito!
E mai bine veșnic să rămân uitat!

Dacă vii, privește lespeda de piatră,
Într-o rochie albă vino la mormânt.
Nu te vreau cernită și nu vreau nici lacrimi.
Oh! Ar fi zadarnic să le-asvârli în vânt.

Te rog doar, desprinde de la piept o floare
Și sărut-o dulce, o floare de crin
Las-o apoi să cadă lângă piatra rece,
Dacă vrei ca somnul să-mi fie senin.

23 februarie 1929

Mărțișorul tău

Vremea n-a depănat prea multe nopți senine
De când am rupt un roșu trandafir
Dintr-o grădină fermecată și pornind spre tine,
Strângeam la piept cu drag fragedul fir.

Când ochii mei răzbiră prin fereastră
Și se izbiră de privirea ta candidă,
Înțelesei că niciodată-n glastră
Nu vei avea ofranda mea timidă.

Sfârșisem calea și intram pe poartă,
Vecinii m-au oprit și m-au condus la han.
Aici, m-au îmbiat să bem drojdie fiartă
Și am băut, îmi era frig și nu aveam un ban.

A doua zi, m-am deșteptat pe-o laviță murdară
Și trupul mi-era frânt de băutură.
Și soarele m-a dojenit până spre seară...
Iar floarea mi se scuturase-n bătătură.

Vezi tu, erai prea fină, prea timidă
Și floarea mea era prea mult visată
Ca bolta să voiască să-mi deschidă
Chiar poarta fericirii dintr-odată...

1 martie 1930

Testament

Aș vrea să pier încet și fără vise
Când îmi va fi sorocul ca să mor
Și de vor fi în urmă fețe plânse
Cu umilință cer iertare tuturor.

Nu merit să se plângă după mine,
În viață n-am fost un om deosebit
Și dacă unii vor vorbi de bine
Sunt sigur că aceia m-au iubit.

N-am fost un om strălucitor prin fapte
Și m-am ferit să-mi fac dușmani în viață
Acum, când mă învăluie eterna noapte,
Sunt trist că nu mai pot privi o dimineață.

Să nu vărsați o lacrimă la moartea mea,
Lăsați destinul orb să se-mplinească.
Puneți cenușa în grădină, lâng-o roză de veți vrea,
Că v-am iubit nespus pe toți, mereu să v-amintească.

martie 1989

Mărturisire

Sunt slab, bătrân și fără de puteri,
Deși am fost cu totul altfel, până ieri,
Pentru copiii mei și chiar soția mea
Cu fiecare zi sunt o povară, tot mai grea...

Dar va veni o zi când toate iau sfârșit,
Când mă voi cufunda în somnul infinit.
Povara va rămâne o simplă amintire
Și fără voia mea mă-napoiez în fire.

În serile tristeții mă-ntreb neîncetat
De voi trăi prin fapte și lucruri ce-am creat...
Atunci veți înțelege că-n viață am luptat
Și veți cunoaște poate și golul ce-am lăsat.

Zadarnice-s regrete, atunci când n-oi mai fi,
V-am obosit adesea în viață, cu fiecare zi...
Voi să trăiți în pace, privind doar înainte,
Închei aceste rânduri cu-o mare rugămintă:

**Puneți din când în când o floare
Pe proaspătul mormânt
Și poate-o lumânare, ferită cu-ngrijire
De ploaie și de vânt.**

3 septembrie 1993

Rugăminte

În clipa ce de viață mă desparte,
Te rog, îngăduie Prea Bunule Stăpân,
Ca amintirea mea și mai departe
Să stăruie în inimile dragi, care rămân...

22 martie 1994

Acrostih IV

Amintirile sunt copiii bastarzi ai clipelor moarte
Din ele noi scoatem puteri în lupta din viață.
Răniți în înfrângeri și căliți în victorii deșarte,
Iertăm învinșii și le cerem iertare pe față.
Acelor ce iubesc adevărul le propunem, pe bună dreptate,
Nu căutați răzbunare, ci veniți lângă noi,
Amintirile să devină copii bastarzi și pentru voi...

31 ianuarie 1996

Crochiu I

Dumitrașcu – senator de Constanța,
Propus și ales,
În parlament când ia cuvântul,
Dar nu prea des,
Provoacă rumoare,
Uneori chiar stres.
Sala se-ntreabă
Cu mult interes:
– „Oare din ce ospiciu
A fost el cules?“

.

Crochiu II

Vadim vrea să ne arate
Că-i senator independent
Și votează numai cu guvernul,
Când trece pe la parlament.
Și ca să ne convingă totuși,
Cât este el de consecvent,
În „România Mare“ mai bârfește
Din când în când pe prezident.

Crochiu III

Smuls din limuzină, când venea în țară,
Adrian Păunescu este foc și pară.
Un polițist ungar l-a făcut de-ocară!
Nu era mai bine, să ia tren din gară
Evita năpasta, mai trecea o vară!...

EPILOG

Epilog

A venit pe lume la Budești, localitate situată la mijlocul distanței dintre București și Oltenița. Era în 7 noiembrie pe stil nou și 25 octombrie pe stil vechi, anul 1908. A primit la botez numele de Mihail Dumitru, adică al Sfântului Arhanghel Mihail, sărbătorit pe 8 noiembrie, dar și al Sfântului Dumitru, prăznuit pe 26 octombrie. Se dovedește astfel că spiritul religios era prezent și viu în familie, lucru explicabil dacă ne gândim că bunicul matern, Toma Dinescu, care i-a fost și naș de botez, purtase în tinerețe haina monahală. Bunicul-naș învățase să scrie și să citească la mănăstire, de la călugări greci. A devenit cu timpul adeptul lui Ion Heliade Rădulescu și după 1848 a vrut să învețe și scrierea cu litere latine. Lecțiile se desfășurau în secret, pe o ladă cu nisip, într-un coșar. Prinși asupra faptului, considerat o blasfemie, învățăceii au fost baricadați în coșar și li s-a dat foc. Abia au scăpat, dar a trebuit să plece din mănăstire.

Tatăl lui, Nicolae Israil, absolvent al Facultății de Drept din București, era administrator de plasă la Budești.

Mama, Rozeta Dinescu, măritată Israil, făcea parte din prima generație de absolvente ale Universității București (1901). Studiase Literele, cu specializare în limba franceză.

Familia se mutase din Capitală la Budești împreună cu părinții mamei.

Amintirile din prima copilărie sunt o evocare idilică a unei vieți patriarhale, care se desfășura parcă într-o reverie continuă. Chiar dacă probabil nu a fost așa, un adevăr există. Familia era foarte unită, iar membrii ei erau fiecare personalități bine conturate și cu o moralitate exemplară. Toți manifestau o extrem de mare atenție și angajament în educarea copiilor. În 1911, venise pe lume și Gabriela Victoria, sora mai mică.

Bunica, Elena Dinescu, căreia copiii îi spuneau „Mam' mare”, nu știa carte, dar era posesoarea unor valori umane și morale înalte. Atentă la tot ceea ce se petrecea în gospodărie, ea găsea totdeauna timp să nu-i scape din ochi pe copii. Le repeta mereu: „dacă nu te vede nimeni, te vede Dumnezeu!“

Mama a fost cea care s-a ocupat de instrucția școlară în primii patru ani ai claselor primare. Își iubea foarte mult copiii, dar era severă când venea vorba de îndeplinirea obligațiilor școlare. Sloganul, pe care îl repeta mereu copiilor, li s-a întipărit acestora în minte pentru tot restul vieții: „Nu faci ce-ți place, faci ceea ce trebuie!“.

Tatăl, extrem de serios, cu o rigoare aproape cazonă, era foarte echilibrat și avea un comportament constant, fără efuziuni sentimentale sau izbucniri vulcanice. Prezența lui impunea și reprezenta o garanție a stabilității și a unui curs firesc al vieții în familie.

Toate aceste principii morale și de comportament, lui Mișu, cum îl alintau cei din familie, i s-au întipărit profund în conștiință și în inimă. Rolul primilor ani de viață, petrecuți la Budești, a fost de importanță majoră. Familia a reprezentat un ideal suprem pentru el tot restul vieții. Comportamentul civilizată, controlat, bine ghidat, printr-o deprindere sigură de a separa binele de rău, i-au fost trăsăturile caracteristice ale personalității, atât în familie cât și în societate. Tot din această

perioadă de început dobândește un scris caligrafic, egal, ordonat și foarte citeț. Nu am întâlnit un scris mai clar!

Primul eveniment major, care tulbură liniștea feerică a vieții patriarhale de la Budești, este intrarea României în Primul Război Mondial, în august 1916. După dezastrul Armatei Române de la Turtucaia, intrarea trupelor bulgare în țară obligă familia să se refugieze la București. Între 1916-1918 locuiesc în orașul aflat sub ocupație germană, în vila politicianului Ilie Niculescu-Dorobanțu de pe strada General Manu.

În anul 1919, Nicolae Israil își dă seama că, pentru a asigura copiilor o educație școlară corectă, este necesar să părăsească plasa Budești. Renunță la toate avantajele materiale și sociale pe care postul de administrator de plasă i le oferea și se mută la București, mai exact în comuna suburbană Băneasa, unde devine pretor.

Mihail Dumitru Israil reușește al patrulea la concursul de selecție și devine elev al Liceului „Sfântul Sava”. Timp de opt ani, zilnic merge cu trăsura sau cu sania, de la Băneasa la liceu. Învăță bine și e constant premiant, cu excepția anului 1924, când sora lui moare într-un accident. Se remarcă în special la matematică, dar manifestă interes și pentru literatură. Scrie la revista liceului „Ramuri fragede” și devine chiar redactor-șef al publicației, pentru editarea ei colaborând, printre alții, cu Eugen Ionescu, viitorul scriitor și dramaturg celebru, membru al Academiei Franceze. Întreaga activitate se desfășura sub atenta supraveghere a profesorului de limba română, Pompiliu Constantinescu, critic literar de mare prestigiu. Anii de liceu sunt esențiali în modelarea viitoarei lui personalități. Interesul viu pentru nou, frumos și adevăr, dorința de a cunoaște și înțelege, construirea și deprinderea unui profil comportamental

rațional, dar și sensibil, deschis față de om, societate, profesiune și cultură sunt principalele coordonate psihologice dobândite în adolescență.

Între anii 1927-1930, urmează cursurile Facultății de Drept, dar frecventează cu interes și prelegerile de la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București. Acum are prilejul să cunoască personalități celebre ale corpului profesoral universitar: Nicolae Iorga, P. P. Negulescu, C. Rădulescu-Motru, Tudor Vianu. La Facultatea de Drept are dascăli eminenți, adevărați savanți în domeniul lor de studiu: Mircea Djuvara la Enciclopedia Dreptului, Vintilă Dongoroz la Drept Penal, Gheorghe Tașcă la Economie Politică, Mihai Rarincescu la Drept Civil și alții. De la toți acești corifei ai învățământului universitar deprinde seriozitatea studiului unui domeniu, se luminează și se deschide spre un larg orizont intelectual, dobândește o logică rațională și echilibrată de expunere a unei teme, își însușește un vocabular academic, sugestiv și exact.

Tatăl lui, Nicolae Israil, îi promisese că după terminarea studiilor universitare în țară, îl va trimite, pentru desăvârșirea formării profesionale, la Paris, în vederea obținerii doctoratului.

În 1929 izbucnește marea criză economică. Sumele de bani ale familiei, depuse la bănci, în vederea asigurării cheltuielilor pentru studiile postuniversitare în Franța, sunt pierdute prin falimentul instituțiilor. Criza economică impune și pensionarea forțată a bugetarilor. Nicolae Israil, devenit pensionar la 57 de ani, cu economiile de o viață pierdute prin faliment bancar, face eforturi crâncene pentru a se ține de cuvânt. Fiul lui, Mihail Dumitru Israil pleacă în noiembrie 1930 la Paris și se înscrie la Facultatea de Drept și la Școala de Înalte Studii Sociale din capitala Franței. Are profesori vestiți la cursurile pe

care le urmează în primul an: Charles Rist la Economie Politică, Edgar Allix la Legislație Financiară, Albert Aftalion la Statistică, Auguste Deschamps la Istoria Doctrinelor Economice, Roger Picard la Legislație Industrială. La 4 iunie 1931 promovează examenul pentru Diploma Superioară în Economie Politică.

În anul doi de studii, 1931-1932, urmează cursurile de Drept Public, unde se bucură de o pleiadă de profesori iluștri precum: A. Barthelemy la Drept Administrativ, Geoffre de Lapardelle la Drept internațional, Georges Patut, renumit economist și profesor, deputat, care susținea cursul intitulat Marile Probleme Economice Actuale.

În acei ani, Charles Rist era considerat cel mai erudit și priceput economist. Consilier al Băncii Naționale a României, el a fost cel care a realizat stabilizarea monedei naționale în anul 1929. Ch. Rist era și reprezentantul Consorțiului Bancherilor, care acordase împrumuturi importante României, pentru a-și desăvârși reforma monetară. De aceea, rămăsese atașat cauzei României și interesat de evoluția pieței ei monetare și de capital. Când, la sfârșitul primului an de studii doctorale, Mihail Dumitru Israil a trecut examenul, Ch. Rist i-a sugerat ca subiectul tezei de doctorat să urmărească evoluția pieței monetare în România. Între timp, Charles Rist devine expertul economic al Ligii Națiunilor Unite și este nevoit să se mute la Geneva. În locul lui, titularul Catedrei de Economie Politică devine Albert Aftalion, care preia și conducerea tezei de doctorat intitulată: „Le Marché Monétaire Roumain“.

În februarie 1932, M.D. Israil se întoarce în țară și, printr-o muncă susținută, strânge material, cât un geamantan plin cu note, caiete de conspecte, broșuri, pe care le aduce la Paris. Redactează teza de doctorat și o susține la 23 mai 1933. Din

comisia de susținere publică a tezei fac parte: Albert Aftalion – președinte, Edgar Allix și Charles Rist – membri.

Teza de doctorat a editat-o și ca monografie, cu același titlu „Le Marché Monétaire Roumain“. Prefața cărții a fost scrisă de profesorul Georges Patut, de la Școala de Înalte Studii Sociale. Iată ce spunea acesta: „Lucrarea sa aduce, fără nici un dubiu, o contribuție utilă la documentarea de care dispunem noi, care se dorește a fi cât mai largă și aprofundată asupra situației țărilor, care întrețin cu Franța tradiționale schimburi comerciale, intelectuale și morale. Acest studiu exprimă concluzii de interes practic foarte pozitive, dar nu trebuie uitat că fenomenele analizate se referă la o perioadă în plină devenire, profund tulburată de acțiunea crizei economice mondiale, fără echivalent în trecut.“

Așa s-a făcut că în 1933, când guvernul României condus de Nicolae Iorga a apelat la profesorul Charles Rist, în vederea adoptării unor măsuri coerente de contracarare a efectelor crizei economice mondiale asupra economiei țării, acesta a făcut apel, pentru informare, la lucrarea „Le Marché Monétaire Roumain" a fostului său doctorand de la Paris, Mihail Dumitru Israil. Acest studiu reprezenta o sinteză recentă a evoluției pieței monetare în România, după stabilizarea monedei naționale din anul 1929, acțiune coordonată tot de Charles Rist, dar care se dovedise insuficientă în combaterea efectelor crizei economice mondiale, ceea ce impunea noi măsuri suplimentare în vederea echilibrului bugetar. Atunci au fost introduse bonurile valorice pe piață, înlocuind retribuția salarială a bugetarilor, ceea ce a diminuat masa monetară circulantă pe piața de capital, a stopat inflația și devalorizarea monetară. A urmat, după câteva luni, o revigorare economică, o relansare a pieței de capital, care au condus la producția performantă de

mare succes și la creșterea economică fără precedent a anului 1938.

Perioada petrecută la Paris a reprezentat un moment esențial în devenirea profesională a tânărului doctorand. A avut ocazia să audieze la cursuri și să lucreze cu eminente personalități ale științelor economice și juridice. Stăpânirea cu maxim profesionalism a domeniului cercetat, corectitudinea riguroasă a rezultatelor studiului, eleganța academică și precizia exprimării sunt doar câteva din atributele însușite în anii petrecuți în instituțiile universitare pariziene.

După susținerea doctoratului, M.D. Israil se întoarce în țară și, între noiembrie 1933 și noiembrie 1934, urmează Școala Militară de Ofițeri Geniu, de la Cotroceni, București. După satisfacerea serviciului militar, se înscrie în Baroul Avocaților din Județul Ilfov și Capitală, devenind avocat-pledant.

Între 4 iulie și 26 octombrie 1935, familia Israil își construiește o casă, pe două loturi cumpărate în anul 1922, în comuna Băneasa, strada Armoniei nr. 6. Aici vor locui împreună cu toții, cei vârstnici și cei tineri, până la sfârșitul vieții lor.

Mihail Dumitru Israil se căsătorește la 6 septembrie 1936 cu Adriana Palade, profesoară de Istorie și Geografie, fiica lui Emil Palade, directorul Școlii Normale din Buzău, și a Constanței Palade, institutoare. Nași de cununie au fost soții Cordelia și Gheorghe Tașcă. Din anul universitar 1934-1935, M.D. Israil era asistent onorific (fără salariu) al profesorului Gheorghe Tașcă, șeful Catedrei de Legislație Agrară și Industrială de la Facultatea de Drept și Șeful Catedrei de Economie Politică de la Academia de Înalte Studii Comerciale.

În anul 1938, se înscrie la concursul organizat de Banca Națională a României pentru zece posturi de referenți la Serviciul de Studii. Din 360 de candidați se clasează al treilea. Devine funcționar al Băncii Naționale a României la 15 ianuarie 1939.

Situația internațională devenise extrem de tensionată. Criza austriacă și apoi cea cehoslovacă pregăteau o iminentă declanșare a unui nou război mondial, ceea ce s-a și întâmplat la 1 septembrie 1939, când Germania nazistă și Uniunea Sovietică au atacat și ocupat Polonia.

În calitate de sublocotenent de rezervă, arma Transmisiuni, Mihail Dumitru Israil este concentrat de mai multe ori și apoi participă, din martie 1941, când e din nou chemat sub arme, până în iunie 1943, la cel de Al Doilea Război Mondial. Este rănit, în august 1941, în timpul unui bombardament aerian sovietic lângă Chișinău. Își pierde cunoștința și este considerat mort, gata să fie coborât în groapa comună. În ultima clipă, un grup de femei exclamă: „- Țista respiră, maică!“ Evacuat în țară, ajunge la Spitalul 303 din București, unde este spitalizat. În septembrie 1941 e din nou trimis pe front. Participă la asediul Odesei și este printre cei dintâi ofițeri care intră în oraș. Montează instalațiile telefonice în clădirea Comandamentului Armatei, fără să știe că edificiul e minat de sovietici. La câteva ore după ce părăsește clădirea, o explozie catastrofală transformă totul în ruină. A scăpat de la moarte ca prin urechile acului! Este decorat cu medalia „Coroana României“, în grad de Cavalier.

În primăvara anului 1942, participă la campania din Caucaz. După încheierea operațiunilor e decorat cu „Steaua României“, cu spadă și panglică de Virtute Militară.

Toamna anului 1942 îl găsește la Cotul Donului, în localitatea Morozovskaia. Participă la dezastrul Armatei Române în luptele de la Cotul Donului și scapă ca prin minune din încercuirea armatelor sovietice. Ajunge la Nicolaev după emoții, chinuri, privațiuni, pericole, toate trăite într-o iarnă cumplit de geroasă, cu vifore și nămeți uriași.

În iunie 1943, este chemat în țară la Comisariatul General al Prețurilor de către fostul lui șef din B.N.R., Mihail Romașcanu. Acesta, în calitate de ministru secretar de stat la Ministerul Economiei Naționale, avea nevoie de profesioniști eminenți pentru a face față provocărilor economice ivite în acele momente critice.

Asistă în București la evenimentele de la 23 august 1944 și la intrarea trupelor sovietice în Capitală. Paginile scrise de el despre aceste evenimente au nu numai o valoare documentară, istorică, dar și una socială și umană, exprimând fără dubii starea de spirit a populației din București în acele zile atât de hotărâtoare pentru toți românii.

În noiembrie 1944 este numit la Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului. Aici, are ocazia să ia legătura directă cu personaje politice de prim rang și luptă, atât cât putea în calitate de funcționar român, cu pretențiile fără limite ale sovieticilor, un adevărat jaf organizat.

Se reîntoarce la Banca Națională a României, la Serviciul de Studii, în martie 1947.

Din anul 1934 lucra ca asistent universitar onorific (nesalarizat) la Catedra de Economie Politică, sub conducerea profesorului Gheorghe Tașcă. Devine asistent bugetar (cu salariu) al Facultății de Drept din București abia în anul 1938. După pensionarea profesorului Gh. Tașcă în 1941, lucrează cu profesorul Valeriu Bulgaru la Catedra de Științe Economice

până în 1947. În data de 1 decembrie 1947, este numit conferențiar universitar la Catedra de Legislație Economică, unde profesor era Joșef Christian. Se ocupă în mod special de legislația agrară și scrie un curs universitar, pe care îl publică în 1949. La 1 mai 1952 este eliberat din funcție prin desființarea postului. De fapt, e vorba de campania de epurare, declanșată în tot învățământul universitar din țară.

La 31 ianuarie 1954, i se desface contractul de muncă și de la Banca Națională a României.

I se aduceau trei acuze, considerate foarte grave:

1. Avea studii în străinătate – Doctorat la Paris.
2. Participase la războiul împotriva Uniunii Sovietice.
3. Avea rude în străinătate – cumnatul lui, doctorul George Emil Palade, lucra la Institutul Rockefeller, din New York, S.U.A., și era ginerele industriașului Nicolae Malaxa.

După încercări repetate de a se angaja undeva, rămase fără succes, este acceptat la Cooperativa „Muncă și Artă“, unde trebuia să ștampileze și să numeroteze bonierele pentru comenzi.

La 22 iunie 1954, e reînscris, după multe obstacole și tergiversări, în Colegiul de Avocați al Capitalei. Devine avocat-pledant până în anul 1964, când e forțat să renunțe la această profesiune. Amândoi copiii erau studenți la Facultatea de Medicină din București. Studenții ai căror părinți erau liber profesioniști, nu beneficiau de gratuitatea instrucției și trebuiau să plătească școlarizarea. Taxa anuală era de 10.000 lei pentru un student. Veniturile familiei erau mult mai modeste și nu puteau asigura plata acestor taxe. Așa se face că în septembrie 1964, Mihail Dumitru Israil devine jurisconsult la Întreprinderea „Exportlemn“ din București.

La 1 noiembrie 1969 e pensionat pentru limită de vârstă.

O privire retrospectivă asupra activității profesionale și a vieții lui arată în primul rând câtă dreptate a avut cronicarul Miron Costin, care a scris că „omul e sub vremi“. Și cu toate acestea, viața lui este plină de pilde și de momente semnificative, în care a reușit să supraviețuiască și să-și găsească un mijloc demn și moral de subzistență pentru el și familia lui. Trebuie spus că o perioadă de două luni, familia, formată din șase persoane, a avut ca mijloc de supraviețuire un singur salariu de 600 lei, al mamei mele, care era profesoară. Bunicul, Nicolae Israil, rămăsese fără pensie, pentru că, lucrând în administrația burghezo-moșierească a țării, se considera că nu merită să aibe o susținere materială (pensie) din partea regimului nou, democrat-popular. Tata fusese dat afară și de la Facultatea de Drept și de la Banca Națională a României. Sora mea și cu mine eram elevi de școală și trebuia să avem cele necesare pentru a merge la cursuri. La aceste lucruri trebuie adăugate și umilințele ce au urmat. Titlul de Doctor în Drept de la Paris i-a fost retras tatălui meu. Livretul Militar i-a fost reținut și a trebuit, după 1990, să poarte o îndelungată corespondență pentru a-și putea dovedi calitatea de veteran de război. Multe persoane cunoscute, când auzeau că a fost concediat, de frică, se grăbeau să se despartă de el. Apoi se făceau că nu-l mai văd! S-a „bucurat“ de o adevărată ostracizare.

Cu toate că a trebuit să plutească toată viața pe o mare agitată și cu furtuni năprasnice, repetate de mai multe ori, a rămas un exemplu de civilitate și distincție.

Avea un spirit neobosit și permanent interesat de ce e nou în profesiune și de ceea ce se întâmplă în lume și în jurul lui. După studiile doctorale făcute la Paris, întors în țară cu trei

cufer de cărți, el a întruchipat în mod elocvent, noua tendință de formare profesională a elitei intelectuale românești. A fost și cadru universitar și cercetător științific (referent) la Serviciul de Studii al Băncii Naționale a României. Pentru asta a renunțat la viața mai comodă a practicii juridice de avocat. Faptul că ani de zile a lucrat în mediul universitar fără retribuție, dovedește că era mânat de idealuri înalte și că îl pasiona ceea ce face.. În Enciclopedia României, volumul IV, consacrat Economiei Naționale, tipărit în anul 1943, lui Mihail Dumitru Israil i se acordă privilegiul de a scrie capitolul „Politica Comerțului Interior”, iar în același voluminos tom, lucrările lui sunt citate de mai multe ori. Avea 34 ani! Cum ar fi fost cariera și viața lui, dacă nu ar fi trebuit să participe la Al Doilea Război Mondial și apoi nu s-ar fi „bucurat” de binefacerile regimului instaurat în țară de Armata Roșie. Epurat, umilit, marginalizat și chiar desconsiderat, Mihail Dumitru Israil a rămas demn, stăpân pe sine, cu o credință nestrămutată în valorile în care a fost crescut și în drumul drept al vieții, așa cum a fost călăuzit să pășească din copilărie. El reprezintă un exemplu demonstrativ de intelectual român format de școala și societatea noastră în perioada dintre cele două războaie mondiale. A întruchipat în mod deplin succesul școlii românești din acea vreme, care a reușit să imprime discipolilor ei dragostea de țară, de limba română, de idealurile naționale, de neam. Cu sacrificii grele, familia i-a asigurat desăvârșirea profesională la Paris, unde studiile doctorale i-au oferit prilejul de a înțelege atât rolul cât și beneficiile pe care societatea occidentală le asigura celor dispuși să studieze. I s-au oferit mai multe ocazii de a lucra în mediul universitar francez: la Strasbourg, în Algeria, la Bordeaux. A venit în țară, fiind în primul rând atașat de părinți, pe care i-a iubit și respectat, cu o

condescendență și un atașament sacrosante. Toate preceptele societății occidentale și noile idei sociale, economice, politice dobândite în Franța au reprezentat noțiuni complementare idealurilor lui naționale, culturale și umane, pe care nu le-a părăsit niciodată. Din acest melanj fericit s-a născut un spirit înalt, luminos, puternic și demn.

Ieșit la pensie a continuat să citească, să-și cumpere cărți, să cerceteze librăriile și anticariatele, să-și facă note, conspecte, să claseze *coupé*-uri din presă, să stocheze fel de fel de informații din varii domenii. Era ceea ce se spune un adevărat intelectual „bogat“. A ținut un jurnal, care este o oglindă fidelă a lumii din vremea lui. Date despre climă, evenimentele politice, sociale, culturale, cărți citite, descoperiri arheologice, genealogie, oameni, inflație și evoluția ei, toate se întâlnesc și devin interesante prin modul cum le prezintă și le comentează.

Nu credea în succesul economiei planificate. Era convins de performanțele unei economii libere, echilibrate prin raportul adecvat dintre cerere și oferta de pe piață. Considera că statul e dator să urmărească și să combată fluctuațiile periculoase ale pieței, pentru a-și proteja cetățenii, dar în același timp trebuie să fie atent să nu sufoce, prin măsuri coercitive, libertatea și inițiativa. Era un conservator pragmatic, iubitor al evoluției firești, liniștite și controlate a societății și un adversar al revoluțiilor dezlănțuite, dar și a liberalismului excesiv. Avea un caiet în care-și nota zilnic toate cumpărăturile făcute. Scria în dreptul fiecărui produs cumpărat prețul pe care l-a plătit. În cursul anilor, acest lucru i-a permis să aibă oglinda evoluției inflației. Compara datele oficiale din presă cu propriile calcule și demonstra neadevărurile și procentele eronate privind inflația. Caietele lui de cumpărături erau de o exactitate matematică indubitabilă. Demonstrațiile privind piața,

prețurile, inflația reprezentau dovezi magistrale ale inexactităților publicate în presa oficială. Era greu de păcălit! Ordonat și riguros, urmărea cu viu interes și pasiune evoluția puterii de cumpărare a monedei, a procentului inflației, a fluctuației prețurilor. Sustinea că nu avem în realitate comerț adevărat, ci o distribuție de produse în momente și cantități hotărâte de stat, la prețuri impuse. Dar și așa economia gâfâie neputincioasă, pentru că e aberant administrată și sufocată de o planificare impusă politic și nu lăsată să se dezvolte pe baza unor principii sănătoase. Abia târziu, după anul 1990, mi-am dat seama câtă dreptate avea!

Îi plăceau glumele, epigramele, snoavele. A cules din tribunale momente hazlii, pe care grație unui talent înnăscut de povestitor le-a notat într-un caiet spre amintire. La îndemnul copiilor, a acceptat foarte târziu să-și scrie memoriile. Din modestie, chiar smerenie, nu a consemnat cu amănunte pe hârtie tot ceea ce știa. Poate a considerat și că nu tot ceea ce știi trebuie să și spui! Oricum paginile scrise sunt o frescă a epocii trăite, o adevărată istorie, așa cum s-a desfășurat ea în lumea românească. Relatarea evenimentelor istorice, atitudinea personajelor, considerațiile lui asupra oamenilor și faptelor pe noi copiii ne fascinau.

A scris și poezie în tinerețe, sub influența curentului simbolist și mai ales a lui Ion Minulescu. Versurile lui, deși nu perfecte, oglindesc simțămintele unui suflet sensibil, curat, sincer și uneori chiar naiv. Fiecare este cum l-a lăsat Dumnezeu!

La vârsta senectuții, lira lui era preocupată de timp, de moarte, de abis, de uitare. Au fost adunate aceste versuri și tipărite în primul rând pentru valoarea lor sentimentală, pentru definirea mai completă a profilului uman al autorului.

În ultimii ani a suferit de cord și de hipertensiune arterială. Treptat s-a stins, ca un astru, care alunecă inevitabil sub linia orizontului la venirea nopții. A murit sâmbătă 30 mai 1998. Mai erau cinci luni și ar fi împlinit 90 ani!

La 27 mai 1998, Alexandru-Constantin, nepotul lui, a împlinit 18 ani. L-am sărbătorit cum se cuvenea, cu șampanie și tort de ciocolată. Deși nu se simțea bine, bunicul a făcut un ultim efort, a părăsit patul din camera lui și a venit în sufragerie. A stat, ca de obicei, pe scaunul din capul mesei și a ridicat o cupă de șampanie pentru unicul lui nepot, care devenise major. A fost ultima dată când a prezidat o reuniune festivă în familie. Peste trei zile avea să se mute la Domnul! A fost înmormântat, marți 2 iunie 1998, în cimitirul parohial din Băneasa.

A plecat discret și a cerut să nu se facă multă agitație cu ocazia prohodirii. A lăsat în urmă amintiri frumoase, luminoase, călăuzitoare pentru noi, cei care ne-am bucurat de afecțiunea, grija și devotamentul lui. Ne-a încurajat permanent și s-a bucurat că i-am urmat exemplul de a munci fără tăgadă, cu timp și fără timp, ca să ne desăvârșim în viață. Pentru noi, care-l păstrăm în suflet, el reprezintă o permanență vie, luminoasă și bravă.

Radu Șerban Palade

Octombrie 2014
București

FOTOGRAFII DE FAMILIE

Ilie (Ieremie) Izdrail (1832-1907)

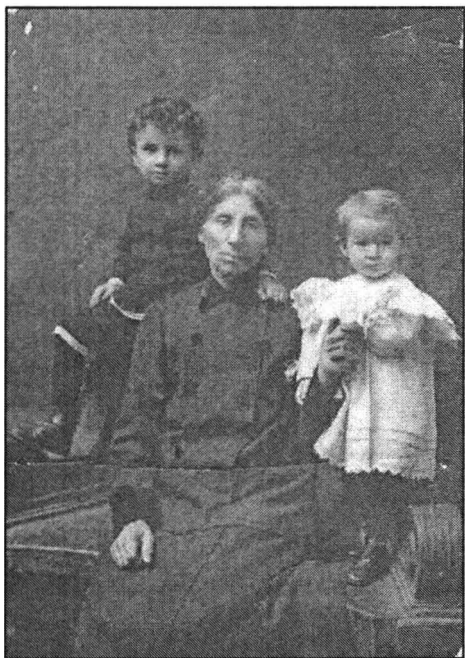
Nicolae Israil
(1876-1958)

Nicolae Israil și colegul
său de birou Petrescu
Sadea, poreclit „Mâncăul”,
pe care îl lua cu el la
masă, ca să-l facă poftă de
mâncare.

**Nicolae și Rozeta
(n. Dinescu) Israil,
mai 1910.**

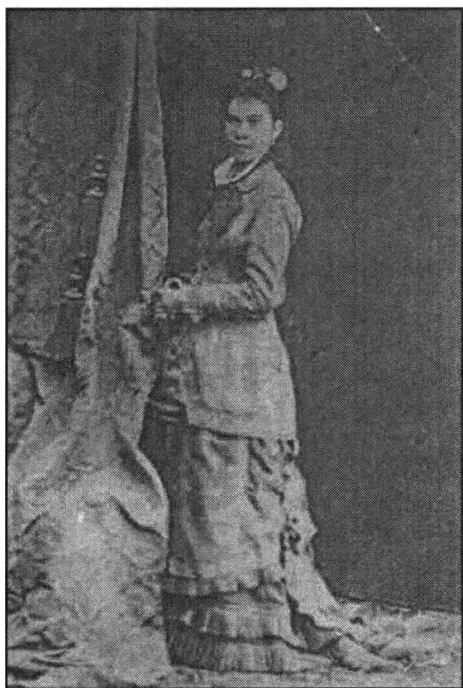
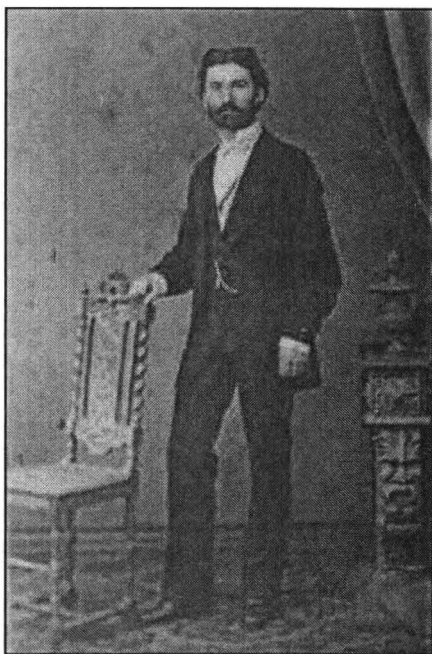
**Elena Dinescu
(n. Cosăceanu) cu
nepoții Gabriela și
Mihail-Dumitru (Mișu)
Israil, în anul 1912.**

Rozeta Dinescu
(1874-1960)

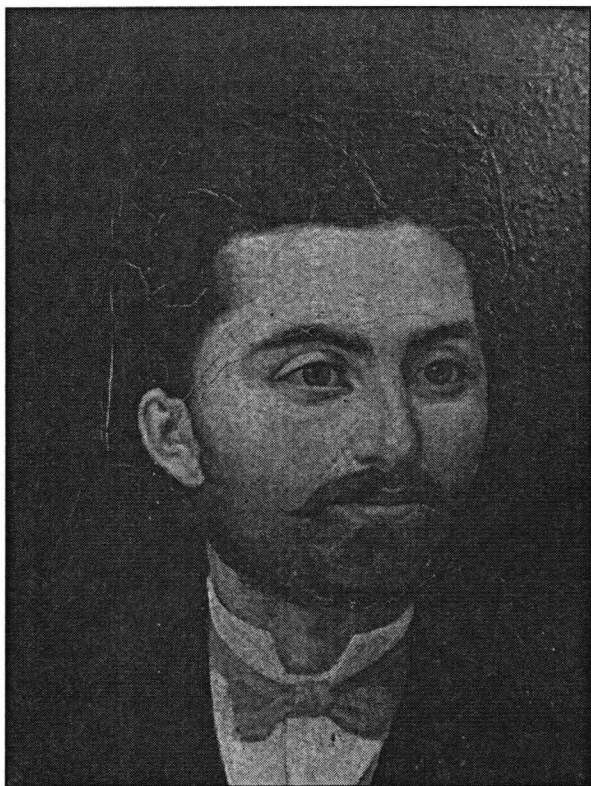

Familia Dinescu:
Toma și Elena
(n. Cosăceanu)
și fiicele (de
la stânga
la dreapta):
Victoria, Rozeta,
Ecaterina.

**Petre Cosăceanu,
fratele Elenei Dinescu
(n. Cosăceanu).**

**Maria Cosăceanu –
soția lui Petre Cosăceanu.**

Petre Cosăceanu, pictură în ulei de Rozeta Israil (n. Dinescu), mama lui Mihail-Dumitru. Petre Cosăceanu a fost inginer hotarnic, cu studii la Paris. S-a căsătorit cu Maria Constantinescu, fiică de preot din Ploiești. Fratele ei a fost profesor la liceul din Craiova și tatăl inginerului Gogu Constantinescu, descoperitorul sonicității. Din căsătoria lui Petre Cosăceanu - Maria Constantinescu au rezultat următorii copii:

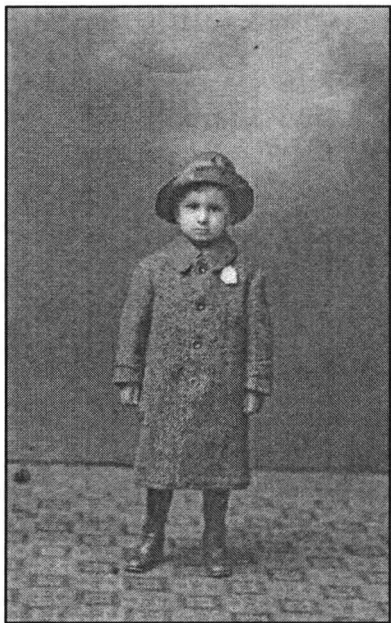
- Zoe căsătorită cu inginerul Emil Măldărescu, profesor universitar la Politehnică și Director General al Societății Petrolifere „Subsolul românesc”.
  - Florica căsătorită cu avocatul Grigorescu.
  - Petre – farmacist
  - Ștefan – comandor de marină cu studii la Livorno în Italia.
  - Mihai (Mișu) decedat în perioada studenției la Facultatea de Medicină din București.
  - Margareta – sculptoriță, căsătorită Lavrillier și stabilită la Paris.
- Petre Cosăceanu a decedat în anul 1906.

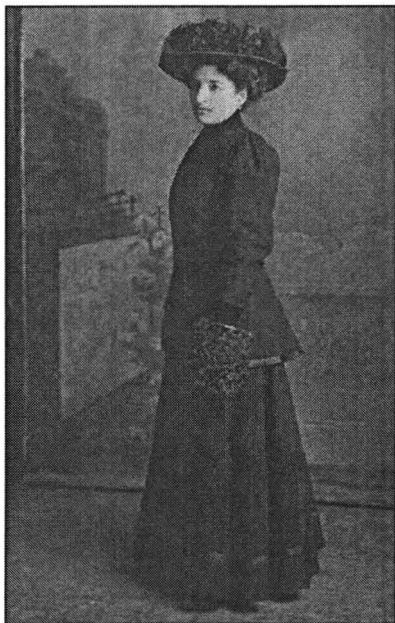
Fotografie de familie (de la stânga la dreapta):

- rândul de sus: Lazăr Niculescu (tatăl copiilor Niculescu), Ecaterina Niculescu (n. Dinescu) – mama, Rozeta Israil (n. Dinescu) și Nicolae Israil, Victoria Dinescu (Tanti Vitty).
- rândul din mijloc: Elena Dinescu (n. Cosăceanu) cu nepoata Gabriela Israil în brațe, Mihail Dumitru Israil, Rozeta Niculescu și Maria Dervescu (n. Cosăceanu).
- rândul de jos: copiii Nicolae și Maruca Niculescu.

Mihail Dumitru Israil (Mișu)
în vârstă de 4 ani (1912).

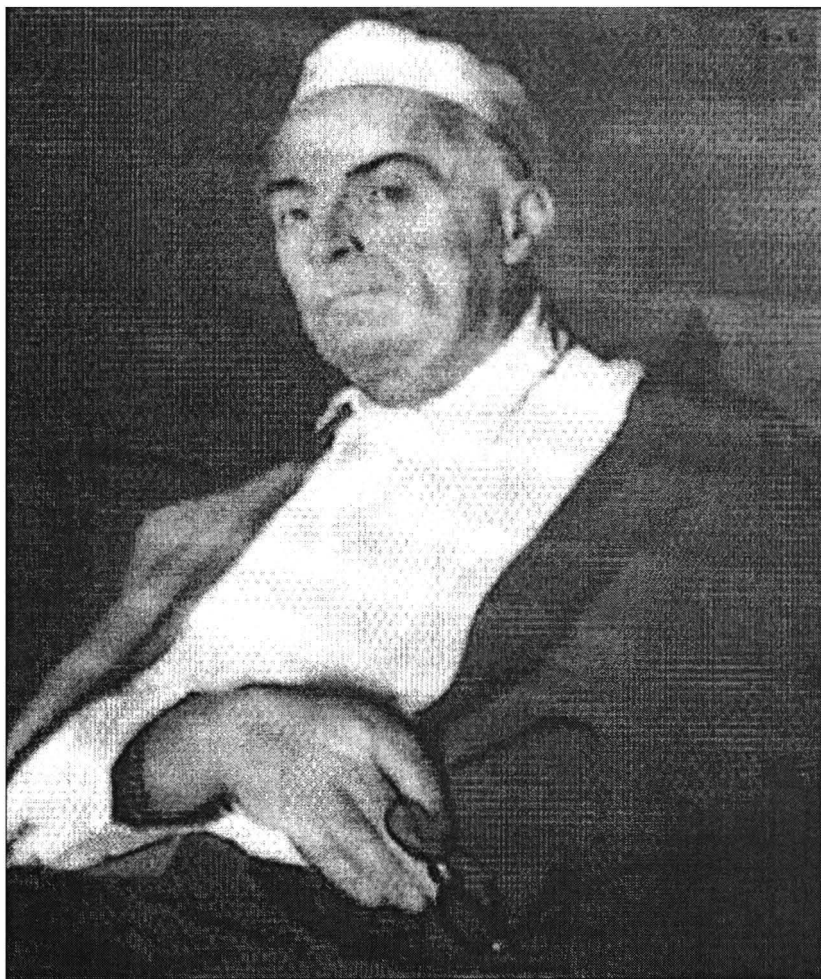

Victoria Dinescu
(Tanti Vitty)

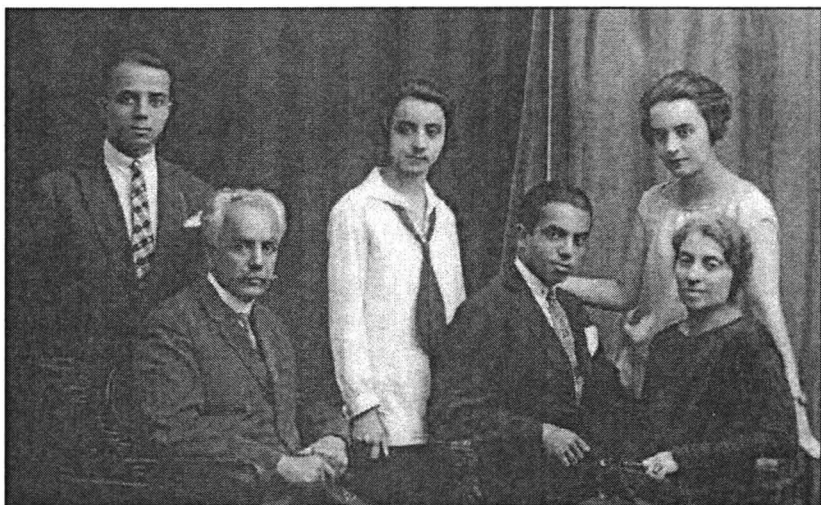

Nicolae și Rozeta Israil, împreună cu fiul lor Mihail Dumitru,
elev la liceul Sfântul Sava din București (anul 1922).

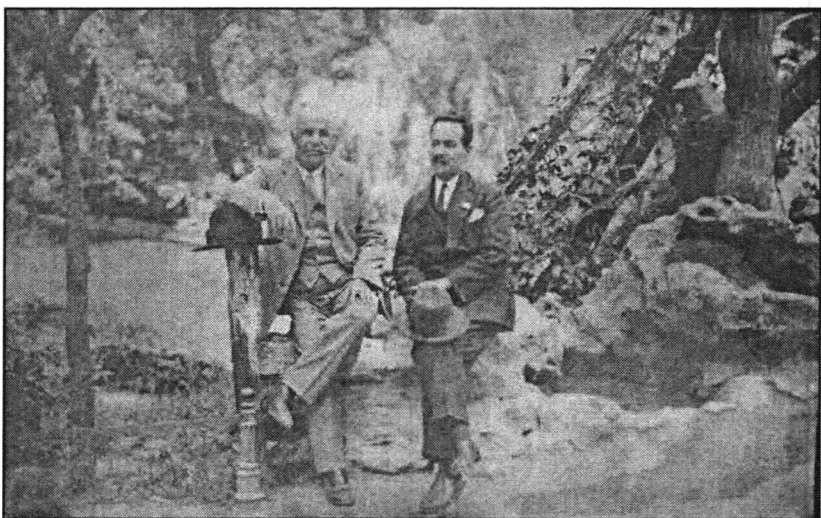

Prof. Alexandru Cosăcescu (1887-1961), pictură de Corneliu Baba, expusă în Sala de Consiliu a Facultății de Medicină, U.M.F. „Carol Davila” București. Era văr primar cu Rozeta Israil (n. Dinescu). Tatăl lui Alexandru Cosăcescu era frate cu Elena Dinescu (n. Cosăceanu), mama Rozetei Israil.

Familia Niculescu (de la stânga la dreapta):
rândul de jos: Lazăr (1874-1946), Nicolae și Ecaterina (1877-1972);
rândul de sus: Mihai (1909-1994), Rozeta (1906-1982) și Maruca
(1904-1987).

Nicolae Israil și Dr. Nicolae Enăchescu (Moșu' Nicu), august 1929.

Nicolae Israil
(1876-1958).

Dr. Nicolae Enăchescu
(1879-1939).

Alexandrina Enăchescu-Cantemir
(1881-1970).

Adriana Israil în costum național românesc, pozând pentru albumul „Portul popular românesc” de Alexandrina Enăchescu-Cantemir.

Adriana Israil (n. Palade, 1911-2002).

Constanța Palade (n. Cantemir, 1886-1978) și
Emil Palade (1885-1952), părinții Adrianei Palade (căsătorită
cu Mihail Dumitru Israil).

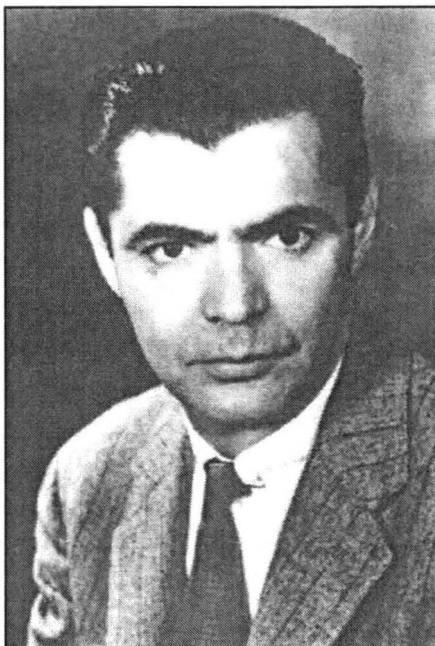
Adriana Israil

De la stânga la dreapta: asist. univ. Mihail Dumitru Israil, prof. univ. Gheorghe Tașcă și asist. univ. Costin Kirițescu, anul 1934

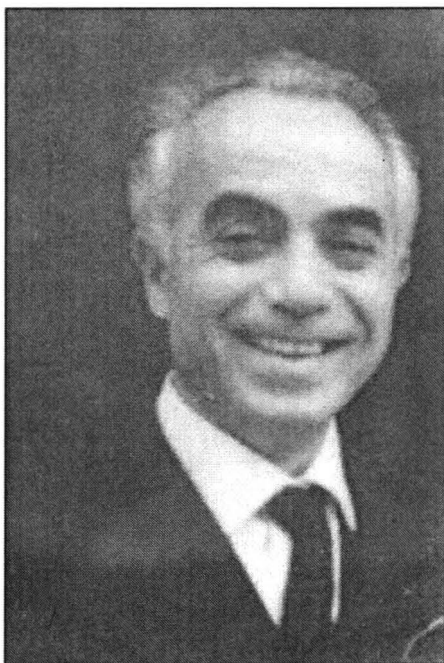
Mihail Dumitru Israil
(1908-1998)

Mihail Dumitru Israil (ultimul din stânga sus), împreună cu plutonul pe care-l comanda în timpul celui de al Doilea Război Mondial, în iarna anilor 1941-1942, în Rusia.

Dr. George Emil Palade (1912-2008), fratele Adrianei Israil (n. Palade).

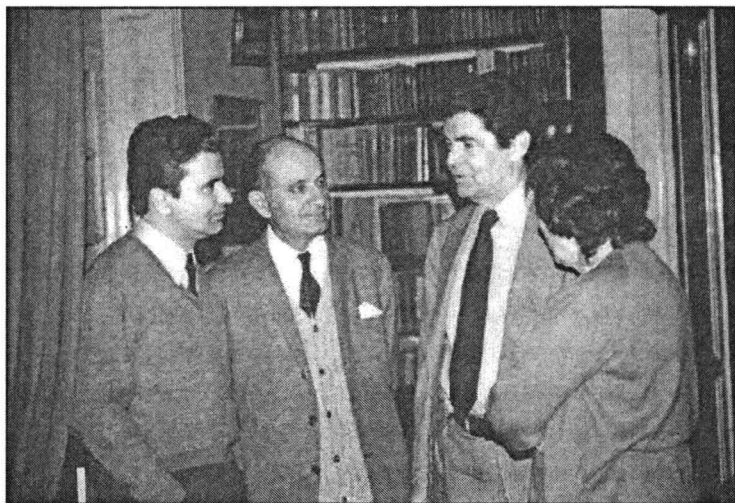
Mihai Niculescu (1909-1994) poet, scriitor, om de presă, stabilit la Londra, unde a lucrat ca redactor la emisiunile culturale în limba română de la BBC.

Mihail Dumitru și Adriana Israil, cu fiica lor Anca Michaela,
în anul 1944.

Radu Șerban Palade, Mihail Dumitru Israil, George Emil Palade
și Adriana Israil, în aprilie 1978, la Băneasa.

Adriana Israil și Mihail Dumitru în grădina casei lor de la Băneasa
(mai 1978).

